

335618

22-C-344b

A

X

KNIHOVNA
ČESKOSLOVENSKÉHO AKADEMICKÉHO SPOLKU
„PRÁVNÍK“ V BRNĚ.
SVAZEK XVI. SVAZEK XVI.

OBČANSKÉ PRÁVO
ČESKOSLOVENSKÉ
VŠEOBECNÉ NAUKY

NAPSAL

JUDr. JAROMÍR SEDLÁČEK,
ŘÁDNÝ PROFESOR OBČ. PRÁVA NA UNIVERSITĚ V BRNĚ.

ČESKOSLOVENSKÝ NÁRODNÍ ARCHIV

Právní dějiny

1931

ČSLR 11-01

GYDÁNO S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY.

V BRNĚ 1931.

NÁKLADEM ČESKOSLOVENSKÉHO AKADEMICKÉHO SPOLKU
„PRÁVNÍK“ V BRNĚ.

20 11 2014

~~ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PŘÁVNICKÉ FAKULTY UJEP
Sig. ~~3-0-97~~ C. inv. ~~9343~~~~

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PŘÁVNICKÉ FAKULTY UJEP
STARÝ FOND
C. inv. 5.35618

TUTO KNIHU
VĚNUJI SVÝM POSLUCHAČŮM.

Předmluva.

Je zvykem věnovati knihy těm, jimž jsme něčím zavázáni. I já jsem zavázán svým posluchačům. Docendo discere. Pomalu vznikala tato kniha. Prvý krok učinil jsem ve spisku „Vlastnictví a vlastnické právo“, spisek ten je dnes dávno úplně rozprodán a ideově je pro mne byvší věcí. Když fakulta byla zřízena, počal jsem hned prvním krokem přednášeti občanské právo. Už tehdy, vyšed od mistrů nových směrů vědy právní Kallaba, Kelsena a Weyra, jsem se rozešel s tradičním způsobem výkladů a vedle obvyklé obtíže, sestavovati přednášky, přistoupila nová obtíž, najítí cestu metody normologické. Pomalu se obzor jasněl. Před osmi léty dal jsem svým výkladům prvou formu, byla to ideová kostra, sama o sobě neúplná. V přednáškové síni, kde nemám ve zvyku přečísti svůj rukopis přednášky, zhušťovaly a ujasňovaly se ideje, základy, principy i důsledky. Přednášející s posluchačstvem splývá v jeden celek, utvořený vzájemným působením. V tom bezprostředním působení přednášejícího na posluchače a posluchačů na přednášejícího tkví veliký význam pro pokrok vědy, význam, který nemůže býti ničím nahrazen. V tom smyslu stali se za těch dvanáct let moji posluchači i mými spolupracovníky. Ti pak, co chodili do semináře, zúčastnili se tohoto duchovního společenství měrou větší. V praktických evičeních kladli jsme základy interpretaci, též aplikaci. Tak tímto kolektivem rostla a dorůstala tato práce. Doufám, že snad i těmi, kdož se nezabývají normologií, práce tato nebude nepochopena, třeba se nezmíňuje nijak o tradičních pojmech subjektu, objektu práva, o rozdílu práva objektivního a subjektivního. Ve svých výkladech jsem se přidržel všeobecného občanského zákoníka, kde třeba, přihlížel jsem i k právu na Slovensku platnému.

Je mi milou povinností, že mohu poděkovati pp. JUDr. Vlad. Kubešovi a JUC. Jaroslavu Schenkovi za provedenou korekturu.

Jaromír Sedláček.

	288. Positivní předpis § 26. 289. Právníká osoba a lidské jednání. 290. Výklady o právnických osobách.	
§ 2. Společnosti	173	
	291. Společnost a společenská smlouva. 292. Názvosloví obč. zák. 293. Vymezení společnosti. 294. Společnost podle občanského zá- koníka. 295. Jméno společnosti. 296. Ručení členů společnosti. 297. Změna členů. 298. Stanovy. 299. Forma společenské smlouvy. 300. Název právníká osoba.	
§ 3. Jiné právníká osoby	178	
	301. Problém. 302. Obec jako právníká osoba. 303. Způsobnost obcí k právním činům. 304. Způsobnost k právním jednáním. 305. Správa obecního jmění. 306. Jiné veřejné korporace. 307. Na- dace. 308. Ústavy. 309. Praxe N. s. 309.a) Literatura.	
Hlava třetí. Zastoupení.		
§ 1. Obecné výklady	185	
	310. Základ problému je odpovědnost. 311. Normální odpo- vědnost. 312. Posunutá odpovědnost. 313. Podstata zastoupení. 314. Zástupce a orgán. 315. Zástupce a pomocník. 316. Rozdělení zastoupení.	
§ 2. Zastoupení na základě právního jednání	187	
	317. Plná moc. 318. Udělení plné moci. 318. Plná moc a příkaz. 319. Forma plné moci. 320. Zákonem stanovený rozsah plné moci. 321. Obchodní plná moc. 322. Smluvně stanovený rozsah plné moci. 323. Samokontrahování zmocněncova. 324. Způsobnost zmoc- nitelova a zmocněncova. 325. Vady právního jednání. 326. Dobrá víra. 327. Substituce. 328. Zánik plné moci. 329. Ochrana třetích osob.	
§ 3. Zákonné zastoupení	194	
	330. Případy zákonného zastoupení. 331. Jak se ustanovuje zá- konný zástupce. 332. Zastoupení nesvéprávných. 333. Osoby ne- přítomné. 334. Osoby neexistující. 335. Způsobnost zastoupené osoby.	
§ 4. Orgány právnických osob	195	
	336. Orgán základem právníká osoby. 337. Positivní předpisy. 338. Právní posice orgánu. 339. Kolektivní orgán. 340. Orgány společností obchodních. 341. Orgány spolku. 342. Poměr orgánu a právníká osoby. 343. Ručení orgánu. 344. Ručení právníká osoby za škodu. 345. Zmocněnci právníká osoby. 346. Literatura.	
Hlava čtvrtá. O věcech.		
§ 1. Pojem věci	201	
	347. Věc jako předmět práva. 348. Věc jako právní skutečnost. 349. Důležitost pojmu věci. 350. Zákonná definice. 351. Věc je majetková hodnota. 352. Co není věcí. 353. Hodnota majetková. 354. Věc a statek. 355. Vývoj pojmu věc. 356. Věc individuum. 357. Podstata věci.	
§ 2. Rozdělení věcí	208	
	358. Věci hmotné a nehmotné. 359. Elektriina. 360. Individuali- sace. 361. Věci vyloučené z právního obchodu (extra commercium). 362. Policejní předpisy, omezující individualisaci. 363. Veřejný statek. 364. Praxe Nejvyššího soudu o veřejném statku. 365. Věci movité a nemovité. 366. Věci spotřebovatelné a nespoteřovatelné. 367. Věci zastupitelné a nezastupitelné. 368. Voda.	

	Strana
§ 3. Věci a jejich náležitosti	214
369. Součástí věci. 370. Podstatné součásti či neoddělitelné. 371. Nepodstatné součásti. 372. Individualisace movitostí. 373. Věci dělitelné a nedělitelné. 374. Individualisace pozemků. 375. Plody.	
§ 4. Příslušenství a hromadná věc	218
376. Názvosloví občanského zákoníka. 377. Příslušenství. 378. Jak se věc stává příslušenstvím. 379. Náležitosti poměru věci hlavní a vedlejší. 380. Právní význam příslušenství. 381. Hromadná věc. 382. Náležitosti věci hromadné. 383. Význam věci hromadné. 384. Jmění. 385. Podnik.	
§ 5. Hodnota a cena věci	222
386. Hodnocení. 387. Hodnota přímá a nepřímá. 388. Hodnota věci hromadné a jednotlivé. 389. Hodnota obecná. 390. Mimořádná cena. 391. Hodnocení při nepřímé hodnotě. 392. Cena. 393. Základ je obecná hodnota. 394. Literatura.	

Hlava pátá. O čase.

§ 1. Základní nauky	228
395. Čas jako právní skutečnost. 396. Počítání času. 397. Po- čátek a konec lhůty. 398. Vykládací pravidla. 399. Konec lhůty.	
§ 2. Promlčení	230
400. Podstata promlčení. 401. Námitka promlčení. 402. Lhůty promlčecí jsou lhůty zákonné. 403. Konstrukce občanského záko- níka. 404. Kdy se počíná promlčení. 405. Lhůta promlčecí. 406. Promlčení opakujících se plnění. 407. Promlčení pohledávek den- ního života. 408. Odpor. 409. Jinaké případy promlčení. 410. Dů- vody stavení. 411. Přetržení promlčení. 412. Přerušování promlčení podáním žaloby. 413. Přetržení promlčení a důvěra v knihy po- zemkové.	
§ 3. Prekluse	237
414. Povaha prekluse. 415. Literatura.	

Část čtvrtá.

Aplikace práva.

Hlava první. Obecné nauky o aplikaci.

§ 1. Vytváření norem	239
416. Aplikace a hodnocení. 417. Dvojitý hodnocení. 418. Aplikace jako tvorba odvozené normy. 419. Předpisy formální a materiální. 420. Projev vůle. 421. Vůle jako t. zv. právní panství. 422. Různý způsob tvorby norem. 423. Závislost norem na sobě. 424. Oprávně- nění povinnost tvořit normy. 425. Duplicita pojmu normy. 426. Tvorba normy.	
§ 2. Poměr obsahu delegované a delegující normy	245
427. Starší názor absolutismu a liberalismu. 428. Volnost tvorby norem. 429. Skutková podstata delegující a delegované normy. 430. Hodnotící činnost povinného normotvůrce. 431. Analogie. 432. Volné rozhodování podle § 7 obč. zákoníka. 433. Literatura.	

Hlava druhá. Právní moc.

§ 1. Obecné výklady	250
434. Právní moc normy. 435. Posunutá právní moc.	

	Strana
§ 2. Výminka a doložení času	250
436. Podstata výminky a doložení času. 437. Výminka a normo- tvorný proces. 438. Minulé výminky. 439. Rozdělení výminek. 440. Splnění výminky. 441. Výjimka a blanketní norma. 442. Účinky výminky odkládací. 443. Účinky výminky rozvazovací. 444. Ne- možné a nedovolené výminky. 445. Doložení času. 446. Účinky doložení času. 447. Doložení času u solučních jednání. 448. Modus 449. Právní moc právního jednání.	
§ 3. Právní moc rozsudku	258
450. Pojem rozsudku. 451. Právní moc rozsudku. 452. Materiální právní moc. 453. Objektivní meze právní moci. 454. Cizozemské rozsudky. 455. Totožnost povinnosti. 456. Subjektivní meze právní moci. 458. Význam právní moci rozsudku. 459. Literatura.	

Hlava třetí. Nárok.

§ 1. Nárok jako legitimace k žalobě	264
460. Podstata formálního nároku. 461. Jak se určuje nárok. 462. Materiální nárok.	
§ 2. Žaloba	265
463. Definice žaloby. 464. Formální a materiální legitimace. 465. Druhy žalob. 466. Důvod žalobní. 467. Konkurence nároků. 468. Námitky. 469. Námitka podvodu. 470. Podání žaloby. 471. Doručení žaloby.	
§ 3. Důkaz	268
472. Co znamená důkaz? 473. Co se nedokazuje? 474. Důkazní prostředky. 475. Důkazní břemeno. 476. Odvod. 477. Domněnky. 478. Literatura.	

Hlava čtvrtá. Exekuce.

§ 1. Základní pojmy	273
479. Výkon povinnosti. 480. Hodnocení exekuční. 481. Aplikace a exekuce. 482. Exekuce v užším a širším smyslu. 483. Exekuce a soluce. 484. Exekuce jako donucení.	
§ 2. Exekuční prostředky civilně-právní	276
485. Reparační exekuce. 486. Svépomoc. 487. Dovolená své- pomoc. 488. Exekuční prostředky podle exekučního řádu. 489. Jiné exekuční prostředky. 490. Zajištění. 491. Prozatímní opatření. 492. Retenční právo. 493. Literatura.	
Rejstřík právních předpisů	281

ČÁST PRVÁ.

Základní pojmy soukromého práva.

HLAVA PRVÁ.

O normách právních.

1. Věda. — Věda je systém pojmů daný z určitého poznávacího hlediska. Toto poznávací hledisko není odvozeno z poznávaných pojmů, nýbrž je jim nadřazeno, to znamená, že logicky je poznávací hledisko prius a poznávané pojmy posterius. Upozorniti však nutno na to, že poznávací subjekt, t. j. člověk nemusí si předem býti vědom, že k vědě je zapotřebí určitého poznávacího hlediska, které je na této vědě nezávislé, které je vzhledem na tuto vědu a priori. Pozůstáváme na tom, poněvadž další problém nepatří již do oboru vědního, nýbrž do oboru čisté filosofie. Pro naše vědní stanovisko je zcela lhostejno, jak se filosoficky odůvodní ono poznávací hledisko, zda idealisticky, jako ve filosofii platonsko-aristotelovské, nebo sensualisticky, jako u stoiků nebo u Lockeho, nebo transcendentálně, jako v kritické filosofii Kantově, nebo relativisticky, jako u sofistů atd.

Z různých filosofických těchto problémů nás zajímá pouze vztah poznávacího hlediska k vědě. V různých filosofických směrech jeví se tento vztah různým způsobem. Naše výklady budou založeny na předpokladu transcendentální filosofie Kantovy, že rozum lidský předem (a priori) je schopen uspořádati smyslové (sensualistické) vjemy podle určitých pravidel, čímž je umožněno systematické poznání vědecké, jež třeba lišiti od pouhé rhapsodie vjemů, při nichž vjímací subjekt je zcela pasivní. Hledisko transcendentální odůvodňuje nám zcela přesně objektivitu poznání lidského, které je základem vědy, ostatní poznávací hlediska nedovedou objektivní poznání přesně odůvodniti. Objektivita poznání znamená, že výtěžek poznání není platný jen pro poznávací subjekt, nýbrž pro všechny tvory nadané lidským rozumem.

2. Pojem. — Sdělovací prostředek myšlenek je řeč, skládající se ze slov. Slova označují představy myšlení a podle toho, jakou představu označují, určujeme jejich význam (intenci). Slova nemají vždy stejný význam, i když znění jich je stejné. Má-li stejně znějící slovo různé významy, mluvíme o *a e q u i v o k a c i*. Je-li význam slova uspořádán podle určitého poznávacího hlediska, mluvíme o *p o j m u*. Pojem je totiž to, co si při slově myslíme, *synthesa* znaků, které uspořádáme podle určitého hlediska poznávacího a které jsou tím spojeny v přesnou relaci, již určena je obecnost či podstata předmětu. Nerozhoduje, zda jde o individuální či obecný pojem. Předmětem může býtí vjem, ale předmětem může býtí i logický předmět, t. j. myšlená relace; podle toho rozlišujeme reálné nebo ideální předměty. Musíme rozeznávatí *p o j e m* a *v j e m*. Pojem je už systematické uspořádání vjemů a označuje nám *schema* našeho myšlení, t. j. *systematiky* vjemů. Dále musíme rozeznávatí *empirické* a *čisté* pojmy. Toto rozdělení pojmů na čisté a empirické pojmy je pro pochopení dalších výkladů velmi důležité. Čisté pojmy jsou pouhé formální pojmy, které nám označují, jak je *systematika* našeho poznání vůbec možna. Kant určil 12 kategorií čistých pojmů, tato *systematika* je úplně opuštěna, neboť v tom bylo ještě mnoho *racionalistické dogmatiky*. Ani pojmy čisté nejsou nám přesně dány, neboť i ony jsou nám *ideálem* myšlení, jako každý logický pojem, ale *psychologicky* (t. j. v daném případě) lidé se nikdy ku přesnému pojmu logickému nedopracují a zůstává v objektivním pojmu mnoho subjektivně náhodného a nejasného. Čisté pojmy spočívají na spontaneitě rozumu. Pojem empirický spočívá na srovnávání různých předmětů (vjemů), ale obecné platnosti dostává se empirickému pojmu rozumem, tedy čistými pojmy. Pojmy mají *f u n k c i*, t. j. sjednocují různé představy pod určité hledisko. Pojem musí mítí obsah.

Pojem — i čistý pojem — musí mítí vztah k empirickému poznání, neboť jen tak můžeme zjistití obsah pojmu, bez toho je pojem prázdný. Nutno si však zapamatovatí, že z pouhého pojmu není možno soudití na existenci něčeho. Činíme-li tak, mluvíme o *h y p o s t a s i i*, rozeznáváme *hypostasii* idealistickou (Hegel) a *materialistickou* (pojmový realismus, marxismus). Pojem je pouhé *schema* našeho myšlení. Není zásadního rozdílu mezi úsud-

kem a pojmem, obé je jen různou formou téže rozumové *schematičnosti*.

Teprve pojmy dávají slovům přesný význam, teprve pojmy umožňují přesné myšlení a objektivní vědecké poznání. Musíme si pamatovatí, že není totožnosti mezi pojmem a vjemem. Důsledek toho je, že máme *vjemy*, které se přesně nehodí pod pojmy empirické. Z toho všeho je patrné, že pojmy (čisté a empirické) jsou formou myšlení lidského a že dále než k myšlení lidskému se jimi nedostaneme. Toto je *noetický základ* dalších výkladů.

3. Předmět poznání. — Poznání vědecké spočívá na relaci mezi poznávacím subjektem a poznaným objektem, při čemž vědecky nevíme ani co je subjekt o sobě, ani co je objekt (věc o sobě, *Ding an sich*), zachycujeme právě jen onu relaci. V tom spočívá *nedokonalost* lidského poznání, ale na druhé straně umožňuje se *neustálý pokrok* a je-li tento boj o pravdu *skvělým* projevem lidského intelektu, pak musíme si vážití víc toho, že poznání naše je *nedostatečné*, než abychom mohli přisednoutí k hotovému. Vědecké poznání naše týká se nejprve *přírody*, t. j. předmětů *jsoucích* v prostoru a času. Tuto „*přírodu*“ zachycujeme pod *hlediskem* *kausálním*, t. j. že jeden stav hmoty (při čemž pojem hmoty sám zůstává *transcendentální*) je *příčinou* dalšího stavu hmoty. „*Příčina*“ není ve hmotě *samotné*, *příčina* je *myšlenkový operát*, pomocí něhož *jev*y, následující po sobě, *seřaďujeme* *systematicky* a tak z *rhapsodie* činíme *ucelenou* *logickou skladbu*. *Kausální chápání* *přírody* je u nás v *platnosti* od *dob renaissance*, předtím *chápána* byla *příroda teleologicky*.

Vedle *jsoucna* máme *druhý předmět poznání*. Naše myšlení není *poznáním jsoucna* *vyplněno*. *Jsoucno* je nám něco *daného*, *vnějšího*, ale vedle tohoto *vnějšího života* máme ještě *život vnitřní*. *Život náš* není *pouhým recipováním* pojmů, *projevujeme* také *aktivitu*, *chceme život uspořádatí* podle svého a *ne cítíme* se *poddání* *kausalismu*. *Náš život* není jen *výsledkem* *vnějších sil*. I *my z vnitř* *přidáváme* k tomu *pravidlo*, podle něhož *chceme žítí*. Toto *pravidlo* nám *neoznačuje* *jsoucno*, ale *hodnotu*, a to buď *hodnotu jsoucna vnějšího* anebo *hodnotu jsoucna vnitřního*. *Nazývá se* také *svět chápáný* jako *pouhé jsoucno* *k v a n t i t o u*, a *svět chápáný* jako *hodnota* *k v a l i t o u*.

Filosofie ovšem se dále tím *zabývá*, *najmě metafysika*, ale pro naše vědní stanovisko *úloha* je *omezena* tím, že ve vědě jde

jen o systém pojmů, daných z určitého poznávacího hlediska a toto poznávací hledisko může být buď kvantita, pak jde o matematicko-fyzikální chápání světa, anebo kvalita a pak jde o mravní chápání světa. Předmětem poznání kvantity je jsoucno hmotné, předmětem kvality je mravnost, t. j. mravní povinnost. Jsoucno a povinnost jsou dva samostatné předměty poznání.

4. Povinnost. — Problém kvality je problémem filosofickým. Nás z tohoto problému zajímá povinnost. Co je povinnost? Není lehce podati vysvětlení, neboť jde o samou hranici lidského rozumu, o nejvyšší vrcholky a tam cesta bývá nejistá. Povinnost vyjadřuji gramaticky obratem, že něco mám činiti nebo opomenouti. Je tedy povinnost výraz pro pravidlo (zásadu), podle níž mám jednat. V tom „mám jednat“ spočívá ona povinnost. Tato povinnost nemá se jsoucnem nic společného. Jsoucno je prostě takové, jaké je, anebo není. Povinnost je nám dána jako předmět myšlení, ale neoznačuje nám, že jednám nebo nejednám, povinnost říká prostě, že mám jednat. Jsem povinen jednat i když nejednám. Je tedy s hlediska povinnosti zcela lhostejno, jaké to jsoucno je. Povinnost není z tohoto jsoucího světa. Kant, aby získal pro to filosofický podklad, rozeznával člověka zachyceného jako jsoucího (homo phaenomenon) a člověka jako povinného (homo noumenon), čímž do jednoty lidského života vložil dualismus (zde metafyzický), což vedlo zase k pokusům tento dualismus překonat, buď idealisticky anebo materialisticky. Tyto filosofické problémy se nás dále netýkají. Pro nás dostačí, získáme-li ten poznatek, že jde o dva různé předměty poznání: jsoucno a povinnost.

Povinnost vyjadřuje nám to, že člověk má určitým způsobem jednat.

5. Logický výraz obou předmětů poznání. — 1. Ve vědě jde o pojmy, pojmy jsou zkrácenou formou úsudků. Můžeme proto pojmy jsoucna a povinnosti rozvésti v úsudky. Jsoucno je dáno pod hlediskem kausálním: jeden stav hmoty je příčinou druhého stavu hmoty. Tuto poučku můžeme vyjádřiti schematicky: „Je-li A, následuje nutně B.“ Úsudek tento platí bezpodmínečně pro všechny případy. Kdyby se jen v jediném z tisíce případů zjistilo, že po A nenastalo B, není tento úsudek vůbec pravdivý, neboť mezi A-B není kausální spojitosti.

2. Úsudek, jímž vyjadřujeme povinnost, má tuto formu: „Je-li A, má následovati B.“ Také tento úsudek platí bezpodmínečně pro všechny případy, ale nepraví nám, že B bude následovati, nýbrž že B má následovati. Zda po A skutečně B následuje, o tom nám tento úsudek nepraví nic. Z toho je tedy jasné patrné, že není nám možno z povinnostních úsudků souditi něco na existenciální úsudky. Opačně není také možno z úsudku existenciálního souditi něco na úsudky povinnostní. Jde v těchto případech o dva komplexy poznání, které jsou na sobě nezávislé.

3. Úsudek existenciální zařazuje spojku „následuje nutně“ do prostoru a času, naproti tomu úsudek povinnostní nezařazuje svoji spojku „má následovati“ ani do prostoru, ani do času. To znamená, že spojka „má následovati“ nepraví ani, že B následuje, ani že následovalo, ani že bude následovati. V nekritickém myšlení velmi často toto „má následovati“ chápeme jako „bude následovati“, tedy jako futurum. Záměna tato, která se objevuje i ve vědě právní, ovšem přioděna v odborná slova, je proto častá, poněvadž v denním životě povinnost jeví se nám jako motiv budoucího jednání. Do jisté míry můžeme říci, že úsudek povinnostní je mimo čas a prostor. Má-li míti však vztah ke světu v čase a v prostoru a má-li tím tedy míti praktický význam, musí tento vztah býti nějakým způsobem upraven, poněvadž jinak nedotýkal by se naší zkušenosti a celý pojem byl by podle slov Kantových prázdným pojmem.

6. Norma. — 1. Úsudku povinnostnímu říkáme norma. Norma značí od dob klasické římské pravovědy pravidlo, tedy něco, podle čeho člověk zpravidla jedná. Norma je zvláště kvalifikovaný hodnotící úsudek, obsahující vedle pouhého hodnocení i povinnost. Pro normu jako takovou je lhostejno, zda člověk podle ní jedná či nejedná. Vedle normy máme pouhé hodnotící úsudky, které měří skutečnost podle toho, zda tato se nějaké normě blíží či ne. Blíží-li se normě, hodnotíme ji kladně, vzdaluje-li se normě, hodnotíme ji záporně. Podle toho hodnotíme lidi na řádné, mravné, nepořádné, nemravné atd. Hodnotící úsudek sám žádné povinnosti nestanoví, tím liší se od normy. Máme zde co činiti s usuzováním, o čemž promluvíme při teleologii.

2. Norma je pravidlo o lidském chování. Můžeme také zkoumati, do jaké míry lidé podle normy jednají. Úsudky o tom

nejsou však úsudky povinnostní, nýbrž úsudky existenciální. Těmito úsudky pracuje také sociologie (pokud se v nejasnosti své metody nezabývá také úsudky hodnotícími). Positivistický a materialistický směr, který popírá dualismus kvality a kvantity, nezná než tyto úsudky existenciální a proto tento směr převáděl morálku a právní vědu na pole sociologie.

Sociologie je věda o lidské společnosti. Zabývá-li se tím, jak normy se v lidské společnosti uplatňují, je to velmi záslužná činnost. Nesdílím skeptického názoru na sociologii, že je to neujasněná věda. Její úkol je veliký, ale musí si uvědomit svoji úlohu a nechtít svými prostředky — úsudky existenciálními — řešit úkol, který není, který se může řešit jen úsudky povinnostními.

7. Normologie. — Věda, která se zabývá funkcemi pojmu norma, nazýváme normologií. Jejím předmětem je povinnost, tedy předmět pouze logický. Nepřičítá se tomu předmětu hmotná existence, nýbrž jen logická existence. Normou se zabývá normologie jako se číslu zabývá matematika a relacemi prostorovými geometrie. Normologie netvoří norem, pro normologii je norma daným předmětem. Na tom nás nesmí nic mýlit, že normy vytváří si člověk sám, takže je jaksi v jeho moci, aby předmět poznání měnil. Pro normologii je to změna předmětu jako je pro geometrii nová prostorová relace novým předmětem poznání. Normologie nehodnotí norem, jsou pro ni dány bez předsudku, tak jako modernímu přírodopysci příroda je dána bez hodnocení.

Normologie nemá nic co činit s metafysikou, nanejvýš je úplně vzdálena spekulativní metafysiky směru Hegelova, poněvadž normu nehypostasuje.

Normologie zabývá se nejprve formálními předpoklady, jak normu poznám vůbec, jak poznám různé druhy norem. Na tom dosavadní normologie zůstávala. Mez však není správná, neboť musíme také zjistit, jak je obsah normy možný, jaký je vztah normy se zkušeností, neboť jinak pojem normy byl by neúplný. Z toho je patrné, že pojmy normologie jsou pojmy čistými, t. j. zkušenosti a priori dané.

8. Autonomie a heteronomie. — 1. Naše vědní stanovisko nedovoluje nám, abychom pátrali po posledních mezích inteligibilního světa, kam normy, zde jako pouhé úsudky pojaté, umísťujeme. Proto pomijíme poměr normy (Normsatz) k ideám a

hodnotám. Norma není nám projevem vůle, norma je pouze úsudek o tom, co má být, ale s tím omezením, že se obrací na někoho (člověka), jenž podle ní jednati má. Ten, kdo podle normy jednati má, toho jmenujeme subjektem povinnosti.

Norma k subjektu povinnosti může být ve dvojí relaci:

a) subjekt povinnosti klade si tuto povinnost sám sobě, mluvíme o *autonomii*,

b) povinnost byla povinnostnímu subjektu stanovena zvenčí, odjinud, pak mluvíme o *heteronomii*.

2. Norma autonomní a norma heteronomní není pro nás existentní ani v tom smyslu, že by byla představou myšlenou nějakým subjektem, a že bychom s touto představou pracovali jako předmětem našeho poznání. Norma obého druhu je pro nás jen logickým předmětem a proto rozdíl je jen v logickém výrazu. Tak omezujeme si svoji úlohu, abychom dostali čistý pojem normy pro normologii. Tím vědecky končí naše úloha, ale nezapomínejme, že za hranicemi těmito začíná teprve problém filosofický, obtížný problém heteronomie a autonomie, problém, který našimi prostředky řešiti nemůžeme.

3. Autonomní norma nespadá v jedno s tím, jak člověk pravidelně jedná. Člověk, jako normální osobnost, stanoví si normu, podle níž jednati má. Člověk je si toho vědom, že zásada a skutečný život není totéž. U vědomí člověka vzniká pak pocit rozdvojenosti, odchyluje-li se jednání jeho od normy. Příklady možno uvést z literatury a poukazujeme jen na nejznámější výroky: *Video meliora proboque, deteriora sequor* (Ovid), *Zwei Seelen wohnen in meinem Leibe* (Goethe), s tím souvisí částečně i problém dvojníka u Dostojevského.

9. Subjekt povinnosti. — Subjektem povinnosti je ten, kdo podle normy jednati má. Poněvadž lidský rozum omezuje se na lidi, omezujeme i subjekty povinnosti na lidi. Je ovšem myslitelné, že i jiné subjekty si myslíme jako subjekty povinnosti, ale pak jde zpravidla buď o projev náboženský anebo o projev naivní spekulace metafysické, obé však leží mimo hranice vědy a tím i mimo hranice našeho úkolu. V dalším budeme se zabývatí otázkou, zda heteronomní norma nemůže stanovit jiný subjekt povinnosti než člověka.

10. Subjekt normy. — 1. Myslíme-li si, že norma vychází od nějakého subjektu, říkáme tomuto subjektu normy. Při tom jsme stále ochotni považovati normu za příkaz, jež někdo povinnému dává, anebo povinný dává sám sobě, jsme ochotni normu personifikovati. Těžko si můžeme představovati normu, která není produktem jednání lidského, a přece pro normologický postoj je to nadmíru důležité.

2. Podle toho, co jsme řekli, je při autonomní normě subjektem normy člověk povinný. Člověk podléhá však kausalismu a proto i produkt jeho podléhá kausalismu. Má-li norma býti myšlena jako něco, co nepodléhá kausalismu, nesmí býti produktem toho, co kausalismu podléhá. Tomuto úskalí vyhýbá se Kant tím, že subjektem autonomní normy nestanoví člověka jako jev, ale člověka jako subjekt sám o sobě — homo noumenon. Slovo to (*vóμος*) naznačuje nám, že s hlediska vědního jde jen o hypostasii autonomní normy. Kant s hlediska filosofického se této hypostasii nemohl vyhnouti, ale s hlediska vědního nemusíme tuto hypostasii přijímati, neboť můžeme odosobniti tuto normu, nejspíše povinni toto odosobnění filosoficky odůvodňovati.

3. Normologicky zůstává nám i autonomní norma odosobněná přes to, že považujeme normový subjekt za totožný se subjektem povinnostním. Filosoficky jde zde o velký a bolestný problém, který však pro nás je mimo hranice našeho úkolu. Odosobnění heteronomní normy je důležitější. Heteronomní norma je myšlena jako norma vycházející odjinud než od povinnostního subjektu. Typickým příkladem heteronomní normy je právní norma. Pravíme-li, že subjektem právní normy je stát, pak musíme tomu státu přičítati za prvé samostatnou existenci nezávislou na lidech jako subjektech povinnostních, za druhé samostatnou existenci nezávislou na právní normě. To vedlo k velkým záměnám a všechny pokusy vyjádřiti stát jako subjekt práva ztroskotávaly, už proto, poněvadž se nedovedlo anebo nechtělo rozpoznáti existenci pouze ideální (ve smyslu noumenon) a reální (phaenomenon). Nechtěl se činiti tento rozdíl proto, poněvadž nešlo jen o vědu, nýbrž i o politiku, totiž jak odůvodniti mocenskou posici těch, kdož stáli v čele lidské organisace, šlo tedy o jev v prostoru a čase, ale ne o normu.

4. Rozdíl mezi autonomií a heteronomií jeví se nám tedy jen

jako myšlenkový operát, jako logický rozdíl. Důsledky toho uvidíme, až budeme konstruovati právní normu. Logicky dá se vyjádřiti schema autonomní normy:

Nastane-li A, mám učiniti B.

Schema heteronomní normy:

Nastane-li A, má X (subjekt povinnosti) učiniti B.

11. Vědy normativní a normologie. — 1. Normativní vědy jsou takové, které mají za úkol vytvářeti normy. Takovými normativními vědami jsou:

a) logika, která vytváří pravidla správného myšlení, a je tím odehlná od psychologie, která pátrá po tom, jak lidé skutečně myslí,

b) gramatika, která vytváří pravidla správného mluvení, a liší se od onoho filologického badání, které pátrá po tom, jak lidé skutečně mluví,

c) etika, která vytváří pravidla správného jednání, a liší se tím jednak od etiky, která odůvodňuje, proč lidé mají správně jednati (Schopenhauerův rozdíl Moral predigen, Moral begründen) a od sociologie, která badá, jak lidé ve vzájemném styku spolu jednají.

2. Normativní vědy nejsou tedy ani praktickou filosofií v užším slova smyslu, ani nejsou normologií, neboť tato stanoví jen myšlenkové vztahy mezi normami. Pomocí normologie můžeme jen zjistiti, co je norma, jaký má obsah, ale ne, jaká by býti měla, aniž můžeme určití její vztah k životním pudům.

12. Formální a obsahové dělítko norem. — Autonomie — heteronomie je formální dělítko norem, poněvadž nepřihlíží k žádnému obsahu normy, hledíc na determinování povinnosti. Obsah normy může býti jakýkoliv, ať jde o matematickou poučku anebo o etickou zásadu. Dělítko přihlíží jen k čistému pojmu norma. Obsahové dělítko řídí se naproti tomu obsahem normy, které směřuje k určité úpravě lidského jednání. Můžeme etiku vymeziti formálně jako komplex autonomních norem. Takové formální vymezení podal Kant v kategorickém imperativu (pokud jej pojímá formálně, pojímá jej však i materiálně). Etiku můžeme pojímati též obsahově jako komplex norem uskutečňující hodnotu nejvyššího dobra, při čemž hodnota tato je pojata obsahově. Ve formálním rozdělení splývá nám etika s autonomií.

Proti tomu je heteronomie. Zde máme dvě norem. Jedny jsou promítnuty v absolutno a jsou normami náboženskými, které však právě svým promítnutím v absolutno ztrácejí charakter norem — úsudků (Normsatz) a stávají se buď ideami, nebo symboly. Tím vším přestávají býti předmětem vědy. Co z heteronomie zbývá, je právo. Říkává se, že právo je vůle státu, t. j. že stát je myšlen jako původce norem, ale ani to není správné, neboť máme normy právní, které nepromítáme ve stát. Jsou to normy práva mezinárodního, jimiž určujeme stát, takže stát je prostě skutečností mezinárodního práva. Forma heteronomní normy není dána ničím jiným než svojí heteronomií.

Nemůžeme vedle formálního rozdělení připustiti obsahové rozdělení norem. Formálně jeví se nám normy buď jako etické anebo jako právní, obsahově může jíti o řadu dělítek. Tak na př. obsahově určíme normy gramatikální, tyto mohou býti formálně buď autonomními (pak patří do etiky, třeba v hierarchii norem dosti nízko), anebo heteronomní, pak patří do práva (na př. předpis, že se má ve školách vyučovati podle určitých předpisů gramatických).

13. Právní norma. — Právní norma je heteronomní norma, to znamená, že vychází od jiného než od povinnostního subjektu. Tím, že vychází od jiného subjektu než povinnostního, obrací se norma právní předem na vnější jednání povinného a nikoliv na vnitřní myšlení, které je vnějškově nezachytitelné. Obsah právní normy není tím určen a není mu nijak prejudikováno. K tomuto formálnímu poznání dospělo se dosti pozdě, neboť vyžaduje jednak přesné zvládnutí norem právních, jednak schopnost největší abstrakce od vši volitivní stránky naší a to je právě u norem tak obtížno, neboť tyto právě míří na naši volitivní stránku. Co je tu bližšího, než že se necháme touto volitivní stránkou řídit, logisující ji jen a dávající jí tím ráz objektivního poznání? Bez čistého pojmu právní normy není však přesného poznání. Tento pojem na pohled tak stroze formální, tak asketicky prostý všeho obsahu, přece nám bude bezpečným kompasem na cestě poznání práva.

14. Normový komplex. — Norma není izolovaná. Nemáme jen dvě norem, z nichž by jedna byla autonomní a druhá heteronomní. Máme celé shluky norem. Normový komplex jak auto-

nomní, tak i heteronomní musí býti něčím určen, co by tvořilo jednotící střed. U autonomních norem je to idea nejvyššího dobra, nebo snad idea největší účelnosti, hodnota lidského života, zkrátka jsou to způsoby, které hned tak, hned onak vyjadřují normu, na niž jsou ostatní normy obsahově závislé. Norma tato je základní normou a podle toho, jak je ta ona etika orientována, má ráz buď metafysický, anebo pozitivistický, v prvním případě bývá absolutní, ve druhém relativní. Touto nejvyšší normou odůvodňuje se celá etika. Obsah této normy bývá velmi chudý (na př. Kantův kategorický imperativ) a to vede k tomu, že někdy se mívá za to, že tato nejvyšší norma není ani normou, nýbrž jakýmsi poznávacím znaménkem pro ostatní normy. To není však správné, neboť normologické hledisko dovoluje nám poznati jen normy a kdyby tato nejvyšší norma nebyla normou, překračovali bychom hranice normologie, anebo popírali bychom, že normativní poznání je samostatným poznávacím předmětem, t. j. popřeli bychom celou normativitu vůbec.

Z vědního stanoviska i kategorický imperativ Kantův je normou. U autonomie odůvodňuje se nejvyšší norma lidským rozumem mravním (Vernunft). Jak tomu je u heteronomie právní normy? Promítáme-li normu vně z lidského rozumu, nemůžeme činiti tento rozum jejím důvodem. Přirozené právo hledělo odůvodniti právo lidským rozumem, ve skutečnosti přirozené právo hodnotilo heteronomní normy podle autonomní morálky, řídící se ideou nejvyššího dobra a podle entelechie lidského života, odvozené z idee nejvyššího dobra. Přirozené právo bylo součástí morálky autonomní. Tehdejší rozdělení morálky na legalitu a moralitu bylo přes všechny rigororismus velmi problematické i s hlediska praktického, neboť odůvodňovalo in nuce dvojí morálku, jednou jako soukromníka, po druhé jako politika. Odůvodňovalo se tím všechno násilí konané ve prospěch „státu“, ospravedlňovaly se tím všechny přehmaty vládnoucí třídy nad třídou ovládanou. Rousseau pojímá právo zásadně jako derivát autonomní morálky. Od něho přejímá Kant tento postoj a Kantem přechází tento názor na Zeilera, redaktora našeho občanského zákoníka.

Normový komplex je souhrn norem, které obsahově závisejí na jiné normě. Komplex etických norem závisí na nejvyšší normě

naší etiky, již se celá etika odůvodňuje. Komplex heteronomních norem musí být také určen nejvyšší normou.

15. Nejvyšší norma právní. — Jde o starý problem lidského myšlení. Jde o problém, který bývá formulován v otázku: Co je právo? *Ius divinum*, *jus naturale* byly cesty k řešení tohoto problému, podle toho, zda odpověď měla být dána theocentricky či anthropocentricky. Již z toho je patrné, že odpověď nebyla formulována s hlediska vědeckého, nýbrž s hlediska filosofického.

Problém tento není tak jednoduchý. Nejvyšší norma právní, nejpůvodnější norma právní nemůže mít formu psaného zákona, neboť tento je v hierarchii norem právních dosti nízko umístěn. Norma nejvyšší není psanou. Norma tato není ani psaným předpisem státním, neboť je nadřazena státům. Dvojím způsobem možno formulovati nejvyšší normu:

a) jako normu delegující, t. j. normu, která sama přímo povinnosti neurčuje, která však stanoví, za jakých podmínek možno normy právní vydávati;

b) jako normu, která má takový obsah, že tento musí se jako podstatná součást objevovati v každé právní normě.

Prvé řešení je formální, druhé řešení je obsahové. Právníci řešili problém obsahově pomocí *jus divinum* a *jus naturale*. I známá proklamace francouzské revoluce: Rovnost, Volnost, Bratrství, není nic jiného než pokus o nejvyšší normu formulovanou obsahově. Prvé řešení se obsahu vymyká a ponechává stanovení obsahu jinému normotvornému činiteli, ať jsou to orgány státní, ať orgány mezinárodního společenství států.

Chceme-li řešiti otázku tuto vědecky, musíme si položit otázku, zda máme nějakou nejvyšší normu, jejíž obsah byl by určen způsobem, jak uvedeno při *b)*? Vědecky odpověď na to nedána, jen dedukcí z pojmu nejvyšší hodnoty odpověď získána, ale to byla odpověď filosofická, ne vědecká. Musíme tedy s hlediska našeho vědního přikloniti se k tomu, že nejvyšší norma je normou delegující, která delegátům ponechává, jak určití obsah normy. Tím celý problém přirozeného práva nám z právní vědy mizí, je-li tato vědou o normách právních. Tím mizí také otázka, zda přirozené právo je dáno absolutně či relativně, tím mizí i protiva *jus divinum*, *jus naturale*. Konečně mizí nám i poměr morálky a práva, což bylo dávným bojem mezi katolicismem a

luteranismem. Pro vědu právní tyto problémy neexistují, zda jsou, pak jsou za hranicemi jejího úkolu.

Formulování nejvyšší normy děje se pomocí vědecké hypotese, ale tato hypotese není fikcí, podle Newtonovy zásady: *Hypotheses non fingo*. Jde o pojem, který činí nám celý svět heteronomních norem možným. Je-li tento svět norem dán, je předpoklad jeho nutným a tudíž pravdivým, není tedy fikcí.

HLAVA DRUHÁ.

Právní řád.

16. Pojem právního řádu. — Doposud zabývali jsme se pojmem právní normy jako základním pojmem, který nám určuje předmět právní vědy. Norma, s níž právní věda pracuje, není však izolována, osamocena, nýbrž je dána vždy ve spojení s jinými stejnorodými normami, tedy s normami heteronomními. Spojením těchto norem dospíváme k jednotě těchto norem a tuto jednotu právních norem nazýváme právním řádem. Jednota je dána logicky (viz č. 14, 15), t. j. musí být vnitřní souvislost norem dána tak, abychom je mohli shrnouti ve vyšší pojem — právní řád. Spojení toto dáno je nejvyšší normou, na niž všechny normy obsahově závisí, které tedy in nuce jsou v ní obsaženy. Podle toho, jak se pojímá nejvyšší norma, zda obsahově či formálně, dospíváme k obsahové nebo k formální jednotě právního řádu. Dospěli jsme k formálnímu pojetí nejvyšší normy a proto musíme přijati i právní řád jako formální jednotu právních norem.

17. Formální jednota. — 1. **Obsahová jednota** je snadno srozumitelná. Obsahová jednota směřuje k tomu, aby stav, který by nastal, kdyby se splnily normy (t. j. kdyby stav, který je, odpovídal stavu, který má býti), byl stavem harmonickým s hlediska našeho názoru světového a životního. Těžiště je zde v nekritické teleologii. Tento teleologický názor je prostému rozumu lidskému nejbližší, poněvadž člověk se svými denními potřebami a starostmi činí se v něm ústředím a vše posuzuje s tohoto hlediska, ale i pod tímto zorným úhlem. V přírodních vědách od dob renaissance se zjistilo, že tento teleologický postoj není úměrný našemu intelektuálnímu chápání přírody a Kant vymezil teleologii správný obor. Dnes, zasahuje-li teleologie i ve fysice opětně velmi významným způsobem, není to již spekulativní teleologie předkritická. Poměrem teleologie k normativitě budeme se zabývatí ještě v dalších kapitolách nejméně, pokud půjde o výklad právních předpisů.

2. **Teleologické pojmání práva** je dosud velmi běžné. Normologie zaujímá postoj čistý, t. j. oproštěný od všeliké spekulace, tázající se, jak tomu by bylo, kdyby norma byla splněna. Panující postoj vědy právní nejde ani tak daleko a pojímá právní řád pod tímto aspektem: jaký stav nastane, až se norma splní. Pojímá tedy spojku „a má nastati“ ve významu „nastane“, tedy jako modus budoucího času. Výše jsme dovodili, že takový postoj není správný, že futurum nemá s povinností co činiti, proto nemůžeme také tím teleologii odůvodňovati.

3. **Formální jednota právního řádu** spočívá na tom, že si nepředstavujeme právní řád uspořádaný s hlediska nějaké maximy legislativně politické, nýbrž s hlediska delegace norem, totiž, že nejvyšší norma stanoví, kdo může normy vydávati. Prozatím zůstaneme na tomto pojmu. Formální jednota právního řádu je zachována, mají-li jednotlivé normy právního řádu základ v této nejvyšší normě. Takto pojatá formální jednota právního řádu je formálnější než pojetí *Kantovo*, které pojímá etiku pod jednotou kategorického imperativu. Kategorický imperativ i formálně pojatý má vztah k obsahu norem morálních: Jednej tak, aby jednání tvé mohlo býti přírodním zákonem. (Při tom nepřihlížíme k tomu, že Kant ve své Tugentlehre formální pojetí kategorického imperativu zase opustil.) Naše nejvyšší norma neříká o obsahu nic, jen určuje povšechné znaky normy.

S formálními normami shledáváme se dosti často. Takovou formální normou bylo by přikázání dekalogu: „Oti otce i matku svou“, kdyby tato norma neměla vztah k vyšším normám. Chápeme-li však tuto normu izolovaně, nestanoví nám žádný obsah povinnosti, nýbrž jen určuje, kdo povinnosti má stanoviti. Dítě má poslouchati příkazů svých rodičů, ať jsou jakékoliv. Rodiče touto normou jsou autorisováni, aby vydávali normy, které jejich děti zavazují. Z této normy, že dítě má poslouchati svých rodičů, neseznáváme, jaké povinnosti rodiče svým dětem stanoví a přece všechny rozkazy rodičů dětem jsou normami, které touto vyšší normou jsou spjaty v jedno. Velmi poučný příklad máme v římském právu v instituci „*patria potestas*“. *Patria potestas*, chápána normologicky, je norma, která autorisuje otce rodiny (patrem familias), aby vydával pro členy své familie normy s plnou závazností, členové rodiny byli těmito normami plně vázáni. Normy dané tímto otcem rodiny tvořily vnitřní právní strukturu římské familie.

18. Rozsah právního řádu. — Založili jsme právní řád na jednotě nejvyšší normy a podle toho rozsah právního řádu kryje se s rozsahem nejvyšší normy. Dáme-li do nejvyšší normy jen

formální označení, že jde o heteronomní normy, které se mají týkati lidského jednání, pak rozsah právního řádu se rozprostírá na celé lidstvo. Jednota tato odpovídá humanistickému pojetí morálky, že každý člověk, nejen běloh, nýbrž i barevný člověk je účelem sama sobě, entelechií. Je-li tím determinován obsah morálky, není tímto světovým všelidským právem determinován obsah práva, aniž zaručován klidný život lidí, neboť náš pojem všelidského práva neudává nic o tom, že právní normy mají býti uspořádány tak, aby harmonické živobytí lidstva veškerého bylo na zemi umožněno.

Máme za to, že celé lidstvo je zasaženo jednotným právním řádem. ovšem jen formálně jednotným. Obsahová jednota, teleologicky pojatá, je sen lidstva o věčném míru, o království božím na zemi. Jde jen o regulativní principy, o velmi ušlechtilé myšlení, ale pro vědu nemá to žádné ceny, věda nepracuje s utopií, nýbrž s daným stavem a ten nás učí, že toto všelidské právo není než formální.

19. Dílčí právní řady. — Formální pojetí všelidského pojetí právního řádu je obsahově tak chudé, že pro uspořádání norem nemá pro nás valného smyslu, proto jsme nuceni uspořádati normy podle užších norem, které jsou obsahově plnější. Jsou to normy, které delegují jednotlivé orgány normotvorné. Sestupujeme-li po stupních norem, přicházíme k základním normám státním a všelidský právní řád rozpadá se nám pak na řadu dílčích právních řádů, z nichž každý má své zvláštní ohnisko zvané stát. Toto ohnisko je jen nedokonalé označení jednoty tohoto dílčího právního řádu. Nesmíme překročiti hranice normativity a proto musíme i toto ohnisko chápati jako normu, a to normu odvozenou od oné nejvyšší normy. Takto se nám výraz státu jeví jen jako jiné označení pro normu, která nám jednotí další nižší normy. Pravili jsme výše (čís. 10), že stát je zosobněním normy, zavrhlí jsme pro obor normologie toto zosobnění a pojmáme normy zcela odosobněné a proto nemůžeme stát odlišovati od normy.

20. Mezinárodní právo. — Dílčím právním řádem jsou nám i normy mezinárodního práva, pokud mezinárodní právo omezujeme na civilisované státy. Nejasnost mezinárodního práva nepramení jen v rozpačitosti k poměru k dílčím státním právům, ale i v tom, zda mezinárodní právo má se týkati celého lidstva, anebo jen lidstva „civilisovaného“, t. j. uznávajícího nedotkn-

telnost osoby a majetku. Mezinárodní právo je nadřazeno jednotlivým právům státním a je jimi determinováno.

Dnešní názor na mezinárodní právo je determinován historicky. Našemu kulturnímu společenství států předcházela svatá říše římská jako universitas christianorum. Jako uznáváno jen jediné náboženství, tak uznávána jen jediná říše, což nebylo než papežem a císařem personifikované právo světové, císař jako pán světa. Mimo tuto universitas byli nevěrci, kacíři, haeretikové. S hlediska našeho šlo již o dílčí právní řád s tendencí státí se universálním právním řádem. V novověku shroutila se tato normová stavba a místo ní nastupují jednotlivé státy a králové chtějí míti ve své vlasti postavení císaře, t. j. panovníka císaři koordinovanému, aniž by z této res publica christianorum chtěli vystoupiti. V té době nedovedli si normy představití jinak než personifikovaně a proto musil ve Francii Jean Bodin vystoupiti (XVI. století) s konstrukcí suverenity státní, jako státu nikomu nepodléhajícího. Stát identifikován s panovníkem odtud: princeps legibus solutus. Vedle sebe byly státy, které nikomu nepodléhaly a které byly za rovnocenné uznávány, to se nesrovnávalo se suverenitou, a to vedlo ke kontradikci, z níž se i moderní mezinárodní právo doposud nemůže dostatí. Správné je, že toto společenství civilisovaných států je určováno normami, které jsou státním normám nadřazeny. Naše mezinárodní právo je pokračováním rei publicae christianorum, s tím rozdílem, že toto bylo pojmáno theocentricky, ono je však pojato antropocentricky. Pro nás pojetí toto je nerozhodné, pro nás „společenství civilisovaných států“ je určeno normami mezinárodního práva, které je těmto „státům“ nadřazené.

21. Stát. — Základními prvky státu jsou tyto: státní národ, území, původní moc vládní. Co to znamená s hlediska normologie? Takto definovaný stát můžeme chápati jen s hlediska mezinárodního práva a znamená to: za stát považuje se ten dílčí právní řád, který platí na určitém území pro lidi tam usedlé. Toto slovo „platí“ běře se zde v tom významu, že lidé na tom území podle těchto norem pravidelně jednají. Stát je tedy skutečností, která je určena mezinárodní normou. Stát v tomto směru není normou, nýbrž skutečností, t. j. faktum, dané v prostoru a čase, které je determinováno mezinárodní normou a tím má právní relevanci. Tedy tradiční pojem státu nemíří na normu státní, nýbrž na skutečnost, určenou mezinárodní normou. Původní moc vládní je pojem, daný s jiného hlediska, neboť nám označuje, že normy státní nepodléhají nikomu jinému než mezinárodnímu právu. Z toho je viděti, že pojem státu je pojmán jednou jako předmět v prostoru a čase (státní národ, území), po druhé jako personifikace norem (pů-

pro právní vědu a její pojmy.

22. Právní řád jako vůle státu. — Jde zde o dílčí právní řád, který je dán z jednotlicího hlediska mezinárodní normy, která nám vymezila tento dílčí právní řád. Jednotlicím hlediskem je zde skutečnost „státu“. To předpokládá, že lidé na určitém území podle určitých heteronorních norem pravidelně jednají. S toho hlediska je tedy nutno nejen, aby normy platily ve smyslu formálním, nýbrž také ve smyslu materiálním, t. j. aby se lidé podle nich pravidelně řídili. Tato pravidelnost je velmi pružná a bude záviseti na hledisku mezinárodního práva, co za takovou pravidelnost bude pojímati. Tím řeší se však celá řada velmi temných problémů, které nesprávným umístěním pojmů byly zcela neřešitelné a proto byly oblíbeným thematem vědeckých diskusí.

23. Československý právní řád. — Republika Československá vznikla proklamací Národního výboru československého dne 28. října 1918. Proklamace tato nabyla takové autority, že obyvatelstvo území republiky Československé ji uznalo. Tím byl dán předpoklad, že bylo možno s hlediska mezinárodního práva mluvit o státu a proklamace tato stala se základem československého práva, t. j. československého státu ve smyslu jednoty tohoto dílčího právního řádu. Revoluční proklamace z 28. října 1918 není žádnou normou mezinárodního práva, je základní normou dílčího právního řádu, zvaného československé právo. Pro tento dílčí právní řád je norma tato základem a východiskem, můžeme vyšší normy pominouti, ale nesmíme zapomenouti, že jsme navyklí hleděti na tyto základní normy s hlediska normy vyšší, jak tomu i při této revoluční proklamaci. Republika Československá je suverainní, t. j. podle mezinárodního práva jsou státní příslušníci, bydlící na území jejím, úplně a bezpodmínečně poddáni tuzemskému právnímu řádu a nemají poddaní proti tomu žádných opravných prostředků. Připomíná to privilegium *de non evocando et de non appellando* a skutečně novodobá suverainita je dítětem tohoto privilegia.

Veškeré právní předpisy v Československé republice platí jen z autority této revoluční proklamace, i předpisy, které tato proklamace převzala z Rakouska nebo z Uher. Tak zachován byl touto proklamací v platnosti i občanský zákoník, který

v zemích českých byl v platnosti od roku 1811. Jako československý občanský zákoník platí však teprve od roku 1918, třebaš v doslovu nezměněném a v autentickém textu německém. Tím uveden je všeobecný občanský zákoník v právní závislost na revoluční proklamaci, která byla pak jako zákon č. 11/1918 o zřízení samostatného státu československého publikována ve Sbírce zákonů a nařízení. Výrazy, kterých proklamace užívá, nutno správně hodnotiti. Jsou to výraz: „samostatný stát“, což je rozuměti jako skutečnost mezinárodního práva i jako personifikace československého právního řádu, dále výraz „orgán jednomyslné vůle národa“, vůle znamená právní řád, orgán znamená způsob (prozatím řečeno), jak se dává právní řád. „Státní svrchovanost“ značí, že proti právnímu řádu československému žádný Čechoslovák nemůže hledati právního prostředku za hranicemi, od čehož je lišiti politické styky zahraniční. Z toho plyne, že stát stojí a padá autoritou této normy a kdo popírá tuto normu, ten popírá i tento stát a pracuje proti němu.

HLAVA TŘETÍ.

Norma a její obsah.

§ 1. Hierarchie norem.

24. Formální pojem obsahu normy. — Norma obsahuje povinnost, která má vztah k lidskému jednání, poněvadž jde o normu, upravující styky lidí mezi sebou. Každá norma musí obsahovat povinnost, ale všechny normy nemusí přímo upravovat lidské jednání. Z toho se nám podává stupnice norem čili t. zv. hierarchie norem.

25. Blanketní norma. — Norma nemusí přímo určovat povinnost, dostačí, když stanoví podmínky, podle nichž by povinnost se mohla stanovit. To znamená, že poukazuje nás na nějakého činitele, který v rámci vyšší normy může stanovit povinnost, t. j. normu konkrétní. Stanovení konkrétní normy se ponechává jinému činiteli. Jde zde o normotvornou činnost, která se pohybuje v rámci vyšší normy. Nejvyšší norma je hypotéza takové blanketní normy, která sama žádných povinností nestanoví, jen formálně uzavírá v sobě všechny normy právní. I základní norma státní je takovou blanketní normou. U nás proklamace z 28. října 1918 je blanketní normou, která určuje způsob, jakým normy budou vydávány, tedy jinými slovy, určuje tato norma: co nařídí Národní výbor má být na území tohoto státu zachovááno. Norma tato určuje nesporně povinnost, ale ne přímo, nýbrž pouze nepřímo.

26. Odvozená norma. — Norma, která vyplňuje blanketní normu, je právě proto normou, poněvadž má znaky, určené nadřazenou normou blanketní. Její kvalita normová není dána sama o sobě, ale je odvozená z normy vyšší. Nejvyšší norma neodvozuje svoji relevanci od nikoho, než sama ze sebe; v tom smyslu můžeme mluvit o kategorické normě. I Kantův kategorický imperativ je kategorickým nejen ve smyslu mravního rigorismu Kantova, nýbrž také, a to hlavně, proto, poněvadž svoji platnost neodvozuje od žádné jiné normy než jen sám ze sebe.

Odvozená norma je pouze relativní, t. j. relativní vzhledem na vyšší normu právní. Její obsah je částečně samostatný, částečně nesamostatný. Nesamostatné jsou ty části, které jsou předepsány normou vyšší. Tak na př. u nás, že právní normy musí být bezprotředně nebo prostředně určeny Národním výborem. Vedle toho má samostatný obsah, který je pouze ohraničen onou vyšší normou právní. Prozatím, dokud jsme si nestanovili obsah normy v materiálním smyslu, dostačí nám tato formální závislost odvozené normy na normě blanketní. Je velmi dobře, když si tuto závislost uvědomíme, poněvadž bez ní nelze pochopit obsahovou závislost nižší normy na vyšší normě.

27. Obecné a jedinečné normy. — Norma je úsudek: Je-li A má být B. V blanketní normě, na př. v oné z 28. října 1918, je řečeno pouze: Co nařídí Národní výbor, to mají obyvatelé státu zachovávat, podle toho mají jednat. Nemáme zde ani obsah povinnosti stanoven, ani toho, kdo podle povinnosti jednat má — subjekt povinnosti. Můžeme mít normy, které stanoví sice obsah povinnosti dosti podrobně, ale které neurčují přímo subjekt povinnosti. Subjekt povinnosti je určen obecně, takže konkrétní subjekt musí být určen další odvozenou normou. Podle toho rozdělujeme normy na obecné (generální) a jedinečné (individuální, konkrétní) normy. Obecné normy jsou na př. obsaženy v občanském zákoníku, jedinečné normy jsou na základě občanského zákoníka dané smlouvou a rozsudky.

Na rozdíl obecných a jedinečných norem zakládá se Montesquieuova doktrína o dělení moci státu, že má být jiný orgán, který vydává obecné normy, a jiný, který vydává jedinečné normy. Rozdělení toto považuje se za základ stability ve státě, poněvadž se tím omezuje libovůle vládnoucích činitelů. Třetí činitel je exekuční, který norem nevydává, ale uvádí stav neodpovídající normám ve stav, který normám odpovídá. Tento třetí činitel spojen byl s tak zv. právem veřejným, čímž celá stavba Montesquieuova doznala mocné trhliny, neboť tím správní jurisdikce postavena na roveň výkonu normy, což není v této trihotomii správné.

28. Delegace norem. — O delegaci norem mluvíme, jestliže norma poukazuje někoho, aby normu vydal. Norma delegující je nutně normou blanketní, norma delegovaná je normou odvozenou. Subjektívujeme-li tyto normy, pak mluvíme o delegantu a delegátu. Jádrem problému nespočívá však v této subjektivaci, nýbrž v logické závislosti norem na sobě.

29. Nástin hierarchie norem u nás. — Nejvyšší vnitrostátní normou je zmíněná proklamace z 28. října 1918. Na základě této proklamace vydána byla prozatímní ústava ze dne 13. listopadu 1918, č. 37 Sb. z. a n., kde Národní výbor delegoval normotvornou způsobilost svoji na Národní shromáždění a sám přestal existovati. Logicky odvozuje t. zv. revoluční Národní shromáždění svoji normotvornou způsobilost od Národního výboru. Prozatímní ústava byla vystřídána definitivní ústavou ze dne 29. února 1920, č. 121 Sb. z. a n. Na této ústavě závisejí normologicky všechny ostatní normy právní bez ohledu na to, kdy vznikly, zda před 29. únorem 1920 anebo teprve po něm. I náš občanský zákoník závisí logicky na ústavní listině. Jde tedy o normu, která vzhledem na občanský zákoník je normou delegující a občanský zákoník vzhledem na ústavní listinu je normou delegovanou.

30. Zákon. — U nás je ode dávna pro normu obecnou vžitý název zákon. Slovo to má dvojí význam, jednak jako přírodní zákon a tu nám označuje jen úsudek: Je-li A, následuje B, jednak jako normu: Je-li A, má být B. Po dlouhé časy se obé nerozlišovalo a ještě dnes musíme být dbalí toho, abychom obé správně rozpoznali. Zákon značí výraz toho, že něco je nutně dáno. Nutně je dán jev přírody pod hlediskem přírodního zákona, nutně je dána povinnost s hlediska normy. V obou případech jde o odůvodnění obecné, platné vždy a všude a ne o konkrétní odůvodnění. Tato paralela se udržela i v nomenklatuře. Věda právní dlouho omezovala svůj předmět na zákony ve smyslu generálních norem právních. Pro zákony se ustálila jistá forma jich vytváření a to bylo důsledkem toho, že zákony byly zvláštním způsobem proklamované normy právní, zpravidla napsané. Tak v Římě leges měly svoji ustálenou formu usnesení národa římského. Normy však zasahují oblast vyšší, proti nimž se zákony jeví jako delegované normy, a oblast nižší (smlouvy, rozsudky, správní akty).

31. T. zv. život právní. — T. zv. sociologická škola rozpoznala správně, že úkol vědy právní nemůže končiti u zákonů, že musí si všimati také těch konkrétních norem. Sociologie, která teleologickou spekulací chce překonati rozpor mezi přírodním zákonem a normou, nedovedla však problém řádně formulovati. Pro sociologii rozdíl tento prostě není dán a tak za-

měnila se konkrétní norma se skutečným životem a záměna tato byla umožněna tím, že konkrétní norma byla pojata psychologicky. Boj sociologie právní proti starším směrům, jak sám o sobě byl záslužný, nesprávným formulováním problému se dostal na nepravé pole, neboť generální normy přijímány pod hlediskem logiscisujícími a konkrétní normy jako psychické stavy. Tato nejasnost způsobila více škody než dobra a celý problém, který sociologická škola správně vycítila, byl tím zase zatemněn. Ten t. zv. život právní je skutečně důležitým předmětem vědy právní, ale nesmíme zapomínati, že jde o normy právní třeba velmi konkrétní. Od tohoto úkolu musíme lišiti úkol sociologie, která zkoumá, jak reaguje společnost lidská na jednotlivé normy právní ať jde o normu generální anebo o normu konkrétní; ale tu musíme předem věděti, co je to generální a speciální norma.

§ 2. Statika a dynamika.

32. Základní postoj normologický. — V kausálním postoji je základem změna. Již v řecké filosofii zápasily dva směry přírodní filosofie, jak možno změnu zachytiti, když přece v jádře naše logické usuzování nemůže změnu zachytiti. Známé je učení Eleatů a známé je učení Herakleitovo. Změna jevů a časový postup změny jevů je tedy problémem pro přírodní vědu. Jak tomu pro obor normologie? Základní norma je zásadně neměnná, dále vylučujeme v normologii prostor a čas („má být“ není v prostoru a čase). Změna předpokládá aspoň čas. Je možno změnu norem chápati normologicky? Pohlížíme-li na tento problém jen s hlediska základní normy, pak dáme odpověď zápornou; není možná změna. Přihlédneme-li k delegujícímu obsahu základní normy, shledáváme, že změna je možná.

33. Statika normologická. — Přihlížíme k danému stavu norem a neptáme-li se, kdy vznikly a jak vznikly, pak zachováváme hledisko statické. Majíce před sebou shluk norem a majíce z něho zjistiti daný právní řád, musíme se ptáti, jak tyto normy závisejí na základní normě, Jsou-li na základní normě tím oním způsobem závisly, patří do daného právního řádu; nejsou-li závisly, nepatří tam. Úsudek tento je více méně analytický t. j. rozvádí dané znaky, ale neobohacuje našeho vědění.

34. Dynamika normologická. — Jde o delegaci. Delegát je autorisován, aby vydal normu. Vydá-li ji v rámci delegující normy, tvoří tato norma součást právního řádu. Do jisté míry snad je dovoleno přirovnání k nauce o energii potenciální. Normu sice nemáme, ale můžeme ji mít. Dynamika normologická zachovává statický postoj základní normy a změnu připouští jen v druhotných normách. Postoj tento umožňuje nám, abychom chápali změnu norem i s hlediska normologického. Je zde čas? Je, neboť jinak tvoření norem zůstalo by nám transcendentní. Tu zase si musíme uvědomit, že norma je úsudek: Je-li A, má být B. A i B jsou skutkové podstaty, které jsou určeny i místem i časem. V delegující normě delegace je určena skutkovou podstatou A a tím je určena i delegace časem i prostorem. Pro dynamiku je velmi cenné, že čas máme určen, aniž tím je porušen nečasový postoj normologický. Tak hierarchie norem souvisí úzce s tvorbou norem a tak bez oné není vůbec chápatelná, poněvadž bez delegující skutkové podstaty změna norem nebyla by vůbec vyjádřitelná.

35. Tvorba práva. Psané a nepsané právo. — Právo se vytváří tvorbou právních norem. Tyto jsou dány, jestliže je splněna podmiňující část delegující normy, jejich závaznost je určena podmíněnou částí její. Pokud jde o tvorbu práva máme dva základní způsoby, jak možno právo vytvářeti: jeden je právo zvykové a druhý právo psané.

Praví se, že ke zvykovému právu vyžaduje se dvojího: zvyklost a opinio necessitatis. Přese všechny nejasnosti, s nimiž se v konstrukci zvykového práva setkáváme, přece je v tom jádro správné. Zvyklost znamená, že lidé fakticky jednají zpravidla podle normy. Zvyklost je zde normotvorným procesem. Norma delegující zvykové právo má toto schema: Jestliže lidé zpravidla jednají tak, že po A následuje B, pak má v každém případě po A následovati B. Druhá podmínka zvykového práva je právě vztah této zvyklosti k delegující normě, opinio necessitatis znamená, že se podle normy zvykového práva jednati má.

O psaném právu mluvíme tehdy, když se generální normy mají státí skutkem formou písemnou na základě usnesení normotvorného delegáta (parlamentu, panovníka). Deleguje-li norma orgány k vydávání jen konkrétních norem, s pomínutím

norem generálních, mluvíme taktéž o zvykovém právu (tak tomu částečně na Slovensku). Rozdíl mezi psaným a nepsaným právem týká se jen druhotných generálních norem, je proto rázu velmi podřadného.

36. Orgán normotvorný. — Norma je dána lidmi pro lidi. Orgán normotvorný je subjekt, který normu vytváří. Věda právní pojem normotvorného subjektu vyjadřuje abstraktně (stát, parlament atd.), ale tento výraz není než subjektivisací buď delegované (na př. zákon), anebo delegující normy (na př. ústavní zákon). Nechceme-li na ni vejít, musíme přihlédnouti k tomu, že normotvorný subjekt je člověk, anebo více lidí (parlament) autorisovaných, aby normy vydávali. U nás je to (pokud jde o generální normy) Národní shromáždění (zákony) a vláda (nařízení), správní úřady (policejní vyhlášky), pokud jde o speciální normy: soukromníci (smlouvy), soudy (rozhodnutí), správní úřady (správní akty). Tito orgánové jsou u nás normotvornými subjekty a mezi soukromníkem a Národním shromážděním je rozdíl jen graduální a nikoliv zásadní. Tu vidíme, jak souvisí normotvorba se životem.

37. Zákodárce a soudce. — Obzvláště je upozorniti na to, že mezi soudcem a zákonodárcem není žádného zásadního rozdílu. Jak v parlamentě, tak i u soudu se vytvářejí normy. U nás parlament tvoří normy generální, soudcové konkrétní, ale máme země, kde soudce není vázán na generální normy parlamentární a kde soudce může generální normy vytvářeti; tak tomu bylo až do roku 1911 na Slovensku. Imperium soudcovo a imperium zákonodárcevo jsou stejného druhu, jen rozsah obou je rozdílný.

§ 3. Jak určíme obsah normy.

38. Co rozumíme obsahem normy? — Logická forma normy je úsudek, je-li A, má následovati B, či obecněji je-li A, má být B. Tato obecnější forma úsudku budiž nám základem dalších našich úvah. Dosavadní rozbor pojmu normy věnován byl určení spojky „má být“, tím však problém normy není vyčerpán, zbývá nám totiž stanovití pojem A a pojem B. Otázka, která je položena na počátku tohoto odstavce, míří tedy k tomu, aby určeny byly pojmy, které jsme prozatím označili schematy A—B.

A—B označují nám jednak to, co je předpokladem, abychom mohli o povinnosti mluvit, (tento předpoklad označili jsme písmenem A), jednak to, co má nastati, když povinnost se splní (tento normativní následek označili jsme písmenem B).

39. Jak určíme podmínku a následek povinnosti? — Určili jsme si pojem právní normy, jako úsudku stanovícího povinnosti lidem, určujícím lidské jednání. Tím spjata je norma právní nutně se světem jevů, neboť člověk není jen osobností mravní (homo noumenon), nýbrž i jevem světa určeného kausálně. Lidské jednání jako jev nepatří do světa inteligibilního, nýbrž do světa jevů. Určuje-li norma lidské jednání, určuje tím (ovšem normativně) jev. Kde je dáno spojení normy se světem jevů? Právě tím, že podmínky povinnosti jsou určeny světem jevů. Svět jevů označuje nám hmotnou skutečnost nás obklopující, v níž žijeme. Jevům můžeme říkat také skutečnosti. Spojení světa inteligibilního se světem jevů je dáno nejen v podmínce povinnosti, ale i v normativním následku. Tento následek má nastati na tomto světě a proto i schema B je výrazem pro jevy tohoto světa.

40. Právní skutečnosti. — Norma určuje A, určuje i B, norma si obsah obou těchto schemat určuje nezávisle i na kausálním světě. Často toto nebylo pochopeno. Od naivní magie přírodních národů až k scientismu naší kultury jde touha lidská, aby svými normami mohl překročití hráz inteligibilního světa. A přece je norma nezávislá na přírodním zákonu! Jevy světa tohoto, které mají náležitosti stanovené normou, jsou pro tuto normu relevantní, nemají-li těchto náležitostí, prostě pro normu neexistují. Určí-li norma schema A způsobem takovým, že mu neodpovídá žádný jev, nedá se o nijakém lidském jednání říci, že by bylo touto normou zasaženo. Jde o normu, která pro lidské jednání je nezávažná. Určí-li norma schema B takovým způsobem, pak je sice závažná, ale není splnitelná. Jde s hlediska její splnitelnosti o perplexní normu. Zda je normologicky závazná, musíme určit podle dotčeného normového komplexu.

Těmto pojmem, které jsou promítány do světa jevů, ale určeny normou, říkáme právní skutečnosti. Právní proto, poněvadž jde zde o pojem určený právní normou. Skutečnost proto, poněvadž jde o pojem, který určuje schema-

ticky svět jevů. Právní skutečnosti nejsou promítnuty do světa norem, ale do světa jevů. Další úvaha patří již filosofii, s hlediska vědního úkol náš je vyčerpán.

A—B nemíří jen na jediný jev, nýbrž na celý shluk jevů. Takovému shluku jevů říkáme *skutková podstata*.

Z řečeného plyne, že právní skutečnosti (a s nimi i skutková podstata) jsou dány pod aspektem času a prostoru. Tyto dvě náležitosti musí každá skutková podstata v sobě míti, poněvadž jinak nebyla by promítnuta do světa jevů.

41. Logická struktura skutkové podstaty. — Skutková podstata je určena nejen prostorem a časem, ale i normově. Stýká se tedy ve skutkové podstatě dvoji inkomensurabilní aspekt: kausální a normologický. Kausální: jde o jev. Normologický aspekt chová se k němu takto: Má-li jev náležitosti určené normou ve schématě A, usuzujeme na povinnost, nemá-li, neusuzujeme na povinnost. Následuje-li na to jev další, hodnotíme ho zase podle normy a usuzujeme, zda tento jev odpovídá schématu B, jehož náležitosti určila norma. Má-li, odpovídá stav tento normě, nemá-li, neodpovídá normě. Poslednímu stavu říkáme — jde-li o normy právní — *bezprávný stav*. Tak máme určen styčný bod obou aspektů a přece oba aspekty nezaměňujeme.

42. Teleologie. — Setká-li se aspekt kausální a normologický, mluvíme o teleologii či účelosloví. Teleologie nemá samostatného předmětu poznávacího, který by nepatřil ani do kvantitativy (kausalita), ani do kvality (normologie). Pracujeme s novým pojmem — účelem. Pojem tento určuje nám představu něčeho, co není, ale čeho dosíci chceme; cesta k účelu jmenuje se prostředek. Prostředek může se nám jeviti zcela trpně, mimo nás, pak nezbyvá nám, abychom se ke světu jevů zachovali také zcela trpně a omezili se na to, zda chodí jevů podle skutečnosti odpovídá naší představě. Omezujeme se na pouhé hodnocení. Postoj náš v tomto případě vyjadřujeme pouze hodnotícím úsudkem. Prostředek může býti naše aktivita, lidská činnost, pak stavíme se ke světu jevů aktivně tím, že stanovíme povinnosti sobě nebo jiným (podle toho, zda jde o autonomii či heteronomii). To jsou normy morální a normy právní.

Obrazně můžeme říci, že svět jevů je nám dán teleologicky, když naň pohlížíme sítí norem. Teleologický aspekt byl lidstvu dlouho panujícím,

poněvadž tím celý svět našeho myšlení, vnímání a chtění byl spjat v jedno, najmě platonsko-aristotelovská filosofie byla orientována teleologicky. Teleologie této filosofie byla spekulativní metafysika přecházející do theologie. Vedle toho — třeba nejasně — trval i aspekt kausální a normativní, vše zahaleno bylo v květnatou mluvu básnické filosofie platonské. Theologický spor mezi Cañhradem a Římem měl i filosofickou stránku, a to boj o samostatný aspekt teleologický. Samostatný aspekt teleologický je dán u Rusů, setkáváme se s ním u Dostojevského, Merežkovského (třetí Řím), ale najmě u Solovějeva. Kantovská filosofie stojí na stanovisku dualistickém, světa kvality a světa kvantity, teleologie je dána jen úsudečností, t. j. hodnocením světa, jaký je, podle toho, jaký by měl být. Kant sám se přiklání k mínění, že jde v teleologii jen o hodnocení, estetika je mu v jádře hodnocení světa morálkou (die Erhabenheit der Natur). I u Engliše teleologie nemá samostatného předmětu poznávacího, teleologie je dána u něho hodnocením světa jeví postuláty, což není nic jiného než normy, při nichž abstrahujeme od povinnosti, pohybuje se tedy teleologie Englišova v rámci filosofie Kantovské.

43. Odůvodnění teleologie. — Proč je dána skutková podstata teleologicky? Norma praví: Je-li A, má být B. Jestliže nechceme vylučovati B vnitřním rozporem obsahu normy musí být A tak uspořádáno, aby mohlo B být možným. (Kategorie možnosti, která hrála tak velikou úlohu v předkantovské filosofii Hugona Wolffa, je v jádře kategorií teleologickou). Obsahově vzato, nemyslíme si, že B bude po A následovati tak, jako si to myslíme v přírodním zákonu, obsahově myslíme si B pouze jako možné. Právě touto možností jeví se nám stav A jako prostředek ke stavu B.

Vedle tohoto vnitřního odůvodnění máme ještě druhé odůvodnění, s nímž si však musíme velmi opatrně počínati. Přihlížíme-li k obsahu normy, pak schema normy objeví se nám takto: Máme stav X, splní-li se norma N (t. j. nastane-li po stavu A stav B), nastane stav Y, jako kausální následek stavu B. Norma je nám prostředkem, abychom dosáhli stavu Y, jehož dosáhnouti chceme lidskou aktivitou, která je určena povinnostmi (ať autonomními, ať heteronomními), proto máme mezi stavem X a Y spojení normologické. Při tom musíme však velmi toho dbáti, abychom nepřekročili hranice normologie a kausality a v tom spočívá nebezpečí tohoto postoje. Jestliže N je prostředkem k dosažení Y, tedy musí obsah N určen být vzhledem na možnost Y, tedy teleologicky.

Schema toto velmi zjednodušené prolíná se hierarchií norem. Jsou-li normy dány, aby lidé mohli spolu žít, pak musíme

nejvyšší normě přiřknouti ten obsah, že jde o heteronomní povinnosti lidské, aby lidé mohli spolu žít. Tím máme určen obsah normy a tato norma pak jeví se nám pro nižší normy jako účel. Co v té normě je stanoveno jako omezení nižších normotvůrců (lidské spoluzítí), jeví se pro nižší normy jako účel. Účel tento určen je ve shodě s předcházejícími našimi výklady formálně, t. j. jde o pouhé spoluzítí vůbec, nejde o spoluzítí podle určité fačony. Převáděno na náš případ i stav Y je určen normologicky vyššími normami až v posledku nejvyšší normou a tak spojení mezi X a Y je provedeno normologicky, že stavy oba jsou přímo nebo nepřímo pojaty do obsahu normy jako skutkové podstaty.

Teleologie tedy určuje obsah norem a teleologie činí nám obsah norem vůbec možným. Tím odpovídáme na otázku kritické filosofie: Jak je obsah norem vůbec možný?

Normativní škola, z jejíhož základu vycházíme, odmítla jakýkoliv obsah norem. Pro úkol, který si obral najmě zakladatel její Hans Kelsen, překonati tradiční nekritickou (tedy naivní stricto sensu) teleologii v právní vědě, nezbylo než abstrahovati od obsahu normy vůbec, abychom přišli k čistému pojmu norma. Kriticismický postoj nemůže se však s tím spojití a musí si položití další otázku, jaký je obsah normy možný, neboť jinak není možný vztah mezi normou a lidským jednáním, které Kelsen sám klade do pojmu čisté normy (das menschliche Verhalten). Zařadující teleologii do svých výkladů, neopouštíme pojetí normologické, nýbrž je jen důsledně provádíme.

44. Subjekt povinnosti. — Osoba. — Pokračujeme-li v dalším uspořádání možného obsahu normy, přicházíme k otázce: Kdo je povinen? Odpověď na to zní: subjekt povinnosti. Norma se táhne k lidskému jednání, povinným může být člověk a jen člověk, a to buďto izolovaně anebo kolektivně. Člověk je však jevem, právní normou je zachycen jen potud, že se normou určí jeho vlastnosti, které ho činí právně relevantním, je tedy pro normu skutečností právní. Pokud člověk je pro normový komplex právně relevantní, potud přikládáme mu právní osobnost, čili je nám osobou. Osoba je produktem právního řádu, ale osoba je zároveň jevem, osoba je určena tedy teleologicky. Toto je najmě důležité pro poznání

t. zv. právnické osoby (korporace, nadace, ústavu atd.), kde účel osoby bývá nesmírnou obtíží jak konstruktivní, tak i interpretační. Povinnostnímu subjektu říkává se někdy ad resát normy a jeho povinnostnímu vztahu — odpovědnost.

45. Struktura právních skutečností. — Jevy působením normy seskupují se v teleologické celky, které jen jako takové mohou být prostředkem, aby se mohlo cíle dosáhnouti, nejsou proto dělitelné, neboť pak by cíle se dosáhnout nemohlo. Celkům takovým říkáme individuality. Jiné pochopení individuality než teleologické není (t. zv. individuality geometrické nejsou než formy poznání prostorových relací). Individualita je dána teleologicky a v teleologii máme podklad pro normologii a kausalitu, musíme tedy přesně stanovití normu (třebas chápanou jen jako hodnotící úsudek), která nám určuje tuto individualitu.

I v přírodních vědách setkáváme se s podobným problémem, pracujeme-li s individualitami. Klasickým příkladem teleologie vědy přírodní je biologie a spor v biologii o vitalismus je sporem o teleologičnost této vědy. Materialismus, popírající zvláštní aspekt biologický, je jen důsledným provedením kausálního hlediska, prostého jakékoliv normativity. V novější době zasahuje naopak normativita i do tak formální přírodní vědy jako je fyzika, která počíná zase se vraceti k individualitám. Sociologie pracuje s individualitami, ale sociologie má se obíratí otázkou, jaký vliv mají normy na lidskou společnost i na jedince. Nejasnost sociologie, vedoucí někdy až ke zmatenostem metodologickým, pramení v tom, že se začasť domnívá, že normy takové možno chápatí pod aspektem čistě kausálním. Není možno na druhé straně odpiratí sociologii oprávněnost jen proto, poněvadž je teleologická. Teleologický je i dějepis.

46. Odvozená norma. — Nyní je na místě, abychom doplnili výklady o hierarchii norem. Delegující norma má obecné schema: Je-li A, má býtí B, přesněji můžeme stanovití schema delegující normy takto: To, co stanoví X (delegát normy), má Y (povinnostní subjekt) učinití. Skutková podstata A je v tomto případě určena tím, co delegát za určitých podmínek nařídí. To je skutková podstata, je tedy vzhledem na delegující normu delegovaná norma právní skutečností, vzhledem na subjekt povinností, v ní stanovené, je normou tak, jako jí je norma delegující. Odvozená norma má dvojí tvář: jednak je skutečností, jednak je normou. Tento poznatek je základní důležitostí.

Právní věda, která se zabývala jedině zákony, musila chápatí konkrétní normy, zákony delegované, jako skutečností.

Když se cítilo, že právní věda se nemůže omezití na zákony, přihlíželo se setrvačně na konkrétní normy jako na skutečností a proto chápeme, proč sociologická škola mluví o t. zv. „skutečném životě“, ač jde o konkrétní normy právní.

§ 4. Základy interpretace.

47. Úkol. — V obecných výkladech těchto není naším úkolem podati návod k výkladu právních norem, to vyhrazeno je výkladům o daném právním řádu. Náš úkol omezuje se na tomto místě pouze na zjištění pojmu a úkolu interpretace. Obé je dáno materiálem, jímž právní věda pracuje. Problém interpretace se v jiných vědách nevyskytuje. Právní věda pracuje s materiálem, který sám o sobě vypovídá. V přírodních vědách nemáme příkladu, že by předmětem vědy byla výpověď tohoto předmětu. Přírodní zákon je úsudek o předmětu vědy, ale úsudek — norma je sám předmětem vědy. Norma není jen formou úsudků, jako je tomu v logice, norma má sama obsah a tento obsah máme objektivně zjistití. Zjištění obsahu normy jako úsudku o tom, co má býtí, je úkolem interpretace. Tím je dán pojem i úkol interpretace čili výkladu právních norem.

48. Základní postoj. — Základní postoj k normě, kterou máme vyložití, je statický. Norma je nám prostě dána jako materiál neživý a s tímto materiálem máme vědecky pracovatí tím, že určíme obsah této normy. Obtíže interpretační pramenily z toho, že věda právní nedovedla se omezití na statický postoj, kde šlo o prostý výklad normy. Když normu interpretujeme, nesmíme jí nikdy chápatí izolovaně, nýbrž vždycky jako součást normového komplexu a to, omezíme-li se na hledisko čistě formální, nejen na vztah dané normy, k normám nadřazeným, ale i k normám nižším.

49. Poměr interpretované normy k normám nadřazeným. — Předně musíme zjistití, zda daná norma je dána s hlediska norem nadřazených. Musíme zjistití, zda jde o součást daného normového komplexu — právního řádu, to vede k interpretaci i nadřazených norem. Dopadne-li výklad tento kladně, zjistíme obsah normy podle schematu: Je-li A, má býtí B. Musíme zjistití podmínující, a podmíněnou skutkovou podstatu a povinnostní spojení obou. Na to je třeba klástí největší váhu, poněvadž proti

tomu právní věda nejčastěji hřeší. Nesmíme zapomínati, že obě skutkové podstaty jsou dány teleologicky a že nad danou normou je norma nadřazená, která s interpretovanou normou tvoří jediný celek, že obě nemůžeme při interpretaci izolovati.

50. Poměr interpretované normy k normám podřazeným. — Poměr tento zjistíme podle toho, zda daná norma obsahuje delegaci a pak musíme určit hranice této delegace. Tím úkol interpretace *stricto sensu* je vyčerpán, poněvadž není jejím úkolem stanovit, jaké normy v rámci delegačních hranic mohly by býti vydávány, neboť je věcí delegáta, aby jednu z těchto možností volil.

Na př. občanský zákoník v § 863—880 ustanovuje, jaké náležitosti musí mít smlouva, aby byla právně relevantní. Tato ustanovení delegují osoby k vydání normy. Interpretující občanský zákoník, musíme na tom pozůstat a je možno vydati normu v rámci těchto ustanovení, že X je povinen předati Y předmět *a*, je však možno vydati i normu, že X je povinen nevydati Y předmět *a*.

51. Jednota právního řádu. — Normový komplex závisející na základní normě je jednotou, to znamená, že normy tyto nemohou si vzájemně odporovati. Nemůže současně platiti: „Je-li A, má býti B“ a norma „Je-li A, nemá býti B“. Setkají-li se dvě takové normy, které jsou stejně normologicky závažné a závazné, pak nemůžeme dáti žádnou přednost a musíme říci, že nezavazuje ani jedna ani druhá. Nemůžeme najmě říci, že by pak povinností subjekt měl volbu mezi oběma, poněvadž bychom subintellegovali kolisní normu, které nemáme. Delegované normy mohou si potenciálně odporovati, ale volí-li delegát jeden způsob (normu A), nemůže již voliti způsob druhý (normu non-A). Jen záměnou interpretace a aplikace mohlo se toto přehlédnouti.

52. Rekonstrukce normy. — Velmi důležitým úkolem interpretace je zrekonstruovati normy právní, poněvadž tyto nejsou nám dány ve slovesných formách, které by schematu normy odpovídaly. Práce tato není někdy ani lehká, poněvadž ve slovesných formách je prostoupeno někdy norem více, někdy je norma roztržštěná. Pamatovati si jest, že není normou pouhé stanovení nějaké právní skutečnosti (sem patří většinou t. zv. osobní práva, nebo t. zv. obecné části zákonů). Dále, že norma jedna přejímá označení svého obsahu z normy jiné, aniž jej blíže označuje. Ko-

nečně, že normy užívají stejných výrazů, ale v různých významech.

53. Právní prameny. — Slovesná forma normy jmenuje se právním pramenem. Může býti dvojí: psaná a nepsaná (srov. č. 35). Nepsaná forma generální normy je zvykové právo, psaná zákon, nařízení atp. V našem právním řádu je si nutno uvědomiti, že zákon jako takový není předmětem právní vědy, nýbrž norma. Zákon obsahuje někdy části, které nejsou normativní, na př. systematické rozdělení. Zákon nebývá také úplnou normou, označuje jen nějakou skutečnost (na př. zákon o zletilosti č. 447/19). Právní věda je vázána normami právními, ale není vázána zákony, tak jako botanika je vázána rostlinami, ale není vázána systémem botaniky. Zákon není kanonickou knihou. Tím liší se vědecká interpretace od exegese. Exegese vykládá jen text daný, zásadně její úsudky mají býti jen analytické, a je její tragikou, že pracuje úsudky syntetickými, ač je zavrhuje.

Právní věda nerozlišovala dostatečně interpretaci, aplikaci a exegesi. Toto zatmění nastává opět přes kriticismus vídeňské školy normativní, tím, že pod aspektem phaenomenologickým rozdíl tento se překonává, ale překonán je až v oblasti metafyzické a nikoliv v oblasti vědní.

§ 5. Aplikace.

54. Pojem aplikace. — Cizí tento výrok značí asi to, co v češtině označujeme slovem užívání, upotřebení. Jde tedy o užívání normy. Jak možno normy užívat? Dvojím způsobem: buď jde o hodnocení dané skutečnosti, zda normě odpovídá, anebo jde o vydávání norem druhotných, jestliže aplikovaná norma je normou delegační. O tento druh aplikace nám jde.

55. Vydávání druhotné normy. — 1. Má dvojí stránku tak, jako ji má i druhotná norma. Jednak musí delegát normotvorný splniti předpoklady, abychom mohli mluvit o delegované (druhotné) normě. To je t. zv. normotvorný proces. Proto také příslušné části delegující normy jmenují se *procesní předpisy*.

2. Tím delegovaná norma není vytvořena, musí následovati stanovení povinnosti a tato povinnost může býti vá-

zána na samostatné předpoklady, které v rámci delegující normy nejsou obsaženy. Delegující norma může stanovití meze, jak delegát smí povinnost stanovití (což se zjistí interpretací). Jde zde o obsah norem a mluvíváme proto o *materiálně-právních předpisech*, kdežto procesní předpisy jmenujeme také *formálně-právními předpisy*.

56. Nezávislost normotvůrce. — V rámci delegačním je normotvůrce svrchovaný, suverainní, může ustanovití A, může ustanovití i non-A, ale nemůže ustanovití současně A i non-A, poněvadž by delegované normy trpěly vnitřním rozporem a nebyly by žádnými normami. Souverainní není jen stát s hlediska normové delegace mezinárodního práva, suverainním jsou i státní orgány vydávající normy, pokud jsou k tomu autorisovány: vláda k vydávání vládních nařízení, správní úřady ke správním aktům, soudy k rozhodnutím, jednotlivci k právním jednáním.

57. Právní moc. — 1. Norma, která se stala součástí právního řádu, zavazuje, t. j. adresáti její mají se podle ní řídití. Právní moc znamená formální sounáležitost normy k nějakému normovému komplexu. V moderní době bývá normotvorný proces rozdělen na několik orgánů, které se navzájem mají kontrolovati. Tak na př. sněmovna — senát — prezident republiky. Jindy je kontrola jen podmíněná, bude-li další činitel v předepsané lhůtě dovolán, sem patří opravné prostředky řízení soudního a správního. V t. zv. opravné lhůtě je nejisto, zda norma bude součástí právního řádu a dokud tato lhůta neuběhla, není také ono rozhodnutí součástí právního řádu, poněvadž proces normotvorný nebyl ukončen. Právní moc je také jen jiný výraz pro to, že normotvorný proces byl ukončen.

2. Žádný správní řád nelpí přísně na mezích delegačních a připouští i úchyly od delegace, t. j. i když formální nebo materiální předpis delegační byl porušen. Zde musíme mítí psanou nebo nepsanou toleranční normu, což doposud není v právní vědě dosti ujasněno. Sem míří t. zv. mimořádné opravné prostředky. Jde o normy, které nabyly právní moci, které však byly vydány vadně a proto jest možno je zase novou normou zrušit. Takovými jsou v civilním procesu na př. žaloby o obnovu, o zmatečnost, hranici tvoří t. zv. zmatky nezhojitelné.

58. Postoj dynamický. — Z toho je patrné, že při aplikaci zaujímáme postoj dynamický, normotvorný, kdežto postoj interpretace je statický, kde jde o dané normy. Tím liší se zásadně aplikace od interpretace a nemůžeme než na tento rozdíl důrazně upozornití.

59. Aplikace jako právo a jako povinnost. — 1. Delegát může býti prostě autorisován k tomu, aby vydával normy. Zda bude normy vydávati, není již věcí delegující normy. Takovým pouze autorisovaným delegátem je na př. Národní výbor v proklamaci ze dne 28. října 1918, nebo podle naší ústavy Národní shromáždění. Této autorisaci můžeme říkati také *právo* normy vydávati.

2. Delegát může býti nejen autorisován, ale může mu býti uložena *povinnost*, aby za určitých předpokladů vydával normy. Sem patří na př. soudcové, kteří jsou nejen autorisováni, aby normy vydávali, t. j. rozhodovali, ale kteří jsou povinni spory na ně vznesené rozhodnouti. Tato povinnost vydávati normy nemění jeho autorisaci a proto není — jak výše bylo řečeno — zásadního rozdílu mezi soudcem a zákonodárcem.

60. Regulativní principy normotvorné. — Volnost, kterou má delegát ve tvorbě norem, může vésti k chaosu. Normotvůrce však sám dbá toho, aby chaos takový nenastal a utváří obsah norem tím způsobem, aby dávaly celek takový, aby zásada nejvyšší normy — totiž harmonie lidského spoluzití byla dána. S touto zásadou setkali jsme se u interpretace a s touto zásadou setkáváme se i u aplikace. Nechceme tuto zásadu prohlašovati za delegující omezení, na tom nám vadí její formálnost, ale za princip, jímž se má normotvůrce řídití, má-li právní řád splnití svůj úkol. Jde tedy o hodnotící úsudek v nejvyšší normě obsažený.

Z toho plyne postulát, že právní řád má tvořiti harmonický celek, kde jednotlivé předpisy jsou axiologickými pravidly spolu spojeny. Postoj tento není však již teoretický, nýbrž praktický, jdeť o pravidlo pro lidskou činnost — tvorbu norem. Problém tento je velmi oblíbený v právní vědě, při čemž nejde o striktní pravidla poznání normového, nýbrž o vhodnost, účelnost norem samotných, což je dáno hodnotícím principem regulativním, obsaženým v nejvyšší normě.

61. Relativní a absolutní principy. — Regulativní princip námi stanovený v nejvyšší normě byl určen pouze formálně. Jako regulativní princip musí být doplněn materiálním určením. O toto doplnění vede se dlouhý, velmi dlouhý spor. Jde o to, zda máme regulativní principy pro tvorbu norem, čili t. zv. legislativní principy předem stanoveny pro všechny časy a místa, anebo ne. Ti, kdož absolutnost popírají, jdou v abstrakci tak daleko, že nejvyšší norma zůstává pouze formální hypothesou, zastánci absolutismu zůstávají na nižším stupni normové hierarchie a kráčí potom po cestě spekulativní metafysiky, opustivše předčasně cestu vědy. Z naší metody pracovní plyne, že se musíme postavit na stanovisko relativity regulativního principu. To dotvrzuje naše zkušenost, že regulativní principy nebyly vždy stejné, na př. paulínský theokratický princip legislativní ve svaté říši římské a liberalistické legislativní principy ve Spojených státech amerických nebo ve Francouzské republice.

62. Přirozené právo. — Souhrn těchto regulativních předpisů bývá nazýván také jako přirozené právo. Positivisté právníci zahájili prudký boj proti přirozenému právu, ale problém se neustále vracel. Positivisté přehlédli, že aplikace norem neděje se analytickými úsudky, jak se domnívali, sledující exegetickou metodu. Aplikace práva děje se syntetickými úsudky a to nové, co delegát vnáší do delegované normy, je řízeno legislativním principem, který není dán právním řádem. Tento legislativní princip je ovšem také normou, ale není normou právní, třeba formálně pomocí nejvyšší normy s právem souvisí. Takovým způsobem spjat je právní řád s komplexem norem, které nejsou právními, které nejsou ani heteronomními, které tedy patří do oboru morálky, a proto také slýcháme, že to či ono odpovídá či odporuje mravnímu přesvědčení.

Přirozené právo není žádným normovým komplexem heteronomních norem. Pro právní vědu nejde zde o normy ve smyslu úsudků povinnostních, pro právní vědu jde zde jen o úsudky hodnotící a o axiologické zásady, aby právní řád tvořil jednotku, podle níž by mohli lidé žít.

Tím liší se také od Kantova pojetí přirozeného práva. Kant domníval se, že vedle pozitivního práva je právo přirozené, které

jsou oba spojeny zásadou legality, již se liší od morálky, která je spjata zásadou morality. Právo přirozené platí podle Kanta jednak vedle pozitivního práva, jednak proti němu. Právo přirozené je dáno lidským rozumem, ale pak se s tím nesrovnává zásada legality. Kantův spis *Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre* měl velký vliv, nanejvýš na náš obč. zák., ale spis tento není již ovládan zcela kriticismem, jehož přísné hledisko stárnoucí Kant zase opouštěl. Tak kantovsky založené naše výklady staví se proti Kantovu pojetí přirozeného práva.

63. Idea spravedlnosti. — Obsah regulativních principů shrnujeme v nejvyšším principu, který se nazývá spravedlností. Spravedlnost může být určena buď jen formálně nejvyšší normou, anebo i obsahově, ale pak nejde již o problém vědní, nýbrž o problém filosofické spekulace. Spravedlnost není dána předpisem právním. Spravedlnost je hodnota mravní. Toužíme po absolutní spravedlnosti, ale naše myšlení etické je řízeno principem antithesí a proto není možno se dopracovati absolutní ideje spravedlnosti, která by nebyla symbolem náboženským.

§ 6. Exekuce.

64. Výkon povinnosti. — Opakujeme si znovu schema normy: Je-li A, má následovati B. Toto B obsahuje v sobě jednání povinnostního subjektu. Jedná-li tedy povinnostní subjekt (adresát normy) tak, jak podle normy jednati má, pravíme, že vykonává svoji povinnost. Nejde zde o žádný postoj normový, jednání povinnostního subjektu patří do světa jevů, nikoliv do světa norem. K normě má tento výkon povinností ten vztah, že jednání povinnostního subjektu hodnotíme kladně, že jednání normového subjektu je právně relevantní. Tento poměr normy k výkonu povinností nesmíme nikdy pustiti se zřetele.

65. Výkon povinnosti a norma. — Dlužno upozorniti na to, že výkonem povinnosti se neruší norma. Názor tento, dnes skoro běžný, spočívá na mylném pojetí normy ne jako úsudku, nýbrž jako příčiny (imperativu) výkonu povinnosti. Pokud nejde o metafysickou spekulaci, jde v daném případě o synkretismus, překročující hranice jednoho poznání a zabíhající do oblasti poznání druhého. Druhá nevyjasněnost spočívá v otázce, zda jednáním podle normy konsumuje se povinnost. Zase musíme říci, že jed-

nání podle normy není normou, a tudíž není možno zde se řídití zásadou německé přírodní filosofie „mit der Folge ist der Grund aufgehoben.“ Výkon povinnosti není účinkem povinnosti. To, co mylí, je ta okolnost, že často norma omezuje povinnost na jednorázový výkon, pak ovšem je ono B omezeno na jeden případ; nastane-li tento, pomíjí povinnost, ale ne proto, že povinnost byla vykonána, nýbrž že skutková podstata povinnosti takto omezila. Jen skutkovou podstatou podmíněnou, označenou v schematu písmenem B, souvisí výkon povinnosti se samotnou povinností a tím i s normou tuto povinnost stanovící. S normologického hlediska je úplně lhostejno, jak si daná norma tento poměr upraví.

66. Sankce. — S heteronomií právních norem souvisí další pojem, totiž pojem sankce. Jestliže adresát normy (povinnostní subjekt) nejedná podle normy, nastupuje sankce. To znamená, že tato neposlušnost je podmiňující skutkovou podstatou pro jinou povinnost nebo jiné povinnosti, které ústí konečně v tom, že je zde povinnostní subjekt, který má odstraniti stav odporující normě a zavésti stav normě odpovídající. Někdy je možná exekuce přímá, t. j. odstraní se bezprávný stav a uvede se ve stav odpovídající normě.

Na př. X má povinnost zbořiti dům, nezboří, tím vznikne protiprávní stav. Tento protiprávní stav založí povinnost Y-ovu, aby tento dům místo X zbořil. To je exekuce přímá, jevíci se jako sankce na bezprávné jednání X-ovo.

Jindy exekuce přímá není možná. Někdo zabije člověka, neměl to učiniti. Zde dáváme reakci nepřímou, neexekvujeme povinnost, kterou už exekvovati nemůžeme, poněvadž to odporuje přírodě, nýbrž snažíme se podle našich mravních názorů stav reparovati. V právní vědě mluvívá se o trestu a bezprávný stav nazýváme často deliktem.

Tyto sankce nazývají se exekucí v užším slova smyslu. Sankce musí mít své meze, neboť sankce je konkretisace další normy. Normový komplex není nekonečný a tu konečně musíme přijíti k normě, která nemá žádné sankce, která pouze autorisuje k exekuci, aniž by zde ukládala povinnost opatřenou sankcí. Norma bez sankce je prakticky problematické ceny a proto tak zv. rozdělení moci ve státě má zajistiti pokud možno sankce normám.

67. Exekuce a soluce. — Prováděním povinnosti se povinnost nekonzumuje. Konzumpce povinnosti jmenuje se soluce, totiž rozvázání povinnosti. Soluce tato může býti určena normou, která stanovila povinnost, na př. sem patří terminované zákony, jejichž platnost pomíjí po určitém čase. Soluce může nastati též tím, že se vydá nová norma, která je kontrerní dřívější, jestliže v dotčeném právním řádu je tento normový konflikt řešen podle zásady „lex posterior derogat priori“. Soluce nastává i splněním povinnosti, je-li to v dotčené normě, která tuto povinnost stanovila, tak vytčeno. Z toho všeho je patrné, že pojem exekuce se nekryje s pojmem soluce, že máme dva různé pojmy.

68. Exekuce a normotvorná činnost. — Exekuce je činnost, tedy jev, tvorba normy je také jev, ale z této činnosti a z delegující normy můžeme konstruovati odvozenou normu. Z exekuční činnosti nemůžeme nic jiného normologicky získati než hodnocení dané skutečnosti, že odpovídá normám. Mluvíce o exekuci, myslíme na vnější sankci. Jde při této exekuci sice také o autorisaci k činnosti a vzhledem na tuto autorisaci pravíme, že exekuční orgán je orgánem státním. Činnost exekučního orgánu liší se tedy značným způsobem od činnosti soudcovy. Normotvorná činnost je specifická činnost praktického právníka, exekuční činnost je mimo něj a proto také ve správě státní exekutiva v pravém smyslu (provádění normy konkrétní) není v rukou právníků, nýbrž inženýrů atp.

HLAVA ČTVRTÁ.

Právní věda.

§ 1. Pojmy právní vědy.

69. Formální a materiální věda. — Věda, která se zabývá formami poznání předmětu vědního, je vědou formální. V novější době zahájeno bylo tažení proti pojímání vědy jako formálního poznání a toto dokonce bylo zamítáno. Nesmíme však zapomínati, že bez formálního poznání není objektivního poznání a bez objektivního poznání není vědy. Formální poznání nám umožňuje poznání materiální, ale z formálního poznání nemůžeme dospěti spekulativní dedukcí k poznání materiálnímu. S hlediska formálního je obsah něčím náhodným, co se totiž může měniti, aniž je tím dotčen formální poznávací pojem. Pojem normy zůstává stejný, její schema nezměněné, ať je obsah dané normy takový či onaký. Formální pojem normy umožňuje nám, abychom mohli mluvit vůbec o normách. Pro vědní hledisko je nerozhodný filosofický problém, zda formální pojem je dán indukací z daných předmětů, anebo zda je dán dedukcí z pojmů nejvyšších, které si myslíme jako předem dané.

70. Formální pojmy právní. — Doposud zabývali jsme se formálními pojmy právní vědy. Tyto pojmy jsou dány základním postojem vědy jako poznání heteronomních norem. Pomocí těchto pojmů určujeme předmět právní vědy. Pojmy tyto jsou nám s našeho hlediska dány a priori, t. j. musí předcházeti vědeckému poznání jednotlivého právního řádu. Bez těchto pojmů nelze také dospěti k poznání práva. Byl-li v minulém století spor o to, zda je vůbec právní věda možná a bylo-li to popíráno, pak byla příčina toho, že pozdní historická škola zabředla do metodických nejasností a nevěděla, má-li býti popisem kulturního vývoje, anebo prostě exegezí pramenů. Ani v jednom ani v druhém případě nejde o zvláštní vědu. Teprve kritické oprostění pojmu norma ode všech náhodných příměsků umožnilo postavit právní vědu na pevný základ. Tato forma poznání musí mít

možnost, aby doplněna byla obsahem, poněvadž jinak forma poznávací byla by beze všeho významu, byla by to hra s pojmy sice geniálně vytvořenými, ale přece jen hra bez praktického významu. Dopusud normologie, jsouc rázu apologetického, hájí své kritické hledisko proti nejasnostem tradiční teleologie, kladla důraz na čistotu pojmu více než na možnost dedukce a možnosti náhodného obsahu.

71. Materiální pojmy právní. — Těmito právní věda dlouho pracovala, aniž si uvědomovala, že jsou vedle toho čisté pojmy právní. Materiální pojmy právní týkají se schemat A—B, tedy schemat skutkových podstat normových. Dovedli jsme, že skutkové podstaty v normách jsou určeny teleologicky a tu není divu, že právní věda, která se omezovala na tyto pojmy, byla důsledně orientována teleologicky. Tento teleologický postoj je však derivátem normologického postoje a ten není dán obsahem norem, normologický postoj je dán normám a priori. Omezí-li se věda právní jen na pojmy skutkových podstat, pak má tu nevýhodu, že není „nepředpojatá“, totiž, že je vázaná předpisy právními, které tyto právní skutečnosti determinují. Moderní věda zakládá si na tom, že je „nepředpojatá“, předpojatost však byla vytykána právní vědě a proto jí byl vědecký charakter upírán. Další postoj byl dán nejasností, co je předmětem právní vědy. Zda je to právní předpis (norma), anebo zákon jako slovesná forma. V obou případech právní věda nevěděla, jak je vázána, zda zákon je kanonickou knihou, či co znamená pro právní vědu.

Nejistota tato je dána historickým vývojem. Justinianský corpus juris byl prohlášen za souhrn právní moudrosti a bylo jen na lidech, aby se corpus juris naučili a stali se právníky. Corpus juris, obzvláště digesta, byla učebnicí předepsanou a zákoníkem zároveň. Jako učebnice určovala nejen předmět vědy, ale i vědu samotnou. Digesta byla kanonickou knihou právníků pozdního císařství. Svatá říše římská, věrná následovnice staré říše římské, hledisko toto ochotně akceptovala, neboť se to hodilo velmi dobře k jejímu theocentrickému názoru a k její konstituci. Je přirozeno, že kanonická kniha nečiní vědu právní „neodvislou“, věda taková musí se omezit jen na exegezi a na memorování. Právě však ve vědě právní byla v tom kontradikce, neboť aplikace práva, kterou tato věda chtěla také obsáhnouti, nedala se do exegeze zahrnouti. Dokud panoval teleologický názor přírod-

ních věd, nebylo v tom nic nápadného, ale právě v XIX. století musilo přijít ke krisi tohoto směru.

Tato právní věda točila se kolem skutkových podstat, tedy kolem problému interpretačního. Neznajíc však problému základního, skládala tyto skutkové podstaty podle různých znaků, jak se jí to hodilo. Toto skládání skutkových podstat tvořilo zvláště při kasuistice digest oblíbený způsob práce právní vědy. Věc dospěla konečně tak daleko, že za právní vědu považován jen výklad corpus juris a všechny ostatní normy právní byly mimo okruh právní vědy. Tvoření těchto pojmů bylo velmi primitivní, ale byl to jediný projev svobody právní vědy. Tak vytvořila právní věda z digest celou řadu pojmů, které byly zkráceným označením skutkových podstat: vlastnictví, věcné právo, obligace, testament, dědictví atd.

I pojem subjektivního práva není jiného původu. Co s těmito pojmy? Pro vědu právní jsou celkem bezcenné, ovšem jsou to pojmy, které vyjadřují určitý stupeň civilisace naší a tím pro kulturního historika mají svou cenu. Pro vědu právní obecný pojem vlastnictví, obecný pojem právnické osoby, veřejného statku je nesmyslem (t. j. pojmem trpícím vnitřním rozporem). Právní věda těmito domněle obecnými pojmy pracovala velmi usilovně a proto bylo tolik zbytečných polemik v domaině právní vědy, tak jako pojmy nic neoznačovaly, tak nevedly i polemiky nikam. Mezi teorií, která se zabývala vyráběním těchto pojmů, a praxí, která se zabývala tvorbou norem, byl rozpor, praxe teorií nebyla vedena a teorie s praxí nevěděla si dobře rady. S takovými pojmy v právní vědě se nemáme setkat. Obzvláště XIX. století slyňulo těmito tak zv. obecnými pojmy právní vědy, XVIII. století promítalo tyto obecné pojmy do práva přirozeného. S materiálním právem přirozeným jsme se vypořádali výše, nyní musíme se vypořádati s obecnými pojmy, které jsou myšleny jako abstrakce z daných předpisů právních. Rozhovořili jsme se o tom poněkud zevrubněji, poněvadž musíme stanovit náš poměr k dosavadní právní vědě, zejména k vědnímu stanovisku v tak zv. právu soukromém.

72. Čisté a obsahové pojmy právní. — 1. Čisté pojmy právní vypovídají o formálních podmínkách poznání právní vědy a o tom, s jakými pojmy právní věda vždy a všude musí pracovat. Logicky musíme mít před tyto pojmy a teprve po té můžeme

se zabývatí vědecky právním řádem. Této logické relaci nevádi to, že v dosavadním vývoji právní vědy dospíváme tak pozdě k čistým pojmům právním. Logické prius nemusí býti časové prius. Jistě, že lidé dlouho počítali, než si uvědomili formálnost matematiky.

2. **Obsahové pojmy** jsou ty, které se týkají obsahu právních norem. Tu nezbyvá nám než zjišťovati právní skutečnosti A—B a musíme si pamatovati, že jde o schemata, která právní předpis souverainně stanoví, ale tato schemata míří na svět jevů, činnice jej potud právně relevantním, pokud jevy mají náležitosti právní normou stanovené. Tuto relevanci zjišťovati je také úkolem právní vědy a k tomu užívati je možno srovnávání jednotlivých skutkových podstat, ale nesmíme nikdy zapomenouti, že jde jen o srovnávání, aby nám jasněji jednotlivá skutková podstatata vynikla. V tomto omezení má oprávnění též právní věda srovnávací, která se najmě ve Francii velmi pečlivě pěstuje. Tyto obsahové pojmy jsou dány a posteriori, při jejich zjišťování (jde velmi značně o interpretaci) musíme si počínati velmi opatrně, neboť máme co činiti s materiálem, který sám o sobě vypovídá, čímž liší se od každého jiného vědního materiálu. Obsahové pojmy získáváme interpretací právních norem. Více od nich nesmíme žádati, za více je nesmíme vydávati.

73. Systematické uspořádání právních norem. — Právní věda má také za úkol seřaditi spoustu právních norem podle nějakého jednotícího hlediska, t. j. má je seřaditi do systému. Získali jsme již výše systém formální: hierarchii norem. Zde jde o systém obsahu norem, poněvadž jinak materiál nebyl by zvládnutelný. Tento materiální systém nesmí odporovati formálnímu a nesmí odporovat pojmu norma, jinak je právní vědě volno utvořiti si systém podle své libosti, ale nesmí zapomenouti, že jde o přehledné uspořádání obsahu právních norem, že tím obsah norem nesmí býti dotčen, a najmě, že nejde při tom o žádné tvoření norem.

Systematika obsahu musí býti v prvé řadě přehledná, aby snadno bylo možno zjistiti, kam zařadím tu či onu normu právní. Systematika musí býti za druhé dána s jednotného hlediska. Musíme mít pro všechny členy tohoto systému jednotné hledisko. Proti tomu hřešila právní věda velmi často, na př. rozdělení na věcná a obligační práva je klasickým příkla-

dem tradiční chyby. „Práva věcná“ se definují jako panství nad nějakou věcí, kdežto „obligační právo“ jako závazek dlužníkův. Toto je dáno s hlediska normologického, ono s hlediska sociologického derivátu právní normy, anebo s hlediska právní skutečnosti.

Kdo volí systém obsahový, musí jej voliti tak, aby odpovídal materiálu danému, ale ve volbě je zcela nezávislý a proto systematické pojmy může volně vytvářeti. Doposud povaze těchto systematických pojmů nebyla věnována žádná pozornost, tradiční věda právní směřovala je s pojmy obsahovými, normologie se zabývala pojmy čistými a tak třetí druh pojmů, s nimiž pracuje právní věda, zůstal nepovšimnut a přece bylo by bývalo velmi prospělo apologetickému snažení normologie, kdyby toto rozlišení byla provedla, poněvadž by tím polemika s obsahovým směrem ve vědě právní byla bývala účinnější a plodnější.

Problém systematiky není jen problémem právní vědy. I v přírodních vědách je dosti nejasnosti. Spor o mechanické pojetí přírody je bojem o systematické uspořádání poznatků přírodních, i zde dělicí soudy nejsou jednotné a Haeckelův materialismus, celé hnutí monistické je vlastně jen bojem o jednotné pojmání přírodních jevů. Boj zabočuje však vždy do t. zv. názoru světového a tím přechází na pole metafysiky, čímž pro vědu jsou výtěžky velmi nepatrné.

74. Trojí druh pojmů. — Právní věda pracuje s trojím druhem pojmů: pojmy čistými, obsahovými a systematickými.

75. Právní věda theoretická a praktická. — Theoretická věda právní dává nám návod, jak možno poznati normu právní, jak možno zjistiti obsah její a jak možno obsah právních norem systematicky uspořádati. Praktická věda právní obírá se problémem, jak možno vytvářeti nové normy, aby hověly axiologické jednotě právního řádu a nejvyššímu postulátu, aby normy umožňovaly harmonický lidský život. Věda právní řeší tento problém ve formě legislativně-politických postulátů. Jde také o otázku techniky vytváření normy právní. Na tuto stránku vědy právní klade se velký důraz v západních zemích, najmě v Americe. Věda má zde úkol více registrační než konstruktivní, neboť čin je jedinečný a jako takový je pojmově — pojem je schema — nezachytitelný. Praktická věda právní může dávat jen rady, ale toho musíme si býti vědomi, že i takové vady jsou velmi relativní.

Také praktická stránka vědy právní nemá býti přehlížena, ale musí jí býti vymezena její velmi skrovná úloha.

V praxi jde o výtvar jednotlivých předpisů právních a tu je třeba tyto zasaditi do stavby právního řádu. K tomu je zapotřebi znalosti tohoto právního řádu. Dále je třeba si uvědomiti, že norma právní má jen tehdy sociální význam, je-li exekvovatelná a jakou měrou je exekvovatelná. Pak musíme si uvědomiti poměr navrhované normy k hospodářským, sociálním a mravním poměrům v obyvatelstvu. Konečně musíme si toho býti vědomi, že právní řád má býti axiologickou jednotou, vedle jednoty formální, a že tuto axiologickou jednotu redukuje na základní legislativně-politické postuláty s konečnou hodnotou spravedlnosti.

Nesmíme zapomínati, že s těmito praktickými otázkami nebude se zabývati jen zákonodárce, tedy tvůrce generálních norem, nýbrž i soudce a správní úředník, tvůrce konkrétních norem. Právní věda musí vyzbrojiti právníka theoretickou základnou, ale nesmí zapomínati i na tuto praktickou stránku.

Z toho je patrné, že boj o pojem právní vědy je vlastně bojem o různé úkoly právní vědy. Více než kde jinde platí zásada „Qui bene distinguit, bene docet“. Musíme rozlišovati takto čtverý úkol právní vědy, čtverý druh pojmů, s nimiž právník pracuje. Každé přehlédnutí vede ke snížení hledisk, a právě na tomto poli je každá metabáse velmi nebezpečná, neboť problém nejen ztemní, ale učini jej vůbec nemožným.

§ 2. Systematika právního řádu.

76. Struktura systematických pojmů. — Věda právní, chtějíc uspořádati disparátní obsah právního materiálu podle nějakého hlediska, musí přistoupiti k tomuto materiálu s určitým předpojetím, t. j. uspořádání musí býti dáno pojmy, které jsou tomuto materiálu a priori, proto pojmy systematické nejsou odvozeny z tohoto materiálu, nýbrž jsou dány nezávisle na něm. Jak se vytvářejí tyto pojmy? Nejde o čisté pojmy právní, jde o pojmy, které míří na určitý obsah norem, t. j. typický obsah norem, zběžně se v právních předpisech vyskytující. Tyto pojmy musíme si přinéstí odněkud odjinud a zde sdílí právní věda osud jiných morálních věd (Simmel), že přebírá základní pojmy z jiného ovzduší. Pramen těchto pojmů je filosofické pojetí jednotlivce a

společnosti lidské, a to odděleně a ve spojení obou. Tak možno pojmáti i přirozené právo XVIII. století jako schema systematiky pozitivního právního řádu, tak možno pojímáti i systematiku historické školy německé. Boje, které byly svedeny v Německu ve století XIX. v právní vědě, byly z valné části boje o systematiku právního řádu.

77. Systematika a zákonodárce. — Systematika je sice dílo soukromé, které nemůže měniti daný materiál, ale systematika nemá jen úkol tak úzce vymezený, či lépe řečeno důsledky systematiky nejsou tím vyčerpány. Systematika působí na výklad právních norem, najmě na určení toho, které normy jsou zásadního rázu a které výjimečné. Bez tohoto hlediska žádný vykladač norem právních se neobejde, a je jen třeba býti té vědomosti, že do výkladu norem vnašíme prvek, který v normách není obsažen. Je to moment subjektivní, ale bez takového subjektivního momentu se neobejde ani přírodní věda, která se přece honosí svojí objektivností. Interpretace působí na aplikaci a tu nutno říci, že aplikace neděje se bez vlivu systematiky právní vědy. Nejen tedy legislativní maximy, nýbrž i systematika panující vědy právní má vliv na tvorbu norem.

Konečně zákonodárce sám uzná tu onde za vhodné systém autenticky stanoviti. Systém sám o sobě, třebaž zákonodárcem stanovený, není pro vědu právní, ani pro interpretaci, ani pro aplikaci závazný, ale v systematice autentické může býti stanoven poměr jednotlivých předpisů právních k sobě a tím tedy také celkový obraz dotčeného výseku právních norem. Potud je taková autentická interpretace závazná. Prudké boje, které svedeny byly o tyto pojmy, vedeny byly na dvou rovinách, obě strany užívaly stejných slov, ale význam obou byl různý, důsledkem toho nebylo možno jednu nebo druhou stranu porazit. Jak při takových vědeckých bojích bývá, shledáváme, že každá strana měla svoji pravdu a že chyběl jen způsob, aby si strany rozsah svého tvrzení přesně vytkly.

78. Veřejné a soukromé právo. — Typickým příkladem systematického pojmu je rozdělení právního řádu na veřejné a soukromé. Počalo to autentickou systematikou v učebnici Justinianov: „*Huius studii duae sunt positiones, publicum et privatum. Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum,*

quod ad singulorum utilitatem pertinet.“ (I 1, 1, 4.) V Institucích se nezakrývá to hledisko, že jde zde o učební pomůcku, ale šlo o *corpus juris civile*, tedy o kanonickou knihu římského práva. Rozdělení toto spočívá na filosofickém pojetí poměru jednotlivce a celku. Tam, kde jednotlivec byl jen částí celku a nic víc jako v řecké *polis*, nepřipadlo nikomu ani na mysl dělití právo v tomto smyslu. V říši římské, najmě působením křesťanství vzrůstá individualismus a individuum staví se proti celku, tak vysvětlujeme si protiklad práva soukromého, které se zabývá jedincem jako takovým a práva veřejného, které se zabývá celkem. Ve feudálním středověku zase mizí tento rozdíl, vojenská poslušnost vasalů zabírá celý jejich život a celé jejich jmění. Ve středověku klade se malý důraz na rozdíl mezi veřejným a soukromým právem. Od století XVI. počíná se opět individualismus rozmáháti, najmě je to hledisko antithese (buď jedinec, buď společnost), které vede k rozpojení právního řádu na právo veřejné a soukromé. Individualismus tento je s počátku theologicky zabarvený, ale ve století XVIII., století rozumu, dává J. J. Rousseau v tomto individualismu filosofickou formu a tím dostává se tento individualismus v definitivní formě do práva přirozeného, aby tam působil jednak jako racionalisticky odůvodněná systematika právního řádu, jednak jako legislativní maxima. Od Rousseaua přejímá učení toto I. Kant a Kantem přechází do obč. zák. Jedinec je na společnosti nezávislý, ale i společnost je nezávislá na jedinci, toto filosofické hledisko vedlo k přísnému rozdělení práva na veřejné a soukromé. Hegel v o pojetí společnosti tomuto rozdělení bylo nadmíru příznivé, třebaž Hegel proti Kantovi zdůrazňoval celek, klade při tom proti sobě stát a společnost. Po vlivem těchto filosofických pojmů připadalo právníkům rozdělení zcela běžné, ale — tu začíná chyba — zapomnělo se, že jde jen o systematickou pomůcku, a nikoliv o něco vnitřního, co by pramenilo snad ze samotného pojmu právního řádu.

Na tom nic nemění, že v našem právním řádu autenticky máme provedenu tuto dichotomii. Pokud § 1 obč. zák. a § 1 jur. normy jsou závaznými právními předpisy, musíme je respektovati, ale pak je musíme vyložiti a výklad musí se díti právě pomocí tohoto filosofického aparátu, o němž jsme se zde krátce zmínili, neboť úkolem naším je pouze upozorniti na význam to-

hoto problému. I normativní právník může rozdělovati právní předpisy, ale musí si toho býti vědom, že jde jen o pomůcku vnější a nic co by se podávalo z materiálu samotného.

Rozdělení toto usnadňuje se i tím, že studijní řád náš je vybudován na rozdílu mezi právem soukromým a veřejným, ale jde zde o závazný předpis, jak je upraveni přednášky a zkoušky. V předmětech nezávazných se však toho rozdílu nedbá, srovn. t. zv. právo agrární, horní, dělnické atp. Z toho všeho dosavadní právní věda činila nesprávné závěry, jako bychom musili každý právní řád rozdělovati na dva celky: veřejný a soukromý.

Rozdělení toto musíme přijímati s výhradou, neboť nesmíme porušiti hierarchii norem, najmě nesmíme zapomenouti, že nad občanským zákoníkem, jako základem soukromého práva, je ústava státní. Na to se velmi často ba zpravidla zapomíná a to vede k interpretačním inkonkvencím.

Důkaz toho, že jde skutečně jen o systematické pojmy, nám dává velmi pestrá různost názorů na to, jak soukromé a veřejné právo rozdělit, praxe normotvorná toto vše ve svých důsledcích správně přehlíží, aniž má pevný základ svého judikování.

79. Subjektivní právo. — 1. Jiným systematickým pojmem je právo subjektivní, které dosavadní vědou soukromého práva bylo povýšeno za základ všeho poznání. Pojem subjektivního práva vyplynul z protikladu jedinec — společnost. Sféra neodvislosti jednotlivcovy nazvána jeho právem subjektivním. Sem patří proslulé *droits des hommes* (*rights of men*). Jestliže soukromé právo se zabývá jedincem, tedy — usuzováno — soukromé právo musí upraviti jedincovo subjektivní právo. Podle toho je tedy soukromé právo systémem subjektivních práv. Tak pohlíží na soukromé právo náš obč. zák. V tom je však nepřekonatelný rozpor. Norma stanoví povinnost, tedy omezení, závislost, kdežto subjektivní právo je nezávislost. *Roussseau* v *contrat social* ukázal se neschůdným, ačkoliv byl konsekventním domyšlením této myšlenky, i *contrat social* nepřekonal tohoto rozporu: volnost — povinnost. Subjektivní právo takto pojaté není nic než svoboda mimo právní řád.

2. V polovici XIX. stol. přichází *Windscheid* s pojmem „*das rechtliche Können, das rechtliche Dürfen*“ — právně možné, právně dovolené. *Windscheid* vychází z typického pojmu subjektivního práva ze soukromého vlastnictví. Vlastník může s věcí

dělati co chce a nikdo nemá ho rušiti. V této konstrukci subjektivního práva položen byl důraz na to, že vlastník může s věcí dělati co chce, přísluší mu tedy „*das rechtliche Können, das rechtliche Dürfen*“. Věc je individualita a vlastník může tuto individualitu libovolně podle své autonomní normy stanoviti. Míří tedy tento pojem buď na autonomní morálku, anebo na právní skutečnost. Jinak nemá pojem tento žádného významu. Pokud pojmu toho užíváno jinak (*Randa*), jde o smíšení metafysické spekulace s pozitivními předpisy právními.

3. Třetí směr je dán *Iheringem*. Subjektivní právo je právem chráněné *interesse*. U *Iheringa* nejde o nic jiného než o ideologické promítnutí normy ve stav, jaký by nastal, kdyby norma byla splněna a o stanovení relace „zájmu“ jedince na tomto stavu. Má-li jedinec „zájem“, pak je norma dána v jeho prospěch a jedinec má subjektivní právo. Co je zájem? Buď ho můžeme pojati psychologicky jako možnost uspokojení nějaké potřeby, anebo legisticky jako normu autonomní. Tedy i *Iheringův* směr míří na autonomní morálku.

4. Vedle toho máme celý les různých pojmů „subjektivního práva“. V jádře nejde při subjektivním právu o nic jiného, než o pokus systematiky právního řádu s hlediska jednotlivce buď jeho morálky, nebo jeho hospodářských, kulturních, sociálních zájmů. Pro čistou vědu právní může míti význam jako hraniční pojem označující, co leží za mezí stanovené povinnosti, totiž to, co je právně dovolené. Dále se může subjektivním právem označovati podmiňující skutečnost sankční normy, je-li dáno postiženému na vůli této sankční normy se dovolávati t. zv. právo žalobní, *actio římského práva*. Tento druhý pojem, zvaný též *formální právo subjektivní*, není již pojmem systematickým, ale pojmem, označujícím typickou skutkovou podstatu podmiňující.

5. Tážeme-li se po ceně tohoto systematického pojmu, též zvané subjektivní právo materiální, musíme se k otázce postaviti velmi skepticky. Původ jeho je politický a pro teorii právní tento politický postoj má velmi málo vhodnosti. Pojem nezabývá se vlastně právními normami, nýbrž normami autonomní morálky. I u *Tilsche*, který *Iheringův* pojem subjektivního práva pojí s pojmem povinnosti, shledáváme se buď „s účelem“ (tedy normou metajuristickou) nebo „subjektiv-

ní mocí“ (formální s. právo), tedy právní skutečností, nebo s povinností (viz rozdíl mezi právy absolutními a relativními). Viz Tilsch, Všeobecná část obč. práva čís. 114, 115. Systematické rozdělení právního řádu i jeho výseku, zvané právo soukromé, musí vycházeti z ústředního pojmu právní normy, t. j. povinnosti heteronomní a podle obsahu povinností musíme prováděti systemisaci, při tom nesmíme ponechati bez zřetele hierarchii norem.

80. Literatura k obecným výkladům. — K obecným těmto pojmům je nepřehledná literatura a nemá také smyslu podati bibliografii těchto pojmů. Čistá věda právní směru normologického zahájena byla r. 1911 Kelsenovým spisem Die Hauptprobleme der Staatsrechtslehre. Synthesu Kelsenova učení nalezneme v jeho Allgemeine Staatslehre (Berlin 1927), z něhož vyšel český výtah v překladu Weyrové, od něhož je také základní český spis normologický Základy filosofie právní (Brno 1920) a Soustava čs. práva státního (Brno 1921, I. vyd., Praha 1924, II. vyd.). Pro metodologii je základním českým spisem Úvod ve studium method právnických od J. Kallaba, 2. sv. (Brno 1920, sv. I., 1921, sv. II.). Přehledy právněteoretické literatury jsou uvedeny v Revue internationale de la théorie du Droit (red. prof. Jaromír Sedláček).

ČÁST DRUHÁ.

Československé právo soukromé a jeho prameny.

HLAVA PRVÁ.

Pojem soukromého práva.

81. Positivní předpis o veřejném a soukromém právu. — V § 1 obč. zák. je řečeno: „Souhrn zákonů, jimiž se určují soukromá práva a povinnosti obyvatelů státu mezi sebou, tvoří občanské právo.“ Tomu odpovídá § 1 jurisdikční normy: „Soudní moc v občanských právních věcech, pokud tyto věci nejsou přikázány zvláštními zákony jiným úřadům neb orgánům, vykonává se okresními soudy, okresními soudy pro obchodní a námořské věci, krajskými a zemskými soudy, obchodními soudy, vrchními soudy a nejvyšším soudem (soudy řádnými).“ Veřejné a soukromé právo je v § 1 jur. n. dělitkem pro příslušnost soudů a bylo vysloveno mínění, že tím se pojmem tohoto vyčerpává. Tím má býti stanovena mez soudní příslušnosti, kterážto mez je stanovena jednak obecným předpisem § 1 obč. zák., jednak speciálními předpisy o příslušnosti soudní. Rozdíl veřejného a soukromého práva není tím však vyčerpán. Jde také o to, zda jednotlivé zákony mají býti přiřazeny jako speciální předpisy k obecným předpisům obsaženým v občanském zákoníku, takže pak tvoří s těmito jednotnou normu, či zda mají býti přiřazeny ku předpisům jiným.

Vymezení soukromého práva, jak je podáno v § 1, je velmi nejasné, a nejasností touto trpí všechny kontinentální právní řády, poněvadž ve všech vychází se z toho hlediska, že rozdíl tento je určen buď „povahou věci“ anebo „vědecky“. Povaha věci je určena normou a nemůže proto to, co je určené normou, určovati určující normu. Věda netvoří norem a neurčuje ani skutkových podstat. Starší hledisko, z něhož vycházeli redaktori obč. zák., pramenilo v názoru, že rozdíl tento je dán v přirozeném právu, a že proto musí každé pozitivní právo s tímto rozdílem počítati. Kant i Zeiller budovali rozdíl na mo-

cenských poměrech, tedy na hledisku metajuristickém (... ob man die Menschen von einer öffentlichen Macht unabhängig oder abhängig betrachtet, und entweder einen Zustand voraussetzt, in welchem sie ihre Rechte nach eigener Einsicht durchzusetzen befugt sind, oder einen solchen, in welchem die Rechte von einer öffentlichen Macht bestimmt und geschützt werden). Hledisko toto bylo vyvráceno pracemi Kelsenovými a Weyrovými, takže na ně možno jen poukázati. Stručně možno říci, že rozdělení není správné proto, poněvadž dělicí znaménko každého článku je rozdílné, jednou je to autonomie, po druhé heteronomie. Poněvadž právní věda zabývá se jen heteronomními normami, zůstává prvá část mimo právní řád.

U nás je celkem panující názor Pražákův, vyslovený v jeho Sporech o příslušnost a v jeho Rakouském právu ústavním: „Můžeť totiž původce pravidla právního při upravení životních poměrů vycházeti ze stanoviska dvojího: buďto přihlíží k jednotlivým subjektům jakožto členům nutných organických svazků, ve kteréž se pojí společnost lidská, určuje práva a povinnosti jich jediné vzhledem k postavení, jakého zaujímají v tomto jich spojení, aneb abstrahuje od spojení zmíněného i přihlíží pouze k samostatné existenci subjektů právních a vzájemným jich stykům, jakožto stykům bytostí o sobě pojatých. V onom případě vzniká pravidlo práva veřejného, v tomto pravidlo práva soukromého.“ Rozdělení toto je dáno s hlediska filosofie hegelianské, která chápe poměr jedince ke společnosti pod zorným úhlem antinomie. Rozdělením tímto pro pozitivní právo zase nic nezískáváme.

Nezbude nic, než považovati § 1 obč. zák. za poukaz na základní charakteristické známky předpisů právních obsažených v občanském zákoníku. Charakteristické známky jsou tyto:

- a) ochrana majetku proti zásahům třetích osob — věcná práva, právo náhrady škody,
- b) svoboda právních jednání dvoustranných a jednostranných, pokud se pohybují v mezích občanským zákoníkem určených,
- c) ochrana rodinných poměrů.

Všechny tři tyto zásady nejsou však přesně určeny, jsou jen regulativními principy a jako takové nemají přesně vymezených skutkových podstat, aniž obsah jejich je nějak blíže označen. Podle toho musíme také § 1 obč. zák. považovati za regulativní princip. Důsledek toho je, že § 1 obč. zák. a § 1 jur.

normy dávají jen směrnice a že soudce může podle vhodnosti rozhodnouti, zda jde o případ veřejnoprávní či soukromoprávní. Metoda rozdělení příslušnosti podle hlediska veřejnoprávnosti a soukromoprávnosti je nedokonalá a nedokonalost tato je stupňována ještě tím více, čím více se vnaší zmatek do těchto názorů tím, že se jednotliví spisovatelé dávají unášeti filosofickými konstrukcemi, které s tímto předpisem nesouvisí.

82. Původ tohoto rozdělení. — Rozdělení práva na veřejné a soukromé je v dnešní jeho podobě původu politického. V XVIII. věku šlo o boj o lidskou důstojnost proti přehmatům absolutismu, proti nevolnictví, proti židovskému ghettu. Novověký absolutismus prohlásil zásadu: Princeps legibus solutus. Bezpečnost tím byla odstraněna a nikdo nevěděl, co bude zítra. Libovůle, s jakou se nakládalo s majetkem, i šlechtickým, tvořila hlavní pramen nejistoty a hospodářsky jalová služba u dvora, i osobně se stále více a více znechucující, byla příčinou toho, že člověk hledal kout, kde by veřejnou mocí státní nebyl obtěžován, hledal místo ohrazené, *τέμενος*, kam by se mohl uchýliti jako do svatyně své vlastní osobnosti. Se závistí hleděno na Anglii, kde Habeas corpus act zaručoval určitou jistotu právní, a na Švýcarsko, kde demokracie si vážila každého člověka. Boj o individualitu lidskou, o její mravní entelechii, byl bojem o lidská práva, jejichž první etapu tvořilo právo soukromé. Pochopíme proto, proč se v století XVIII. takový důraz klade na soukromé právo. Boj o lidskou individualitu šel dál a nezůstal jen u toho koutu lidské osobnosti, boj šel pod značkou demokracie vítězně do světa a dnes máme parlamentární demokracii jako vítězství lidské individuality. Ale politické maximy řídí se zásadou antinomie, t. j. důsledně provedeny zvrhají se v pravý opak. Dnes stojíme před maximou, jak utvářiti spojení lidí mravně stejnécenných a svobodných a ne jak dobytí rovnosti a svobody jako v století XVIII. Dnes toto rozdělení práva se přežilo a je spíše na překážku rozvoji lidských práv. Snaha, zavést i do správního řízení kontradiktornost jako přední značku demokratické nomenklatury, se rozmáhá stále více a více a tím zmizí jedna z podstatných částí oné přísné cesury, kterou jsme zvyklí dělati mezi právem veřejným a soukromým. Ještě dnes nejsme doposud ze státního absolutismu zcela ven. O pohledávku několikakorunovou musí se zavést spor kontradiktorní, veřejný, garantovaný

neodvislým soudcem, ale vyvlastnit celý majetek možno inkvisičním řízením, tedy zásadně neveřejným, bez kontroly veřejnosti. Láce inkvisičního řízení správního je značně znehodnocena možnostmi korupce a nepotismu. Nenáleží nám, abychom o této věci blíže hovořili, ale jen tolik je pro nás cenné, že rozdíl práva veřejného a soukromého je dnes politicky anachronismem. Tato změna je vyjádřena v naší ústavní listině a z ní pro výklad § 1. obč. zák. plyne toto:

Demokracie je podstatou svou vázána na kontradiktorní vytváření norem, poněvadž se kloní k zásadě relativní hodnoty norem;

ustanovení § 4 obč. zák. poukazuje nás na soudní proces, tedy na kontradiktorní projednávání norem,

proto musíme § 1 obč. zák. vykládati extensivně, což je pravý opak toho, než jak tomu bylo v dobách, kdy obč. zák. byl redigován.

Na druhé straně je to hospodářský názor na stát, který žádá po státu aktivní zasahování do hospodářského života a který došel výrazu v celé řadě zákonů sociálního zákonodárství, celních řádů atp. Tento názor stojí na stanovisku reglementace, doposud ve formě policejní, ale tato státní reglementace nemusí se díti vždy formou policejní, může se díti i formou soudní. Není tedy náš právní řád jednosměrně utvářen a proto nemůžeme dojíti také k jasnému výkladu § 1 obč. zák. Pro interpretaci musíme na tom setrvaťi. Jinak praxe, která musí hleděti naléztí východisko z této velmi komplikované situace. Pro legislativu je zde velmi těžký problém.

83. Ukázka praxe Nejvyššího soudu. — Praxe zabývala se těmito problémy velmi často. Literární zpracování problému, jak praxe má řešiti příslušnost k soudům a správním úřadům, je obsažena v Pražákových Sporech o příslušnost, klasické to knize ohromného materiálu, a jest jen litovati, že nenašel se nikdo, kdo by tuto knihu zpracoval pro nynější dobu, kdyžtě materiál je zčásti zastaralý; dále máme monografii Ottovu *Rechtspflege und Verwaltung* ve *Festschrift für Franz Klein*. Oba spisy tyto ovládají ideologii naší jurisprudence a jen pod zorným úhlem jejich je ji možno chápati. Pomineme ideologický rozbor judikatury a přihlédneme k tomu, čím se judikatura skutečně řídí. V dalším uvedeme několik případů, aby bylo jasno, jak řeší praxe otázky, týkající se práva veřejného a soukromého. Největší komplex otázek pozitivně-právního rozdílu práva veřejného a soukromého točí

se kolem kompetence soudů ve myslu § 1 jur. normy, jen otázky související s § 105 ústavní listiny překračují tuto hranici, při tom ponecháme t. zv. veřejnoprávní kompetenci zemského soudu v Praze stranou.

1. Zásada, již se Nejv. soud řídí, je ta, že rozhodnutí správních úřadů nemají býti soudy přezkoumávány: proto není přípustno, aby soud přezkoumával správnost nálezu rozhodčího soudu okresní nemoenské pokladny (Vážný, 672), není přípustno rozhodovati soudům, zda žalovaný erár má žalobci vrátiti poplatek, zaplacený vývozní a dovozní komisi za vývozní povolení (Vážný, 1108), o nároku na vrácení kauce, jež složena byla k příkazu úřadu pro zahraniční obchod k zajištění, že povcleny budou podmínky povoleného dovozu (Vážný, 1635), o nároku na náhradu škody obci, že odepřela vydati vysvědčení nutné k dosažení práva chudých ve sporu, neboť se dožaduje na obci jejího úředního výkonu (Vážný, 1645), o vrácení tržního poplatku prý neprávem vybraného proti dobytčí a masné pokladně v Praze, neboť jde o rozhodnutí správního úřadu po rozumu § 70 živn. ř. (Vážný, 2613), o vrácení peněz, jež stát zadržuje za cukr, pro podezření z podloudného vývozu zabavený a pro veřejné zásobování použitý (pořad práva je nepřipustný, i když žalovaný erár uznal svůj závazek) (Vážný, 2642), o nároku proti eráru na vrácení neoprávněně vybraného celního poplatku (Vážný, 2789), o nároku na náhradu za odňaté padělání bankovky podle nař. 8/1922 (Vážný, 2864), o nároku společenstva pekařů na smlouvenou pokutu proti pekaři, jenž pekl přes zákaz pečivo, neboť přes vnější formu smlouvy jde o rozhodnutí správního úřadu — společenstva živnostenského (Vážný, 2905), o nároku obce na zaplacení příspěvku podle § 26 zák. č. 329/1921 (Vážný, 3524), o tom, zda zaměstnavatel je povinen platiti příspěvky do nem. pokladny (Vážný, 4005, 5398), o vrácení přeplacených obecních přírůžek proti obci, ani tehdy, když obec svůj závazek uznala (Vážný, 6234), (Vážný, 6461, 6534), o nároku na odměnu podle § 269 zák. č. 220/1896 (Vážný, 6913), o nároku okresní správní komise proti obci domovské za ošetřování chudého příslušníka, neboť správní komise je správním úřadem rozhodujícím ve věcech chudinských (Vážný, 6943), o tom, zda obec správně prohlásila cestu za veřejnou (Vážný, 7499).

2. Ve správním právu užívá se často obrátů vzatých ze soukromého práva, jako: smlouva, uznání, kauce, závazek, placení atp. Vždy musíme však zkoumati právní skutečnosti a pak je bez ohledu na užití názvosloví soukromého práva subsumovati pod daný předpis. Shledáme-li, že je to předpis obč. zák. (nebo jeho vedl. zák.), jde o t. zv. soukromoprávní poměr, jinak jde o poměr veřejnoprávní. Nejv. soud užívá obrátu, vzatého z Pražákovy a Ottovy ideologie: „Nezáleží na tom, v jaké roucho oděl žalobce svůj nárok a kterak svůj nárok formuloval a o které předpisy občanského zákona jej opíral, nýbrž jen na tom, jaké povahy podle své vnitřní podstaty jest právní poměr, ze kterého jest žalobní nárok vyzovován.“ (Vážný, roč. 1928, str. 379.) V jádře jde o totéž, jenže náš způsob výrazu je jednodušší. Podle tohoto hlediska musíme nahlížeti na rozhodnutí č. Vážný, 22, 55, 114 (3232), 627, 679, 723, 1322, 1433 (1558), 1440, 1448, 1461, 1588, 1904, 2088, 2107, 2371, 2515 (5610), 2713,

3308, 3608, 3671, 3829, 3944, 5945, 6036, 6320, 6597, 7012 (cf. 7281), 8049 (cf. 7742, 7853), 8270, 8441, 8746, 8772.

Z velké této řady uvádíme několik příkladů:

a) V případě Vážný, č. 22 šlo o smlouvenou náhradu za škodu zvěří způsobenou (v Čechách), pořad práva přiznán, poněvadž se nárok opíral o smlouvu a nikoliv o § 45 čes. hon. zák.

b) V případě Vážný, č. 679 šlo o nárok na skládání stavebního materiálu na obecním pozemku, o němž stavebník tvrdil, že právo to vydržel; proto byl pořad práva přiznán.

c) Jsou případy, kde není možno zcela bezpečně zjistiti, zda jde o právní poměr, řídicí se obč. zák., či nic; příkladem toho jsou nám rozhodnutí Vážný, č. 1433 a 1558. Čs. příslušník podnikl služební cestu z Bukurešti do Brna a uložil svůj majetek u plnomocníka Čs. R. tamtéž a že legace opatří dopravu věcí do Brna, poměr uznán za veřejnoprávní, „poněvadž zahraniční legace jsou nejen oprávněny, nýbrž i povinny, by chránily jak osoby příslušníků svého státu, tak i jejich majetek, a nemůže býti ani pochybností o tom, že ochrana tato je výkonem jejich úřední moci“. Ve druhém případě šlo o úřední přestěhování našeho příslušníka, dosud důstojníka v Bosně, do Kroměříže ministerstvem veřejných prací, jež bylo pověřeno, aby opatřilo toto přestěhování, budou-li o to dotčené osoby žádati. Věci některé se ztratily a erár byl žalován o náhradu škody, pořad práva přiznán, poněvadž nárok na náhradu škody opírá se o obč. zák. Máme-li poměr mezi žalobcem podle zásady Vážný, 1433 uznati za veřejnoprávní, nemůžeme podle zásady, uvedené ad 1., považovati nárok na náhradu škody pro vadné plnění za příslušný před řádné soudy.

d) Žalobce, bývalý řeholník, domáhal se na žalovaném církevním řádu placení výživného z dvojího důvodu: 1. jednak na základě stanov řádu, tedy na základě předpisů kanonického práva, 2. jednak na základě smíru, uzavřeného u zemského soudu ve Vídni. Ad 1. rozhodl Nejv. soud, že nároky tyto není možno uplatňovati pořadem práva, poněvadž otázka tato je vyhrazena církevní samosprávě a nadto poměr členů církevní řehole není spolkem soukromým a poměr se nezakládá na smlouvě soukromoprávní. Ad 2. Rozhoduje, zda šlo o novaci privativní či zda jde o kumulativní narovnání; v prvním případě šlo by o soukromoprávní titul, ve druhém nikoliv. Soud na základě daného materiálu rozhodl, že šlo o narovnání kumulativní a následkem toho odmítl žalobu jako nepřislušnou na pořad práva (Vážný, 3671). Srov. k tomu Vážný, 2713, 3944.

e) Městská obec P. na Moravě domáhala se na žalovaných majitelích domu, aby upravili roh domu tak, aby zapadl do stavební čáry, poněvadž žalovaná strana se zavázala do 30. září 1924 ustoupiti se severovýchodním rohem tohoto domu a s traktem v ulici Újezd do čáry stavební pro tuto ulici úředně stanovené. O tomto závazku byla vydána vkladní listina a knihovně zapsána do vložky č. 150. Nejv. s. v tomto případě rozhodl, že jde o to, zda demolice, o niž jde v tomto sporu, týká se stavební policie, která patří podle § 27, č. 9 m. ob. zř. k samostatné působnosti obce, či zda jde o nárok obce na demolici, která se

netýká stavební policie. V prvním případě patří věc na pořad samosprávných instancí, ve druhém na pořad práva bez ohledu na to, zda o demolici uzavřena byla samostatná smlouva. Ale bylo možno i pro případ stavebněprávní demolice odůvodniti pořad práva, neboť smlouva stanovila samostatné závazky bez ohledu na stavební řád. Vážný, 6320. Srov. Vážný, 7012. Podobné pochybnosti je mítí i v případě Vážný, 6597, že na obci v Čechách nemůže se ten, komu pravoplatně stavebním úřadem uložena byla povinnost zříditi chodník, domáhati pořadem práva, aby podle ujednání zřídila chodník sama.

f) Rozhodnutí Nejv. s. Vážný, 8049 týká se tohoto případu: Žalobce se domáhal, aby uznáno bylo právem, že pravoplatným vyvlastňovacím nálezem okresní politické správy byly ve prospěch žalobce vyvlastněny pozemkové parcely, a aby uznáno bylo právem, že žalovaný je povinen svoliti k tomu, aby byly pozemky z vložky č. 154 odepsány a vloženo na ně vlastnické právo pro žalobce. Prvá část byla odmítnuta, druhá přípustěna. Odmítnutí první části je jasné, neboť jinak rozhodoval by soud o pravoplatném rozhodnutí správního úřadu. Nejv. s. nepřipustil druhou část, neboť vyvlastněním stal se žalobce vlastníkem a v daném případě uplatňuje právo vlastnické a o tom přísluší rozhodovati pořadem práva, i kdyby způsob nabývací byl proveden řízením správním.

3. a) Velká řada rozhodnutí týká se otázky, co se má státi, když obec poruší zákonný předpis, dopustí se excessu a tím způsobí škodu. Nejv. s. rozhodl, že v takovém případě je pořad práva přípustný (Vážný, 215, nezákonný prodej věcí zabavených, 1419, nezákonné vyklizení bytu, 1844, 3091, svémocně vyklizení bytu, 3319, svémocně zabránění bytu, naproti tomu nepřiznán pořad práva ve věci deložování a nedbalého uschování nábytku z deložovaného bytu v případech Vážný, 4154, 5393, 5748 až rozhodnutí Vážný, 7092 stanovilo, že pořad práva pro nárok proti obci je přípustný, jde-li o nárok ze smlouvy schovací, naproti tomu není pořad přípustný, jde-li o vadné opatření místní policie, cf. Vážný, 6245, 8496), ba i když jedná při tom nedbale (Vážný, 1731, 4834 vadné uložení nábytku z deložovaného bytu), když rozhodnutí obecního úřadu bylo Nejv. s. s. zrušeno (Vážný, 1966); jindy odvolává se Nejv. s. ne zcela jasně prostě na to, že jde o nárok na náhradu škody (Vážný, 3604).

b) Choulostivá otázka tato, na kterou praxe doposud zcela bezpečně neodpověděla, souvisí s další otázkou ručení obecních funkcionářů za škodu, způsobenou obcí (§ 66 č. obec. zřiz., § 59 mor. a slez. obec. zřiz.); sem patří rozhodnutí Vážný, 1651 (člen obecní rady prosadil návrh, aby za zápujčku zaplacená byla provise), 1677, 1767 (obec se nemůže domáhati vyúčtování na starostovi pořadem práva), 4447 (nepřipustnost pořadu práva pro nárok obce proti starostovi o náhradu škody z nesprávného výkonu voleb). Ustanovení tato byla doplněna § 5 zák. 329/1921, viz k tomu Vážný, 3893.

c) S tím zase souvisí otázka ručení obce při výkonu místní policie. V Čechách je zvláštní předpis: „Vykonává-li obec policii místní, má nahraditi veškerou škodu, která komu by vzešla z opominutí, jež ukládá zákonná policie místní... Zdali obec povinna jest dáti náhradu, rozhodne úřad okresní po vyslyšení okresního výboru. Nestane-li se sje-

nocení o to, mnoho-li náhrady se má dáti, budiž jí průchod zjednán pořadem práva.“ Na Moravě a ve Slezsku nemáme podobného ustanovení. Podle praxe nepatří na pořad práva nárok na náhradu škody z vadného nouzového bytu (Vážný, 271) v Čechách, zanedbá-li se veřejné osvětlení (Vážný, 2450), pro zavření v zavšivené šatlavě (Vážný, 6245), že obec nepostarala se o volný odchod ledu (Vážný, 7172). Jiná rozhodnutí souvisí s otázkou veřejného statku.

d) K místní policii náleží i opatření obecních cest a tím přecházíme k velmi spleťté otázce, do jaké míry ručí obec za vadnou správu veřejného statku. Neudrží-li obec obecní stoku na veřejné cestě, je práva ze škody tím vzniklé, poněvadž povinnost obce pramení v § 364 násl. obč. zák. (Vážný, 262, cf. 939), neboť veřejný statek je v soukromém vlastnictví veřejné korporace, která proto ručí za škodu jako každý jiný vlastník (Vážný, 449 [Morava], 5769, 6275 [Praha], 1716 (okres v Čechách), proto ručí obec za škodu vzniklou tím, že vykopávku na veřejné obecní cestě neopatřila předepsaným výstražným znamením (Vážný, 1589, 3678). Kompetence není přesně stanovena, zda možno se na Moravě domáhati pořadem práva náhrady škody proto, že obec řádně neudržovala obecní cesty. Nejv. s. rozhodl jednou kladně (Vážný, 4844), po druhé záporně (Vážný, 7853, cf. 7599, Praha). S tím souvisí i případ, zda může si soused stěžovati pořadem práva, když obec na svém pozemku dá svolení ke hlučnému zábavnímu podniku. Nejv. s. rozhodl záporně (Vážný, 7742), poněvadž jde o rozhodnutí správního úřadu, což je sice správné, ale netýká se tohoto sporu, neboť nejde o rozhodnutí, zda zábavní podnik je přípustný, nýbrž o to, že na obecním pozemku je příčina hluku, tedy immissi. Špatná správa obecní cesty v Čechách nezavdává podnět ke sporům, které se mají rozhodovati pořadem práva vzhledem na ustanovení § 37 čes. obec. zřiz. (Vážný, 5006, 5181, 5750, 6333, 7059, 7172).

Rozhodnutí o tom, zda jde o veřejný statek, náleží úřadům správním, srov. Vážný, 1963, 4604, 6230, 6770, 7499, naproti tomu o vydržení služebnosti na veřejném statku rozhoduje soud (Vážný, 5308), podobně i o zvláštním užívání veřejného statku (Vážný, 836).

4. Spleťté otázky vodního práva zavdávají příčinu k celé řadě kompetenčních sporů. Zemské vodní zákony obsahují předpis, že všechny otázky, týkající se užívání, odvádění a bránění vody podle vodního zákona spadají do kompetence politických úřadů (§ 75 zem. vod. zák.), vedle toho máme předpisy obč. zák., dále různé závazky, spočívající na předpisech obč. zák. (cf. §§ 43, 44 mor. a slez. vod. zák., §§ 44, 45 čes. vod. z.). Kompetence řešena jednak s hlediska zájmů veřejných (Vážný, 24, 939, 4325, 4517, 4958), jednak, zda nárok opírá se o právní jednání, podléhající obč. zák. (Vážný, 1176, 1865, 8922, 9211), nebo jde-li o otázku držby vody (Vážný, 2612), nebo o soukromoprávní nabytí vody (Vážný, 7801). Proti tomu jsou rozhodnutí tato: Rozhodovati o povinnosti k udržování a čištění kanálů a umělých přítoků, jakož i o udržování zařízení pro užívání vod náleží správním úřadům. Těmto úřadům přísluší také řešiti otázku, zda jsou tu platné závazky, na něž poukazuje § 43 vod. zák., ať

jde o smlouvu anebo jiný právní důvod (Vážný, 7728). Rozhodovati o povinnosti držitele rybníka, aby udržoval a opravoval rybníční hráže, přísluší politickým úřadům (Vážný, 9152). Celkem možno říci, že o kompetenci rozhoduje právní předpis, pod něž možno subsumovati skutkovou podstatu sporu.

5. Spleť otázek nároků zaměstnanců veřejných korporací státu, země, obcí a veřejných podniků je pěkným příkladem toho, jak dosavadní doktrína málo byla schopna řešiti kompetenční předpisy. Doktrína snaží se převéstí rozdělení kompetence sporů, plynoucích ze zaměstnaneckého poměru, na hledisko veřejnoprávní a soukromoprávní poměr; a přece, přihlédneme-li blíže, shledáme, že celá otázka nemá s tím co dělati. Kompetence určena je jednak dv. dekr. z 16. srpna 1841, č. 555 sb. z. s., podle něhož spory státních úředníků se státem ze služebního jejich poměru nepatří na pořad práva, jednak předpisy o služebním poměru zaměstnanců státních drah, podle něhož spory ze zaměstnaneckého poměru patří na pořad práva, jednak předpisy o obecních úřednících (§ 40 zák. č. 443/1919), podle nichž určena je kompetence samosprávních úřadů, jednak předpisy o obecních zřízencích (§ 24 zák. č. 16/1920), určujícími příslušnost soudní, pak předpisy o okresních zaměstnancích (zák. č. 444/1919, zák. č. 17/1920 a zák. č. 478/1921).

Z toho je viděti, že rozdělovací hledisko nebylo zájem veřejný a soukromý, ani veřejná funkce úřední činnosti, že rozdělovací znaménko jednotné vůbec nemůžeme naléztí a že můžeme jen analogii se řídití v těch případech, kde nemáme kompetenční předpisy určeny u zaměstnanců statutárních měst a u zemských zaměstnanců. Nelze říci, že dělitko je veřejný a soukromý zájem, či veřejná nebo soukromá funkce úřední činnosti: na př. služební poměr definitivního obecního úředníka, zaměstnaného jako účetního v obecní cihelně, spadá do kompetence správních úřadů (tedy poměr veřejnoprávní); naproti tomu služební poměr obecního hajného nebo obecního strážníka spadá do kompetence soudní (tedy poměr soukromoprávní). Podle tradicionálního rozdělení koná hajný, strážník funkce veřejné, naproti tomu obecní úředník, přidělený do obecní cihelny, funkce jistě soukromé. Judikatura Nejv. s. libuje si v tomto rozdělení kompetence, takto odůvodněné, aniž nachází pevnou půdu pro svoji judikaturu; více než Nejv. s. libuje si v takovém teoreticky i prakticky pochybeném stanovení kompetence konfliktní senát (konfl. sen., Vážný, roč. 1925, č. I, III, 1927, č. II). Srov. z judikatury Nejv. s. Vážný, 372, 1136, 1189, 1318, 1405, 1554, 1602, 1978, 2221, 2225, 2758, 6059, 7134, 8127, o zaměstnancích železničních, Vážný, č. 2491, 2630, 2890, 3396, 3445, 8899, ke dv. dekr. z 16. srpna 1841, č. 555 sb. z. s., Vážný č. 2776, 3411, 3747, 4178, ke dv. dekr. z 14. března 1806, č. 758 sb. z. s., Vážný, č. 780, 872, 1641, 3399, 6122 (cf. 6035), 7159, 9424.

84. Literatura. — Kelsen, Hauptprobleme der Staatsrechtslehre, Weyr, Základy filosofie právní jsou základními spisy pro noetické pojetí tohoto problému. Starší nauka je u nás reprezentována především Jiřím Pražákem (Ústavní právo, Spory o příslušnost). Literatura k tomuto problému je nadmíru rozsáhlá, ale velmi málo problém tento vyčerpává.

HLAVA DRUHÁ.

Prameny práva soukromého.

§. 1. Obecné výklady.

85. Pramen práva. — 1. Pojem pramen práva chápán je v dvojm smyslu. Předně má význam filosofický. Pramenem práva pro přirozené právo byl lidský rozum, který sám o sobě chápal a podmiňoval normy právní. Přirozené právo stálo na stanovisku dogmatickém, hledícím k absolutní pravdě, již můžeme mravním rozumem svým (Vernunft) pochopiti. Proti tomu vznikla v Německu reakce pod vlivem romantické filosofie a prohlásila za pramen práva „ducha národa“, což bylo hledisko historické školy. Tím pravda byla relativisována; právo bylo s jednotlivce přeneseno na společnost; na místo individualistického hlediska nastoupilo hledisko státní anebo socialistické, podle toho, zda šlo o hegelianskou levici či pravici. Ve všech těchto případech se pramenem práva označovalo filosofické odůvodnění pojmu práva vůbec.

2. Nám nejde o filosofické odůvodnění práva, nýbrž o stanovení pramenů pozitivního práva. Pojem pramene pozitivního práva je zase dán dvoji:

a) ve smyslu delegující normy, která nám umozňuje chápati to, co je psaný právní řád;

b) ve smyslu slovesného výrazu normy a její smyslové formy; tento druhý výraz nemůžeme sice nikdy zcela odčiniti od prvního výrazu, ale musíme přece oba rozdělovati.

Slovesný výraz normy není vždy dán stejně. Pravili jsme již výše, že musíme rozlišovati psané a nepsané právo (čís 35). U nás generální normy se mohou vytvářeti jen ve formě zákona nebo vládního nařízení, pokud vláda k takovému nařízení zvláště byla zmocněna. Bližší patří do ústavního práva, neboť ústavní listina tuto formu předpisuje. Konkretní normy, pokud jde o právo soukromé, vytvářejí se buď soukromníky ve formě právních jednání, anebo zvláštními úředními orgány, t. j. soudci ve formě soudních rozhodnutí (rozsudek, usnesení). Tyto konkrétní normy

jsou vydávány v rámci delegujících norem zákonných, ale nejsou vydávány bez ladu a skladu; nejméně na soudních rozhodnutích žádáme, aby byly vydávány podle jednoho hlediska. Jde zde o determinaci delegující normy určitým směrem, regulativním principem metajuristickým. Tento princip vniká do právního řádu jako determinující živel, který může po případě původní normovou soustavu úplně porušiti. Pramenem práva tento princip není, ale může se státi, když jako právo zvykové nastoupí na místo zákonné normy, anebo může i vedle zákonné normy k ní přistoupiti jako determinující její doplněk.

86. Dvoji pojem pramene práva. — Staticky znamená pramen práva slovesný výraz normy. Dynamicky značí pramen práva jednak delegující normu, jednak regulativní princip jako determinaci delegace normové.

87. Zákon. — Hlavním pramenem práva soukromého je zákon. Formu zákonů předpisuje ústavní listina. Zákon je proto velmi důležitý pramen, poněvadž nám určuje tvorbu konkrétních norem práva soukromého a to jak soukromníky (právní jednání), tak i soudci (rozhodnutí). Soudce je zákonem vázán, poněvadž je jím autorisován k vydávání norem čili k rozhodování. Soudce nesmí zkoumati, zda řádně vyhlášený zákon je pravoplatný, neboť zákon řádně vyhlášený je pro soudce již tím samým pravoplatný (§ 98 úst. list.). Naproti tomu je soudce povolán, aby zkoumal pravoplatnost vládního nařízení a pravoplatnost správního jednání. Nutno si upamatovati, že platnost obou druhů odvozených norem zkoumá soudce z moci úřední. V dalším se k tomu ještě vrátíme (viz čís. 152).

88. Neznalost zákona. — Zákon je norma heteronomní a proto neplyne z pojmu jeho, že by zavazoval jen tehdy, když by byl adresátu normy (povinnostnímu subjektu) znám; jinak je tomu u norem náboženských, kde heteronomie a autonomie se překonávají pod transcendentním aspektem Boha. V dřívějších dobách tento rozdíl právních a náboženských norem nebyl znám a proto považovalo se za vhodné zvláště uváděti, že neznalost zákona neomlouvá. Tak i občanský zákoník v § 2: „Jakmile zákon byl řádně vyhlášen, nemůže se nikdo omlouvati, že mu znám nebyl.“ Ustanovení toto zdůrazňuje, že v podmiňující skutkové podstatě normy, mající formu zákona, není obsažena právní

skutečnost „vědomost adresáta normy“. Ustanovení toto není žádnou samostatnou normou, musíme si je mysliti jako součást každé zákonné normy. Kdyby nebylo obsaženo v obč. zák., neměnilo by nic na povaze věci, poněvadž opak musil by býti stanoven, aby neznalost omlouvala, jako je tomu v § 326 (pochybný náleze) a v § 1431 (condictio indebiti). Totéž platí nejen o občanském zákoníku, ale i o všech zákonech a vládních nařízeních vůbec. Dokonce platí to i o rozsudecích (doručení není vědomost!), o testamentech a značnou měrou i o smlouvách, tedy všude, kde v podmiňující skutkové podstatě nemáme vědomost adresátovu stanovenou. Náboženské symboly, jako „poznaná pravda“, „víra“, nemají v poznání právních norem žádného místa.

§ 2. Občanský zákoník.

89. Co je občanský zákoník? — Jako právní pramen je občanský zákoník uveden do právního řádu rakouského císařským patentem ze dne 1. června 1811. Patent tento uveřejněn byl za několik let poté ve sbírce zákonů soudních pod číslem 946 zákonů císaře Františka. Tímto císařským patentem (též uvozovací patent zvaný) nabývá občanský zákoník právní závaznosti, normologicky je obč. zák. v onom patentu obsažen. Z rakouského právního řádu byl převzat revoluční proklamací ze dne 28. října 1918 (srov. níže čís. 107).

90. Titul. — Úřední titul zní úředně: „Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie“, čili česky: Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé země dědičné rakouského mocnářství.

91. Význam občanského zákoníka. — 1. V době svého vzniku měl občanský zákoník zcela jiný význam než dnes; dnes upravuje t. zv. právo soukromé, t. j. soukromý majetek a postavení rodinné, ale v době svého vzniku měl význam býti magna charta libertatum, měl zaručovati práva, t. j. bezpečnost před státní mocí státním poddaným. Vzhledem k tomu upravuje občanský zákoník i to, co dnes bychom v občanském zákoníku nehledali: prohlášení lidské svobody (§ 16), což je regulativním principem vykládacím, jako t. zv. práva občanská v moderních ústavách, úprava státního poddanství (občanství § 28 až 31),

rovnost před zákonem (§ 4). Jsou to formou kantovského přirozeného práva vyhlášené maximy francouzské revoluce: Liberté, Egalité, Fraternité. V detailech provedení bylo ovšem velmi krotké a občanský zákoník mohl klidně trvati i za reakčního údobí svaté aliance. Občanský zákoník, jak již řečeno, hájil jen individuum proti státnímu absolutismu, a proto stojí na stanovisku extrémního individualismu, který se ostatně se státním absolutismem velmi dobře snáší, ba jeden druhého doplňuje. Filosoficky a kulturně historicky oceňuje obč. zák. Ernst Swoboda: Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch im Lichte der Lehren Kants.

2. Občanský zákoník přejímá tato ustanovení celkem z prvního dílu josefinského občanského zákoníka, jehož (sc. I. díl) platil u nás od 1. listopadu 1786 (publikace), resp. od 1. ledna 1787 (účinnost). Josefinský občanský zákoník značí revoluční čin, neboť jím se u nás zavádí vedle starých svazků státních nový svazek státní — monarchie habsbursko-lothrinská, která vstupuje vedle starého císařství římského. Zlom není proveden v josefinském zákoníku úplně, poněvadž přece nepodařilo se staré státoprávní svazky (nejmě zemí koruny české) odstraniti. Občanský zákoník zavádí nový svazek státní — svazek státních poddaných (srov. druhou hlavu Josef. zák.), což je absolutistická obdoba republikánského pojmu „nation“, t. j. veškerenstvo státních občanů, jemuž přísluší suverenita. Toto státní poddanství nastupuje vedle staršího svazku státního — inkolátu. Státní poddanství bylo jen rakouské, inkolát byl česko-moravský. Státní poddanství a tím nový svazek státní byl zaveden jen tam, kde občanský zákoník nabyl platnosti. Toto je ústavněprávní význam občanského zákoníka.

3. Staré státní svazky byly částmi svaté říše římské, jejímiž hlavami byli císař a papež, obecné právo bylo právo-kanonické, právo římské (jakožto *ius imperiale*) a právo feudální. Císařská moc na západě pomínula, na místo ní od konce středověku nastupuje moc královská ve Francii, Španělsku, Anglii (zmínka již u Balda de Ubaldis, teorie rozvinuta Bodinem ve stol. XVI.), s tím, že král je na svém území císařem, ale druhá hlava říše římské — papež — zůstala, pokud nebyla potlačena jako v Anglii. V XVIII. stol. už se s papežem jako s hlavou svaté říše římské valně nepočítá, Josef II. buduje stát v jádře laický a proto

otázka papeže v době zavedení občanského zákoníka není již problémem. Papežem a císařem platí obecné právo, občanský zákoník odstraňuje zcela *jus imperiale* — právo římské, ale právo kanonické a právo feudální neodstraňuje zcela (srovn. dv. dekret z 22. srpna 1836, č. 152 sb. z. s.), což je důsledkem toho, že právo kanonické bylo nejen obecným právem říše římské (*res publica christianorum*), nýbrž i vnitřními zařízeními církevními, které novým občanským zákoníkem dotčeno nebylo (§ 39). Občanský zákoník není tedy partikulárním statutem, nýbrž je „obecným“ právem na území dědičných zemí německých, platí na území tom výlučně; zákonům takovým říkalo se v té době „všeobecné“, „*allgemeine*“ (srovn. *Allgemeines Landrecht für die preußischen Staaten*), proto se také jmenuje občanský zákoník *všeobecný*.

4. Občanský zákoník neodstranil jen obecné právo, nýbrž odstranil i partikulární práva, která závisela na obecném právu, třebaš ne ideově a kulturně, ale normologicky. Partikulární práva tato odstraněna byla proto, poněvadž se zakládala na občanské nerovnosti. Jiné právo platilo pro šlechtu (právo zemské), jiné pro města (práva městská), jiné pro poddaný lid (urbáře, poddanské řády); občanský zákoník nezná šlechty, měšťanů a poddaných, zná jen státní poddané a pro všechny má platit občanský zákoník bez rozdílu. Občanský zákoník je zdělán jako kostra občanského práva, proto je poměrně velmi stručný a ponechává mnoho detailů nevyřešených. Občanský zákoník měl být totiž doplněn provinciálními statuty (§ 11), které byly sice připravovány, ale nebyly vydány, patrně jednak pro centralistický ráz vlád po roce 1812, jednak pro tuhou reakci svaté aliance, která nechtěla žádným problémem hýbat. Po zavedení ústavního života stalo se nejasným, kdo má vydati tato provinciální statuta. Litovati jest toho, že provinciální statuta nebyla vydána proto, poněvadž nanejvýš právo hledící k úpravě venkovského lidu zůstalo nepovšimnuto. Občanský zákoník je reprodukcí přirozenoprávních systémů a je v tom směru dosti doktrinářský, jako přirozené právo vůbec. Občanský zákoník je střížen na potřeby byrokracie absolutní monarchie, proto zdá se být právníkům tak znamenitým už proto, že se mu naučili, ale v sociálních svých důsledcích je občanský zákoník velmi relativních předností.

5. Občanský zákoník reglementuje t. zv. soukromé právo, ale pojem tento je u něho zcela jinak vytvářen, než dnes mu rozumíme, což je jen důkazem toho, že § 1 jur. normy a § 1 obč. zák. si neodpovídají, kterážto nejasnost je u nás dovršena § 105 úst. listiny.

92. Systematika občanského zákoníka. — Redaktoři rozdělili občanský zákoník na úvod a tři díly. Úvod pojednává „O zákonech vůbec“ (§§ 1—14).

Díl první obsahuje t. zv. práva osobní (*Personenrechte*) a to:

Kapitola první obsahuje práva vztahující se na osobní vlastnosti a poměry (§§ 15—43), pojednává po způsobu římského práva o *status libertatis* a *status civitatis*, v následujících kapitolách druhé až čtvrté pojednává se o *status familiae*, totiž o manželství (§§ 44—136), o poměru mezi rodiči a dětmi (§§ 137—186), o poručnicích a opatrovnicích (§§ 187—284).

Díl druhý obsahuje t. zv. práva majetková (*Sachenrechte*). Jsou to nejprve práva věcná (*dingliche Sachenrechte*), jichž zařazuje pět: držbu (§§ 309—352), vlastnictví (§§ 353 až 446), zástavní právo (§§ 447—471), služebnosti (§§ 472—530), dědické právo (531—824); připojena je kapitola o spoluvlastnictví a společenství k jiným věcným právům (§§ 825—858), na počátku práv věcných jsou obecná ustanovení o věcech (§§ 285 až 308).

Druhá část dílu druhého obsahuje právo obligační (*persönliche Sachenrechte*) a to nejprve o smlouvách a právních jednáních vůbec (kap. 17, §§ 859—937). Následují kapitoly o jednotlivých smlouvách (§§ 938—1292): darování, uschování, půjčka, zápůjčka, zmocnění, směna, koupě, nájem, pracovní smlouvy, společenství, smlouvy svatební a smlouvy odvázné. Poslední kapitola (30) obsahuje předpisy o náhradě škody (§§ 1293—1341).

Třetí díl obsahuje společná ustanovení práva osobního i majetkového. Nejprve jedná o upevnění závazků rukojemstvím, zástavou (§§ 1342—1374), pak o změně závazků novací, narovnáním, cesí, poukazem, převzetím dluhu (§§ 1375—1410), o zrušení práv a závazků placením, kompensací, promínutím, spojením, zánikem věci, smrtí, proběhnutím času (§§ 1411—1450), o promlčení a vydržení (§§ 1451—1502).

Systematika občanského zákoníka předpokládá přirozenoprávní viru v subjektivní právo jako emanaci lidské důstojnosti; bez ní je systematika málo srozumitelná. Dnes je nám systematika tato úplně cizí a je s podivem, že osnova obč. zák. československého chce ji ponechat. Systematika tato předpokládala také všeobecný soudní řád a byla novým civilním procesem velmi porušena, dále velmi značně byla porušena novelami a osnova ruší tuto stavbu dále. Z toho vzniká pak stavba zákoníka bez jednotného hlediska, což je pro zákon velmi značným nedostatkem, neboť ztěžuje nadměru výklad i aplikaci.

93. Jazyk. — Občanský zákoník má autentický text německý. České překlady jsou nedokonalé, starší překlady sice přiléhají k originálu, jsou však dnes málo srozumitelné, neboť uváděly archaisující slova; novější překlady jsou sice jazykově přístupnější, ale bez výjimky jsou nespolehlivé, někdy obsahují pravý opak toho, co text autentický.

94. Redakční dějiny. — Postupující absolutismus chtěl provést unifikaci práva. Motiv toho byl nejen ideologický, totiž názor na panovníka jako dobrého otce svých poddaných, nýbrž i hospodářský, neboť v XVIII. století vzniká u nás průmysl a první počátky kapitalismu se u nás objevují. Rakousko má značný podíl na obchodě v Levantu a v Indii (mariatheresiánský dollar, rupie); to vše vyžaduje zmodernizování majetkového práva. Josefinské dějiny mobilisují církevní půdu a zamítají starší předpisy o zemském zboží. Tento moderní kapitalismus je jedním z otců nového práva. Vedle toho také ideologie přirozeného práva, tato najmě v občanském zákoníku. Tolik celkem o motivech. Ve stručném nástinu postup byl tento:

V Čechách a na Moravě počato s kodifikací partikulárního práva už r. 1709, ale teprve roku 1753 uskutečňuje se myšlenka na svou dobu revoluční: nahradití obecné právo novým zákoníkem. Toho roku zřízena byla kompilační komise, která hlavně za předsednictví svob. pána Blümegena zasedala v Brně; jejím referentem byl Azzoni, profesor pražské university. Roku 1756 zřízena ve Vídni nová komise zákonodárná, jejímž referentem byl zprvu Azzoni, později Bernard Zenker. Výsledek prací je Codex Theresianus (1766), obsáhlé to dílo, jež se skládá ze tří dílů (osoby, věci, závazky); tyto jsou rozděleny na kapitoly, ty zase na paragrafy a tyto zase na čísla (odpovídají asi našim paragrafům). Čísel je 8637. Codex pro svoji rozvlácnost nedošel sankce, kulturně i hospodářsky je dítětem ještě barokní kultury, která tehdy na dvoře Marie Terezie byla v plném rozkvětu.

Státní rada předložila návrh na novou kodifikaci, což císařovna r. 1772 schválila. Jan Bernard Horten byl inspirátorem nových těchto směrnic a také jemu připadl úkol, aby novou osnovu vypracoval. Obecná část byla císařem Josefem II. sankcionována dnem 1. listopadu 1786 (č. 591 sb. z. s.). Zákon tento nese pečeť josefinských zákonů, je velmi radikálně individualistický, ale i absolutisticky osvícený (srov. § 1

obč. z. J.). Do češtiny přeložen byl Josefem Valentinem Zlobickým. Další část osnovy Hortenovy se zákonem nestala.

Za Leopolda II. zřízena byla „dvorská komise ve věcech zákonodárných“, jejímž předsedou se stal Karel Antonín Martini, profesor přirozeného práva ve Vídni. Za Leopolda II. některé radikální novoty josefinské doby byly odstraněny. Martini pracoval dále na díle kodifikačním a pod jeho vedením přepracována byla osnova Hortenova s hlediska ideologie práva přirozeného. Martiniho osnova je opětně značně kratší než osnova Hortenova. Na osnovu měl také vliv pruský zákoník Allgemeines Landrecht für die preußischen Staaten.

Konečným výsledkem prací Martiniho byla původní osnova občanského zákoníka (Urentwurf), která došla dne 13. února 1797 sankce a uvedena byla v platnost na zkoušku v západní Haliči, pročež se také mluví o západohaličském zákoníku. Osnova rozeslána také zemským komisím a fakultám k posouzení. Materiál se scházel a roku 1801 zřízena nová dvorská komise ve věcech zákonodárných, jejímž referentem se stal František Zeiller. Komise provedla nejprve první čtení v letech 1801—1806, druhé revisní čtení v letech 1807—1808, a třetí supprevisní čtení v letech 1809—1810. Na úpravu měl nepochybně vliv nový zákoník francouzský Code Napoléon, najmě, že přijato bylo průběžné paragrafování na rozdíl od všech předchozích osnov. Redakce spadá do pohnutých let Napoleonských válek a v nejednom směru doba tato zanechala své stopy, najmě jsou to předpisy o měně, které bez Wallisova finančního patentu (z 20. února 1811, č. 929 sb. z. s.) nejsou dobře srozumitelné.

Z josefinské doby zůstal v platnosti všeobecný řád soudní (Allgemeine Gerichts-Ordnung) z 1. května 1781, č. 13 sb. z. s., který je pro pochopení skladby občanského zákoníka dosti důležitý. Všeobecný soudní řád zrušen byl novým civilním soudním řádem ze dne 1. srpna 1895, č. 113 ř. z., ale jako interpretační pomůcka zachovává si svůj význam ještě i dnes.

95. Kodifikační princip. — Občanský zákoník měl nahradití jednotnými právními předpisy dosavadní platné právo soukromé, které bylo roztržštěné a partikulární. Vzorem byla i zde kodifikace Justinianská, která zrušila platnost dřívějších právních pramenů. Kodifikační princip netýkal se však veškerého práva, nýbrž jen práva „soukromého“ a obtíž byla v tom, že nebylo jasno, co rozuměti je právem soukromým a co politickým (dnes říkáme veřejným). Uvozovací patent v odstavci 7. a 8. poukazuje, že zůstává v plné platnosti vojenské právo, i když se týká práva soukromého, dále právo obchodní a směnečné a konečně „vyhlášená nařízení o věcech politických, kameralistických nebo finančních, pokud soukromá práva omezují anebo blíže určují, třebaš v tomto zákoníku na ně výslovně zřetele vzato

nebylo.“ Vyloučeno je výslovně obecné právo, josefinský zákoník, západohaličský zákoník (odst. 4.), o partikulárním právu jednotlivých zemí není zmínky, ale statutární právo je zrušeno § 11. V tomto kodifikačním principu vidíme dobře doktrinární revoluce právníků absolutní monarchie. Zlomem byla právní kontinuita se zemskými právy i právy městskými; ale zachovány v platnosti předpisy centrální vlády vídeňské, pokud se s občanským zákoníkem srovnávaly, takový je smysl ustanovení odst. 4., 7., 8. uvozoovacího patentu. Odstraněno i to, co bylo lepší než občanský zákoník, na př. právo sousedské v městských právech našich. Odvolá-li se občanský zákoník na vojenské politické finanční atp. předpisy, jest tím rozuměti předpisy vydané od doby tereziánských reforem. Právo české tím definitivně mělo býti odstraněno. Co zůstalo z něho v platnosti, bylo omezeno § 5 obč. zák. Na druhé straně nutno upozorniti na to, že tato partikulární práva zemská nezabývala se jen právy soukromými, tato ustanovení dotčena nebyla občanským zákoníkem; důkazem toho je inkolát, který trval dále, ač občanský zákoník zaváděl nový svazek státní, „státní poddanství“. Výsledek toho je onen chaotický dualismus centralistického nového práva a historického práva zemí. Dualismus tento má hlubší podklad, neboť normologicky spočíval občanský zákoník na pragmatické sankci a pragmatické sankce na zemských ústavách, které nečinily přesný rozdíl mezi veřejným a soukromým právem. Toto spětí veřejného a soukromého práva má svůj vliv i na občanský zákoník. Z toho plyne, že t. zv. veřejnoprávní ustanovení zemských právních řádů zůstala v platnosti, ale mezi veřejnoprávním a soukromoprávním není ani podle občanského zákoníka žádná přesná hranice, nehledě ke zcela odchylnému hledisku zemských zřízení, a tu zase jsme u začátku naší otázky: Co zůstalo ze staršího práva zachováno?

Občanský zákoník užívá někdy výrazu „Landesverfassung“ (§§ 288, 298, 1142), ale výraz ten může označovati tuzemský právní řád vůbec, anebo partikulární práva zemská, jimž říkáno také provinciální práva (§§ 1132, 1146). V §§ 288, 298 šlo v jádře o určení příslušenství dominia, a to bylo jako veřejnoprávní ustanovení (dominium — zboží zemské byl úřad) v platnosti zachováno. V §§ 1132, 1146 šlo o určení poddanských poměrů patrimoniálních, kteréžto poměry od josefinských dob

považovati bylo za veřejnoprávní, ale zase reálná břemena poddanská považovati bylo za soukromoprávní. Na druhé straně §§ 288, 298 mají význam širší a proto nelze je omezovati na partikulární práva zemská.

Z toho je tedy patrné, že kodifikační princip nám neurčuje přesně poměr občanského zákoníka k právu dřívějšímu.

96. Rozvoj soukromého práva po kodifikaci. — 1. Do roku 1848 je právo nezměněno. Zákon kritisovati nebylo možno, neboť zákon byla vůle panovníkova a panovníka poddaný kritisovati nemohl. Tím dána závora hodnocení práva vědou. (Ještě Josef Unger v letech 50. málem měl býti obžalován z urážky Veličenstva, poněvadž nepříznivě křisoval občanský zákoník!) Nebylo možno za těchto okolností něco na zákoně měniti. Bylo možno podávati buď

a) t. zv. autentickou interpretaci, již skutková podstata zákona byla doplňována pro určité případy na př. k § 35 dv. dekr. z 19. července 1816, č. 1266 sb. z. s., k § 60 nejv. rozh. ze dne 25. února 1837, k § 88 dv. dekr. ze dne 22. září 1821, č. 1802, k § 138 dv. dekr. z 15. června 1835, č. 39, k § 164 dv. dekr. z 21. října 1813 sb. pol. sv. 11, str. 95 atd.;

b) prováděcí předpisy na př. k §§ 34, 47 dv. dekr. ze dne 22. prosince 1814, č. 1118 sb. z. s., k § 49 ze dne 17. července 1813, č. 1065 sb. z. s., k § 78 dv. dekr. ze dne 22. února 1817, č. 1319 a ze dne 22. prosince 1826, č. 2242 atd.

Formální právo, těsně s občanským související, bylo doplněno dv. dekretem ze dne 20. srpna 1816, č. 1595 o řízení ve věcech manželských.

Po roce 1848 mění se politická struktura rakouského státu; ztrnulá byrokratická stavba ponapoleonského Rakouska nesnesla vývoj hospodářský a tak došlo k novému uspořádání říše. Pro soukromé právo mají některé zákony tu přímý tu nepřímý význam. Jsou to nejprve zákony agrární o vyvazení půdy, tedy patent ze dne 7. září 1848, č. 1180 sb. z. s., zákon ze dne 4. března 1849, č. 150 ř. z., k němu se druží patent ze dne 5. července 1853, č. 130 ř. z., pak formální zákony: patent ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z. o řízení nesporném a notářský řád ze dne 21. května 1855, č. 94 ř. z.

Velkoněmecká politika Rakouska dává nám jednak směnečný řád z 25. ledna 1850, č. 51 ř. z., jednak všeobecný obchodní

zákoník publikovaný u nás jako zákon ze dne 17. prosince 1862, č. 1 ř. z. 1863, obě sdělané ve formě spolkové smlouvy. Po porážce roku 1866 dochází k liberální éře v Rakousku; tato vyznačuje se tím, že v městech a na venkově, s výjimkou kruhů vysoké šlechty, prosazuje zásady liberalismu. V právu se to objevuje tím, že se zavádí volné dělení statků selských (zák. ze dne 27. června 1868, č. 79 ř. z.), ruší se práva retrakční (zák. ze dne 28. března 1875, č. 37 ř. z.), alodisují se léna (zákon ze dne 17. prosince 1862, č. 103 ř. z., zákony ze dne 31. prosince 1867, č. 8—9 ř. z. ex 1868, ze dne 12. května 1869, č. 103—112 ř. z.) odstraňují se zákony o lichvě (zák. ze dne 14. června 1868, č. 62 ř. z.), zavádí se nový konkursní řád (zák. ze dne 25. prosince 1860, č. 1 ex 1869 ř. z.). Léta sedmdesátá XIX. stol. jsou věnována výstavbě, jež vyžadoval nově vznikající kapitalismus. Je to knihovní řád (zák. 25. července 1871, č. 95 ř. z.), nový řád notářský (zák. z 21. července 1871, č. 75 ř. z.), zákon o společnostech výrobních a hospodářských (zák. z 9. dubna 1873, č. 70 ř. z.), stavba železnic vynucuje nový expropriační zákon (zák. ze dne 18. února 1878, č. 30 ř. z.), když již předtím řešena byla otázka ručení železničního podnikatele (zákon ze dne 5. března 1869, č. 27 ř. z.). Léta osmdesátá znamenají obrat, v zemědělství provedeno bylo zintensivnění hospodářství, tak dochází k zákonům komasačním (ze dne 7. června 1883, č. 92, 93, 94 ř. z., provedeny na Moravě), k zákonům melioračním (ze dne 30. června 1884, č. 116, 117 ř. z.); k zákonu konversnímu (ze dne 14. června 1881, č. 59 ř. z. a zákon č. 836/1886 nahrazen zákonem ze dne 22. února 1907, č. 48 ř. z.), k zákonu o cestě nezbytné (ze dne 7. července 1896, č. 140 ř. z., doplněný zákonem ze dne 9. ledna 1913, č. 7 ř. z.). Všechny tyto zákony mají zřejmou tendenci podporovat sociálně slabého; táž tendence objevuje se v zákonodárství t. zv. sociálním, v nemocenském pojištění dělníků (ze dne 30. března 1888, č. 33) a v pojištění úrazovém (ze dne 28. prosince 1887, č. 1 ex 1888), jímž zahajuje se dlouhá řada sociálněpolitických zákonů. Z pozdějších zákonů je uvéstí zákon o ručení automobilů z 9. srpna 1908, č. 162 ř. z., zákon o obchodních pomocnících ze dne 16. ledna 1910, č. 20 ř. z. atd.

97. Novely. — Devadesátá léta XIX. století jsou význačná tím, že se mění formální právo, zavádí se ústnost místo písem-

nosti, volné uvážení soudcovo. Na místo dosavadního exponenta absolutního panovníka, jímž soudce byl podle josefinského soudního řádu, dosazuje se soudce neodvislý, soudící pod kontrolou veřejnosti. Tato změna měla na aplikaci pronikavý vliv, nehledě k tomu, že i obsah obč. zák. byl tím dotčen, ale co zvráceno bylo, byl „duch“ obč. zák., jímž byl osvícený absolutismus. Od té doby je obč. zák. jen torso. Že přes to mohl zůstat, má děkovati vlastně tomu, že zůstal kusým. Ale přes to nesrovnalost formálního a materiálního práva byla pocítována dosti ostře; k tomu přicházel politický vliv říše německé, kde zaveden byl 1. lednem 1900 jednotný občanský zákoník, který od rakouských německých právníků považován byl za vyvrcholení civilistiky. Vyučování římského práva na německých univerzitách v Rakousku nedělo se vzhledem na obč. zák., ale jako úvod do studia německého obč. zák. (B. G. B.). K tomu přistupoval i hospodářský tlak Německa a to, že od dob Ungrových domnívali se rakouští civilisté, že musí kráčet ve šlépějích německých civilistů. Dříve to byli pandektisté, nyní němečtí civilisté, kteří měli býti ve všem vzorem a to nejen formou své práce, metodou svého myšlení, nýbrž i obsahem své práce. Pod vlivem tolika příčin dochází počátkem století XX. k revisi občanského zákoníka. Rakouská civilistika bez ohledu na národnost byla tehdy orientována zcela německy a proto nebylo žádného věcného rozporu mezi rakouskými civilisty. Myšlenku revise formuloval Unger v Zeitschrift für das Privat- und öffentl. Recht, 1904. Dosazena komise (Unger, Randa, Schey, Steinbach, Madeyski, Klein), ta však k ničemu nedospěla, a proto vypracovalo ministerstvo spravedlnosti osnovu novely k občanskému zákoníku, již měly býti provedeny retuše směrem naznačeným něm. obč. zák. Osnova předložena byla panské sněmovně říšské rady a po konečnou redakci Scheyovou vypracována nová osnova, kterou přijala panská sněmovna v prosinci 1912. V poslanecké sněmovně nedošlo již k ústavnímu projednání. Jen předpisy o právu stavby staly se zákonem (ze dne 26. dubna 1912, č. 86 ř. z.) pro zvláštní poměry v XXI. okrese vídeňském.

Mezitím vypukla v červenci 1914 válka a tu se ukázalo nutno projednané retuše také provést, důvody byly hospodářské a politické (souručení s Německem) i válečné poměry (druhá novela) a tak došlo nejprve k cis. nařízení ze dne

12. října 1914, č. 276 (novela I. o 73 paragrafech), dále k cis. nař. ze dne 22. července 1915, č. 208 ř. z. (druhá novela), konečně zbytek osnovy, přijaté panskou sněmovnou, publikován byl jako cis. nař. 19. března 1916, č. 69 ř. z. (třetí novela o 202 paragrafech). Novelami mění se některé paragrafy občanského zákoníka, jindy zavádějí se nové paragrafy označené písmeny a číslem předcházejícího starého paragrafu (na př. § 364 a), 364 b), 364 c)), konečně mají novely ustanovení, která nebyla vklíněna do obč. zák. (na př. §§ 37—43 třetí novely). Tím vším jednotná stavba občanského zákoníka byla porušena a mnohé ustanovení stalo se torsem. Také systematika občanského zákoníka byla dotčena ve smyslu ne vždy příznivém.

Novely doprovázeny byly řadou speciálních předpisů: řád o zbavení svépřávnosti ze dne 26. června 1916, č. 207 ř. z., konkursní řád z 10. prosince 1914, č. 337 ř. z., pojišťovací zákon ze dne 23. prosince 1917, č. 501 ř. z.

98. Charakter literatury občanského zákoníka. — 1. Prvá perioda literatury občanského práva je charakterisována osobami, které redigovaly obč. zák. Jsou to najmě jména: Zeiller, Pratobevera, Schuster, Dolliner. Byli to odchovanci racionalismu XVIII. století a zároveň i obecného práva římsko-kanonického, v občanském zákoníku viděli pozitivně-právní doplněk přirozeného práva. Z té doby jsou hlavně komentáře, poněvadž systém obč. zák. odpovídal systému přirozeného práva, jehož byli vynovači. Sem patří Zeiller, Commentar, 4 díly, 1811—1813, doposud standardní dílo, bez něhož se není možno při výkladu obč. zák. obejít, dále Schuster, Theoretisch-praktischer Commentar, I. díl až k § 43, 1818, konečně sem patří časopisy Zeiller, Jährliche Beiträge 1806—1809, Pratobevera, Materialien für Gesetzkunde und Rechtspflege 1814—1824, Dolliner, Eherecht, 2 sv. (1813, 1818).

2. Druhá perioda od roku 1830 do 1855 je obrazem celého režimu tehdejšího, je to doba svaté aliance, doba legitimistické restaurace, doba úplné ztrnulosti, neboť Evropa, jsouc kulturně i hospodářsky vyčerpána francouzskou revolucí a pak napoleonskými válkami, potřebovala klidu. Byla to cesta t. zv. exegetské školy. Škola tato dospěla k největšímu rozkvětu ve Francii, a neustrnula tak jako rakouská, díky veřejnému procesnímu řízení francouzskému. V té době pracují Nippel (Erläuterung, 9 dílů, 1830—1838), Winiwarter (Das öst. bürg. Recht, 5 dílů, 1. vyd. 1831—1838, 2. vyd. 1838—1846), Ellinger (Handbuch 1844, 7. vyd. 1877), Stubenrauch (Das allg. bürgerl. Gesetzbuch, 3 díly, 1854—1858).

3. Mezitím v Německu stála právní věda pod vlivem Karla Friedricha von Savigny. Savigny byl romantik a jeho koncepcí práva byla romantická, vyúsťující v intuitivní chápání „ducha národa“. Tento romantismus byl pravým opakem přirozeno-právního směru, jehož stou-

pacem byl Zeiller a který musil nutně vyústiti ve školu exegetickou, jako za podobných okolností tomu bylo ve Francii. Zbavíme-li romantismus jeho exaltace, zůstává skeptický relativismus. Savigny toto nebezpečné úskalí překonával postojem zcela neromantickým, totiž kriticismem proti pramenům římského práva. Šťastné spojení romantické intuice a historického kriticismu dalo Německu školu pandektistů a germanistů. Když v Německu prvá perioda romantické školy právní se vyžila, objevuje se v Rakousku na vídeňské universitě její stoupenec Josef Unger. Unger přijímá všechny pojmy historicko-právní školy, je v těsném spojení se svými vrstevníky Bernardem Windscheidem (prof. v Lipsku), jehož systém pandekt byl v letech sedmdesátých a osmdesátých v Německu standardní prací obecného práva, dále s v. Iheringem, slavným kulturním historikem římského práva a hlasatelem právní filosofie, pramenící v byrokraticko-důstojnickém státě pruském. Ideově stál Josef Unger na půdě pozdního liberalismu a byl také jedním z vůdců německo-liberální strany v Rakousku. Vlivem Ungro-vým vytvořena ideologie, kterou možno nazvati renaissancí obecného práva u nás. Obecné právo mělo se státi zase pramenem poznání práva, tak jako tomu bylo v XVIII. století s právem přirozeným. Také generace Ungerova stála na půdě obecného práva a s občanským zákoníkem někdy nakládala jako s nějakým partikulárním statutem svatě říše římské. Unger zanechal torso systému občanského práva, ale jeho monumentálně založená obecná část je dodnes velmi důležitým literárním pramenem pro výklad obč. zák. vůbec a pro rekonstrukci liberalistického chápání soukromého práva zvláště.

Ke generaci Ungerově patřil i zakladatel moderní civilistiky české Antonín Randa (1834—1914), profesor občanského práva na čes. universitě v Praze. Randa byl pod vlivem Ungerovým, Windscheidovým a pod vlivem dosti reakčního státního filosofa Stahla. Ideově Randa stál na půdě liberalismu prostoupeného směry, jimž se tehdy říkalo na kontinentě konservativními. I Randa chápal obč. zák. v ideové odvislosti k obecnému právu. Jeho hlavními spisy byly monografie Der Besitz a Das Eigentumsrecht (vyšel jen I. sv.), dále Náhrada škody, Obchodní právo a český systém vlastnického práva (Vlastnické právo), kromě speciálních monografií a nepřehledné řady článků, jež uveřejňoval česky i německy. V Randových slépějích kráčí u nás Pavlíček (Žaloby z obohacení).

Generace po Ungerovi je charakterisována jmény Pfaff a Hofmann, kteří zahájili u nás nový směr historický. Vraceli se Unger k obecnému právu, vraceli se tito dva profesori vídeňské university k občanskému zákoníku samotnému a počali jej vykládati z prostředí, kde vznikl. Metoda tato je velmi správná a doposud se jí řídíme. Vada Pfaff-Hofmannovy metody záležela v tom, že nerozeznávali přesně mezi výkladem právní normy a hodnocením obč. zák. jako literárního díla. Pfaff a Hofmann počali vydávati veliký komentář, jenž zůstal torsem, nejen pro svoji monumentalitu nedopouštěl dokončení, ale i pro vnitřní vadu metody znemožňoval autorům jej dokončiti. Všechny přednosti a vady této metody objevují se u na-

šeho druhého civilisty XIX. století, u Josefa Stupeckého, jehož monografie *Versio in rem* je jednak vynikající studií k rekonstrukci pramenů obecného práva, jednak metodou stojící pod vlivem tehdejší literární historie, snaží se vyložit ustanovení §§ 1041—1044 obč. zák., zde však tato metoda úplně selhává a Stupeckého závěr je negativní.

Vedle toho je zastoupen směr germanistický, k němuž čítati je Josefa Kraince, profesora německé university v Praze, původem Slovinců.

Romanistický směr civilistiky vyvíjel se u nás dále pod vlivem Iheringovým (nejm. jeho *Zweck im Recht*) a Thonovým (v. Thon, *Rechtsnorm u. subj. Recht*). Zprostředkovatelem byl Josef Heyrovský ve svém systému římského práva; další generace zasažena byla již novohegelianskými proudy vedenými Josefem Kohlerem, profesorem berlínské university, dále t. zv. volnoprávním směrem Kantorowiczovým (K. psal pod pseudonymem *Gnaeus Flavius*), pak novými metodami interpretačními ve Francii, jež reprezentuje François Géný, profesor v Nancy. Představitel tohoto směru je Josef Tilsch (*Zástava ruční, Právo dědické I, Obč. právo, část všeobecná*), rakouskými zprostředkovateli byli Steinbach, Menger, Ehrlich.

Z historické školy vyvinul se t. zv. směr sociologický, jehož stoupencem byl Josef Vacek (*Problém mobilární vindikace, Pravěk a manželství*) a směr srovnávací pravovědy, který tu více (u Vacka), tu méně (u Tilsche) souvisí s t. zv. sociologií práva.

Po převratu máme dva ostře vyhraněné směry: tradiční směry v jádře hegelianské jsou reprezentovány pražskou právnickou fakultou a jejími odchovanci, kdežto směry filosofického kriticismu jsou reprezentovány fakultou brněnskou a jejími odchovanci.

§ 3. Soukromé právo na Slovensku.

99. Ráz práva platného na Slovensku. — Království uherské nedospělo k osvícenskému absolutismu a císař rakouský vládl v Uhrách jako král uherský. Občanský zákoník v Uhrách po roce 1811 zaveden nebyl; proto nebylo tam zavedeno jednotné státní občanství, ale nebylo tam zavedeno ani jednotné právo soukromé, které by jako obč. zák. prohlásilo rovnost před zákonem. V té době, kdy obč. zák. prohlašoval lidská práva, na Slovensku bylo ještě osobní poddanství. Stará struktura práva na Slovensku zůstala zachována. Království uherské tvořilo součást svatého říše římské a podléhalo tudíž také obecnému právu, jak římskému, tak i kanonickému, tak i feudálnímu. Vedle toho vytváří se v Uhrách, jako v každém středověkém státním organismu, partikulární právo pro šlechtu, pro města a pro poddané. V tom směru není nic zvláštního. Až

do bitvy na Bílé hoře struktura král. českého a král. uherského je si velmi podobná.

100. Tripartitum. — V Uhrách dochází k pokusu kodifikovati partikulární právo a Štěpán z Vrbovce (*Werböczy*) předkládá sněmu zemskému roku 1514 osnovu kodifikační známou pod názvem „*Tripartitum opus juris consuetudinarii incluyti regni Hungariae partiumque eidem adnexarum*“, splniv tím usnesení sněmu z roku 1498 (zák. článek VI.), aby právo bylo kodifikováno. I v Čechách dochází v té době ke kodifikaci zemského práva (Vladislavského) a práce Vrbovcova je rázu podobného. V Čechách stává se osnova zákonem (zemské zřízení), na Slovensku pro odpor magnátů nedochází osnova královské sankce. Musíme osnovu Vrbovcovu kulturně hodnotiti stejně jako naše zemské zřízení: šlo o kodifikaci partikulárního práva zemského, ale vedle toho mělo platiti právo obecné, poněvadž král uherský zrovna tak jako král český byl orgánem svatého říše římské a jako takový podřízen císaři a papeži.

Království uherské neprodělalo t. zv. recepci římského práva, ale vědomí státní sounáležitosti k říši římské bylo v Uhrách větší než kde jinde a tím také ovšem subsidiární platnosti obecného práva. T. zv. recepcí římského práva jakožto partikulárního práva zeměpanského státu a platnosti obecného práva jakožto práva papežova a císařova jsou dvě rozdílné věci.

Tripartitum sice neplatilo jako právo psané, jako zemský zákon, ale usměrnilo právo zvykové, takže směrnice práva zvykového musíme hledati v tomto díle.

Tripartitum bylo odrazem práva zemského; vedle toho platila četná partikulární práva místní, jak jinak ani ve středověké společnosti nebylo možno. Nesmíme zapomínati, že král přes Zlatou bullu krále Ondřeje zůstal vrchním vlastníkem svého království a proto mohl dávat privilegia; tak vyvíjí se zvláštní právo městské, spleť četných privilegií, stanov cechů atd. Ke kodifikaci práva městského na rozdíl od zemí českých v Uhrách nedochází. Poddani žijí podle poddanských řádů, ale postavení jejich je dosti neurčité. Teprve velmi pozdě za Marie Terezie dochází k úpravě poddanských poměrů stanovením urbářů (institute u nás dříve zavedené), v roce 1836 vydává se

nový urbář; tedy v době, když již u nás platí občanský zákoník se svou zásadou rovnosti všech před zákonem.

Takový byl vývoj práva na Slovensku do roku 1848.

101. Občanský zákoník. — Když potlačena byla revoluce uherská, zřízena byla jednotná centralisovaná monarchie Rakouská podle vzoru francouzského a pruského. Císařským patentem ze dne 29. listopadu 1852 nařízeno bylo, že dnem 1. května 1853 vstupuje v Uhrách v platnost rakouský občanský zákoník. Roku 1855 zavedeny byly v Uhrách nové knihy pozemkové (nař. min. sprav. ze dne 15. prosince 1855, č. 222 ř. z.), obecný horní zákon měl platnost i v Uhrách (ze dne 23. května 1854, č. 146 ř. z.), upraveno právo avicitní (cís. pat. 29. listopadu 1852, č. 247 ř. z.).

Na základě říjnového diplomu ze dne 20. října 1860 zavedeny byly v Uhrách staré soudy, tedy *judex curiae* (*sc. regiae*) a septemvirální tabule (rozh. ze dne 20. ledna 1861). V důsledku toho přestal v Uhrách platit obč. zák. dnem 23. července 1861.

102. Judexkuriální konference. — Nejvyšší soudce zemský *judex curiae* hned po svém restituování svolal konferenci, složenou z právníků teoretických a praktických. Tato konference, zvaná konference judexkuriální, radila se, jak opatřit právo, když zákony z doby absolutismu jako neústavní mají pozbyti moci práva. Konference usnesla se na směrnicích, které by měly být směrodatny pro soudy. Zásadně vrátil se soud k principu zvykového práva. Směrnice judexkuriální konference byly přijaty oběma sněmovnami zemského sněmu, tak i všemi municipiemi (komitáty a mun. městy) a kurie královská se zásadně usnesla, že se jimi bude řídit. Usnesení judexkuriální konference nestala se nikdy zákonem a mají postavení podobné jako *Tripartitum*.

* Článek III. říjnového diplomu restauroval v Uhrách starou ústavu a tím také postavení orgánů státních; v důsledku toho pozbyl občanský zákoník své normové platnosti, takže od 20. října 1860 do 23. července 1861 obč. zák. mohl platit jen jako právo zvykové. Postavení soudců v Uhrách zůstalo zachováno, jak bylo před absolutistickou érou v Německu (dobou charakterisovanou jako t. zv. recepce římského práva), to znamená, že *imperium* soudců bylo mnohem větší než moc zeměpanských úředníků, kteří byli pověřeni souzením na místě zeměpánově, jako se stalo za t. zv. recepce, proto mohla řešit judexkuriální kon-

ference otázku restaurace právní způsobem, který našemu právnímu nazírání zůstal cizí.

Obsahově judexkuriální konference restaurovala zásadně staré zvykové právo, ale mezitím nastaly důležité změny: předně zrušeno poddanství a za druhé hospodářské poměry za léta padesátá se zásadně změnily, takže pouhý návrat k předbřeznovým dobám nebyl možný; a tak usnesla se judexkuriální konference na některých novotách, najmě mělo se zvykové právo řídit podle některých partií obč. zák. (nemovitosti), podle knihovního řádu, podle horního práva.

Usnesení judexkuriální konference měla platnost jen na Horní a Dolní zemi, nikoliv však v Sedmíhradsku, Vojenské hranici a Chorvatsku-Slavonsku.

103. Občansko-právní zákony. — Základem soukromého práva stalo se právo zvykové a to bylo pod přímým vlivem obč. zákoníka nejen z důvodů hospodářských, ale i proto, že na uherských universitách bylo rakouskému soukromému právu vyučováno, a konečně i pro partikulární platnost obč. zák. v Sedmíhradsku, v Chorvatsku a Slavonsku. V době od roku 1861 do 1918 vydána byla v Uhrách řada zákonů, týkajících se práva soukromého, ale ani jeden nedospěl k principu kodifikačnímu. Zmínky zasluhují článek zákonů XXXI z roku 1894 o právu manželském, článek zákonů XX z roku 1877 o poručnicích a opatrovnících, článek zákonů XVI z roku 1876 o posledních pořízeních. Dále řada zákonů z práva pracovního menšího rozsahu. Zmínky zasluhují dále exekuční řád (článek zákonů LX z roku 1881), dále konkursní řád (článek zákonů XVII z roku 1881), obchodní zákon (čl. zák. XXXVII z roku 1875), směnečný zákon (čl. zák. XXVII z roku 1876). Sbírkou nejdůležitějších zákonů na Slovensku platných vydal Dr. Stodola za spolupráce Dr. Turnera, Dr. Asztelyho, Dr. Křížko ve dvou svazcích; doposud je to nejdůležitější dílo pro poznání práva na Slovensku platného. Vedle toho máme procesní zákony a to občiansky súdny poriadok, článek zákonů č. I z roku 1911 s účinností od 1. ledna 1915 a uvozovací zákon článek zákonů č. LIV z roku 1912. Slovenské vydání s komentářem a judikaturou opatřil Dr. Vladimír Krno.

104. Zvykové právo. — Slovenskem dostáváme se ku problému zvykového práva. Toto značí jinou formu normy, než zákon, ale podstata normy tím dotčena není. Norma právní zůstává nadále úsudkem o povinnosti heteronomní. Proces tvoření normy zvykové je rozdílný od tvoření zákona. V tom

záleží jeden rozdíl. Druhý rozdíl je v tom, že podle práva zvykového nemůžeme činiti přísný rozdíl mezi generálními a konkrétními normami. Oba rozdílů nejsou však podstatného rázu.

Pojem práva zvykového je nejasný ze dvou důvodů. Jedni viděli ve zvykovém právu emanaci „duše národa“; to byla romantická filosofie německá a stará škola historická, jsoucí pod jejím vlivem (Savigny), druzí pojímali právo jen ve smyslu generálních norem a viděli v konkrétních normách „skutečný život“ (sociologická škola), pojem zrovna tak mystický jako „duch národa“. Na západě problému toho nebylo; jednak bylo to právo přirozené tam mocně vládnoucí (Španělsko), nebo považovány zákony za kodifikaci práva přirozeného (na př. pět kodiků francouzských) a právní věda měla úkol exegetika. Anglie se těmito problémy vůbec nezabývala, neboť common law byl a je Angličanu tak běžný pojem, že není vůbec problémem.

Zvykové právo je tedy jen druh tvorby norem, ale právě pro nejasnost základního postoje není nám snadno zjistiti delegující normu, neboť na delegující normě víc závisí a nikoliv na duchu národa nebo skutečném životě. Obtíž je v tom, že delegující norma není zákonem, a nemáme ve všech případech tak jasnou delegující normu, jako je u nás proklamace ze dne 28. října 1918. Najmě tam, kde delegující norma je v šeré minulosti, kde známe jen proces normotvorný, kde norma sama již ani známa není. Tak tomu se zvykovým právem na Slovensku. Důležitým pramenem pro zjištění tohoto normotvorného procesu je Tripartitum: Requisitur frequentia actuum (tit. 10, 7), consensus populi (v Německu se mluvilo o opinis necessitatis) a konečně „ut sit praescripta, habeat tempus debitum et per cursum illius temporis ad praescriptionem requisiti firmetur“ (tit. 10, 5). Je tedy k normotvorné činnosti zapotřebí,

a) aby se jednalo podle určité zásady,

* b) aby bylo přesvědčení, že se tak jednati má,

c) aby jednáno bylo s tímto přesvědčením po delší dobu.

Zvykové právo není pouhou zvyklostí, že jistí lidé určitým způsobem zpravidla tak onak jednají; zvykové právo je souhrn norem vytvářených orgány k tomu povolányými a to jsou v oblasti slovenské soudcové (podobně jako v Anglii). Zvykové právo je tedy souhrn soudních rozhodnutí. Postavení soudcovy v oboru práva zvykového a práva zákonného liší se

jen graduálně a nikoliv zásadně. V oboru práva zvykového je soudce delegující normou jen autorisován, aby soudil (t. j. vydával konkrétní normy), ale nejsou mu touto normou určeny žádné přesné hranice, tak jako zákonodárci nebývají delegující normou určeny žádné přesné hranice; tyto hranice si mají soudcové vytvořiti sami tím, že konkrétní normy, obsažené v daném rozhodnutí soudním, mají platiti nejen pro případ rozhodnutí, nýbrž i pro všechny budoucí podobné případy, čímž se pravomoc soudcovy zase velmi zúžuje. Soudní praxe je vázána sama sebou a celá právní struktura stává se velmi houževnatou a konservativní. Naproti tomu v oboru práva zákonného delegující normy obsažené v zákonech velmi přesným způsobem omezují pravomoc soudcovy, ponechávajíc jí někdy jen velmi málo volnosti, ale zákon — podle kontinentálního názoru — možno kdykoliv změnit, čímž jurisprudencí stává se závislou na zákonodárci. Praktická hodnota obou systémů je stejná, záleží na lidech, zda jim vyhovuje více ten či onen systém, ale podle zkušenosti parlamentárnímu systému odpovídá více právo zvykové než zákonné.

U zvykového práva spadá tedy v jedno formální platnost (dovršení normotvorného procesu) s materiální platností, což je výrazem pro tu skutečnost, že soudy se touto normou pravidelně řídí, majíc za to, že podle ní mají rozhodovati.

105. Decisie. — Slovními formami zvykového práva jsou rozhodnutí soudní a proto v oboru zvykového práva přináležejí soudním rozhodnutím větší váha než v oboru práva psaného. Proto v Uhrách rozhodnutí soudní byla sbírána, tak i Tripartitum spočívá na praxi královské kurie. Za Marie Terezie byla vydána sbírka zásadních rozhodnutí král. kurie „Planum Tabulae sive decisiones curiales per Exc. Deputationem a piae memoriae Imperatrice et regina Hungariae Diva Maria Theresia eatenus ordinatam collectae in ordinem redactae 1769“, zkráceně Planum Tabulae.

Článek zákonů LIX z roku 1881 zmocnil král. kurii, aby vydávala zásadní rozhodnutí, rozhodnutí k zachování jednoty práva a plenární rozhodnutí. Prvá byla rozhodnutí v konkrétních věcech a soud se zásadou tam uvedenou měl řídit, druhý a třetí druh rozhodnutí jsou rozhodnutí bez ohledu na konkrétní

případ (podobně jako judikáty vídeňského soudu nebo plenární rozhodnutí našeho nejvyššího soudu), ale rozhodnutí tato byla úředně uveřejňována a soudy se podle nich musily řídit. Nejde zde již o zvykové právo, nýbrž o zvláštní způsob vydávání generální normy psané orgánem, který je určen k tomu, aby vydával normy konkrétní. Novou úpravou procesního práva sice zásadně nebylo odstraněno toto právo královské kurie, ale v zákoně o nejvyšším soudu není o tom zmínka a také není stanoven způsob, jak se má vydati tato norma, a tak je za to míti, že na náš nejvyšší soud právo toto nepřešlo, ačkoliv je toho velmi litovati, neboť nedostatečnost zákonodárné práce, její náhodnost, závislá na konstelacích politických, mohla býti nejvyšším soudem velmi dobře paralysována.

106. Literatura. — Systematické zpracování je obsaženo ve slovenském zpracování Szaditsovy učebnice soukromého práva od prvního presidenta nejv. s. Dra Vladimíra Fajnora a sen. pres. nejv. s. Dra Adolfa Zátureckého, dále vydání soukromoprávních zásadních rozhodnutí býv. král. kurie od týchž autorů, pak vydání soukromoprávních zákonů od Turnera a Dra Asztelyho pod redakcí Dra E. Stodoly. Literatura v maďarském jazyku je dosti hojná, ale týká se práva maďarského, které dnes není s právem na Slovensku platným identické. Viz též Rouček: Čs. zák. obč.

§ 4. Vývoj v československé republice.

107. Stav občanského práva. — Převratem ze dne 28. října 1918 zůstaly v platnosti dosavadní předpisy, pokud převratem přímo nebyly dotčeny. Nedotčeno zůstalo soukromé právo a výsledek toho je dualismus: obč. zák. zachoval si platnost na své územní platnosti a zvykové právo uherské zůstalo v platnosti na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Normologicky platí obč. zák. u nás nikoliv z důvodu legislační moci císaře rakouského, nýbrž z důvodu čl. I. proklamace ze dne 28. října 1918, podobně zvykové právo uherské neplatí u nás jako zvykové právo království uherského, nýbrž jako zvykové právo československé. Předpřevratové prameny občanského práva jsou obsahově dotčeny jednak proklamací ze dne 28. října, jednak prozatímní ústavou, jednak ústavou ze dne 29. února 1920, které jsou pramenům soukromého práva nadřazeny. Výsledek toho je dualismus předpřevratových norem, ale tyto normy popřevratovým zákonodárstvím jsou modifikovány a nadřazenými nor-

mami spojeny v užší normový komplex, takže můžeme mluvit o jediném vnitrostátním právním řádu s normami platícími jen na části území státního.

108. Zákony československé. — Podle ústavy je zákonodárství jednotné v celém státě (§ 6 úst. list.); výjimka je stanovena co do Podkarpatské Rusi, ale ta dosud není provedena (§ 3 úst. list.). Důsledkem toho je, že zákony československé platí na celém území státním, pokud svoji působnost neomezily jen na část tohoto území. Zákon československý, týkající se práva soukromého, doplňuje nebo modifikuje v zemích historických obč. zák., kdežto na Slovensku zvykové právo. (Toto řečeno je zkráceně, neboť československý zákon může se týkat i některého speciálního ustanovení.) Důsledek toho je, že zákon tento jednotný zapadne v zemích historických do jiného normového komplexu než na Slovensku, a to vede k tomu, že obsah jeho je těmito souvislými předpisy v zemích historických jinak modifikován než na Slovensku.

109. Ráz zákonodárství. — Zákonodárství československé, pokud zasahuje do soukromého práva, je neseno směrem demokracie naší republiky. Tak zavádí se nové rozdělení půdy (zákon ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. z. a n. a zákony prováděcí), znehodnocením měny snižují se předválečné dluhy (zákon ze dne 10. dubna 1919, č. 187 Sb. z. a n.), tedy postup, který charakterisuje každý demokratický převrat od počátku historie (srov. demokratické převraty v klasickém Řecku nebo historii t. zv. greenbacks v Americe). Rozvrácené poměry poválečné vedou k t. zv. zákonodárství sociálnímu, jehož přední snahou je úprava námezdního poměru; tak se upravuje pracovní smlouva (srov. jednotlivé zákony v mém *Obligačním právu II*). Poválečné poměry daly vznik zákonům o úpravě obchodu bankéřů a akciových bank (zákony číslo 237/24—241/24), periodické zákony o úpravě poměru nájemného, t. zv. ochrana nájemníků a s tím související zákony o podpoře stavebního ruchu, které ovšem jen systémem státních podpor a záruk dotýkají se soukromého práva, dále zákony o mimořádných opatřeních bytové péče.

Jiné zákony vznikly změnou technických poměrů; tak zákony související se soustavnou elektrizací (na př. zákon ze dne

22. července 1919, č. 438 Sb. z. a n.), zákon ze dne 8. července 1925, č. 172 o letectví.

Velký dosah sociální měl zákon ze dne 22. května 1919, č. 320 Sb. z. a n., jímž zavedena byla jednotná forma uzavření manželství, a dále na území vrchních soudů pražského a brněnského jednotná rozvíitelnost manželství, což do té doby bylo upraveno podle konfesí; tím změněna značně struktura manželství a tím i celé složení společnosti.

V poslední době počíná se přihlížeti k právní ochraně mládeže. Z rozsáhlého programu byl realizován doposud zákon o osvojení (ze dne 28. března 1928, č. 56 Sb. z. a n.), dále prováděcí nařízení k zákonu ze dne 30. června 1921, č. 256 Sb. z. a n. o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských (vládní nařízení ze dne 14. března 1930, č. 29 Sb. z. a n.). Přípravuje se řada zákonů, které přímo nebo nepřímo budou souviseti s občanským právem.

Dále jsou zákony, které upravují speciální části soukromého práva, jako: zákon o právu nakladatelském č. 106/1928, zákon o právu autorském č. 218/1926, zákon směnečný č. 1/1928, mezinárodní smlouva v přepravě zboží po železnicích č. 139, 140/1928, o přepravě cestujících a zavazadel č. 141, 142/29, přepravní řád železniční 144/1928.

Konečně je zmíniti se o velkém komplexu zákonů a nařízeních, které se týkají měny a měnové rozluky.

Zákonodárství československé má ráz parlamentárního zákonodárství: sklon ke kasuistice a příležitostnosti, neboť nesmíme zapomínati, že zorným úhlem parlamentárních zákonodárců je nálada voličstva a diletančnost členů zákonodárných sborů. Systém tento má tu přednost, že se přizpůsobuje potřebám lidu, ale vadu, že odstraňuje se často symptom místo příčiny nevolnosti společenské, která novým zákonem měla býti odstraněna. Proti éře liberalismu vyznačuje se naše doba tendencí ochrany drobného člověka, při čemž směr individualistický, stojící na stanovisku soukromého vlastnictví, a směr kolektivistický se navzájem vyvažují s menší převahou směru individualistického.

110. Československý občanský zákoník. — V československé republice nemáme jednotného soukromého práva, odchylky místní nejsou však příliš značné, až na právo manželské a dědické. Převahu má najisto psané právo uložené v občanském

zákoníku, neboť tento měl přímý vliv na zvykové právo na Slovensku. Hned po převratu pocítovala se nutnost unifikace; obzvláště právníci, školení na psaném právu, byli více méně proti zvykovému právu slovenskému bezradni. Dále je nutkavost unifikace právního řádu, neboť do provedení unifikace právního řádu, zůstává hodnota jednotného státu, proklamovaná v ústavní listině, dosti problematická. Konečně otázka jazyková: máme úřední jazyk československý, ale právní prameny jsou z valné části německé nebo maďarské. Proto již v roce 1919 vypracovalo legislativní oddělení ministerstva spravedlnosti přehled občanského zákoníka, uvedený na poslední normologickou platnost. Osnova tato zaslána k posouzení české a německé fakultě pražské, které se vyslovily pro pronikavější reformu. Vlivem tímto a civilistických profesorů pražských došlo ještě v roce 1919 ke komisi, která se měla zabývatí revisí občanského zákoníka. Referenty jejími byli pražští právníci a členové právnických fakult pražských prof. K a f k a, K r ě m á ř, S t i e b e r, S v o b o d a, W e i s s. Mimopražští členové nebyli připuštěni, nanejvýš pomínuti byli členové nejvyššího soudu v Brně. Úkol si obrala komise podle programu Ungerova při revisi občanského zákoníka v roce 1904, tedy základní stavbu ponechati, provéstí jen retuše.

Vedle této pražské komise zasedala komise slovenská za předsednictví F a j n o r o v a, která, řídící se směrnicemi pražské komise, přihlížela jen k možnosti unifikace slovenského práva s česko-moravským.

HLAVA TŘETÍ.

O výkladu právních předpisů.

§ 1. Problémy interpretace.

111. Co je interpretace? — Interpretací zjišťujeme obsah právní normy (viz č. 38); nejde o pouhý výklad ve smyslu exegeze, t. j. analytických soudů odvozených z normy, ani o hermeneutiku právního pramene, t. j. o zjištění smyslu slov, které právní pramen obsahuje. Interpretace — v tom smyslu, jak toho slova užíváme — jde mnohem dále. Interpretace nezabývá se právními prameny, nýbrž právními normami, t. j. úsudky převedenými na schema: Je-li A, má být B. Interpretace předpokládá hermeneutiku, aby pomocí této zjistila obsah právního pramene, jenž má být převeden na schema normy. Obsah normy týká se schemat A—B; o těch bylo řečeno, že jsou náznakem skutkových podstat. Interpretace bude se zabývatí tedy především problémem skutkových podstat.

Opakovati nutno, že od interpretace dlužno odlišiti aplikaci (viz č. 54), t. j. tvorbu delegovaných norem, a to nejen teorii aplikace, t. j. pojmové odvozování normy nižší z vyšší, nýbrž i metodu aplikace, čímž rozumíme návod, jak by se mohly v rámci delegace vytvářeti normy, co nejúčelněji.

112. Hermeneutika. — Hermeneutika nezabývá se právními normami, ale zákony jako zvláštními formami heteronomní normy. Na př. zákon ze dne 23. července 1919, č. 447 Sb. z. a n. neobsahuje žádné samostatné normy, nýbrž jím se mění právní relevance určité skutečnosti, tedy týká se skutkové podstaty jiných norem. Slovesný obsah tohoto zákona musíme si zjistiti a tímto zjištěním — což je prací hermeneutickou — dospějeme k tomu, že mohu zařaditi tuto právní skutečnost do obsahu příslušných norem.

Prací hermeneutiky je t. zv. filologický výklad zákonů (resp. smluv), jímž se má zjistiti význam slov. Nesmíme zapomenáti, že při hermeneutice nejde nám o normy, ale o smysl t. zv.

pramenů. Metoda hermeneutická musí se nutně přizpůsobiti metodě literární historie (zjišťuje ideovou filiaci tohoto zákona), nebo metodě historie vůbec (nejm v otázkách diplomatiky, t. j. zjištění autenticity toho onoho pramene). Spor, který byl v právní vědě o metodu literární kritiky a metodu historickou, nedá se řešiti ani kladně ani záporně, ale musíme jen dáti této metodě řádné místo. Nejasnost pramenila v tom, že norma a zákon byly identifikovány a to vedlo nutně k identifikaci kritiky literární a výkladu norem (srov. stav právní vědy koncem XIX. století).

113. Autentický text. — 1. Právní prameny liší se ode všech ostatních předmětů t. zv. kulturních věd, že mají t. zv. autentický text, který je určen normou. Hermeneutika se zabývá tímto autentickým textem, je tedy hermeneutika determinována určitou normou; není tudíž „nepředpojata“, jak se na vědách žádalo od doby racionalismu. Pro tuto determinaci hermeneutiky veden byl prudký boj; jedni popírali, že by věda právní byla vůbec vědou, poněvadž je „vázána“, druzí chtěli překonatí toto omezení, ale přešli na pole kulturní nebo literární historie. Obé ovšem nesouviselo nijak s právní vědou. Hermeneutika je však pomocná metoda ve vědě právní, s hlediska kritického; majíce stanoven předmět a způsob poznávací v právní vědě, shledáváme, že celý tento vášnivý boj na konci XIX. století byl bojem bez účelu a smyslu a dá se vysvětliti jen ohromným úpadkem vědy právní.

2. Autentický text máme stanoven u nás zákonem ze dne 2. listopadu 1918, č. 1 Sb. z. a n. Je to český text uveřejněný ve Sbírce zákonů a nařízení. Zákonem ze dne 13. března 1919, č. 139 Sb. z. a n. stanoveno bylo, na které právní prameny se autenticita Sbírky vztahuje; jsou to: zákony, státní smlouvy, nařízení ústředních úřadů a nařízení zemských úřadů. Zákon tento přejal modifikovaně obsah zák. č. 1/18, který jím byl dnem 19. března 1919 zrušen. Zákonem ze dne 20. prosince 1921, č. 500 Sb. z. a n. bylo stanoveno, že sbírka zákonů vychází v jazyku státním, t. j. československém, což znamená, že právní prameny jsou uveřejňovány buď česky, nebo slovensky.

3. Autentický text starších pramenů je stanoven taktéž normami; jsou to normy upravující Říšský zákoník rakouský (patent ze 4. března 1849) a Uherskou sbírku zákonů (čl. zák. LXVI.

z roku 1881). Ještě starší prameny mají autentický text stanoven prohlášením panovníkovým v příslušné formě vydaným (u nás musíme rozeznávat dobu do roku 1748 a po roce 1748), v Uhrách rozhodovala registrace do archivu sněmovního. Autentické texty starších pramenů není někdy možno zjistiti přímo, obzvláště není-li uvedeno, který exemplář je přetisk a který je tiskem původním. Proto je v nařízení ze dne 23. září 1907, č. 225 ř. z. uvedeno, že přetisky nutno označiti, aby se rozlišovaly od původních tisků.

4. Autentický text konkrétních norem nemáme jednotně upraven. Pro správní akty a rozhodnutí soudní platí předpisy řízení správního, resp. civilní řád soudní a příslušné předpisy t. zv. nesporného soudnictví, které se řídí principy obdobnými správnímu řízení. Autenticita jiných právních pramenů (smluv atp.) je stanovena hlavně co do písemných forem (u posledních pořízení §§ 577—601 čl. zák. XVI. z roku 1876, u smluv §§ 883, 884 a četná speciální ustanovení).

5. Hermeneutika zjišťuje smysl tohoto autentického textu a může prováděti ideovou filiaci; může také zkoumati předpoklady autentičnosti, ale přes autentičnost nesmí jíti.

114. Autentický text obč. zák. — Autentický text obč. zák. striktně není obsažen ani ve sbírce zákonů soudních, nýbrž v příloze k patentu z 1. června 1811, jímž rozeslán byl občanský zákoník všem úřadům soudním, policejním a patrimoniálním, aby se podle něho řídily a soudily. Tento text byl německý a německý text je jedině autentický. Text byl přetištěn ve sbírce zákonů soudních roku 1816 a má číslo 946; tento text je nám nejdůležitějším pramenem, abychom zjistili autentický text.

Autentický text neobsahuje marginálních rubrik; ty nejsou tedy autentickou součástí obč. zák. Při novelisování v letech 1914 až 1916 upraveny byly některé marginální rubriky autentickým způsobem, takže tyto nové rubriky jsou autentickou součástí obč. zák. Rozdělení však na díly a kapitoly, jakož i příslušné nadpisy jsou autentickou částí obč. zák.

115. Výklad normy. — Z daného autentického materiálu musíme rekonstruovati normy podle známého schematu: Je-li A, má být i B. Jednotlivé zákonné předpisy — výklad zákonných norem je nejožehavější otázkou — tvoří někdy samostatnou nor-

mu, jindy jsou jen částí normy, roztroušené v různých zákonných předpisech. Najmě nesmíme zaměňovati s normou jednotlivé paragrafy zákona, když ani zákon sám nemusí býti samostatnou normou. Normu musíme chápati nejprve ojedinele, a tu máme zjistiti právní skutečnosti označené schematy A—B. Norma je dále součástí právního řádu a proto souvisí s celým shlukem norem. Doposud jsme si kladli otázku, jak normy formálně tvoří jeden celek, nyní klademe si otázku, jak normy obsahově souvisí a zda axiologicky činí jediný celek.

116. Přejchod od hermeneutiky k vlastní interpretaci. — Přejchodem od hermeneutiky k interpretaci je rekonstrukce normy. Právní prameny podávají někdy roztržštěné části normy a není ani stanoveno, které tyto části normy spolu souvisí. Vodítko nemáme dáno v čisté právní vědě, poněvadž ta abstrahuje od velikého obsahu norem. Musíme tudíž předem zjistiti, zda delegující norma nedeterminuje delegáta určitým způsobem, který by nám usnadnil rekonstrukci norem. Determinaci máme na př. v ústavní listině (srov. § 5 této hlavy), nebo máme determinaci v ustanoveních o veřejném pořádku, v předpisech policejních atp. Podle toho můžeme zjistiti, do kterého oboru patří část normy, a podle toho provést rekonstrukci. V tom směru je velmi důležitý § 1 obč. zák., který sice sám normou není, ale je nám důležitým vodítkem k tomu, jak rekonstruovati normy. Tím doplňujeme výklady podané pod číslem 81. Nemáme-li metodu rekonstrukce normy v zákoně předem stanovenu, nezbyvá než rekonstruovati normu podle zásady, aby odpovídala co nejvíce racionabilitě právního řádu, podle zásady, že normy právní upravují život lidí mezi sebou, aby bylo dosaženo co možná harmonického života lidí.

Logicky je tato rekonstrukce základem celé interpretace, psychologicky si to však právní věda uvědomila dosti pozdě, což mělo za následek mnoho jalových, ale urputných vědeckých bojů.

§ 2. Isolovaná norma.

117. Isolovaná norma. — Výklad izolované normy omezuje se na výklad právních skutečností, které tvoří obsah normy. Interpretace sdílí s hermeneutikou filologický výklad slov, která tvoří vnější stavbu normy.

118. Vůle zákonodárcova. — 1. Smysl slov obsažených v právním pramenu označován bývá jako vůle zákonodárcova. Toto označení souvisí s tím, že se označuje jako vůle normotvůrcova. Vůle tato nesmí se zaměňovati s psychologickou vůlí. Souvisí-li v autonomii do jisté míry vůle psychologická a vůle normologická, je v heteronomii úplný rozkol mezi oběma a není žádného přímého vztahu. Záměna obou vedla k otázce, kdo je zákonodárcem a co chtěl. V absolutní monarchii, kde monarcha byl osvíceným panovníkem, otázka tato měla snad smysl, ale v parlamentární demokracii vede ke groteskním odpovědím, zjistí-li se, že parlament odhlasoval mechanicky zákon, o jehož obsahu neměl ani ponětí, ba není přece neznámo, že poslanci dostávají se do situace, že svým hlasem rozhodují o normách, jimž docela nerozumějí, spoléhající na autoritu odborníků, kteří však nejsou oficiálními zákonodárci.

2. Smysl slov musíme zjistiti s toho hlediska, že zde máme heteronomní normu odosobněnou, která má upravovati život lidí v určitém společenském prostředí. Norma tato má býti chápána všemi adresáty stejně a pro všechny je stejně heteronomní. Nemůže tedy míti norma jiný smysl než ten, jaký jí přikládají lidé v té společnosti. Jde o obecný smysl slov a normy vůbec. Tak také se norma chápe ve skutečnosti, tak i pojmově chápána býti má. Z toho si vysvětlujeme, proč táž norma v různém prostředí je chápána jinak. Chápání normy není jen ve smyslu filologického výkladu, nýbrž i ve smyslu normativního hodnocení normy, na př. restriktivní, extensivní výklad. Krásný příklad vlivu prostředí na chápání normy dává nám Tilsch ve svém článku o změně významu jednotlivých předpisů obč. zák. (Festschrift zur Jahrhundertfeier des ABGB, Všeobecný zákoník občanský a zvyklosti průběhem století, Právník 1911.) Chápání zákona je podmíněno kulturou panující, která se zakládá na autonomní morálce. Tím souvisí heteronomie s autonomií.

119. Filologický výklad. — Zákon je vyjádřen slovy a musíme zjistiti význam těchto slov. Hermeneutika musí přestat na tom, jaký význam se přikládá slovům v době, kdy zákon byl vydán, a tu najmě t. zv. materiále jsou důležitým pramenem poznání. Filologická interpretace má zjistiti, jaký význam přikládá se zákonu nyní. Některé významy, které souvisí s dobou zákonodárcovou, musí i filologická interpretace promítnouti do doby,

kdy zákon vznikl. Na př. obč. zák. užívá slova „gemein“ ve smyslu „obecný“, ačkoliv nyní má slovo to výraz „sprostý“. Pokud jde o gramatický výklad syntaktických spojů větových, musíme setrvat na době zákonodárcově. Naproti tomu jiné předpisy budeme vykládati podle nynější doby, na př. „ihned“, nebo „řádný člověk“ atp.

120. Výklad právních skutečností. — 1. Slova označují nám právní skutečnost. Slova nekryjí se však s právní skutečností přesně, jako vůbec řeč nám neúplně reprodukuje pojmy. Je-li to již obtížno i ve vědách exaktních, takže na př. Avenarius se snažil slova vůbec eliminovati, je to mnohem obtížnější ve vědě právní, kde materiálem jsou slova indendující právní skutečnosti, tedy vícenásobná možnost nejasnosti.

2. Slovo má jasné pole významu a okraj, který je nejasný. Na př. slovo budova má jasné pole, označuje-li obytný dům, ale jáma v zemi přikrytá deskami a chvojm, což vše slouží za bydliště bédných lidí, je na nejasném okraji významu. Při výkladu je zpravidla spor, zda se má slovu přikládati význam širší nebo užší, t. j. zda má zahrnouti jen případy, které jsou zcela jasné, anebo i případy pochybné.

3. Skutečnosti, které jsou oním slovem zachyceny, se mění postupem času, ale přes to všechno označujeme je stále stejným slovem. Můžeme za to míti, že změněná skutečnost je stále stejnou skutečností právní?

Na př. vyhláškou místodržitele českého ze dne 31. října 1875, čís. 54458, bylo stanoveno, že po silnici smí se dopravovati parním strojem jen tehdy, jde-li před strojem člověk s praporkem, který upozorňuje na jedoucí stroj. Vyhláška měla ovšem na mysli tehdejší parní stroje, jako parní válce, lokomobily atp., tedy stroje pomalu se pohybující a velmi těžko říditelné. Nyní jsou parní stroje „Sentinell“ rychle jedoucí a lehce říditelné. Platí i na ně zmíněný předpis? Odpověď má býti záporná, poněvadž předpoklady: pomalá jízda, neřiditelnost, odpadly a poněvadž musíme vyhlášku vykládati v rámci delegující normy, t. j. cis. nař. z 20. dubna 1854, č. 96 ř. z., že politické úřady mají pečovat o bezpečnost. Opačný výklad odporoval by principu policie a proto není přípustný, neboť by delegovanou normu nevykládal v rámci delegující normy.

4. Právní skutečnost může býti stanovena jednou normou a druhá norma přejímá pouze označení slovní. Otázka tato je najmě důležitá vzhledem na odst. 7. uvozovacího patentu, jimž

zachováno bylo vojenské soukromé právo upravené za doby dřívější po reorganizaci stálého vojska v polovici XVIII. století. Mezitím se však předpisy o vojsku zásadně změnily. Můžeme slovu „voják“ dnes přikládati ten smysl, že vztahuje se na československého vojáka, anebo omezíme slovo voják jen na člena císařského, později císařského a královského řadového vojska? Odpověď zápornou dala praxe v případě nezpůsobilosti dědičné desertérů. Jiný případ je omezení zápůjček vojákům podle nař. z 2. června 1753 a dv. dekr. z 23. června 1782. Při tom musíme zkoumati, zda právní skutečnost zvaná „voják“ je zachycena v té vlastnosti, která zůstala nezměněna, anebo zda vlastnost se pozdější normou změnila. Takovými skutečnostmi jsou na př. peníze, zletilost atd.

121. Výklad delegující normy. — Při normě delegující nesmíme zapomínati, že tato obsahuje nejen právní skutečnosti označené schematy A—B, nýbrž i rámec autorisující delegáta k vydávání norem. Zákonné normy naše jsou vesměs delegujícími normami a proto je velký úkol interpretační tuto zvláštní strukturu delegující normy si uvědomiti. Interpretace delegující normy musí přestat na konstatování delegačního rámce. Uvnitř tohoto rámce může býti vydána libovolná delegovaná norma. Jen záměna interpretace s aplikací sváděla k otázce, jak by se měla delegující norma jednoznačně vykládati. Úkol tento je zcela nerozumný a vede jen k zatemnění celého úkolu. Všechny t. zv. „teorie“ v právní vědě a dokonce i v praxi nejsou po většině nic jiného než pokus, interpretaci prováděti úkol příslušející aplikaci.

Příklad takové delegující normy se širokým rámcem je § 1041. Dosavadní neutěšené poměry výkladu jeho jsou způsobeny právě metodologickou nejasností.

122. Poměr delegující a delegované normy. — Delegovaná norma byla vydána v rámci delegující normy. Norma delegující obsahuje potenciálně delegovanou normu, norma delegovaná nese v sobě kinetický obsah delegující normy. Norma delegovaná je tedy obsahově závislá na normě delegující.

Poměr tento je důležitý i pro výklad občanského zákoníka, který závisí na normách vyšších (ústavě atd.). Musíme vykládati delegovanou normu podle té normy, na níž pojmově závisí v době výkladu a nesmíme vykládati jen podle hierarchie norem, která byla dána v době jeho

vzniku, neboť v té době normy jemu nadřazené byly zcela odchylné od dnešních.

123. Kogentní a dispositivní předpisy. — 1. Rámec delegační nemůže delegát překročiti. Rámec tento v poměru zákonů norem k t. zv. právním jednáním jmenujeme kogentními předpisy.

2. Delegační norma ustanovuje někdy i to, co platiti má v případě, že delegovaná norma (smlouva atp.) je neúplná. Toto platí jen ad supplendum contractum. Ustanovením těmto říkáme dispositivní předpisy. Jisto je, že platí tyto dispositivní předpisy vzhledem na právní jednání, nejasno je, zda platí též vzhledem na jiné konkrétní normy. Problém dispositivního a kogentního práva je velmi jednoduchý, jakmile vyjdeme od normy; vyjdeme-li však od subjektivní vůle (což bylo pravidlem), problém se stává neřešitelným.

124. Ratio legis. — Ratio legis pojímán jako smysl zákona pro lidský život a při tom zacházeno velmi libovolně. Obsah normy je dán ovšem teleologicky, což svádělo k tomu mínění, že zákonem samým je dán smysl jeho pro lidský život, a zapomenuto, že obsah je dán teleologicky jen proto, že skutečnosti jsou pojímány pod aspektem normy. Znamená-li ratio legis smysl, hodnotu zákona pro lidský život, hodnotím zákon podle jiné normy, a to podle normy morální, kterou určují, jak se má aplikace dané zákonné normy provést; tím tedy zaměňována byla aplikace a interpretace normy. V aplikaci hraje ratio legis značnou úlohu, ale jiného rázu než při interpretaci. Smysl, význam zákona pro interpretaci je dán jen těmito normologickými vztahy:

- a) závislosti normy delegované na normě delegační,
- b) závislosti slov v normě užitých na prostředí, kde vznikly,
- c) závislosti normy na kulturním prostředí adresátů normy,
- d) závislosti právních skutečností jedné normy na normě druhé.

125. Cessante ratione cessat lex ipsa. — Cessatio rationis legis pro interpretaci může býti dán změnou některých normologických vztahů, zvaných ratio legis. Změna může se týkati:

- a) delegační normy, t. j. delegační norma změní se tak, že delegovaná norma se s ní nesnáší, pak musí delegovaná norma ustoupiti, což souvisí s problémem intertemporálního práva,

b) skutečnosti změni se podstatným způsobem, jsou sice v řeči obecné pojmenovány týmiž slovy jako skutečnosti zachycené normou, ale vlastnosti jsou zcela jiné (na příklad uvedený pod č. 120, č. 3),

c) právní norma, stanovící právní skutečnost, se změni, takže náležitosti skutečnosti jsou jiné, aniž se změni pojmenování, tím dotčen je obsah jiné normy, která pojem ten převzala (na př. vojsko, peníze, vlastnictví atp., viz č. 120, č. 4):

Poslední dva případy bývají nejčastěji uváděny za příklad zásady „cessante ratione cessat lex ipsa“. Zásada tato aforisticky před tisíci lety ražená zahrnuje v sobě řadu problémů.

126. Clausula rebus sic stantibus. — Co při zákonech zahrnuje se pod zásadu „Cessante ratione“, to se shrnuje při smlouvách a jiných konkrétních normách pod zásadu clausulae rebus sic stantibus. Zásada tato je u právních jednání velmi komplikována amorfností jejich a nedostatkem exaktního autentického doslovu. V jádře můžeme tento velmi nejasný problém formulovati takto: Změni-li se poměry tak, že by doslovným splněním smlouvy dosaženo bylo něčeho jiného než strany měly na mysli, pak smlouva tato stává se nezávaznou. „To, co strany měly na mysli“, je povinnost, přesně řečeno determinace skutkové podstaty, označené schematem B. To znamená, že slova, jichž užito bylo při sdělení smlouvy, mají při splnění do té míry jiný smysl, takže by se splňovalo něco jiného než bylo stanoveno.

2. I při smlouvách bývají právní skutečnosti označovány výrazy ze zákona vzatými a přebírají se právní skutečnosti, stanovené zákonnými normami. Změni-li se normové relace, které determinují tyto právní skutečnosti, má to vliv i na obsah smlouvy, a to má v problému t. zv. clausulae rebus sic stantibus největší vliv. Srov. problém peněžních dluhů v době poválečné.

127. Mezery v zákoně. — 1. Zákon jako literární výtvar může být nedokonalý, takže bez emendací myšlenkových není možno sestaviti z něho normu. Je otázka, zda jsme k těmto emendacím oprávněni. Pro interpretaci musíme se spokojiti s tím, že konstatujeme tuto neúplnost. Emendace byla by možna jen ve spojení s delegující normou.

2. Jiný případ t. zv. mezer v zákoně je ten, že skutková podstata normy zachycuje celou řadu vlastností dané konkrétní

skutečnosti, ale některé nejsou zachyceny; je otázka, zda touto odchylkou máme se dáti svést k tomu, že daný případ nepatří do skutkové podstaty normované. Tento druhý případ netýká se však interpretace, nýbrž hodnocení dané skutečnosti normou, tedy úsudečnosti, a proto přiřadíme jej k aplikaci práva.

128. Definice legální. — 1. Definice právních skutečností v zákoně stanovených (na př. § 285 obč. zák.) není definicí vědeckou, nýbrž zákon prostě autoritativně stanoví náležitosti skutečností, abychom je mohli považovati za právní skutečnosti. Spor o definici legální má jen ten význam, zda je vhodné stanoviti obecně náležitosti právních skutečností odděleně (jako je tomu v § 285), či zda se tak má státi ve spojitosti s celou abstraktní skutkovou podstatou příslušné normy. Doposud zaměňována bývala legální definice s vědeckou (na př. definice škody v § 1321).

2. Začasté vyskytuje se mínění, že zákon nemá definice podávati, že to má ponechati „vědě“. Věda nemůže však autoritativně stanoviti náležitosti právních skutečností, a proto je usilování marné. Usilování souvisí s problémy hermeneutickými, aby věda právní přestala býti „scholastickou“. V nesprávném obalu skrývá se však hlubší problém, zda totiž zákon má jen neurčitě označiti právní skutečnosti a zda slov má se užívati podle panujícího názoru v té oné době a prostředí, čili jde o přesnost či o pružnost zákonných předpisů.

§ 3. Norma jako součást právního řádu.

129. Formální jednota právního řádu. — Právní řád nesnese, aby bylo dvě kontradiktorních norem. To je základ problémů interpretačních. Dále nesmí delegovaná norma odporovati delegující normě, a meze delegované autorisace musí býti zachovány. Tím formální jednota právního řádu je vyčerpána. Je dána exaktně, ale obsahu jednotlivých norem se nedotýká.

130. Materiální jednota právního řádu. — Jde o to, zda je nutno pojímati právní řád i v tom smyslu, aby jeho realizování vedlo k nějakému jednotnému smyslu. To znamená, zda můžeme předpokládati normu, pod jejíž zorným úhlem měli bychom chápati právní řád jako takovou teleologickou jednotu. Nesmíme myšlenku tuto předem odmítati. Právní normy závisí konec

konců na jediné normě, která neobsahuje nic než delegaci, ale delegované normy nesou s sebou rámec delegační, a poněvadž všechny normy daného právního řádu závisejí na jediné delegující normě, mají část svého obsahu společného. Potud měli bychom obsahovou jednotu danu. U nás normy jsou zasazeny do rámce proklamace z 28. října 1918, a tato proklamace je společným obsahem všech norem. Obyčejné zákony jsou zasazeny do rámce naší ústavy z 29. února 1920, a tento rámec je společným obsahem všech našich zákonů. Ústava obsahuje již dosti determinovaných předpisů, pokud jde o poměr ústavy k jednotlivým zákonům; tím je dán společný obsah zákonů a podle toho mají býti vykládány. Tak souvisí materiální jednotka s jednotou formální.

131. Rekonstruovaná jednotka. — Problém jednoty právního řádu vyskytuje se v nejrůznější formě, ale jádro bývá stejné, zda totiž je možno z daných právních předpisů vytvářeti normy, které by obsahovaly jen to, co je daným předpisům společného, takže by byly tyto abstrahované normy daným předpisům nadřazené, podobně jako v přírodních vědách vytváříme abstraktní pojmy nadřazené konkrétním pojímům. (Pomijíme komplikaci, s níž pracuje právní věda, že totiž zaměňuje právní skutečnosti, právní normy a právní prameny, a přestaneme jen na této obsahové hierarchii norem.)

2. Zdálo by se, že úkol tento musíme předem zamítnouti jako neprávnícký; ale nesmíme zapomínati, že právní pramen a právní norma není jedno a totéž. Normu musíme z daných pramenů rekonstruovati a proto nesmíme zavrhnouti možnost, že z daných pramenů můžeme rekonstruovati nejen kasuistickou normu, nýbrž z daných kasuistických norem můžeme vykonstruovati abstraktnější normu.

V našich poměrech otázka tato nehraje značnou roli, ale tam, kde jde o normy kasuistické, je skutečně nasnadě otázka, zda tyto kasuistické normy nutně předpokládají společnou, obsahově nadřazenou normu. Tato nadřazenost nemá nic společného s normologickou delegací. Problém tento je závažný v angloamerickém common law, v obecném právu římském. Méně závažný je u nás, pokud jde o interpretaci zákonných norem, ale pokud jde o výklad konkrétních soudních rozhodnutí, nabývá ihned významu otázka, zda rozsudky můžeme přivésti na společnou normu, danou v rámci delegační normy. I v občanském zákoníku vyskytuje se problém tento při kasuistických ustanoveních, na

př. §§ 724, 725, zda možno kasuistické předpisy redukovati na obecnější předpis.

132. Principium legis, principium juris. — 1. Prvé týká se otázky, zda můžeme dané předpisy rozdělené do jednotlivých paragrafů určitého zákona převést na jedinou myšlenku. Podobně, zda možno tak učiniti v nějakém shluku zákonů. Otázka tato není nic jiného, než problém, zda možno daný předpis zákonný zformovaný do paragrafu převést na normu, resp. dané předpisy převést na rekonstruovanou jednotu. S tím souvisí otázka, na které vlastnosti skutkové podstaty musíme klásti větší a na které menší důraz, což je otázka velmi důležitá v oboru aplikace.

2. Principium juris je zásada, která je daným normám společná. Při tom se předpokládá, že daný právní řád je rozdělen na určité úseky (na př. právo veřejné, soukromé atd.) a že jednotlivé úseky mají společné zásady a nadto že má celý právní řád společnou jednotnou zásadu. Otázka tato týká se legislativní otázky, t. j. podle jakých zásad je nutno vytvářeti delegované normy v rámci delegujících norem. Dále týká se otázka tato toho, že delegované normy obsahují i rámec delegační; proto vzniká otázka, zda je možno v rámci delegace vytvářeti normy podle jednotlivých zásad. Z toho viděti, že otázka tato se týká jen částečně interpretace, hlavně se týká aplikace práva.

133. Duch zákona. — Operuje se často s duchem zákona. Smysl toho bývá různý. U Iheringa (Geist des röm. Rechts) je to jednak reflex hegelianského pojetí práva (Volksgeist), jednak je to teleologické pojetí římského národa, tedy národa pod aspektem určitých norem; zde jsou to normy římského práva. Teleologicky znamená duch zákona jednotné pojetí římského národa pod aspektem jeho práva.

To znamená, že svedeme normy na jednotné pojetí nejen formálně, nýbrž i obsahově, takže pojímáme normu jako součást obsahově jednotného právního řádu a z této jednoty vymezujeme a vykládáme obsah dané normy.

Duchem zákona myslíme také to, čeho zákonodárce chtěl dosáhnouti, tedy zase teleologické pojetí normy a rekuruje se k „vůli“ zákonodárce, tedy k normě. Jaké? Zde je úplná nejasnost, poněvadž tento problém nebyl ani položen.

Konec konců jde při tomto obratu o intuitivní výklad právního předpisu, nebo o brachylogii, když nechceme uváděti příbuzných norem k výkladu potřebných, nikdy však nejde o něco samostatného.

134. Příbuzné normy. — Právní řád má tendenci normovati celý vnější život lidský, a proto skutkové podstaty jednotlivých norem spolu souvisejí; je tedy úkolem interpretace vyložiti obsah normy též vzhledem na skutkové podstaty jiných norem a stanoviti takto hranice jednotlivých skutkových podstat. To bude velmi důležité už proto, že zákony neužívají slov vždy ve stejném významu a právě takovým vzájemným vymezováním se stanoví též smysl slov. Zde hraje systematika právních norem velikou úlohu.

V interpretaci užívá se interpretačních pomůcek: argumentum a maiori ad minus, a pari, a contrario. Interpretační pomůcky tyto jsou velmi labilní a vědecky bezcenné, jako praktické pomůcky k zachování jednoty právního řádu mají však svůj význam při řešení problémů aplikace.

135. Systematika zákona. — 1. Pro konstrukci norem kasuistických i abstraktních z daných pramenů právních je zásadní důležitostí systematika zákona, a jeho nadpis. Tyto poměrně vedlejší věci, které normativně nejsou závazny, jsou nám velmi důležitým vodítkem pro metodu rekonstrukce, normy pro metodu redukce kasuistických norem na jednotné hledisko vyjádřené obsahově nadřazenější abstraktní normou.

Na př. rozdělení obč. zák. na tři díly a na hlavy je nám velmi důležitou pomůckou pro rekonstrukci norem. Tak je otázka, zda t. zv. osobní práva jsou jen určením právních skutečností, týkajících se osoby, či zda je v nich obsažena samostatná norma? Je t. zv. věcným právům majetkovým nadřazena norma, či také osobním právům majetkovým? Mají rozdílné předpisy nesporného řízení společnou nadřazenou normu vedle obecných předpisů patentu o nesporném řízení?

2. Přihlížeti musíme i k pojmové závislosti jednotlivých zákonů na sobě. Sem patří prováděcí zákony zákonů rámcových, pokud jsou na stejné normologické rovině.

Příkladem takovým jsou na př. zákony o pozemkové reformě. Zákony tyto byly uvedeny rámcovým zákonem záborovým ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. z. a n.; tyto zásady rozvedeny byly v jednotlivých prováděcích zákonech. Tyto prováděcí zákony musíme vy-

kládati ve spojitosti se zákonem záborovým. Jiným příkladem takové závislosti je § 1 obč. zák., jímž se připojují ostatní t. zv. soukromoprávní předpisy k obč. zák., takže je musíme vykládati pod hlediskem obč. zák. Tím spojen je obchodní zákoník s obč. zák., nebo zákon o pojišťovací smlouvě, nebo soukromoprávní ustanovení horního zákona, zákona původcovského, patentního atp. s obč. zák. Nicméně všechny tyto zákony jsou na stejné normologické rovině. Přehlíželo se to, neboť neznáma byla formální hierarchie norem, a hledávána jen obsahová hierarchie, které přisuzovány však i funkce formální hierarchie.

136. Vědecká systematika. — Věda může normy ze svého hlediska nezávisle zvoleného podle jejich obsahu tříditi a seřadovati. Tento úkol právní vědy byl čistou právní vědou přehlížen a to vedlo k prudkým polemikám s dosavadními představiteli vědy právní. Vada byla na obou stranách. Na straně čisté vědy právní, že přehlédla pojmy systematické, a u odpůrců, že se domnívali — nebo aspoň se tak vyjadřovali — že rozdělení to pramení ze samotného pojmu práva. Věda ovšem nepřikročuje libovolně k systemisaci, ale odůvodňuje ji svými principy, které ústí do filosofie společenské a světového názoru vůbec. Vědecká tato systematika klestí si cestu do zákonné systematiky a tím se stává tato vědecká konstrukce důležitou pomůckou interpretační; a tak i tímto způsobem právní normy obsahově stávají se závislými na celém našem normovém světě, jemuž říkáme naše kulturní prostředí.

137. Práva věcná a práva obligační. — 1. Pro soukromé právo je nejdůležitější rozdělení práv na věcná a práva obligační. Rozdíl tento je římskému právu vlastně neznám; teprve v XVIII. století nabývá přesnější formulace a v občanském zák. a tím v celém našem právním řádu hraje velmi důležitou úlohu. Rozdíl tento pojímán bývá ve formulaci starší v ten rozum: věcná práva zaručují právní panství nad nějakou hmotnou věcí, obligační práva stanoví dlužníkům závazek proti věřiteli. Novější formulace tohoto rozdílu je tato: věcná práva jsou absolutní, t. j. počet zavázaných je určen generálně, zásadně jsou zavázání vůči oprávněnému všichni ostatní, závazek je vždy negativní; obligační práva jsou práva relativní, t. j. zavázání jsou určeni pozitivně, závazek je buď pozitivní nebo negativní. Princip je zásadně správný, ale dosavadní provedení tohoto principu přecházelo do starší vadné formulace, což je důkazem toho, že dosah této formulace nebyl ujasněn.

2. Občanský zákoník rozeznává práva osobní a práva věcná. Prvá jsou obligační práva, druhá jsou věcná. Rozdělení a úprava neodpovídá tradičnímu rozdělení, které se připíná k objektu subjektivního práva, u věcných hmotná věc, u obligací závazek dlužníkův. Občanský zákoník v § 353 nevylučuje vlastnictví k pohledávce, což dotvrzuje i stylisace § 427, zná služebnosti k pohledávkám (§ 510), zná zástavní právo na pohledávkách (§§ 452, 454), dále zařazuje do věcných práv i právo dědické a konečně kapitolu o společenství vlastnictví a jiných věcných práv, kam patří i společenství k pohledávce (§ 825), čemuž nevádí § 888, neboť upravuje jen poměr společníků k dlužníkovi, ale ne mezi sebou a ne ke třetím osobám. Co z toho plyne? Občanský zákoník rozumí „věcí“ majetkovou hodnotu vůbec a věcné právo znamená ochranu této hodnoty proti třetím osobám: proto věřitel má proti dlužníku obligační právo, ale proti jiným osobám má t. zv. věcné právo (právo = právní ochrana žalobní).

3. Tím vyjádřili jsme část problému. Další princip, podle něhož je možno seřadovati podle občanského zák. práva věcná a obligační, je rozdíl v aktivní a pasivní legitimaci žalobní. U věcných práv je dána předem legitimace žalobcova (tedy legitimace aktivní), naproti tomu u práv obligačních je aktivní legitimace dána současně s legitimací pasivní. Zde spojujeme předpisy procesuální s předpisy občansko-právními v jedno, přihlížíme tedy k sankčním normám občanského práva.

4. Ani toto hledisko nevyčerpává celého problému. Zájem není upřen k formalisticky-právním konstrukcím, nýbrž k hospodářským rozdílům. Každý nárok, který má jeden proti druhému, má jen tehdy cenu, je-li pravděpodobnost, že bude honorován; čím větší pravděpodobnost, tím větší cena. S tohoto hlediska jeví se věcná práva výhodnější než pouhá obligační, neboť věcná práva poskytují privilegované nároky, ať jde o vlastnictví, ať jde o zástavní právo atp., kdežto obligační nároky jsou odkázány na zbytek jmění. Toto hospodářské privilegium věcných práv je hospodářským důsledkem toho, že aktivní legitimace je dána předem a že pasivně je legitimován ten, kdo onomu věc zadržuje bezprávně.

138. Vlastnictví a práva na věc cizí. — Od dob francouzské revoluce počíná se ujmáti definice vlastnictví jako svrchova-

ného právního panství nad věcí. Touto definicí odlišuje se vlastnictví ostře od ostatních věcných práv, jimž se říká práva na věc cizí (zástavní právo, služebnosti). Konstrukce tato je důsledkem individualistické filosofie společenské. Dříve byla pouze „práva“ věc určitým způsobem užívati, tu širší, tu užší, takže věc náležela jednomu tím, druhému cním právem. Tím ovšem lidé byli spíati těsně hospodářsky k sobě, ať již to bylo t. zv. dělené vlastnictví, anebo t. zv. servitudes juris germanici a celým systémem poddanským. Individualismus žádal, aby každý jednotlivec měl své jmění, kde by byl nerušen, a proto musilo dojiti k rozdílu vlastnictví a práv na věc cizí. Kantovo přirozené právo vypracovalo tento individualismus až do krajnosti, obč. zák. přijal tuto zásadu, ale omezil ji jednak zachováním institutu t. zv. děleného vlastnictví (§§ 357—359, 618 až 645) a principem zachování práv nabytých (§ 5).

139. Formální a materiální právo. — O rozdílu bylo mnoho psáno, ale rozdíl tento nemáme přesně v zákoně proveden; jde o vědeckou systematiku. Formální právo můžeme pojímati ve smyslu dvojím: buď jsou to předpisy, jak se vytvářejí normy, tedy to, co musí býti splněno, abychom mohli zjistiti, že máme delegovanou normu, anebo jsou to předpisy, jak mají orgánové státní vůbec postupovati. Materiální právo stanoví meze obsahu delegované normy, tedy meze autorisace státního orgánu. Formální právo v prvém pojetí je obsaženo nejen v procesním řádu, nýbrž i v občanském zákoníku; v onom jsou dány předpisy, jak postupovati při vytváření právního jednání (posledního pořízení, smlouvy). Rozdělení práva na formální a materiální souvisí s Montesquieuovým pojetím státních funkcí.

§ 4. Interpretace občanského zákoníka.

140. Předpisy interpretační. — Občanský zákoník obsahuje předpisy interpretační najmě v §§ 6, 7, 571, 914, 915. Předpisy tyto mohou býti interpretačními předpisy jen potud, že nás poukazují na to, že význam slov v občanském zákoníku dlužno bráti v určitém smyslu. Další smysl tato ustanovení nemají, poněvadž zákon nemůže vědě předpisovati její metodu a svobodu poznávací. Občanský zákon rozeznává interpretační předpisy pro zákon (§§ 6, 7) a pro právní jednání (§§ 571, 914, 915).

Prvé jsou spojeny s hlediskem aplikačním, druhé jsou regula-
tivním principem nejen pro aplikaci (rozsudek), nýbrž i pro inter-
pretaci, ačkoliv i při právních jednáních musíme si dávat dobrý
pozor, abychom rozlišili výklad a užití (rozhodování).

141. Zákoný předpis o výkladu. — 1. § 6 obč. zák. vedle
způsobu aplikačního upravuje způsob vykládací. Tam se praví,
že zákonu se nemá přikládati žádný jiný smysl, než jaký jde na-
jevo ze zvláštního výrazu slova v jeho spojitosti a z jasného
úmyslu zákonodárce. Máme tedy především vykládati slova
z prostředí, z něhož vznikla. Prostor nám osvětluje t. zv. ma-
teriálie zákonné, t. j. přípravné práce, než k zákonu do-
šlo; tam se dozvíme o teleologickém hledisku redaktorů zákona
(nesměšovat se zákonodárcem!), t. j. čeho se chtělo zákonem
dosíci; dozvíme se z toho dále, v jakém smyslu chápala se jednot-
livá slova. V devatenáctém století vyvinul se zrovna kult mate-
riálii. V devatenáctém století vyvinuly se také t. zv. moti-
v y č i d ů v o d y. Souvisí to se dvojí institucí, jednak s technikou
zákonodárnou, jednak s parlamentarismem. Starší zákony uvá-
děly na začátku svém důvody, proč zákon byl vydán, t. j. pro-
středek k účelu; účelem byl pak stav, který nastane, když norma
se prosadí. Tento stav determinuje nám skutkovou podstatu
označenou schematem B. Tato determinace v zákonodárné tech-
nice nynější je vynechána (ne vždy, viz preambuly k ústavní
listině) a tu je každý zákoný předpis více méně kusý. K rekon-
strukci normy musíme mít tento doplněk a tak dochází na dů-
vodovou zprávu. S parlamentarismem souvisí instituce motivů
proto, poněvadž poslancům práva neznalým má se učiniti před-
loha srozumitelnou. Vada je, že nemáme nijak určen poměr důvo-
dových zpráv k hotovému zákonu.

2. Tento t. zv. historický výklad nesmíme přepínati. Ne-
smíme zapomínati, že z pojmu heteronomní normy (a tou je
norma právní) plyne pro její obsah to, že má býti všemi adresáty
stejně chápána. Proto nemůžeme pominouti tu okolnost, že kul-
turní názírání se mění a že se tím i mění názor na obsah normy.
To se nedá žádným zákoným předpisem odčinit, neboť i tento
předpis je tím podmíněn. Podle toho musíme viděti v § 6 tuto
směrnici pro výklad: zásadně máme vzíti za základ smysl slov,
která zjistíme z prostředí, kdy zákon vznikl, ale musíme na zá-
kon pohlížeti kulturním prostředím nynějším.

142. Občanský zákoník jako systém subjektivních práv. —

Ve svých výkladech vycházíme s hlediska normy, t. j. úsudku
o povinnostech, takže obsahově se zabýváme povinnostmi. Re-
daktoři občanského zákoníka konstruovali obč. zák. jako systém
subjektivních práv, neboť vedení byli duchem doby, která svo-
bodu a soukromé vlastnictví položila na vrchol hodnot. Subjek-
tivní právo je právě místo, kde každá heteronomní povinnost
má přestat, kde autonomie se má volně vyvinouti. Jedinec je
svoboden, ale každý jedinec je stejně svoboden, a proto musíme
za to míti, že jedinec má jen tolik svobody, kolik jí může míti
současně druhý; omezení svobody je dáno povinnostmi právními.
Svoboda je dána přirozeným právem, ale přirozené právo určuje
i právo pozitivní. Tolik pro pochopení toho, proč redaktoři se
přiklonili k právu subjektivnímu.

Subjektivní právo je podle tehdejší doktriny vrozené právo,
ale omezené; omezení je dáno pozitivním právem: pro toho, kdo
je omezován, je to povinnost, pro toho, kdo má z toho omezení
výhodu, je to právo, jemu je totiž dána ochrana, ale tato
ochrana má morální nebo hospodářskou hodnotu. Tím se však
původní hledisko mění, neboť teď subjektivní právo je reflexem
povinnosti a hospodářskou hodnotou zároveň. Tato tři hlediska
nejdou v obč. zák. dostatečným způsobem rozlišena. Mluvme
dále o právu i s toho hlediska, že ten, v jehož prospěch
svědčí omezení, může se domáhati nápravy podle své libosti,
ovšem způsobem předepsaným (soudní řízení). Tak systém sub-
jektivních práv v obč. zák. je dosti pestavý a skutečně marně
bychom hledali jednotného hlediska.

Vše to vzato je z K a n t a; také jedno místo z jeho *Metaphysische
Anfangsgründe der Rechtslehre* může nám problém trochu osvětliti.

„Einleitung nach dem subjektiven Verhältnis der Verpflichtenden
und Verpflichteten.

1.

Das rechtliche Verhältnis des
Menschen zu Wesen, das weder
Recht noch Pflicht haben.

Vacat.

Denn das sind vernunftlose
Wesen, die weder uns verbinden,
noch von welchen wir verbunden
werden.

2.

Das rechtliche Verhältnis des
Menschen zu Wesen, die sowohl
Recht als Pflicht haben.

Vacat.

Denn das ist ein Verhältnis
von Menschen zu Menschen.

3.

Das rechtliche Verhältnis des Menschen zu Wesen, die lauter Pflichten und keine Rechte haben.

Vacat.

Denn das wären Menschen ohne Persönlichkeit (Leibeigene, Sklaven).

Z toho je viděti, že Kant umísťuje právo subjektivní do lidského rozumu a že právo souvisí s Kantovým učením o enteleezii člověka. Hledisko toto nerozeznává, co platí de lege lata, a co de lege ferenda. Pro vědu právní jsou z občanského zákoníka závažny jen povinnosti. Konstrukce jeho je však pro interpretaci velmi cenným příspěvkem.

143. Systematický výklad obč. zák. — 1. Výklad občanského zákoníka až do let padesátých byl exegetický. Ungerem zaveden byl výklad systematický. Vyšlo se z daného pojětí: t. j. ze subjektivního práva, přehlédnuto však, že možno vzítí za základ pojem, který byl základem legální systematiky, anebo možno si systematický pojem tento nezávisle stanovití. Věda právní nechtěla učiniti ani to, ani ono, a proto odůvodnění systematiky je velmi neurčitě. Obecná část je věnována zpravidla výkladům o subjektivním právu a jeho znacích, dále o rozdělení subjektivních práv. Toto vše pomíjíme, poněvadž pro výklad práva je to zbytečné a jako systematický pojem je dosti nedokonalý.

2. Rozdělení občanského zákoníka na práva věcná a práva obligační přijmeme také, ale přikloníme se k původnímu rozdělení, t. j. ochrana majetkových hodnot proti osobám třetím; a poměr mezi věřitelem a dlužníkem. Rozdělení toto není disjunktivní, jde o dva zcela zvláštní druhy ochrany. Podle dosavadního způsobu vyjmeme z obého právní předpisy, hledící k organisaci rodiny, tedy rodinné právo a dědické právo. Zachováme tedy celkem tradiční rozdělení, jednak poněvadž se nemíníme příliš od vžitého odchylovati a konečně rozdělení toto má určité své výhody. Odůvodnění našeho rozdělení je však zcela odchylné od tradičního rozdělování, už proto, že nepohlížíme na to, jako na disjunkci sdělanou s jednotného hlediska, dále že nejde o dělení subjektivních práv, nýbrž o uspořádání norem podle jejich obsahu.

4.

Das rechtliche Verhältnis des Menschen zu einem Wesen, was lauter Rechte und keine Pflicht hat (Gott).

Adest.

Nämlich in der bloßen Philosophie, weil es kein Gegenstand möglicher Erfahrung ist.

3. Ve starším právu českém, jehož úhelným kamenem byl zápis do veřejných knih, kotvila systematika Krauzova. V obč. zák. je i zbytek středověké systematiky soukromého práva (pokud možno před XVIII. stoletím o soukromém právu mluvíti), dělicí právo na possessorium a petitorium, ale possessorium přidáno bylo ku právům věcným.

144. Nárok. — Od polovice XIX. století vystupuje vedle pojmu subjektivního práva nový pojem „nároku“ (Windscheid, Die Actio im röm. Civilproceß). Rozdělení subjektivního práva a nároku souvisí s konstrukcí práva subjektivního jako právní moci. Vlastník vedle této právní moci měl po případě i žalobní právo dožadovati se na tom, kdo mu zadržoval věc, aby mu ji vrátil. Mluvílo se o nároku. Při obligačním právu do splatnosti pohledávky bylo jen subjektivní právo, po té byl i nárok. Co je nárok? Označujeme tím úplnou skutkovou podstatu, kdy může někdo podati žalobu a soud je povinen na základě této žaloby vydati rozsudek žalobci příznivý. O nároku se mluví; zakročuje-li soud jen na požádání osoby k tomu legitimované. Někteří počínají odlišovati ještě i žalobní právo (Hellwig, Anspruch u. Klagerecht).

Pojem nároku je pouhý pojem systematický. Vedle toho může míti i vliv na čisté pojmy právní, totiž označuje nám tu osobu, v jejíž prospěch činnost zavázaného má býti provedena. (Na to klade důraz Ihering.) Povinnosti týkají se totiž lidí a směřují zase k lidem.

145. Právní poměr. — Poměr mezi tím, kdo je povinen, a mezi tím, kdo je autorisován domáhati se splnění této povinnosti, jmenuje se právní poměr; v tomto smyslu bude ho užíváno i zde. Jinak panuje dosti nejasnosti, co rozuměti je slovem „právní poměr“. Někdy se tím rozumí „životní poměr právem upravený“, což je jednak naprostá nejasnost, jednak úplná záměna, neboť norma jako taková není příčinou něčeho, co je. Jindy rozumí se tím poměr osoby a jiných osob, nebo osoby a věci. Jde zase o pomocný pojem právní, který nemá ustálené struktury, poněvadž základ jeho je nejasný a každý spisovatel vychází z jiného základu. Celý problém nebyl by tak obtížný, ale zákonodárce předpokládá o takových pojmech, že něco určitého označují a mluví pak bez omezení o „právním poměru nebo právu“ (§ 228

c. ř. s.). V občanském zákoníku mluví se o právním poměru na př. v § 43 a označuje se tím prostě právní předpis.

146. Právní institut. — Od dob Savignyho mluvívá se o právním institutu. Souvisí to s romantickým pojetím práva jakožto emanace národního ducha. Právo pojmáno teleologicky jednotně a taková jednotící hlediska byla promítána do jsoucna a označována za právní instituty. Tak mluví se o právním institutu manželství a míní se tím jednak všechny právní normy hledící ke spoluzítí muže se ženou, jednak k tomu, jak podle těchto norem mužové a ženy spolu žijí. Konečně míní se tím i stav, který by nastal, kdyby normy byly integrálně splněny. Je to tedy dosti pestrá směsice pojmů. Mluví se o právním institutu vlastnictví a míní se tím jednak všechny předpisy, týkající se vlastnictví, jednak to, že lidé považují některé věci za součásti svého já, konečně individualistický názor filosofický na jedince a společnost. Mluví se o institutu volnosti smluvní, o institutu nájemního poměru, o institutu dědictví atp. Pojem tento není nic ustáleného, možno ho užítí jako brachylogického obratu, jehož obsah jsme jinde již naznačili, nesuňme však z tohoto pojmu činití základní kámen stavby systému právního

§ 5. Obč. zák. a ústavní listina.

147. Hierarchický poměr. — Občanský zákoník platí u nás od 28. října 1918, podobně i zvykové právo na Slovensku. Obě jsou však podřízeny ústavě naší republiky, poněvadž ústava je na vyšším stupni hierarchickém než obč. zák. anebo zvykové právo. Jak obč. zák., tak i slov. právo zvykové jsou tedy normy, které jsou pojmově ústavou naší delegované a proto mají v sobě i obsah delegující normy. Ústavní listina, pokud obsahuje omezení obyčejného zákonodárce, tedy ve svých materiálních částech tvoří součást každé normy, která je nižší než ústavní listina.

Hierarchický poměr obč. zák. a ústavní listiny má velký význam pro interpretaci obč. zák., neboť musíme přihlížeti nejen k obč. zák., nýbrž i k ústavní listině.

148. Omezující předpisy. — Předpisy, které omezují regulativním způsobem delegované normy, nemají zpravidla žádné jiné normologické funkce. Nepřihlížíme-li k této funkci jakožto regulativního principu a to principu autoritativně modifikujícího

delegovanou normu, pak musíme mítí za to, že ustanovení nemají normativní relevance. Tato funkce byla často přehlížena a to vedlo k podceňování těchto předpisů.

149. Předmluva k ústavě. — Tato předmluva, která nemá žádné samostatné normologické funkce, je zajímavým dokladem takového regulativního ustanovení, determinujícího delegované normy. Důležité momenty jsou:

- a) dokonalá jednota národa,
- b) spravedlivé řády v republice,
- c) obecné blaho všech občanů,
- d) požehnání svobody,
- e) duch našich dějin,
- f) duch moderních zásad obsažených v hesle sebeurčení.

Předmluva rekuruje k státně-filosofickým zásadám, ale nepraví přesně, ke kterým, ponechává tedy do jisté míry pružnost. Prvá zásada je shodná se zásadou vyslovenou v proklamaci ze dne 18. října 1918. Jde o jednotu státního národa, která nemá býti porušována ani horizontálně ani vertikálně; v tom smyslu jsou determinovány partikulární předpisy ať místní ať osobní. Najmē se toto mocně dotýká poměru obou partikulárních obč. práv, t. j. obč. zák. a soukrom. práva slovenského, které pod tímto regulativním principem mají býti usměrněny. Spravedlnost, obecné blaho, svoboda jsou ideály francouzské revoluce, které si ústava naše píše ve svůj štít. Duch našich dějin — to jsou zase ideály francouzské revoluce, které naši historikové doby romantismu s Palackým v čele kladli do dávnověku našeho a podle herderovsko-hegelovského pojetí dějin viděli v nich zrcadlití se charakter národa. Hesla o sebeurčení jsou dána známou proklamací presidenta Wilsona, na niž je tímto vzat zřetel.

Občanský zákoník tím dotčen mnoho není, více zvykové právo na Slovensku, poněvadž toto se vyvíjelo ponenáhlu a francouzskou revolucí přímo dotčeno nebylo.

Předmluva tato rekuruje též k obecným normám mezinárodního práva, čímž má býti naznačeno, že náš právní řád má odpovídati mezinárodnímu právu. Pro výklad je tolik důležité, že normy našeho právního řádu mají býti vykládány s determinací danou mezinárodním právem. Tomu odporuje tradi-

cionální učení o státní suverenitě; ale toto učení v nynější formě je úplně nepřijatelné, neboť obsahuje v sobě vnitřní odpor.

150. Další předpisy. — Spadá sem § 1 úst. list.: „Lid' je jediný zdroj veškeré moci v republice Československé.“ To znamená: zákony nejsou pro určitou třídu, nýbrž pro všechny stejně. Dále § 4 „Státní občanství v Čs. republice je jediné a jednotné.“ Týká se podstatnou měrou mezimístního práva. Pro další vývoj soukromého práva je důležitý § 7, že československé zákony platí na celém území republiky, pokud nejsou omezeny na menší části, § 49 o vyhlášení zákonů.

Zajímavý je poměr §§ 95, 96 úst. list. k § 1 obč. zák. Citovaná ustanovení ústavní listiny předpokládají, že soudy civilní mají rozhodovati o „soukromých právech“, ale předpoklad tento je zcela labilní a nadto i korrespondující ustanovení § 1 obč. zák. je také nejasné. Nejasnost se doplňuje ještě § 105 úst. list., kde se připouští, že správní úřady mohou rozhodovati o „nároku soukromoprávním“, ale pak že mají soudy rozhodnutí to přezkoumati. Výrok „nárok“ není méně nejasný než „soukromoprávní“. Ústavní listina do problému námi výše uvedeného nevnesla žádného jasna, naopak celý problém ještě ztemnila (viz výše č. 82), což je důsledkem toho, že se nepoznalo, že norma nemůže pronášeti nějaké theoremata sociálně-filosofická, nýbrž že může jen stanoviti povinnosti a vázati je na podmínky — skutkové podstaty. Vada všech těchto ustanovení je v tom, že z těchto theoremat se mají dedukovati předpisy právní.

Dále pro civilní právo je závazný předpis § 98 úst. list., že soudcové mají vykonávati svůj úřad neodvisle, jsouce vázání jen zákonem, s čímž souvisí § 102 úst. list.: „Soudcové mají právo, řešice určitou právní věc, zkoumati platnost nařízení; při zákoně mohou jen zkoumati, byl-li řádně vyhlášen.“

151. Občanské svobody. — Od prohlášení práv lidských v Americe a ve Francii je zvykem zařazovati do ústavních listin t. zv. občanská práva. Původně šlo o přirozenoprávní zdůraznění lidské osobnosti proti absolutismu panovníkovu. Přirozenoprávní stránka těchto svobod je metajuristická, jde o proklamaci etických zásad, o etickou osobnost lidskou; odtud ono neustálé zdůrazňování svobody, t. j. nezávislosti na právním řádu. Je tím vše vyčerpáno? Dali-li bychom odpověď kladnou, neměla

by proklamace těchto občanských práv žádného smyslu. Nemáme však zapomínati, že občanská práva mají ještě význam programu zákonodárcova, regulativního principu, podle něhož se zákony mají řídit. Ponecháváme stranou otázku, zda je možno scuditi na neplatnost zákona, který odporuje těmto zásadám, t. j. máme-li považovati je za t. zv. jus cogens či pouze za t. zv. jus dispositivum. Problém tento nebyl doposud řádně rozřešen, pouze byl nadhozen — pisatelem této učebnice —; problém byl opomíjen, poněvadž se trvalo na rozdílu mezi právem soukromým a veřejným a přehlédlo se, že ústava je nadřazena obč. zák. Spojitost zde byla, a tu si právníci vypomáhali různými obraty jako „duch zákona“, „směr doby“, „mravní názor doby“, tedy samými obraty, které neměly přesného obsahu.

Sem patří § 106, odst. 1. úst. list., že výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají, což má vliv na výklad ustanovení obč. zák., kde jde o rozdíl mezi mužem a ženou (§ 92 a j. obč. zák.). § 107, odst. 1. úst. list. se modifikuje § 878 obč. zák. § 109 úst. list. dotýká se §§ 355, 354, 366, 369, 457, 484, 608, 614 obč. zák., podle zásady té zdůrazněn je restriktivní výklad omezení vlastnictví v obč. zák. beztoho omezeně pojatý. Dále patří sem restriktivní výklad expropriačních předpisů, předpisů o privilegiích a zákonných hypotékách.

Při vši neurčitosti je § 113 úst. list. závazným interpretačním prostředkem pro výklad neméně neurčitého § 26 obč. zák. Další § 114 úst. list. je důležitý pro výklad t. zv. sociálních předpisů obč. zák., že mají se vykládati směrem pro zaměstnance příznivějším. Dále jsou zakázány úmluvy, jimiž se má koaliční právo zaměstnanců omezovati nebo znemožňovati, i kdyby to bylo hospodářské znemožnění. Podobně dotýká se zaměstnanec-kého poměru § 113, III. úst. list. Se svobodou učení a svědomí (§§ 117—125 úst. list.) nesrovnávají se smlouvy, jimiž by se svoboda tato nějakým způsobem omezovala, na př. závazek hlásati určitý vědecký poznatek, nebo smlouva, že někdo bude členem té oné církve. Nedotčeny jsou však těmito předpisy smlouvy, kterými se někdo zavazuje vyučovati tím či oním směrem, býti duchovním té oné církve; ovšem smlouva tato je omezena tím, že nikdo nemůže býti nucen setrvati v tomto poměru, i kdyby výpovědní lhůta byla smluvena na dlouhou dobu.

Velmi slavnostním způsobem prohlašuje § 126 úst. listiny, že manželství, rodina a mateřství jsou pod zvláštní ochranou

zákonů. Při bližším rozboru shledáváme, že manželství a nemanželské mateřství se nesrovnávají a že není současně možno podporovati manželství i nemanželské mateřství. Rodina znamená svazek rodičů a nezletilých dětí, či znamená to více, i svazek zletilých osob? Toto vše činí § 126 úst. listiny velmi neurčitým a nejasným; nicméně musíme zdůrazňovati předpisy o manželství a poměru rodičů a dětí, dále povinnosti nemanželského otce.

Těžiště těchto osobních svobod spočívá v garancii trestní, dále v tom, že správními předpisy mají býti jednotlivci policejně chráněni. Občanského práva dotýkají se menší měrou, a to proto, že obč. zák. svým principem autonomie soukromé vůle již tak jako tak chrání dostatečnou měrou svobodu individuální. Mimo to občanské právo týká se hlavně majetku a zde jde o ochranu člověka proti člověku.

152. Protiústavní zákon. — Zákon je to, co jako usnesení Národního shromáždění, vybavené sankcí presidenta republiky, bylo prohlášeno ve Sbírce zákonů a nařízení. Zákon může mít obsah jakýkoliv a soudce je jím vázán. Ústavní soud však zkoumá, zda zákon obsahově odpovídá ústavě, či zda jí odporuje. Prohlásí-li však ú. s. zákon za protiústavní, pozbývá tento zákon právní relevance vůbec.

S hlediska ústavy není protiústavní zákon zákonem, ale mám druhý předpis, který přikazuje soudu, aby se řídil i protiústavním zákonem. Jde tedy o relativní platnost neplatného zákona, dokud nebude ú. s. prohlášen neplatným. Podobná relativní platnost vnitrozemského práva je dána v těch případech, kde se nesrovnává s mezinárodním právem.

HLAVA ČTVRTÁ.

Časová a místní působnost československého občanského práva.

§ 1. Základní otázky.

153. Povaha časové a místní působnosti. — Musíme zase začítí formulí právní normy: Je-li A, má býti B. Schemata A—B označují nám právní skutečnosti, jimiž máme hodnotiti skutečnosti našeho světa jevů. Jevy jsou dány časově a místně, neboli v čase a prostoru. Právní skutečnost musí hleděti k tomuto formálnímu určení jevů; proto musí býti právní skutečnosti determinovány časově a místně. Této determinaci právních skutečností říká se časová a místní působnost zákona. Působnost není tedy dána v tom směru, jako by zákon působil jako nějaký jev přírodní, který působí v prostoru a čase, jde jen o obrazný obrat, ale obrat tento svádí k nesprávnému hodnocení a výkladu. Nechceme však zaváděti novou nomenklaturu, ponecháváme starou a naší snahou je pouze této staré nomenklatury podle hlediska kriticizmu dáti přesný a jasný význam.

Předpisy o časové a místní působnosti nejsou tedy samostatné normy, jsou to jen předpisy, které tvoří nesamostatnou část norem. Proč jsou v zákonech dávány stylisticky samostatně? Jde o opatření legislativní techniky a legislativní ekonomie. Kdybychom neměli takového obecného ustanovení — ať výslovně stanoveného ať předpokládaného — musil by zákonodárce při každé skutkové podstatě opakovati časovou a místní její determinaci.

154. Norma, čas a prostor. — Nesmíme zapomínati na rozdíl mezi přírodním zákonem: „Je-li A, následuje B“ a normou „Je-li A, má následovati B.“ Prvý označuje časový sled schemat A—B. Jinak časově nemohou býti ani dána. Norma neoznačuje, že A časově předchází B, nebo že B časově následuje po A. Norma jen označuje určitou povinnost. Časovost a místnost není možná ve spojení jako při zákonu přírodním, časovost

i místnost je možná jen jako determinace schemat A—B, jejichž vzájemná relace není ani časová ani místní. Najmě musíme se střežiti toho, abychom neztotožňovali obrat „má následovati“ s obratem „bude následovati“, k čemuž jsme velmi náchylni a co se při učení o časové působnosti zákonů v té nebo oné zastřešené formě vyskytuje dosti často. Podobně je tomu i s prostorem, kde se zase mívá místní působností jakýsi blíželec energetického pole; najmě není vždy totožná místní působnost zákona se státním územím, máme státní působnost menší než území státní, ale máme i zákony s územím větším. S hlediska analogie fyziky je to ovšem nesmyslné, ale učení toto není nesmyslné, špatná je spíše tato analogie, která se stala tak oblíbenou u výkladů v místních mezích působnosti zákonů našich i cizích.

§ 2. Časová působnost

155. Časové omezení skutkových podstat. — 1. Norma může zcela libovolně časově determinovati skutkové podstaty jak A, tak i B. Determinace může býti různá, jde-li o normu konkrétní nebo o normu generální. Norma konkrétní determinuje ovšem svou konkrétní skutkovou podstatu konkrétním údajem časovým; generální norma bude determinovati své skutkové podstaty obecným údajem časovým a omezení časové bude tím širší, čím větší rozsah má míti příslušná norma. Nesmíme zapomínati, že musíme žádati časového omezení jak pro skutkovou podstatu podmiňující, tak i pro skutkovou podstatu podmíněnou. Na toto poslední je zvláště důrazně upozorniti, neboť zpravidla se při výkladech míří na skutkovou podstatu podmiňující a ponechává se stranou skutková podstatu podmíněná.

U generální normy vystupuje do popředí časová determinace podmiňující skutkové podstaty; najmě je tomu tak u delegující normy, takže nám ze zájmu našeho poznání zcela vypadá skutková podstatu podmíněná. Naproti tomu u konkrétní normy je těžiště dáno zase v podmíněné skutkové podstatě. Na př. pachtovní smlouva uzavřená na dobu od 1. září 1927 do 1. září 1930 determinuje časově, kdy se má plniti, tedy podmíněnou skutkovou podstatu. Dosavadní výklady, které se upřely jen na podmiňující skutkovou podstatu generální normy, nemohly zachytiti celý problém, poněvadž větší část problému ponechávaly mimo svůj dosah. Z generálních norem vybrány byly zákony a ponechány mimo úvahu normy, které jsou zákonům nadřizeny. Tak neroz-

řešen zůstal poměr mezi nařízením a zákonem, dále mezi zákonem a ústavou, mezi ústavou a mezinárodním právem. Konečně zapomenuto na to, že při časovém omezení skutkových podstat nejde předem o poměr dvou zákonů v časovém pořadí, nýbrž že poměr tento teprve z tohoto časového omezení skutkových podstat vyplývá. Těžiště problému jest tedy jinde, než kde bylo doposud hledáno.

156. Časová determinace podmiňující skutkové podstaty.

1. Determinace tato znamená, že jsou právně relevantními jen ty skutečnosti, které spadají do toho časového údobí, kdežto jevy nastavší po tomto údobí nebo před ním nejsou více právně relevantní. Determinaci tuto nemáme v zákoně jasně provedenu. Jen nepřímou můžeme souditi na tuto determinaci z § 3 obč. z. o počátku působnosti (dnes nahrazen § 4 zák. č. 139/1919) a z § 9 obč. zák., kde vyslovena zásada *lex posterior derogat priori*.

2. Prvé ustanovení předpokládá, že zákon působí na dobu přítomnou, že tedy zásadně nepůsobí na dobu jinou, zasahuje jen skutkové podstaty, které jsou dány po platnosti zákona. Problém tím není dořešen. Skutková podstatu nemusí býti jednoduchá, bývá složitá, takže jednotlivé skutečnosti spadají do různých údobí časových. Z různých možných řešení odpovídá zákonu nejvíce ta eventualita, že rozhoduje doba, kdy je skutková podstatu úplně dána, poněvadž tehdy jsou dány všechny skutečnosti, které mají býti právně relevantní.

3. Končící lhůta právní relevance podmiňující skutkové podstaty, je stanovena v t. zv. termínovaných zákonech, jejichž prototypem jsou u nás zákony o ochraně nájemníků, které periodicky, zpravidla na rok, upravují nájemní poměr mezi vlastníkem domu a nájemcem bytu. Jen právní skutečnost, která je dána v době před uplynutím t. zv. platnosti zákona, je právně relevantní. Podobně jako v případě předcházejícím budeme za to míti, že rozhoduje ucelená skutková podstatu a nikoliv jen části její, jednotlivé právní skutečnosti.

4. Ani počáteční, ani končící lhůta této časové relevance nemá co dělati s časovým střetem dvou zákonů. Pozdější zákon může časově determinovati skutkovou podstatu zákona dřívějšího, jak výslovně stanoví § 9.

157. Časová determinace podmíněné skutkové podstaty.

1. Podmíněná skutková podstatu je ona, která má nastati. Jde nyní o to verifikovati, zda ona skutková podstatu ve skutečnosti

nastala. Tato skutková podstata je zasazena do prostoru a času, ale nesmíme zapomenouti, že je s podmiňující skutkovou podstatou spojena způsobem povinnostním a nikoliv kauzálním. Z toho se nám podává nutnost, abychom žádali pro podmíněnou skutkovou podstatu také samostatnou determinaci; u přírodních zákonů tomu tak není, neboť příčinou je časově determinován i následek. Zato však netvrdíme o skutkové podstatě podmíněné, že nastane, nýbrž říkáme jen, že má nastati, což vede k tomu, že podmíněná skutková podstata slouží jen za verifikaci, zda to, co má nastati, skutečně nastalo, čili zda skutečnost odpovídá normě. Při časové determinaci podmíněné skutkové podstaty jde o to, že norma určuje i časovou náležitost skutkové podstaty, která má nastati.

Podmíněná skutková podstata vystupuje do popředí při konkrétních normách. Takovou časovou determinaci podmíněné skutkové podstaty je doba plnění při t. zv. fixních smlouvách (§ 919 obč. zák.), plnění (realisace podmíněné skutkové podstaty) je jen tehdy právně relevantní, je-li dáno v předepsaném čase; jinak není právně relevantní. I u zákonů je dána determinace časová při terminovaných zákonech, kde není časově determinována podmiňující, nýbrž i podmíněná skutková podstata.

2. V obč. zák. nemáme tuto časovou determinaci podmíněné skutkové podstaty ani tak určenu jako je určena determinace podmiňující, a při tom je určena i tato nejasně. Do jisté míry dotýká se určení podmíněné skutkové podstaty § 5, že zákony nepůsobí zpět, čímž je určena časová determinace podmíněné skutkové podstaty zákona při časovém střetu zákonů. Z toho plyne, že podmíněná skutková podstata není omezena zásadou *lex posterior derogat priori*, ale determinace, která je vyjádřena t. zv. ochranou práv nabytých, je velmi neurčitá a proto ani praxe není jednoznačná a ustálená.

3. Obtíž působí, že podmíněná skutková podstata dané normy může být zase normou. (Viz soluční právní jednání, Obligační právo, I., č. 463, viz níže č. 162, 168.) Kam máme zařadit tuto novou normu? Máme ji vřadit do rámce delegace staré normy, či máme ji vsadit do rámce delegace nové normy? Ustanovení § 5 je úplně nejasné a jednotlivé zákony nemají jednotných ustanovení intertemporálních, takže nemůžeme z jednotlivých těchto ustanovení konstruovat jednotné normy. Praxe řeší tento problém v ten rozum, že dává přednost normě starší,

ovšem odvolává se na zachování nabytého práva; ale tím problém není řešen. Praxe také není zcela jasná, což vede k nejistotě právní. Z toho viděti, že i tak číře abstraktní problém časové determinace podmíněné skutkové podstaty má silný vliv na denní život jednotlivce, který o těchto problémech nemá ani tušení. Jasnost principu není hrou s pojmy, je vážným úkolem každé vědy.

158. Lex posterior derogat priori. — Jestliže norma delegující připouští, aby vydány byly normy, které odporují starším normám, musí důsledně stanovit, v jakém poměru má být k normě starší. Poměr tento může být dvojitý:

a) buď nabrazuje starší normu,

b) anebo časově determinuje skutkovou podstatu starší normy, kde doposud determinována nebyla.

„Lex posterior derogat priori“ je dnes obecná poučka, která se po staletí stále opakovala, až se právníkům stala tak běžnou, že se domnívali, že jde o poučku, která je dána již samým rozumem (hledisko práva přirozeného) nebo že plyne ze samotného pojmu právní normy.

Derogace normy normou není nutně dána; na př. delegovaná norma, jsouc jednou vydána, může být nezměnitelná, čímž se omezuje rozsah delegace vyšší normy. Za režimu, který se zakládal na zásadách svatě říše římské, zásadně bylo možno měnit *statuta*, ale všeríšské normy byly zásadně nezměnitelné, a to jak obecné právo římské, tak i kanony papežů. V náboženském oboru odpovídala tomu *dogmata*. Ještě dnes je tento systém zachován v Anglii, kde systémem *precedenčních případů* je dán neměnný systém, podobně i *statuty* (zákony) jsou zásadně neměnné, ale je-li vydán zákon pozdější, odporující dřívějšímu, platí *statuty* oba a soudce si má v jádře možnost vybrati mezi oběma. Ztrnulost takového systému je mírněna t. zv. právem slušnosti (*equity*). *Comon law* a *equity* jsou dodnes v zásadě dva systémy vedle sebe: původně byly také různé soudy (*equity* přináležela původně církevním soudům), dnes podle obou systémů soudí jedny soudy. Anglický systém právní nápadně připomíná organizaci ve starém Římě. I tam platila pro civilní právo zásada neměnnosti. Zákon XII. desk platil až do svodu *Justiniánova*. *Precedenční případy* také vázaly, *digesta* jsou z valné části svodem *precedenčních případů*, nanejvýš *codex* je sbírkou *prece-*

denčních případů. Vedle ztrnulého tohoto systému byl systém equity jus honorarium či jus praetorium, které ovšem svoji funkci kodifikací Hadriánovou ztratilo. Uvádíme tyto případy jako doklad toho, že zásada „lex posterior derogat priori“ nemusí ve všech právních řádech se vyskytovat a že časový střet pozdější a dřívější normy může být také řešen podle jiných zásad.

§ 3. Časový střet zákonů.

159. Intertemporální právo. — 1. Předpisy, které řídí časový střet zákonů, nazýváme intertemporálním právem. Předpisy tyto nejsou samostatnými normami, nýbrž časově determinují skutkové podstaty starého a nového zákona. Normální případ intertemporálního práva je ten, že starý i nový zákon trvají vedle sebe, majíce každý osobitě determinovanou skutkovou podstatu.

2. Zásada střetu nového a starého zákona může být upravena i tím způsobem, že nový zákon odejme prostě právní relevanci staršímu zákonu; případ takový je velmi řídký a jde o změnu ex tunc.

160. Předpisy v intertemporálním právu. — 1. V občanském zákoníku máme dva předpisy: jeden je v odst. V. uvozovacího patentu, druhý je v § 5 obč. zák. Prvý je přechodným předpisem pro obč. zák., druhý se týká zákonů vůbec. Předpisy tyto praví, že nový zákon se netýká

- a) práv nabytých,
- b) dřívějších jednání.

Ustanovení jsou velmi nejasná a nedají se striktně vykládati; možno v nich spatřovati regulativní princip interpretační i aplikační, že nový zákon je tak vykládati i má se ho užívat, aby se co nejméně dotýkal práv nabytých a dřívějších jednání.

2. Nabytými právy rozumět jest práva majetková a contr. práv osobních, jde tedy o ochranu nabytého majetku. T. j. kdo nabyl za platnosti starého zákona majetku pravoplatně, tomu podle nového zákona majetek ten nemá být odňat. Každé omezení stanovené novým zákonem je zásahem do nabytého práva, tedy proti tomuto interpretačnímu principu. Zásada tato odpovídá zcela tehdejšímu stavu práva přirozeného.

3. Osobní práva nejsou uvedena, protože byla podle tehdejší doktriny zařazena mezi práva vrozená. S t. zv. osobními právy souvisí i pojem „dřívějšího jednání“, což znamená, že jednal-li kdo v důvěře ve starý zákon před platností nového zákona, má se jeho jednání posuzovati podle zákona starého.

4. Ustanovení tato nemají valné ceny, poněvadž pojmy „nabytých práv“ „dřívějších jednání“ jsou irrelevantní pro tento problém a jádrem problému, t. j. časovou kvalifikací skutkových podstat, se daná ustanovení vůbec nezabývají.

5. Ustanovení tato musíme vykládati pod zorným úhlem tehdejšího policejního státu, který jde ruku v ruce s liberalismem obč. zák., a pod tímto zorným úhlem jeví se nám tato ustanovení takto: Panovník se stará o své poddané a k tomu cíli dává zákony; panovník je dobrým otcem svého lidu a proto každý může na něj spoléhati, když panovník vydá nový zákon, nepodvrací tím důvěru v zákon starý. Odtud toto omezení staré a nové skutkové podstaty, odtud regulativní charakter § 5.

161. Speciální předpisy. — Vedle obecných těchto ustanovení máme také zvláštní intertemporální předpisy v jednotlivých zákonech; tyto speciální předpisy jsou zpravidla jasné předpisy o hodnocení jednotlivých právních skutečností co do času.

162. Změna zákona a konkrétní norma. — Zákony jsou generální normy, na nichž závisí řada konkrétních norem. Tyto konkrétní normy podléhají též zásadě „lex posterior derogat priori“, ale zato jsou podmíněny platností delegující normy. Byla-li delegující norma změněna (vlastně determinována její skutková podstata), tedy determinace tato ex post nastalá nemá vlivu na konkrétní normy dříve vytvořené, neboť tyto normy nabyly právní moci, staly se pravoplatnou součástí právního řádu a podle zásady lex posterior derogat priori nejsou odstraněny, pokud jejich konkrétní skutkové podstatě neodporuje buď jiná konkrétní nebo generální norma. Praxe to správně rozpoznala, i literatura se k tomu blíží, ale způsobem velmi složitým. Podle toho zůstávají v platnosti obligační normy vzniklé za starého zákona. Podle jakého práva máme řešiti soluční právní jednání? Jde zde o delegovanou normu, která je delegována nejen zákonem, nýbrž i obligačním právním jednáním, ale o normu, která nebyla realizována za platnosti starého zákona,

kteřá je realizována za platnosti zákona nového. Tu máme hierarchii, která může být v odporu k sobě samotné a je proto třeba, aby zde byla norma, která by tento konflikt řešila. Panující nauka má za to, že slušní norma se má posuzovati podle starších předpisů, poněvadž jde o ochranu nabytého práva. (Srov. č. 157, 3, 168.)

Jiný je problém, jde-li o právní poměr upravený přímo zákonem. Tak při t. zv. právech věcných. Vlastnictví je typickým nabytým právem. Co je vlastnictví? Není to přece nic více než aktivní legitimace k žalobě reivindikační; tato aktivní legitimace reivindikační nemá být porušena novým zákonem. Pasivní legitimace je dána teprve v případě kontravence. Rozhoduje starý či nový zákon, byl-li čin spáchán po dni, kdy vstoupil v platnost nový zákon? V tomto případě jsou soudy ochotny rozhodnouti pro platnost nového zákona, dovolávající se zásady veřejného zájmu, veřejného pořádku.

163. Význam odst. V. uvoz. patentu. — Ustanovením tímto zůstaly v platnosti všechny starší právní poměry; najmě zůstaly v platnosti starší fideikomisní testamenty, lenní poměry světské i církevní (beneficia). To znamená, že u nás všechny starší předpisy právní jsou stále platnou součástí našeho právního řádu, třeba časové omezení jejich skutkové podstaty je tou měrou omezené, že nyní není pro mnohé předpisy žádná možnost, aby se mohly uplatnit. Platí tedy u nás, třeba měrou velmi omezenou, doposud práva městská, obnovené zřízení zemské, obecné právo a to corpus juris civilis, corpus juris canonici (ne nový Codex), libri feudorum, dále starší zemská zřízení, poněvadž Ozz starší ustanovení, pokud Ozz neodporovala, zachovalo v platnosti (uvozovací patent). Konečně nesmíme zapomínati, že nejedno ustanovení z doby Karla IV. má doposud praktický význam.

164. Příklady intertemporálního práva. I. Osoby. — 1. O právní relevanci jednání lidských rozhodují nové předpisy. Nejdůležitější jsou předpisy o svéprávnosti, ale zde máme stanovenou výjimku, že se svéprávnost jednou nabytá neruší již novým zákonem.

Na př. staré právo stanovilo by hranici svéprávnosti na 18 let (tak podle některých rodinných zákonů), nové právo na 21. rok bezvýjimečně (zák. č. 447/19), tu platí dv. dekr. ze dne 3. ledna 1818, sb. z. s. 1403, že svéprávnost jednou nabytá se neruší novým zákonem. Snížení věkové hranice dotýká se i výkladu práva na rentu stanoveného v posledním pořízení, má-li se renta vypláceti do zletilosti.

2. Prohlášení za mrtva má zvláštní intertemporální ustanovení (nov. I, § 2), že nové právo (nov. I, § 1 = § 24 obč. z.) platí pro všechny osoby, které doposud nebyly prohlášeny za mrtvy, i pro ty případy, kdy řízení bylo zahájeno, ale v I. instanci doposud rozhodnuto nebylo (nov. I, § 2). Jestliže lhůta nezvěstnosti, k prohlášení za mrtva potřebná, uplynula již před počátkem platnosti tohoto nového zákona, tu podle § 8 zákona ze dne 16. února 1883, č. 20 ř. z., považovati za den úmrtí den, kdy uplynula lhůta v § 1 (= § 24 obč. zák.) stanovená. Důsledek toho je, že nastati může případ, že podle starého práva doposud lhůta neuplynula a tudíž mělo se za to, že nezvěstný doposud žije, naproti tomu podle nového práva, jeho den úmrtí posunul se dozadu. Jak za to mít, stal-li se dědicem po osobě, která zemřela právě v tomto kritickém mezicase? Zákon nedává nám žádného rozhodnutí. Soud má se tedy řídit zásadou § 5 obč. zák. a podle toho rozhodnouti o těchto důsledcích podle práva starého. Podobně je tomu se zákonem ze dne 31. března 1918, č. 128 ř. z. a ze dne 30. června 1921, č. 252 Sb. z. a n.

165. Příklady II. Manželství. — O platnosti manželství rozhoduje právo platné v době, kdy sňatek byl uzavřen (zákon z 25. května 1868, č. 47 ř. z., čl. IV.). Zákon č. 320/19 nemá o tom žádného intertemporálního ustanovení, a to proto, poněvadž se má za to, že samozřejmě platí nové právo. Ustanovení § 5 obč. zák. neplatí, poněvadž nejde o právo majetkové, tedy právo „nabyté“. Majetkové právo manželů řídí se § 5 obč. zák., jdeť o práva majetková, tedy o práva nabytá.

166. Příklady III. Nesvéprávní. — Poměr mezi rodiči a dětmi řídí se podle nového práva; toto nové právo určuje nárok alimentární, který také není majetkoprávní, pokud nejde o nároky splatné již před platností nového práva, které se řídí podle starého práva. — Poručníci, ustanovení podle starého práva, zůstávají, i když podle nového práva měla být ustanovena poručníkem jiná osoba. Proč? Jde o druhotnou normu, již poručník byl ustanoven (rozhodnutí soudní), a tu platí, že druhotné normy zůstávají v platnosti, i když prvotná norma byla změněna. Ustanovení § 29 I. nov. je proto výjimečné. Majetkoprávní nároky vzájemně řídí se však podle doby, kdy vznikly.

167. Příklady IV. Věcná práva. — 1. Právní kvalifikace věcí určuje se podle nového práva, najmě její t. zv. komercialita. Tato rozhoduje, i když věc je právní skutečností; druhotné (konkretní) normy (srov. § 880 obč. zák.); u práv věcných, které jsou dány zákonem přímo, není ani pochybnosti, že platí nové právo, ale platí, tak i u práv oblihačních, které se opírají o druhotnou normu.

2. Držba se nepokládala za právo a tudíž mělo se za to, že rozhoduje nové právo. Konstrukce je pochybená.

3. Vlastnictví je právem nabytým v typickém smyslu. Nabytí řídí se podle práva platného v době nabytí, pozbývání podle práva platného v této době. Podotknouti jest, že zápis do zakládaných knih pozemkových není nabyvacím aktem (§ 6 zák. z 25. června 1871, č. 96 ř. z.).

4. Služebností nabývá se podle předpisů platných v době nabytí a pozbyvá se podle předpisů platných v době pozbytí. Podle toho zůstává v platnosti služebnost pozemková, i kdyby podle nového práva nemohla se zapsati do knihy pozemkové, ale knihovní nabyvatel bonae fidei nebyl by touto služebností zavázán, kdyby o ní nevěděl. Rozsah služebnosti řídí se podle doby, kdy vznikla.

5. Zástavní právo. Vznik, zánik jako u vlastnictví a u služebností. Otázka je, zda novým právem zavedené privilegované zástavní právo dotýká se pořadí starších věřitelů. Podle § 5 obč. zák. měli bychom rozhodnouti záporně, není-li zvláštního ustanovení speciálního. Generální hypotéky z doby před rokem 1811 jsou platné, ale nemohou býti zapsány do knihy pozemkové, proto nevází knihovní nabyvatelé, jež o nich nevěděl. Jinak s t. zv. zákonnými zástavními právy, která se do knihy pozemkové vůbec nezapisují.

6. Věcných práv, kterých doposud nebylo nabyto podle staršího práva, musí se nabytí podle nového práva. Není-li nabytí podle nového práva možné, je splnění závazku ku převedení věcného práva nemožné.

168. Příklady V. Smlouvy. — 1. O platnosti smluv rozhoduje právo, kdy smlouva byla sjednána. Smlouva je typickou odvozenou normou (konkretní), a tu platí zásada, že odvozená norma se posuzuje podle delegujících norem, kdy tato norma vznikla, ačli není stanoveno něco opačného. To je smysl § 5 obč. zák. O tom není mnoho sporu.

2. Prvý spor nastává o tom, zda přípustnost obsahu normy se má řídití podle starého či nového práva. Praxe se kloní ve prospěch nového práva tím, že zpravidla subintelliguje speciální intertemporální předpis ve prospěch nového práva, daný hlediskem „veřejného pořádku“. Praxe je blízká smyslu § 5 obč. zák., neboť veřejný pořádek má býti za všech okolností zachován.

3. Další spor je, co platí o úrocích z prodlení a vedlejších závazcích ex lege stanovených. Praxe kloní se ve prospěch starého práva, patrně proto, že jde o supletorní předpisy druhotné normy, která zůstala v platnosti. Naproti tomu máme o kogentních předpisech § 150 III. novely speciální intertemporální ustanovení, že tyto předpisy se týkají i smluv předtím uzavřených, ale dosud neukončených pracovních poměrů (§ 152 III. nov.), ale praxe — což nepochybuje — s hlediska veřejného pořádku přiklonila by se k tomuto řešení i bez tohoto speciálního intertemporálního ustanovení.

4. Převod pohledávky je určití podle nového práva, neboť jde o zákonný předpis; naproti tomu zákaz převodu, smluvně stanovený, je určití podle původní smlouvy, leč by speciální předpisy byly jiné.

5. Největší spor je o to, zda plnění má se posuzovati podle starého či podle nového práva (viz č. 155, 160). Pro starší právo mluvila by zásada nabytého práva. Toto je nesporné, pokud plnění se neděje právním jednáním (k tomu viz mé *Obligační právo I*, č. 463). Plnění může býti také solučním právním jednáním, které souvisí částečně se zákonnou normou, částečně se starou smlouvou. Nemáme předpisu obecného. Podle regulativního principu § 5 budeme musiti v daném případě roz-

hodnouti podle účelnosti, zda platí zásada nabytého práva anebo zásada veřejného pořádku. Otázka tato je nejožehavější při trvalých závazcích (pachty, nájmy, společenské smlouvy). Najmě jde při t. zv. věcných smlouvách z doby před platností obč. zák. (na př. tak: zv. železné krávy), zda je možno za platnosti obč. zák. za to míti, že takové smlouvy jsou nyní uzavřeny na dobu neurčitou. Praxe rozhoduje ve prospěch práva starého, ačkoliv stejnou měrou mohla by se rozhodnouti ve prospěch práva nového.

169. Příklady VI. Mimosmluvní závazky. — 1. Nároky na náhradu škody řídí se podle mínění praxe dobou, kdy se událost, zakládající povinnost k náhradě, stala skutkem. Mínění toto odpovídá regulativnímu principu § 5.

2. Jiné mimosmluvní závazky (jednatelství bez příkazu § 1035, versio in rem § 1041, nároky držitele §§ 326 násl., nároky z poměru sousedského § 364, § 854 atp.) je posuzovati podle doby, kdy závazek byl dán. Placení nedluhu je posuzovati podle doby, kdy bylo placeno, pokud jde o závazek přijaté vrátiti. Závazky ze správy je posuzovati podle doby, kdy smlouva byla uzavřena poněvadž jde o součást smluvního obsahu zákonem stanoveného.

170. Příklady VII. Dědické právo. — 1. Poslední pořízení je „jednání“, které nutno posuzovati podle práva platného v době jeho zřízení. To platí nejen co do formy, nýbrž i co do příslušnosti obsahu (odst. V. vyhláš. patentu, dv. dekr. ze dne 16. listopadu 1814, č. 1111 sb. z. s.). Pokud jde o starší testamenty, nařizující rodinné fideikomisy, tedy platnost těchto posledních pořízení zrušena byla zákonem č. 179/1924. Třetí novela upravila své předpisy o testamentech však v ten rozum, že rozhodným dnem pro užití nového či starého práva není den zřízení testamentu, nýbrž den nápadu dědictví (§§ 60, 66. proti tomu však § 62 III. nov.).

2. Zákonné zástavní právo řídí se podle dne nápadu dědictví, poněvadž není žádného jednání a dědic „nabývá práva“ teprve dnem nápadu.

171. Příklady VIII. Vyržení a promlčení. — Posuzovati se má obě podle staršího práva, prošla-li lhůta za staršího práva. Neprošla-li, platí kratší lhůta promlčecí teprve ode dne platnosti nového práva (odst. VI. uvoz. pat.). Srovn. § 199, III. nov.

172. Složitě skutkové podstaty. — Dopršuje-li se skutková podstata v časových intervalech, musíme za to míti, že rozhoduje právo platné v době, kdy se skutková podstata dovršila. Byla-li by skutková podstata jen tehdy dána, kdybychom ji posuzovali částečně podle nového, částečně podle starého práva, není dána vůbec.

§ 4. Místní působnost.

173. Problém místní působnosti. — Místní působnost může býti myšlena ve dvojím smyslu:

a) že jde o území, kde skutečnsti jsou právně relevantní, mimo toto území právně relevantní nejsou,

b) kde zachycuje zákon povinností subjektů — adresátů normy —, což zase není v tomto smyslu nic jiného než zvláště kvalifikované právní skutečnosti,

c) kde norma má být plněna, po př. exekvována.

Nesmíme zaměňovati tento normativní pojem působnosti místní s pojmem pole energie, s nímž pracuje fyzika.

174. Místní působnost a území státní. — Území státní není totožné s místní působností normy, nanejšk pokud jde o případy uvedené sub a), b); naproti tomu stát své normy exekvuje jen na svém území, pokud podle práva mezinárodního není stanovena odchylka.

175. Území státní. — 1. Předpisy o území státním kvalifikují určitou skutečnost (kus povrchu zemského) za právní skutečnost. Kvalifikace tato je dána jednak vzhledem na právo mezinárodní, proto se území stanoví často mezinárodními smlouvami. U nás viz smlouvu mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsanou v St. Germain-en-Laye dne 16. září 1919 (Sb. z. a n. č. 508/1921). Tímto územím kvalifikují se určité jevy podle toho, zda leží uvnitř anebo vně jeho. Ustanovení o území není tedy samostatnou normou, nýbrž je to jen právní skutečnost, která je součástí skutkových podstat jednotlivých norem. Ustanovení o území značí v prvé řadě omezení skutkových podstat jednotlivých norem vnitrostátních podle předpisů mezinárodního práva. V tom směru i smlouva z 10. září 1919 stanoví zcela jasně působnost našich norem. Mezinárodní právo stanoví však omezení jen pokud jde o společenství „suverénních“ států; další omezení skutkových podstat neustanovuje a proto mívají jednotlivé výseky právního řádu zvláštní předpisy, o místní kvalifikaci jednotlivých právních skutečností.

2. Mezinárodní právo omezuje exekuci jednoho státu přísně na jeho území, neboť zasahování exekutivních orgánů na druhé území nesrovnávalo by se s t. zv. „suverenitou“ druhého státu. Vše, co se týká t. zv. výsostných práv — pojem dosti nejasný — nějakého státu, je podrobena přesně tomuto státu. Z toho tedy vyplývá, že mezinárodním právem není omezena působnost právního řádu, pokud jde o případy a), b), na území státu tu-

zemského, a že jde jen o to, jak si tuto kvalifikaci jednotlivé předpisy samy vytvoří.

176. Lokální právo. — Zákon může mít působnost menší než území státní (na př. obč. zák. platící v historických zemích, ale ne na Slovensku), pak mluvíme o lokálním nebo partikulárním právu. Lokálních předpisů máme nyní vlastně většinu a tím máme také dosti značnou pestrost našeho právního řádu. Úplná unifikace právního řádu je jen pomyslným pojmem, lokální normy jsou vždy nutné.

177. Určení místní působnosti obč. zák. — 1. Místní působnost je určena dvojím způsobem:

a) územím, týká se provincií, kde byl vyhlášen (vyhláovací patent),

b) státním občanstvím.

2. V československé republice určena je místní působnost zákonem č. 11/1918 (zde nemusíme rekurovati k proklamaci z 28. října). V čl. 2. se praví, že dosavadní zemské a říšské zákony zůstávají v platnosti. To znamená, že skutková podstata jejich nebyla změněna. Ke skutkové podstatě náleží i územní platnost, tedy platnost obč. zák. i uherského práva zvykového a statutárního změněna nebyla. Poměr obou oblastí soukromého práva změněn nebyl. Platnost obč. zák. byla později rozšířena na Hlučínsko (zák. ze dne 30. ledna 1920, č. 76 Sb. z. a n. a nař. ze dne 11. března 1920, č. 152 Sb. z. a n.).

3. Podle §§ 4, 33, 34, 35, 36, 37, 38 obč. z. je určena místní působnost — jak výše naznačeno — dvojím způsobem: územně a osobně. Ostatně osobní určení musí vždy býti, poněvadž jde o lidské jednání.

178. Území určení. — 1. Bez podmínky zasahuje občanský zákoník všechny osoby, které bydlí na státním území a jsou státními občany (§ 4). Toto určení je dáno vzhledem na tehdejší platnost obč. zák. v roce 1811 zcela přesně, neboť tento nový svazek — státní občanství — zaveden byl teprve obč. zák. — nehledě k josef. obč. zák. — a státní občanství platilo jen tam, kde obč. zák. byl vyhlášen.

2. Nyní je však svazek tento porušen, neboť státní občanství není podmíněno platností obč. zák. a územní platnost státního občanství nespadá v jedno s územní platností obč. zák. Násled-

kem toho nemůžeme podle státního občanství omezovati platnost obč. zák. proti zvykovému právu slov. O mezimístním právu viz níže č. 211.

179. Osobní určení. — 1. Občanský zákoník platí i za hranicemi našeho státu, pokud jde o naše státní příslušníky, co do jejich způsobilosti ku právním jednáním a co do jednání, které mají míti účinek na území našem (in diesen Ländern). Určení toto je komplikováno zase změnou územního určení státního občanství. Za hranicemi vztahuje se obč. zák. na ty naše státní příslušníky, na něž by se vztahoval, kdyby sídlili uvnitř hranic státních.

2. Na území státu neplatí bez podmínky pro cizince, neboť cizinci se řídí někdy podle svého domovského práva (§§ 33—38).

Na Slovensku platí obdobné zásady (srovn. Trip. II., 5, § 25), takže možno územní působnost obou lokálních práv vzhledem k cizím právům řešiti s jednotného hlediska, což celou úlohu nemalou měrou usnadňuje.

4. Osobní určení je stanoveno v obč. zák. podle hlediska jednak řím. práva (status libertatis, civitatis), jednak podle teorie t. zv. statutární, která vznikla koncem středověku v Itálii, aby konflikty mezi četnými statuty místními se mohly řešiti.

180. Kombinace územního a osobního určení. — Z řečeného plyne, že v historických zemích, kde územně platí obč. zák., platí co do určitých osob

- a) zvykové právo slovenské,
- b) cizí práva soukromá.

Pokud jde o přípustnost zvykového práva slovenského u nás, určuje se t. zv. mezimístním právem, které u nás není kodifikováno, kdežto přípustnost cizích práv soukromých určuje se t. zv. mezinárodním právem soukromým, které je určeno §§ 33—38, 300 obč. zák., dále předpisy řízení exekučního (§§ 79—82), konkursního (§ 58), nesporného (§§ 22, 23, 137 až 140, 183, pat. o říz. nesp., §§ 13—15 řád. o zb. svépr. a j.). Na Slovensku máme zvykové právo, kde přípustnost cizího práva není zcela jasně řečena (srov. Trip. II, tit. 5, § 3), jak při zvykovém právu již je nutným důsledkem, zákonná ustanovení jsou v exekučním řádu (§§ 33, 36 čl. zák. LIV z r. 1912 a § 10 čl. zák. LX z r. 1881), v konkursním řízení (§ 71) a j.

181. Poměr cizího práva k tuzemskému. — 1. Domácí právo deleguje (§§ 33—38 obč. zák. a j.) cizí právo, které v rámci této delegace se stává tuzemským právem. Cizí právo neplatí u nás v té formě jako ve své vlasti, nýbrž jen v rámci delegace. V delegované normě jsou spolu obsažena ustanovení delegující normy, takže v delegovaném cizím právu jsou obsažena též delegující ustanovení našeho obč. zák., ne však ostatní jeho normy; ale s těmito delegujícími ustanoveními jsou spojena delegující ustanovení ústavní listiny a ostatních zákonům nadřízených norem; tím se výklad cizího práva modifikuje a nesmí náš soudce beze všeho užití cizího práva, jako ho užívá soudce cizí, nýbrž musí zkoumati, zda našimi delegujícími normami není cizí právo pozměněno.

2. Soudce, jenž soudí podle cizího práva, soudí formálně stále podle našeho práva, neboť provedenou delegací cizí právo stává se tuzemským právem.

182. Vývoj mezinárodního práva soukromého. — 1. Ve středověku rozsáhlá delegace moci zákonodárné, najmě zásada, že partikulární právo předchází právo říšské, vedla k tomu, že přes primárně jednotné občanství státní (civitas romana) bylo hojně partikulárních práv. Nejdále šel rozkladný proces v Itálii a pak v Německu. V Itálii centrální vláda císařská (a s ní spojená hodnost krále langobardského) nahrazena byla většinou městskými republikami. Tyto městské republiky po válkách křížových se velmi povznesly, řídíce se svými vlastními statuty. Statuta jednotlivých městských obcí byla na sobě nezávislá, ale styk miniaturních obcí-států byl velmi čilý, takže bylo třeba uvést kolisi statutů v soulad. Poněvadž šlo o normy nadřazené statutům, správně bylo rekurováno k právu obecnému, partikulárním právům nadřazenému. Najmě komentátoři Baldus de Ubaldis a Bartolus a Sassoferrato vypracovali t. zv. teorii statutární dlouho panující. Ve Francii se proslavili: Molinaeus, Argentreus, Bouhier, Boullenois; Holanďané Burgundus, Rodenburg, P. Voet, J. Voet, Huber; Němci Mevius, Lauterbach, Hertius, Riccius, Puffendorf, Hofacker, Glück. Podle této teorie statutární jsou zpracovány předpisy obč. zák.

2. Statutární teorie modifikována byla historickou školou (Savigny), ale teprve v druhé polovině XIX. stol. Mancini založil novou teorii, zakládající se na národnosti (nazionalità,

124 Část II. Hlava IV. Časová a místní působnost čl. obč. práva.

nation). Učení Manciniho je derivátem historické školy, že právo je emanací ducha národa — pojatého etnicky — a tudíž lidé kteří jsou členy toho onoho národa, podléhají nutně svému právu. Tento princip personální a kulturní příslušnosti k národu je u Manciniho modifikován principem territoriality. Učení Manciniho se rozšířilo značně na západě, ale národ pojat ve smyslu státního národa, jak pojem ten vyšel z francouzské revoluce. Mancini uznával podle toho koordinaci tuzemského a cizího práva, ale přednost dával domácímu právu, vyžadoval-li toho veřejný pořádek; tím pověstný ordre public (čl. 3 C. c.) stal se základem tohoto učení.

3. V Německu založil novou nauku o mezinárodním právu soukromém Zittelmann. Jeho učení spočívá na těchto zásadách: a) v otázkách, týkajících se přímo osobnosti cizince, platí cizí právo, b) v otázkách, upravujících „panství nad věcí“ (práva věcná modifikovaně pojatá), je rozhodné právo, kde věc leží, c) v ostatních právech je rozhodným onen právní řád, kde se mají projevit právní účinky (t. j. kde se má plnit, kde sídlí adresát normy atp.). Supletorně mají platiti normy mezinárodního práva.

183. Předpisy obč. zák. — Náš obč. zák. deleguje cizí právo soukromé podle t. zv. teorie statutární. Rozeznávají se:

a) statuta personalia, čímž rozuměti v jádře asi to, co označovalo římské právo slovem *caput*, tedy osobnost čili, jinak řečeno, pokud člověk je právně-relevantním (§§ 4, 34);

b) statuta realia určují nejen, zda jde o věc jako právní skutečnost, nýbrž zda se má užiti cizího či domácího práva; platí zásada u nemovitostí *lex rei sitae* (§ 300), zda u movitostí platí zásada statutární „*mobilia ossibus inhaerent*“ není výslovně řečeno, ale procesní zákony, exekuční řád, konkursní řád, nesporné řízení zásadou tou se řídí;

c) statuta mixta, zásada je t. zv. *lex loci actus*, jde o činy lidské, a tu podle toho, kde byly spáchány, mají býti posuzovány; ale obč. zák. ve shodě s teorií statutární se stroze touto zásadou neřídí.

184. Jak určití právo cizincovo? — 1. U nás platí zásada státní příslušnosti. Kam kdo je příslušný státním občanstvím, podle práva toho státu se řídí (srov. § 4 a § 34).

2. Obtíže vznikají při lidech bez státní příslušnosti. Říditi se možno buď právem dřívější příslušnosti, nebo bydliště, nebo pobytu. Zda a kde má někdo bydliště, je určití podle našeho práva.

3. Při *sujets mixtes* (osoby mající více státních občanství) rozhoduje stát příslušný, kde cizinec bydlí; je-li cizinec zároveň tuzemcem, je považován za tuzemce.

4. Stát domovský má více oblastí právních (Vel. Britanie, Polsko, Jugoslavie atp.). Rozhoduje území, kde cizinec v tom státě bydlí, pobývá; není-li to možno určití, rozhoduje praxe pro ono právo, které platí v hlavním městě. Rozhodovati podle domovské příslušnosti nebude možné, poněvadž většinou cizích práv jsou tato ustanovení neznámá.

185. Způsobilost k právům a k právním činům. — 1. Způsobilost k právům znamená, že člověk je právně relevantní i v tom smyslu, že je svobodná vůle chráněna pro něho samotného, že je tedy osobou ve smyslu přirozeného práva. U nás platí § 16; důsledek toho je, že se u nás neuznává ani občanská smrt, ani nevolnictví, ani otroctví. Slavné sliby chudoby platí jen na teritoriu svého práva, u nás se mohou uznávat jen v rámci našich předpisů.

2. Způsobilost k právním činům posuzuje se zásadně podle domovského práva, tedy:

a) kdo podle zákonů své vlasti není způsobilý k právním činům, není jím ani podle našeho práva, ať jednal v tuzemsku nebo v cizině,

b) kdo podle zákonů své vlasti je způsobilým k právním činům, je jím též podle našeho práva.

3. Z toho povstale obtíže (znalost cizích předpisů) mírní se speciálními předpisy (nárok na náhradu škody §§ 248, 866). Dále možno použití analogie §§ 35, 870 (uvedení v omyl co do způsobilosti).

186. Prohlášení za mrtva. — Posuzovati je podle zásady personální, při tom hleděti jest na příslušnost soudní (§ 1 zák. č. 20/1883, § 735 ops) a z toho plynou tyto zásady:

1. Čechoslovák může býti prohlášen za mrtva jen podle našich předpisů, naše soudy jsou výlučně příslušny.

2. Cizinec zde nebydlící nemůže býti v tuzemsku prohlášen za mrtva.

3. Cizinec zde bydlící (nebo se zdržující) může býti našimi soudy prohlášen za mrtva a prohlášení to má v hranicích našeho státu platnost bez ohledu na to, zda má platnost i v domovském státě cizincově. Situace je ztížena tím, když domovský stát provede také prohlášení za mrtva a obě prohlášení označují jiný úmrtí den.

187. Formy právních jednání. — Ve středověku platila zásada „*locus regit actum*“. Smysl této řehole je ten, že forma smlouvy je platná, odpovídá-li formě předepsané v místě, kde právní jednání bylo předsevzato. Zásada tato platí i podle našeho práva, ačkoliv není výslovně normována, neboť redaktoři prostě ji předpokládali jako zásadu přirozeného práva. Praxe má za to, že platí supletorně, totiž že stranám přísluší volba mezi právem, jemuž obecně podléhají, a právem platným v místě sjednané smlouvy. Zásada tato platí co do t. zv. vnějších forem jednání.

188. Důkaz cizozemského práva. — 1. Soudce má v daném případě zkoumat, zda případ má posouditi podle domácího či podle cizího práva. Má-li býti posuzován podle cizího práva, je otázka, zda má býti cizího práva použito jen na návrh stran či z moci úřadu. U nás musí soudce užití cizího práva *ex offio*, je-li k tomu zmocněn naším právem.

2. Dále platí u nás zásada „*jura novit curia*“. U cizích práv je to pouhá fikce, neboť soudce nemůže znáti všechny možné předpisy na celém světě. U nás platí § 271 c. ř. s.: „Právo v některém jiném státním území platné, práva obyčejová, výsady a stanovy potřebují důkazu jen potud, pokud jsou soudy neznámy.“ Důkaz nařídí se z moci úřadu a mezi důkazní prostředky patří i referée legislative (§ 271, II. c. ř. s.). Na Slovensku platí § 268 ops, obsahující obdobný předpis, ale důkaz dotazem na min. spravedlnosti není připuštěn. Zajímavé je, že v tomto případě neplatí předpisy o důkazním břemenu, proto soud, nemoha zjistiti cizí právo, má analogicky rozhodnouti podle práva našeho (§ 7 obč. zák.).

189. Renvoi. — Má-li soudce rozhodnouti podle cizího práva, je to podle předpisů našeho práva. Cizí právo však pro tento případ stanoví, že se má rozhodnouti podle našeho práva. Tomuto

případu se říká *renvoi* čili zpětný poukaz. Otázku tuto nemáme řešenu v našem právu, a proto soudce má volnost užití cizího nebo domácího práva.

190. Vzájemnost a odplata (retorse). — 1. Od postglossatorů pronikla zásada, že cizinec má býti na roveň postaven tuzemci, ale tato zásada je omezena zásadou vzájemnosti a odplaty.

2. Vzájemnost a odplata spočívají zásadně na těžce myšlence. Podle zásady vzájemnosti dává stát cizincům rovné postavení s tuzemci, je-li prokázáno anebo aspoň ošvědčeno, že tuzemci se těší rovnosti v dotčeném cizím státě. Jinak se nakládá s cizinci nejprve jako s tuzemci; prokáže-li se však, že domovský stát cizince s našimi příslušníky nakládá hůře než s vlastními příslušníky, počne náš stát obdobně hůře nakládati s cizinci. Tomu se říká *odplata*.

3. V právní vědě se rozlišuje formální a materiální vzájemnost. Formální vzájemnost značí, že se s cizincem nakládá jako s tuzemcem, když v domovském státě jeho má náš příslušník stejné právní postavení jako tuzemec; k tomu není zapotřebí, aby cizí stát poskytl též práva jako náš stát. — Materiální vzájemnost naproti tomu předkládá, aby náš příslušník měl stejná práva v cizině jako má doma.

4. U nás platí zásadně formální reciprocita § 33.

191. Pokud nelze užití cizího práva. — Jsou předpisy, které v daném případě vylučují užití cizího práva, ač jinak je cizí právo delegováno. Předpisům těm říká se doložka výhradová. U nás je doložka výhradová v § 81, č. 2 ex. ř., podle něhož nelze exekvovati rozhodnutí cizího státu, má-li tím býti dosaženo něčeho, co podle našeho práva je vůbec zakázáno, anebo není vynutitelné. Dále v § 81, č. 4 ex. ř. jde-li o výkon nároku, kterému naše právo odpírá žalovatelnost z ohledů na veřejný pořádek nebo mravnost. Je to ustanovení odpovídající čl. 3. C. c. (cf. čl. 6 ord. public).

Sem spadají najmě nároky z hry a sázky, ze smluv, které podle našich panujících názorů odporují dobrým mrávům nebo zákonným zákazům (§ 878 obč. z.).

192. Promlčení. — Postglossatoři stanovili zásadu „*praescriptio pertinet ad decisionem litis, non ad ordinem causae*“. U nás

nemáme otázku tuto vyřešenu; nejlépe je posuzovati promlčení podle toho práva, podle něhož posuzujeme celý případ.

193. Práva na nemovitostech. — Podle § 300 posuzovati je t. zv. práva na nemovitostech (na př. vlastnictví, služebnosti) podle toho právního řádu, v jehož územní platnosti leží nemovitost. Komplikace je při hypotékách, neboť pohledávka, pro niž je hypotéka zřízena, a hypotéka sama mohou podléhati různým právním řádům. Jiná otázka je t. zv. zákonných privilegií a generálních hypoték.

Na př. cizinec je u nás ustanoven poručníkem a má nemovitosti ve svém domovském státě, které zná generální hypotéku pro pohledávku poručencovu. Podle našeho práva je posuzovati pohledávku, hypotéky podle práva, kde nemovitost leží, ale není možno generální hypotéku přiznati, poněvadž naše právo jí nedává; podle cizího práva není možno posuzovati tuto hypotéku, neboť chybí nám právě předpis, že tato pohledávka má býti zajištěna generální hypotékou.

194. Práva na movitostech. — 1. Rozhoduje moment časový, kde se nalézala nemovitost v době, kdy žalobce uplatňující své právo jí nabyt. Právní řád toho místa rozhoduje o tom, zda žalobci přísluší žalobní nárok věcný.

2. O vydržení máme rozhodnouti podle toho právního řádu, kde vydržení bylo dokonáno, bez ohledu, zda věc po celou dobu vydržecí se nalézala na tomto území.

195. Smlouvy. — Rozhodují ustanovení §§ 4, 35, 36, 37 obč. z. Podle těchto předpisů mají se smlouvy posuzovati podle místa, kde byly uzavřeny. Musíme rozeznávat tyto případy:

1. Smlouvy, které uzavřeny byly v tuzemsku mezi tuzemci. Pro tyto smlouvy platí tuzemské právo. Podobně, je-li aspoň jedna strana tuzemcem.

2. Smlouvy, které uzavřeny byly v tuzemsku od cizozemců, mají býti posuzovány podle tuzemského práva, pokud se nedokáže, že strany měly na mysli jiné právo.

3. Smlouvy byly uzavřeny od tuzemců v cizině, anebo mezi cizozemcem a tuzemcem, platí lex contractus, anebo jiné právo, dá-li se prokázati, že strany měly takové právo na mysli. Když však právní jednání má mít účinky v tuzemsku, musí se smlouva ce do tuzemce posuzovati podle tuzemského práva.

4. Smlouvy, které byly uzavřeny v cizině od cizinců, je posuzovati podle práva platného v místě, kde smlouva byla uzavřena, nebo podle toho práva, na něž strany při uzavření vzaly zřetel.

5. Pro smlouvy, které uzavírají cizinci v tomto státě a jsou pro ně jednostránně zavazující, platí zásada, že se má užití toho práva, které je pro zachování onoho poměru nejpříznivější. Ustanovení § 35 je odchýlné od ustanovení § 915.

6. Pro některé smlouvy podle analogického výkladu § 4 béřeme lex solutionis za rozhodný; tak pro smlouvy najemní a pachtovní o nemovitostech, kde nemovitost leží, dále pro smlouvy pracovní místo, kde práce má býti vykonána.

196. Postup pohledávky. Rukojemství. — 1. O tom, zda pohledávka je postupitelná, rozhoduje právní řád, podle něhož je tuto pohledávku posouditi. O smlouvě postupní rozhoduje právo podle směrnic uvedených v č. 191.

2. Podobná zásada rozhoduje i při rukojemství: lišiti dlužno otázku, zda jde o platnou pohledávku, od otázky, zda jde o platnou smlouvu rukojemskou.

197. Konkurs. — V našem konkursním právu platí zásada universalitity, pokud jde o movité jmění kridatářovo. Toť patří celé ke konkursní podstatě, ať se nalézá v tuzemsku či v cizozemsku (§§ 66, 67 k. ř., § 73 slov. k. ř.). Záleží ovšem na cizím zákonodárství, zda jmění to vydá. Byl-li konkurs vyhlášen v cizině, má se vydati tuzemské jmění movité, pokud stát onen zachovává vzájemnost a pokud v tuzemsku konkurs také nebyl vyhlášen. Jmění smí býti vydáno, až byli uspokojeni věřitelé mající nároky vylučovací a odlučovací. Táž zásada platí podle § 58 k. ř. pokud jde o pasiva, cf. 71 slov. k. ř. Nemovité jmění podléhá zásadě territoriality. V cizině zahájený konkurs netýká se tuzemského jmění konkursantova, tento může jím volně nakládati a spory tohoto jmění se týkající běží dále. Cizozemský konkurs nemá za následek zánik odlučovacích práv, získaných 60 dnů před zahájením. V nuceném vyrovnání tyto zásady neplatí.

198. Zánik obligací. — 1. Obligace mohou zaniknouti ipso facto. Rozhodují právní předpisy platné pro posouzení obligacíniho poměru.

2. Obligace mohou zaniknouti solučním právním jednáním. Je třeba rozeznávat:

a) otázku předmětu, doby a místa plnění je třeba posuzovati podle obligačního právního poměru,

b) formu jednání solučního je posuzovati podle práva platného v místě soluční, taktéž přípustnost dationis in solutum (§ 1414), otázku, který dluh byl zapraven (§§ 1415, 1416), přípustnost složení k soudu (§ 1425).

3. *K o m p e n s a c i e* zakládá se ve súčtování dvou pohledávek. Rozeznávají dlužno právní předpisy o pohledávkách, právní předpisy o kompensabilnosti pohledávek, konečně předpisy o kompensaci zvláště. Otázka není rozřešena.

Podléhají-li obě pohledávky stejnému právu, je posuzovati kompensaci podle toho práva úplně. Setká-li se závazek tuzemský s cizozemským, dlužno posuzovati kompensaci podle tuzemského práva. Setkají-li se dvě pohledávky cizozemské různých právních oblastí, není žádného pravidla. Někdy se navrhuje — a praxe to sleduje — že rozhodnými jsou právní předpisy, podle nichž se posuzuje pohledávka namítaná ke kompensaci.

199. Závazky z nedovolených jednání. — 1. U nás panuje mínění, že pro závazky z nedovolených jednání platí *lex delicti commissi*, ale zásada tato ustupuje doložce výhradové, podle níž platí *lex fori*, kdyby užití cizího práva odporovalo veřejnému pořádku (*ordre public*), dobrým mravům. Náš soudce nemůže přiznati pokutu soukromou pro urážku na cti.

2. O kvalifikaci nedovoleného jednání rozhoduje místo, kde jednání bylo předsevzato. Nerozhoduje místo výsledku toho jednání (na př. delikt spáchaný dopisem, rozhoduje místo, kde dopis byl odeslán). Při opomenutích rozhoduje ono právo, podle něhož dlužník neměl jednati, ale jednal. (Osoba, žijící v tuzemsku, může býti zavázána k opomenutí v Německu na př. konkurenční doložkou, a může být na ní podle německého práva požadována náhrada škody, třebaž žije v tuzemsku.)

3. V praxi se zásada tato porušuje někdy ve prospěch domácího práva potud, že delikty tuzemců se posuzují podle tuzemského práva, i když byly spáchaný v cizině. Přednost tuto nemá tuzemské právo, jde-li o delikt cizozemce spáchaný na tuzemci v cizině.

200. Způsobnost uzavření sňatek a jeho forma. — 1. Rozhoduje statut personální každého nupturienta. To platí i o roz-

vedených a rozloučených manželích, kteří chtějí vstoupiti v nový svazek manželský. I zde platí zásada *ordre public*, podle níž je u nás zakázáno mnohoženství i těm, kdož podle svého domácího práva mohou uzavřít sňatky s více ženami.

2. O formě rozhoduje zásada: *locus regit actum*. To platí i pro naše příslušníky v cizině. Sňatek uzavřený v Německu, Francii, Uhrách pouze před duchovním není platný ani podle našeho práva.

201. Rozluka a rozvod manželství. — Tuzemec může dosíci rozvodu nebo rozluky jen u našich soudů. Cizozemská rozhodnutí nejsou podle § 81, č. 3 ex. ř. u nás exekvovatelná. Cizinci mohou žádati za rozluku a rozvod před našimi soudy a rozsudek tento je pro naše právo závazný bez ohledu na to, zda je tento rozsudek uznáván ve vlasti cizincově. Soudy řídí se naším právem. Důsledek toho je, že personální statut cizincův může, co do způsobilosti uzavřít sňatek, doznati modifikace platné jen v tuzemsku. Rozsudky cizozemských soudů o cizincích, pokud jsou podle našich delegujících norem personálních příslušny, jsou závazny i podle našeho práva. Odporuje-li rozhodnutí takové veřejnému pořádku našemu, odpírá se mu exekvovatelnost na našem území.

202. Osobní poměry manželů. — K osobním poměrům manželů je čítati t. zv. manželovu moc, povinnost k manželskému spoluzítí, k manželské věrnosti, jméno rodové, moc ženinu, povinnost alimentární. Pokud jde o tuzemce, nutno je bezvýjimečně posuzovati podle tuzemského práva. U cizinců je nutno používati jejich domácího práva, poněvadž jde o t. zv. *status personalis*, ale předpisů těchto není možno u nás použítí, odporují-li našemu právnímu řádu (na př. zabití ženy manželem), dále odporují-li veřejnému pořádku, osobní svobodě § 16 obč. z., proto nelze podle našeho práva přiznati manželovi práva, aby mohl dáti svoji manželku zavřítí do kláštera. Tak posuzovati je i povinnost k manželskému spoluzítí.

203. Manželské právo majetkové. — Zásadně řídí se domovským právem manželovým. Při velké různosti majetkových práv manželových je otázka tato velmi ožehavá. Sporno je, zda má rozhodovati státní příslušnost anebo trvalé bydliště manželů, dále je otázka co do nemovitostí patřících manželům atp. U nás

otázky tyto nejsou nijak řešeny a proto není jednotného názoru. Praxe kloní se k názoru, že rozhoduje bydliště manželovo v době uzavření sňatku. Bydlil-li cizinec v době uzavření sňatku v tuzemku, platí tuzemské právo, bydlil-li v cizině, platí příslušné právo cizí. Pokud jde o nemovitosti, lze cizí právo připustiti jen potud, pokud neodporuje zařízení knih pozemkových a zásadě veřejné víry.

Zásady tyto jsou rozhodny jen pro poměr mezi manžely, proti třetím osobám platí však obecné zásady označené jako statuta personalia, realia, mixta. Důsledkem toho může mezi manžely platiti cizí právo a proti třetím osobám tuzemské právo.

204. Manželské děti. — 1. Manželský původ dítěte je posuzovati podle práva onoho státu, jemuž podléhali rodičové v době narození dítěte. Tuzemci v cizině bydlící podléhají našemu právu. Cizinec u nás bydlící podléhá právu své vlasti, s výjimkou označenou v č. 201.

2. Převládá mínění, že domácí právo otcovo rozhoduje nejen co do personální, nýbrž i co do majetkové stránky poměru. Výhrada veřejného pořádku platí i zde. O propuštění z moci otcovské platí personální statut. Sporno je, zda soudy, jsouce příslušny rozhodovati o propuštění cizinců z moci otcovské, mají se řídití předpisy tuzemského či cizího práva. Pro lex fori mluví tytéž důvody jako při rozluce a rozvodu. I v tomto případě tuzemský personální statut cizincův doznává modifikace.

205. Nemanželské děti. — 1. O poměru mezi matkou a dítětem rozhoduje personální statut matčin.

2. O poměru mezi nemanželským dítětem a otcem jsou mínění velmi se rozcházející. Jedni míní, že rozhoduje právo místa žaloby, podle jiných má se posuzovati podle tuzemského práva, když matka v době početí bydlila v tuzemsku, jiní zase, že rozhoduje bydliště otcovo. Též praxe je nejednotná. Hned se připouští právo matčino, hned právo otcovo, hned zase právo žaloby. Celkem panuje tendence, pokud možno rozhodovati podle tuzemského práva, a tu se uvádí hned to, hned ono hledisko, které je tuzemskému právu příznivější. Byli-li rodiče cizinci a dítě se narodilo v cizině, takže statutární právo je u všech stejné, užívá praxe domovského práva těchto osob.

206. Adopce a legitimace. — Celkem se zastává mínění, že se legitimace má posuzovati podle práva onoho státu, jemuž otec náleží v době legitimace; adopce se má posuzovati podle onoho práva, jemuž náleží osvojitel, a na domácí právo dítěte je vzíti jen potud zřetel, pokud se vyžaduje svolení dítěte, jeho otce, po př. matky, poručníka nebo vrchnoporučenského úřadu.

207. Poručníci a opatrovníci. — Podle panujících názorů je třeba posuzovati počátek i konec poručenství podle domácího práva nedospělce. Povinnost převzítí poručenství řídí se podle domácího práva poručníkova.

Má-li tuzemec stálý pobyt v cizině, nemůže tuzemský soud zpravidla dozor řádně vykonávati a proto může agendu svoji zcela nebo zčásti přenést na cizozemský soud místa bydliště poručenčova (§ 111 III. jur. n.). I bez tohoto opatření může tuzemský soud vykonati správu jmění poručenčova v cizině se nalézající, když bylo tam zřízeno zvláštní poručenství, najmě co do nemovitostí v cizině ležících.

Zdržuje-li si cizinec v tuzemsku, má tuzemský soud učiniti opatření, týkající se ochrany jeho osoby a jeho jmění, má zřídití prozatímního poručníka (§ 183 n. p., cf. § 201 zák. čl. XX z 1877). Poručník se má zřídití bez ohledu na to, jaké hledisko zachovává cizí stát, nevyžaduje se žádné reciprocit. Poručenství zřízené podle § 183 nesp. p. má se vésti podle tuzemského práva, pokud státními smlouvami nebylo stanoveno něco odchýlného. To se týká najmě vrchnoporučensky schválených smluv. Poručenský soudce rozhoduje o výchově a o opatrování dětí, o způsobu styků s rodiči atp. podle tuzemského práva.

Prozatímní poručenství podle § 183 n. p. je do té doby vésti, pokud cizí soud neučiní opatření co do zřízení poručníka (podobně i por. podle § 201 zák. čl. XX z 1877). Prozatímní poručník se nezřídí, když soudy domácího státu nezletilčova poručenství zřídily.

Byl-li poručník zřízen příslušným cizím soudem, je jeho legitimaci posuzovati podle cizího práva, a to i v tuzemsku. Má-li však cizozemec v tuzemsku nemovitosti, zřídí se ke správě jejich zvláštní opatrovník.

2. V řádu o zbavení svéprávnosti jsou mezinárodní otázky zvláště upraveny. O zbavení svéprávnosti tuzemců rozhodují tuzemské soudy, o zbavení svéprávnosti cizinců rozhodují příslušné úřady jejich domácího státu. Od této zásady je úchylka v § 12. IV. ř. o zb. sv.: Soud může upustiti od řízení, když tuzemec má své bydliště v cizině a tam zřízené poručenství nebo opatrovnictví dostačuje k jeho ochraně. Nepřistoupí-li soud na to a provede řízení končící buď zbavením anebo zamítnutím návrhu na zbavení svéprávnosti, pak nemá cizí zbavení svéprávnosti na našem území žádné právní relevance.

Cizím soudům je zásadně ponecháno, aby zbavovaly své příslušníky svéprávnosti (§ 13, I. ř. o zb. sv.). Tuzemské soudy mají zpravidla jen oznámiti příslušným úřadům cizince (§ 13, III. ř. o zb. sv.) a učiniti je

prozatímná opatření, pokud se týká osoby a jmění (§ 13, II.). Má-li cizinec v tuzemsku trvalý pobyt, má zdejší soud stanovit lhůtu, do které je očekávati rozhodnutí příslušného cizího úřadu. Když tato lhůta marně uplyne, má tuzemský soud sám rozhodnouti, zda cizinec se zbavuje svéprávnosti (§ 13, IV.). O cizinech přechodného pobytu může soud rozhodnouti jen prozatímně a učiniti jen prozatímná opatření.

Když soudy rozhodují o tom, zda cizinec se má zbavit svéprávnosti, má soudce postupovati podle tuzemského práva (§ 14, I., věta 1.), tedy podle našich t. zv. důvodů zbavení svéprávnosti, jen podle našeho práva je zkoumati legitimaci osob, podávajících návrh na zavedení řízení atp. Domáci právo cizince respektuje se na tolik, že se tuzemské zbavení svéprávnosti zruší, když úřady příslušného státu cizozemcova rozhodnou, že nemá býti zbaven svéprávnosti anebo zruší-li zbavení svéprávnosti (§ 14, I., věta 2.). Tuzemský soud může zrušiti zbavení svéprávnosti, stanovené v cizině, z důvodů v tuzemsku platných (§ 14, II.); v tomto případě osobní statut cizincův je v tuzemsku modifikován. Cizí rozsudky, které nerespektují tuzemského zbavení nebo omezení svéprávnosti, nemohou býti v tuzemsku exekvovány.

208. Dědické právo. — 1. Nemáme zvláštních ustanovení, pokud se týče mezinárodního práva dědického. Zásady mezinárodního práva dědického možno rekonstruovati z ustanovení §§ 22—25, 140 nesp. p., z ustanovení §§ 106, 107, 108 jur. nor., § 300 obč. zák., § 25 cis. nař. 278/1915, resp. §§ 7, 8 zák. čl. XIV/1894, §§ 107—113 zák. čl. XVI/1894, § 92—94 prov. nař. č. 43194/1895.

2. Naše právo rozeznává mezi movitou i nemovitou pozůstalostí, řídí se starou zásadou, že pozůstalost nemovitostí tuzemských řídí se tuzemským právem bez ohledu, ať jde o tuzemce či cizince. V dalším je rozeznávati mezi tuzemcem a cizozemcem:

a) U tuzemce: Movitá pozůstalost se projednává jen podle našeho práva bez ohledu, kde měl tuzemec své bydliště, a bez ohledu, kde se věci nalézají, tedy i o jmění našeho příslušníka zemřevšího v cizině. Nemovitosti tuzemcovy ležící v cizině nepodléhají našemu právu a nepatří ani do tuzemské pozůstalosti.

b) U cizozemce: Do tuzemské pozůstalosti spadají zásadně jen nemovitosti ležící v tuzemsku, posloupnost tato se projedná podle našeho práva. Movitá pozůstalost se zde neprojedná a soud vydá ji příslušným úředním orgánům domovského státu zůstavitelova, i když bydlil v tuzemsku. Způsob odevzdání je upraven v §§ 137—139, při čemž se předpokládá vzájemnost. Naš soud má učiniti vše potřebné, aby pozůstalost byla zachována, ale musí se uspokojiti nejprve nároky dědiců,

odkazovníků, pokud jsou tuzemci, dále musí býti zabezpečeni tuzemští věřitelé. Ustanovení § 811 obč. z. není tím dotčeno. Výjimečně projednává movitou pozůstalost po cizozemci náš soud:

aa) není-li vzájemnosti, nebo nelze-li zjistiti (§ 23 nesp. p.),

bb) žádají-li dědicové v tuzemsku bydlící, aby se pozůstalost projednala v tuzemsku (§ 34 nesp. p.),

cc) nelze-li zjistiti stát, jehož příslušníkem byl zemřelý cizinec (§ 25 nesp. p.).

209. Delace. — Pokud náš soud projednává pozůstalost, řídí se našimi zákony co do způsobilosti dědické. Též naše právo rozhoduje o zákonné posloupnosti, ale o prejudiciální otázce příbuznosti rozhoduje personální statut — dědicův. O posledních pořízeních platí co do formy zásada: locus regit actum, co do způsobilosti posledního pořízení domácí právo testátorovo, co do obsahu tuzemské právo (posloupnost testamentární).

210. Odúmrť. — Tuzemská odúmrť platí bezpodmínečně při posloupnosti v nemovitosti cizince; při posloupnosti v movitosti jen tehdy, projednává-li tuzemský soud pozůstalost po cizinci. Má-li se pozůstalost vydati, nemůže náš stát uplatnit právo odúmrti.

211. Zásady mezimístního práva soukromého. — 1. Platnost obč. zák. a zvykového práva slovenského se vymezuje podle podobných zásad jako v právu mezinárodním, s tím rozdílem, že v obou případech jde o tuzemce. Odpadá tudíž kritérium státní příslušnosti, místo toho je dáti bydlitě dotčené osoby (nikoliv domovské právo její). U konkursu, pozůstalosti nelze činiti rozdíl mezi movitostmi a nemovitostmi, konkurs vyhlášený v zemích historických zachvacuje i nemovitosti ležící na Slovensku a naopak. Podobně tomu u projednání pozůstalosti.

2. Je-li konflikt tuzemského práva s cizím, rozhoduje to tuzemské právo, kde má dotčená osoba své bydliště; nemá-li v tuzemsku žádného bydliště, tedy právo platné v domovské její obci.

212. Literatura. — 1. Jan Šimák, Československé státní území (1921), Krčmář, Sborník, roč. 3, str. 475, roč. 4, str. 183, roč. 5, str. 278, 458, roč. 6, str. 69, Právnik 1900, str. 70, 1911, str. 537, Úvod do mezinárodního práva soukromého (1906), Poeta Randova, str. 299, Stupecký, Právnik 1907, str. 109, 258, Záturcký, Časopis pro vědu právní a státní, roč. II, str. 68, Sedláček, Publikace III. sjezdu čs. právníků

k-privé otázce-privé sekce, Unger, System I, str. 149, Vesque, Handbuch des in Ö. U. geltenden int. Pr. (2. vyd. 1878), Pfaff-Hofmann, Exkurse I, str. 103, Bar, Theorie u. Praxis des int. Pr. 1899, Böhm, Räumliche Herrschaft der Rechtsnormen (1890), Zittelmann, Inter. Pr. I, II (1897, 1912), Niemeyer, Das int. Pr. des deutschen B. G. B. (1901), Neumayer, Die gemeinschaftliche Entwicklung des inter. Pr. I, II (1902, 1906), Walther, Inter. Pr. (1924), Neumeyer, Int. Pr. (1923), Lewald, Int. Pr. I, Weiss, Droit international privé, Mancini, Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti, Niboyet, Conflits entre les lois françaises et les lois locales d'Alsace et Lorraine en droit privé (1922). —

2. Procházka, Základy práva intertemporálního. Sedláček, Časopis pro vědu právní a státní, roč. 2, str. 154, Pfaff-Hofmann, Comentar I, str. 156, Exkurse I, str. 107, Affolter, System des deutschen Übergangsrechtes (1903), Scherer, Das schweizerische Übergangsrecht (1911), Blondeau, Themis 1826, Varenille-Suinmière, Revue critique 1893, Planiol, Traité élémentaire, sv. 1, str. 94, Tilsch, Všeobecná část občanského práva.

ČÁST TŘETÍ.

O nejdůležitějších právních skutečnostech.

HLAVA PRVA.

Osoby.

§ 1. Obecné výklady.

213. Vývoj pojmu ve filosofii. — Slovo osoba je překlad latinského slova „persona“. Persona je slovo původu divadelního a znamená škrabošku (masku). U právníků římských počíná se v době císařské vyskytovat i persona ve smyslu člověka vůbec (srov. Gaius. I 8, 9), odtud ještě dnes v němčině užívá se toho výrazu ve smyslu obyčejného člověka. Pojem osoby v právu vyjadřován byl spíše slovem caput.

Pojem osobnosti antice byl cizí. Světový názor řecký — pod jehož vlivem byli Římané — zakládal se na civitas — πόλις a ne na individuu. Jedinec splýval s celkem, což vyplývalo z fatalismu antiky, neboť absolutně nebyli bohové (personifikované jevy přírodní), nýbrž nad nimi stojící fatum — μοίρα. Římané překonali sice starou řeckou polis státem — res publica, jejíž oficiální titul byl senatus populusque Romanus, ale titul tento nemá nic společného s moderním pojmem státního národa. Problém osobnosti je dán teprve tehdy, jakmile v morálce, v náboženství, ve státní filosofii počínám odlišovat jedince a celek, totiž společnost, stát, obec věřících atp. Rozlišení je dáno teprve křesťanstvím a teprve v křesťanské éře počíná se užívati slova persona ve smyslu osobnosti, t. j. bytost sebevědomá, rozumná, svobodná, stanovící si své cíle.

S pojmem osoby setkáváme se v rudimentárním stavu u Gaiia (srov. na př. Inst. IV, 86), ale jasně je definice osoby po prvé vyslovena u Boëtia: Persona est naturae rationalis individua substantia (De duabus naturis et una persona Christi). U Isidora je osoba „quasi per se unum est“. Definice Tomášeho Akvinského zní nám již velmi blíže: „Omne individuum

rationalis naturae dicitur persona“ (Sum. th., I., 29, 3, ad 2). Problém vyskytuje se v křesťanství proto, poněvadž převádí se nábožensko-mravní pojem člověka na jednu rovinu s absolutnem, což se děje právě pojmem osoby — persona. Na druhé straně jedinec se tím odlišuje od společnosti, s níž doposud s hlediska státně a právně filosofického splýval.

Od XVII. století setkáváme se s dvojným pojetím, které se rádně nerozlišuje — ani u Kanta:

a) s pojetím psychologickým, že člověk si pamatuje a uvědomuje, že přes různé změny zůstává pořádě týž, to je vědomí individuality jako psychický jev,

b) s pojetím etickým, že člověk jedná podle určitých zásad a pokud jedná podle jedné zásady, zůstává jeho osobnost nezměnná; zásada tato doznává různé modifikace, že se klade důraz na možnost stanovití si tyto zásady (účely, Zwecke), dále že člověk stanoví si účel svého života (= norma morální) nemůže býti zároveň prostředkem pro člověka druhého. Odtud učení o morální entelechii člověka, učení, které křesťanství uplatnilo na poli náboženském tím, že člověka převedlo na jednu rovinu s absolutnem. Osoba se liší zásadně od věci. Kant, jak známo, zakotvil svoji morální filosofii v jedinci, v jeho mravním rozumu (Vernunft). V tomto mravním rozumu zakotvilo však i přirozené právo, v jehož hranicích se pohybuje právo pozitivní. Rozdíl práva a morálky není obsahový, nýbrž záleží v moralitě a legalitě. Kantův názor měl zásadní vliv na obč. zák. (srovn. § 16, § 285). (Srov. Ernst Swoboda: Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch im Lichte der Lehren Kants.)

Kant podléhal individualismu západnímu. Individualismus tento přešel prohlášením práv osob v Americe a ve Francii na pole státní filosofie. Nová doba státní filosofie liší se od starší, jejímž hlavním představitelem byl Tomáš Akviánský. Podle starší filosofie vyjadřoval se poměr individua asi takto: Jedinec je částí celku, ale celek skládá se z jedinců, tak mezi jedincem a celkem je radikální spojení, neboť jedince nemůžeme si mysliti jinak než částí společnosti a společnost bez jedinců není myslitelná; proto zájem jednotlivce nemůže se obrátiti proti společnosti a opačně. Moderní individualismus stanovil přesnou mez zájmů mezi jedincem a společností; jedinec měl svoji sféru zájmů, společnost také, mezi nimi je poměr antithese. To vše mělo vliv

i na pojem osoby, najmě na pojem právnické osoby, ale i pojem osoby jednotlivce byl vyhraněn ostřeji než v době předcházející. Individualismus je podán u Kanta velmi přesně, ale na druhé straně odlišuje Kant od jedince na poli legality velmi ostře společnost (srovn. i Hobbesův Leviathan).

Pro další vývoj pojmu osoby měla značný vliv romantická filosofie německá, již podléhal zakladatel historické školy K. F. v. S a v i g n y. Pokantovská filosofie v Německu pojem osobnosti převedla na pole esthetiky (srovn. pankalismus). Vzpomenouti jest H e g e l a, jehož vliv na pojmy právní v XIX. stol. nesmíme podceňovati: „Die Allgemeinheit dieses für sich freien Willens ist die formelle, die selbstbewußte, sonst inhaltslose einfache Beziehung auf sich in seiner Einzelheit — das Subjekt ist insofern Person (Rechtsphilosophie, str. 73). F i c h t o v a filosofie založena byla zcela na pojmu osoby. U těchto filosofů (i Kanta) pojímána byla osoba ve smyslu ontologickém (s hlediska metafysického jsouca).

Filosofie z konce stol. XIX. opouští tuto ontologickou stránku a klade důraz na mravnost, takže osoba jeví se jako personifikovaná norma (novokantovská škola marburská H. C o h e n, dále E u c k e n, R e n o u v i e r, R i c k e r t, N. H a r t m a n n). Druhý směr je sociologický, který pojímá individualitu jako produkt společnosti, při čemž se stírá hledisko mravní a hledisko přírodní, neboť tento směr je v jádře monistický, t. j. přijímá jediné hledisko přírodní. Se směrem tímto je příbuzný směr psychologický, kde se pojímá osoba jako stav vědomí, ale nerozlišuje se vědomí jako paměť a vědomí jako uvědomování si mravní zásady, kterýžto směr zase meze racionality překročuje tím, že se opírá u některých svých představitelů o intuitivní irracionalitu

214. Pojem osoby v právní vědě. — Tradicionálně vykládá se v právní vědě, že osoba je subjektem práva a věc je objektem práva, takže právo (sc. subjektivní) bylo by relací mezi subjektem a objektem, mezi osobou a věcí. Vycházíme-li z tohoto hlediska, musí býti pojem věci, pojem osoby na straně jedné a pojem práva na straně druhé na sobě nezávislý. Mělo se skutečně za to, že věc je dána sama sebou (srovn. na př. R a n d a), osoba, že je dána také sama sebou bez normy, a subjektivní právo vyplývá z relace těchto dvou metajuristických pojmů, jsouc samo o sobě také metajuristické. Co zbývalo pro právní vědu? Nic nebo

skoro nic. U Kantů pojmy tyto jsou zasazeny do mravního rozumu a tím jsou odůvodněny, ale historická škola opouštěla tento pojem mravního rozumu a přidržela se ducha národa, což není nic než personifikovaná norma právní. Historické škole byla osoba jevem přírodním, ale ne čistým pojmem přírodovědeckým, neboť byl zde duchovnědný pojem ducha národa. Byla v tom nejasnost, synkretismus hlediska kauzálního a normologického (*μετάβασις εἰς τὸ ἄλλο γένος*), tedy vědecká chyba.

215. Osoba jako personifikovaná norma. — 1. U některých filosofů, najmě u novokantovské školy marburské, se zdůrazňuje, že osoba není nic jiného než mravní zásada, kterou si člověk dal, aby se podle ní řídil. Tato personifikace v morálce je nasnadě, neboť morálka člověka je to, co ho činí stejným; fyzický habitus podléhá neustálé změně a psychický se mění jako Proteus. Norma morální nedá se odloučiti od vědomí jednotlivce a proto je možno při vědomí přiblížeti jen k normám a potud chápati člověka jako jedince neměnného. Tyto normy autonomní morálky dovolují nám chápati člověka jako individualitu; a poněvadž jde o normy jeho autonomní morálky, musíme ho chápati jako entelechii (konečný účel).

2. Tato personifikace normy autonomní morálky přenesena byla na zcela jiné pole, na pole heteronomních norem právních. Kde zde je nutná spojitost mezi normou a vědomím jednotlivcovým? Žádná. Právní norma dotýká se člověka jen potud, že se týká lidských jednání, tedy toho, kdo podle normy jednatí má. Osoba mohla by vystupovati jako povinnostní subjekt, ale v tom smyslu se nechápe tato norma, neboť tento povinnostní subjekt není osobou ve smyslu tradičním. Naopak chápeme člověka pokud je právně relevantní; tento pochoď jde tak daleko, že normy, které tuto relevanci stanoví, se totožní s tím, jehož právní relevanci určují a vedle člověka máme osobu. Tato osoba rovná se oněm normám, které upravují právní relevanci právních jednání, a to tak, že prostřednictvím této skutečnosti — lidské jednání —, která není chápána jako právní skutečnost, převádí se na jediného jménovatelé. Osoba se pojímá jako část člověka a tím se normy identifikují s člověkem, ale současně se od člověka odlišují; následek toho je málo jasný pojem fyzické osoby.

Ještě více je provedena personifikace normy u t. zv. práv-

nické osoby, kde není ani jednotícího jevu, jako je tomu u osoby fyzické. Spolek, korporace, nadace není nic jiného než personifikované spolkové stanovy atp. Personifikace nepřipíná se vždy na stejnou skutečnost a proto se hledisko mění podle toho, k čemu tuto personifikaci připínáme. Obtíž je v tom, že spisovatelé si neuvědomují, že jde o takovou personifikaci, a hledají stále reálnost právnícké osoby.

Personifikací normy je i pojem osoby jakožto subjektu normy, t. j. normotvůrce. I když pojem tento právně-filosoficky je velmi závažný, přece leží již za hranicemi vědního chápání normy a proto pojem subjektu normy není pojmem vědy právní. Norma jako jev je nám směrnici naší vůle, motivem našeho jednání, a tak jsme ochotni vůli a normu zaměnití. Norma, najmě heteronomní norma, není jednotící vůli a nesmíme si normotvůrce představití jako osobu, která něco „chce“ a poněvadž něco chce, dává normy. Hledisko naše je omezeno normou a proto normotvůrce není nic jiného než norma sama. Osoba jako normotvůrce je chápána v § 26 obč. z.

216. Osoba jako právní skutečnost. — V normě máme dvě skutkové podstaty, které jsou spolu povinnostně spojeny. Tím je obsah normy vyčerpán. To, čemu říkáme obsah normy, je buď část podmiňující nebo podmíněné skutkové podstaty. Říkáme také, že v normě je stanovena povinnost, pak že se musíme tázati, kdo co je povinen. Otázka „kdo je povinen“ míří na subjekt povinnosti. Tomuto subjektu povinnosti říkáme také osoba. Ve skutečnosti jde o část podmíněné skutkové podstaty, t. j. co má nastati, splní-li se podmiňující skutková podstata. Čistá věda právní dospěla k nauce, že v pojmu norma nemá místa pojem osoby, ale přestala na tom, že konstatovala v některých případech personifikaci normy. Čistá věda právní nemohla se dále dostat, poněvadž věda tato abstrahuje od všelikého obsahu normy. Když však přihlížíme k možnému obsahu normy, shledáme, že to, co dosavad označováno bylo za osobu, tvoří část podmíněné skutkové podstaty. Poznání to je najmě důležité při t. zv. právníckých osobách, které bez toho nedají se ani vyložití, ale i u fyzických osob je to důležité, neboť jde o relevanci činů lidských, které jsou určeny normou.

217. Odpovědnost. — Odpovědnost označuje nám prostě to, že subjekt povinnosti má něco udělati, je tedy hromadný název

pro to, že někdo je povinen. Dále označuje nám odpovědnost to, že na nesplnění jedné normy nastupuje norma sankční a že podmíněná skutková podstata jedné normy stává se podmiňující skutkovou podstatou normy druhé. Není tedy odpovědnost nic jiného než zase označení pro zvláštní spojení skutkových podstat dvou norem. Při heteronomii právních norem nemůžeme operovat s odpovědností ve smyslu přičetnosti psychické nebo odpovědností mravní.

Odpovědnost je pojem vytvořený na poli etiky a nedá se beze všeho přenést na pole právní vědy. Odpovědnost — či přičitatelnost, Zurechnung — znamená nám jednak jednotu právního řádu (právo jako vůle státu), jednak značí nám povinnostní subjekt (tento není pojímán jako skutečnost, nýbrž jako personifikace povinnosti, t. zv. centrální přičitatelnost), konečně nám značí souhrn předpisů, týkajících se lidských jednání (osoba jako subjekt práva). Ve všech třech případech jde o personifikaci normy, jenže v tom onom případě klade se větší důraz na tu nebo onu okolnost.

218. Způsobilost k právům a právním činům. — 1. V literatuře se rozeznává způsobilost osoby k právům a způsobilost k právním činům. Způsobilost k právům sc. subjektivním znamená prostě to, že osoba je osobou. Subjektivní právo je pojato ve smyslu právního panství a to znamená, že osoba může podle své libosti spravovati jmění své a v rámci zákonů libovolně jednati. Jednání tato řídí se normami a to normami autonomní morálky. V přirozeném právu umísťovali právo do mravního rozumu člověka, v tomto mravním rozumu nalézalo se spojení mezi morálkou a právem; důsledek toho byl, že autonomní morálka vzata za doplněk práva a z normotvorného subjektu morálky stal se subjekt práva. Tento subjekt práva opírá se o meta-juristický stav autonomní morálky, ale (jak uvidíme při výkladech o věci) jde i zde o určitou právní skutečnost.

2. Způsobilost k právním činům nás poukazuje na to, pokud lidské chování je právně relevantní. Praví se, že každý člověk je stejně způsobilý k právům, ale ne každý je stejně způsobilý k právním činům; to znamená, že každého člověka považujeme s hlediska mravního za entelechii, ale jeho jednání právní řád hodnotí nestejně. Právě zde nejasnost základního postoje způsobila nejvíce zmatku.

219. Druhy právních činů. — 1. Právní jednání znamená čin, který je podmiňující konkrétní skutkovou podstatou odvozené normy, tedy smlouvy (§§ 863—869) posledního pořízení (§§ 552 a násl.). Jde-li o rozhodnutí soudní, neříkáme podmiňující skutkové podstatě právní jednání, nýbrž soudní řízení, podobně jako správní řízení, trestní řízení atp.

2. Delikt je právně relevantní čin, který je podmiňující částí normy, stanovící povinnost k reparaci. Pojem deliktu je převzat z etiky a jde vlastně o negativní pojem mravního jednání. V hodnotící morálce každý čin lidský musí býti buď mravný anebo nemravný. V právu máme skutečnost odpovídající normě, nebo normě neodpovídající, ale mimo to máme stav, který je právně nerozhodný. Tím se liší právo od morálky, a proto pojem deliktu v právu má jiný význam. Doposud rozdílnost poznávacího postoje nebyla rozpoznána, a proto je v pojmu deliktu velmi mnoho nejasností, a to tím více, že nadto do toho zasahuje i spekulativní metafysika.

3. Projev vůle je také pojem nejasný. Jde jednak o to vyjádřiti, že někdo je subjektem normy, tedy o problém filosofický a ne vědecký. Pojem tento zase pramení v mravním rozumu, k němuž spojuje se jak autonomní morálka, tak i heteronomní právo. Projev vůle je pro nás skutečnost, tedy druh právního činu.

4. Právní čin v užším smyslu jsou projevy lidské aktivity, které nejsou kvalifikovány některým předchozím způsobem, sem patří na př. svědectví poslední vůle (§ 579, 591 obč. z., cf. § 2 zák. čl. XVI/1876), prohlášení poručníka (§ 865 obč. z., cf. §§ 15, 20, 27, 28, 32, 87, 113 zák. čl. XX/1877) atp.

§ 2. Osoby přirozené.

220. Pojem osoby přirozené. — Člověk je přirozenou osobou, poněvadž jde o individualitu, která je nám dána „přirozeně“, což ve vědě znamená, že je nám dána s hlediska přírodní vědy, t. j. biologie. Přirozená osoba nerovná se pojmu člověk, nýbrž člověk je osobou jen potud, pokud je právně relevantní. To znamená, že shrnujeme všechny právně relevantní vlastnosti lidské v jedno a činíme z nich individualitu danou pod aspektem právních norem. Jde tedy o pohled na skutečnost prostřednictvím normy, což znamená, že člověk je zde pojat

teleologicky. Teleologické chápání člověka je i v etice, a poněvadž každý člověk má etiku a podléhá etice, tedy i každý člověk může být zachycen sítí morálních norem, takže je pak etickou jednotkou, etickou individualitou. Osoba je tedy derivát norem, ale musíme dobře zkoumati, kterých norem, zda norem etických, či norem právních. Jak z předchozího je patrné, zaměňuje náš obč. zák. oba postoje pod vlivem přirozeného práva.

221. Proč máme zvláštní předpisy o osobách? — 1. Jde o legislativně technické opatření, aby nebylo nutno stále opakovati, pokud je člověk způsobilý k právním činům, pokud je právně relevantní. Předpisy nejsou tedy samostatnými normami, nýbrž jsou rámcovými předpisy podmiňujícími nebo podmíněnými právních skutečností.

2. Vedle toho máme t. zv. práva osobní, jimiž se označují legitimace jednotlivce dožadovati se ochrany své svobody, kdyby jej někdo utiskoval. Práva osobní jsou velmi málo propracována, neboť absolutní stát, ať jde o absolutismus panovníkův či absolutismus stran politických, nechtěl trpěti, aby se poddaní mohli starati sami o svoji svobodu, a proto i u nás ochrana svobody jednotlivce se provádí ex offio policejními opatřeními.

222. Systematika obč. zák. — Občanský zákoník pojednává o t. zv. osobních právech v prvním dílu. Pojednává o nich podle římského práva nejprve v status libertatis (§§ 16—27), pak v status civitatis (§§ 28—39), konečně v status familiae (§ 40 násl., k čemuž se připojují kapitoly druhá až čtvrtá prvního dílu).

223. Počátek přirozené osoby. — Člověk počíná být osobou narozením, čímž rozuměti jest okamžik, kdy dítě opustí lůno matky. Dítě se musí naroditi živé (nemusí být života schopné). Potrat není narození. Důkazní břemeno je upraveno takto: Kdo má dokázati, že se dítě narodilo, musí dokázati, že se stal porod, ale nemusí dokazovati, že se narodilo dítě živé. Druhé straně náleží dokázati, že se dítě narodilo mrtvé (§ 23).

224. Lidé nezrození. — 1. I lidé nenarození jsou právně relevantní. Obč. zák. v § 22 přejímá zásadu římského práva: nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur (srovn. D. 1, 5, 7). To znamená, když by člověk byl býval zrozen v určité době a měl z toho nějaké výhody, pak nemá o tyto vý-

hody přijíti, i když se narodí později, jen když už byl zplozen, t. j. nošen těhotnou matkou. Výhoda není blíže označena. Obč. zák. převádí tuto poučku na subjektivní práva, čímž se však nic nezíská.

Příklady: Podle § 536 musí dědic žít v době delace dědictví, podle § 22 dostačí, byl-li aspoň v té době zplozen a narodil-li se později živ. To vystupuje markantně najmě při zákonné postoupnosti (§§ 727, 730). — Matka utrpěla úraz, dítě se narodilo zmrzačené, dítě má nárok na náhradu škody. — Sem patří i různé smluvní doložky, které dávají výhody třetím osobám (při smlouvách podle § 881) v předpokladu, že určitá osoba žila v rozhodnou dobu. Bude věci interpretace vyložití, zda nasciturus měl tím být vyloučen.

2. Osobám nenarozeným zřizuje se opatrovník § 274 (na Slovensku omezeně § 128 z. čl. XVI/1894, § 30, lit. b) zák. čl. XX/1877).

3. Právním jednáním mohou být dány výhody a nároky i osobám, které se narodí teprve v budoucnu, tak na př. při fideikomisární substituci (§ 612), k tomu dv. dekr. z 29. května 1845, č. 888 sb. z. s., dále může se tak státi při smlouvách ve prospěch budoucích pokolení (§ 881), což není blíže v obč. zák. upraveno, poněvadž se na tuto možnost nepomýšlelo.

225. Smrt. — 1. Právní osobnost člověka končí se smrtí. Tak zv. občanská smrt není u nás známa a odporuje ustanovení § 16 obč. zák. a naší ústavě.

2. Důkaz smrti provádí se veřejnou listinou — úmrtním listem, který se zřídí na základě úředního ohledání mrtvoly. Není-li možno důkaz provést úmrtním listem (na Slovensku viz čl. XXXIII zák. 1894), musí se provést důkaz soudně podle řízení upraveného zákonem ze dne 16. února 1883, č. 20 ř. z., a zák. z 31. března 1918, č. 129 ř. z. Při čemž se dokazuje, že zemřelý po určitém dnu již nežil.

Rízení je v podstatě ediktální. Soud vydá edikt se lhůtou nejméně 3 měsíční. Vyhledávání děje se podle řízení nesporného. Zjistí-li se, že osoba určitého dne nepřežila, považuje se den ten za její den úmrtní. Proti tomu nemožno dokazovati, že zemřelý žil ještě po tomto dni (§ 10 c), § 10 a) zák. č. 129/1918 ř. z.), avšak každý, kdo má na tom t. zv. právní zájem (t. j. byl-li by den úmrtní pro jeho právní poměry relevantním), může žádati za opravu; konečně může tak učiniti i finanční prokuratura (na Slovensku státní zástupce), když osoba domněle mrtvá

se sama přihlásí u soudu, tedy po zjištění totožnosti výrok soudní se bez dalšího zruší (§ 10 b) cit. zák.). O soudním důkazu smrti na Slovensku § 744 ops.

3. Je-li pochybno, kdo z více lidí zemřel dříve a kdo později, má se za to, že zemřeli současně; kdo tvrdí opak, musí to dokázat, která z osob zemřela dříve nebo později (§ 25).

Zemře-li při porodu matka i dítě, má se za to, že dítě se narodilo živé, ale že zemřelo současně se svou matkou. Přesně v měst. právech F. 46. Domněnka § 25 obč. zák. je širší než domněnka § 20 něm. obč. zák. Na Slovensku podobné domněnky nemáme.

226. Prohlášení za mrtvého. — Při prohlášení za mrtvého nedokazuje se, že někdo zemřel, nýbrž jen kvalifikovaná nevěstnost, t. j. že po té osobě nebylo po předepsaný čas ani vidu ani slechu. Soud prohlásí po předepsaném řízení osobu tu za zemřelou, t. j. od určitého dne, soudem stanoveného, je za to mít, že osoba ta již nežije. Tím se liší prohlášení za mrtva od soudního důkazu smrti.

227. Nevěstnost. — 1. Doba je stanovena v zemích historických i na Slovensku podstatně stejným způsobem:

a) uplynulo-li od narození osoby nejméně sedmdesát let a je-li tato pět let nevěstná (§ 24, č. 1 obč. z., § 733, č. 2 ops.),

b) neuplynulo-li ještě sedmdesát roků, ale nejméně třicet roků od narození, žádá se desetiletá nevěstnost (§ 24, č. 1 obč. z., § 733, č. 1 ops.); osoby mladší třiceti roků nemožno prohlásiti za mrtvy,

c) byl-li ve válce těžce raněn anebo jako účastník války stal se nevěstným, a tři léta byl nevěstný (§ 24, č. 2 obč. z., § 733, č. 3 ops.),

d) ztroskotala-li loď a byl-li nevěstný po tři léta (§ 24, č. 3 obč. z., § 733, č. 4 ops.),

e) zmizel-li někdo v události blízké nebezpečnosti smrti a byl-li nevěstný po tři léta (§ 24, č. 3 obč. z., § 733, č. 5 ops.).

2. Počátek lhůt těchto je různý:

a d a), b) podle obč. z. i podle ops. lhůty se počínají koncem toho roku, kdy poslední zpráva byla dána;

a d c) podle obč. z. i podle ops. od konce toho roku, kdy se vojna skončila;

a d d) podle obč. z. od konce toho roku, kdy se loď ztrosko-

tala, anebo od konce tří let poté, co se stala loď sama nevěstnou; podle ops. počíná se lhůta nevěstnou dnem ztroskotání lodi; stala-li se loď sama nevěstnou, tedy od konce roku, který následoval poté, co o lodi byla poslední zpráva;

ad e) podle obč. z. od konce toho roku, co se událost stala, podle ops. ode dne, kdy se událost stala; nedá-li se přesně určit tento den, tedy od toho dne, kdy nebezpečí smrti pominulo.

228. Řízení při prohlášení za mrtvého. — V zemích historických provádí se podle zákona ze dne 16. února 1883, č. 20 ř. z. a zákona ze dne 31. března 1918, č. 129 ř. z., na Slovensku podle ustanovení §§ 735—743 ops. Zásady jsou velmi podobné:

a) řízení zahajuje se k žádosti osoby, která má na tom právní zájem (§ 732 ops., nejasně § 5 zák. 20/1883),

b) soud zřídí nevěstnému opatrovníka, shledává-li to nutným (§ 6 zák., č. 20/1883, § 739, II ops.),

c) jádrem řízení je edikt, kterým soud vyzývá nevěstného, aby se k soudu dostavil nebo dal o sobě zprávu, dále se vyzývají všichni lidé, aby o nevěstném soudu oznámili vše, co by mohlo jeho nevěstnost osvětliti (§ 7 zák. č. 20/1883, § 739, III., IV. ops.),

d) lhůta ediktální je jeden rok (§ 7 zák. č. 20/1883, § 739, IV. ops.), výjimky z toho jsou v § 5, II., § 7, II. zák. č. 20/1883, § 739, IV. in f. ops.),

e) po lhůtě ediktální rozhodne soud na novou žádost o prohlášení za mrtva (§ 8 zák., č. 20/1883, § 739, IV. ops.).

229. Účinky prohlášení za mrtva. — 1. Soud stanoví den, který je považovati za den úmrtí (§ 8 zák. č. 20/1883, § 734, 741, II. ops.); jím je buď den, o němž je zjištěno, že jej nevěstný nepřežil, anebo poslední den lhůty nevěstnosti, a sice musí tento den úplně uplynouti.

2. Tento den rozhoduje o domněnce, že nevěstný žil až do toho dne, a pak o domněnce, že po tomto dni už nežil.

3. Prohlášení za mrtva stanoví pouze domněnku, kterou možno vyvrátiti buď v procesu obyčejnými důkazními prostředky (§ 278 obč. z.), anebo zvláštním řízením podle § 10 a) zák. č. 20/1883 (č. 129/1918), po př. § 745 ops. Dokazovati možno, že nevěstný zemřel dříve nebo později. Dostaví-li se nevěstný sám

k soudu a zjistí-li se jeho totožnost, výrok soudní o prohlášení za mrtva se ovšem zruší.

4. O jmění prohlášeného za mrtva zahájí se řízení pozůstalostní a všechny jeho poměry majetkové zařídí se tak, jako by určeného dne byl zemřel.

5. Manželství tímto prohlášením za mrtva se nerozlučuje; k tomu je zapotřebí zvláštního kvalifikovaného řízení podle §§ 112, 113 obč. zák., § 9 zák., č. 20/1883, po př. § 743 ops. Majetkové poměry manželů upravují se podle obyčejného prohlášení za mrtva.

230. Zvláštní řízení pro účastníky světové války. — Nezvěstní účastníci světové války prohlašují se za mrtvy podle zákonů ze dne 31. března 1918, č. 129 ř. z., ze dne 30. června 1921, č. 252 Sb. z. a n. Odchytky záleží ve zkrácení lhůt nevědění a ulehčení celého řízení soudního. Na účastníky jiných válek, jichž se účastnili Čechoslováci, předpisy vztahovati nelze.

231. Účinky zrušeného prohlášení za mrtva. — Pozůstalostní soud zruší odevzdání pozůstalosti a uvede domněle mrtvého opět v držbu jeho věci. Domnělý dědic je považován za držitele neobmyslného (§ 278 obč. z.). Třetí osoby jsou chráněny § 307 obč. z. a veřejnou věrou knih pozemkových. Opraví-li se datum dne úmrtí, zůstává odevzdání pozůstalosti v platnosti, pokud se tím delace nemění (§ 536 obč. z.).

§ 3. Jméno.

232. Právní význam jména. — Člověk, pojatý jako individualita odvozená z právních norem, je osobou ve smyslu právním. Promítnutí této individuality do ústředního bodu nazýváme přičitatelností neboli odpovědností této osoby. Tedy pokud je osoba odpovědná, potud sahá její individualita, a pokud jde o tytéž normy, stanovíci totožnost subjektu odpovědnosti, potud jde o tutéž osobu. Vnější označení osoby je jméno.

233. Způsob jména. — Každá osoba má dvě jména: vlastní a rodové (příjmení). Rodové jméno označuje jednotu rodovou, vyvinulo se vlivem římského práva — i u nás — z ustanovení o gentilském jménu. Z římského práva převzato je také ustanovení, že se rodové jméno určuje podle zásady agnátské.

234. Rodové jméno. — Úprava je tato:

a) Děti manželské obdrží rodové jméno otcovo (§ 146 obč. z., § 160 obč. z., Trip. I., 7, I., 51, § 3, čl. zák. XXXIII./1894, § 44).

b) Děti nemanželské obdrží jméno matčino (§ 165 obč. z., obdobně na Slovensku).

c) Dětem nalezeným, jichž jméno je neznámo, udělí jméno pěstouni nebo nalezinec. Jméno to je jim dáno jen prozatím, pokud se nezjistí jejich pravé příjmení.

235. Změna jména. — 1. Nikdo nesmí o své újmě změnit své jméno. Sankce není dána v soukromém právu, nýbrž v předpisech policejních a trestních. Soukromoprávně může mít neoprávněná změna jména za následek případný nárok na náhradu škody (§ 1295 obč. z.), po případě může jíti o jednání pokrytné (§ 916 obč. z.).

2. Ze zákona nastává změna:

a) jména ženy provdáním jejím (§ 92 obč. z., zák. čl. XXXI.-1894, § 94), je to zbytek capitis deminutionis minimae římského matrimonia cum manu,

b) jména dětí nemanželských legitimací dodatečným sňatkem rodiček (§ 161 obč. z.), podle okolností i legitimací rozhodnutím vlády (§ 162 obč. z.), obdobně i na Slovensku podle soudní praxe,

c) jména dětí adoptovaných podle znění adopční smlouvy (§ 3 zák. č. 56/1928).

3. Změna jména může nastati rozhodnutím správního úřadu. V některých případech má osoba nárok na změnu jména:

a) přestoupí-li osoba židovského vyznání na křesťanství (dv. dekr. z 5. června 1826, sb. z. pol., sv. 54, č. 36),

b) udělí-li manžel nemanželské matky své jméno jejímu nemanželskému dítěti (§ 165, II., obč. z.).

V jiných případech rozhoduje v zemích historických zemský úřad (nař. min. z 18. března 1866, č. 1452), který povoluje změnu jména, jsou-li dány závažné okolnosti, které změnu jména odůvodňují.

236. Vlastní jméno. — Původ vlastních jmen jest hledati v křesťanství, které při křtu dávalo křtěnci jméno některého svatého, aby se tak stal účastným transcendentní obce křes-

fanské. Až do josefinských dob panovala u nás zásada, že stát je *republica christianorum* (na tom nic neměnila ani doba od roku 1415 do 1627), což znamenalo, že křtem přijímán byl mezi občany státu; z toho plynulo, že každý, zrodivší se z rodičů křesťanských musil býti pokřtěn, z nekřesťanů byli trpěni jen lidé židovského vyznání, žijící ve svých rezervacích. Tyto předpisy doznaly u nás potud změny, že nikdo není nucen, aby dal své děti pokřtiti, následkem toho není nikdo nucen, aby dal svému dítěti vlastní jméno. Předpisy o matrikách prostě předpokládají, že rodiče dávají svým dětem vlastní jména.

237. Matriky. — Úřední seznamy o narozených a sňatcích podávají nám autentický důkaz o jménu a příjmení. Oprava v matrice může se státi jen administrativní cestou. Matriky vedou u nás jednak politické úřady, jednak duchovní státem uznaných církví; v obou případech jde o státní orgány.

238. Pseudonym. — Pseudonym znamená doslovně lživé jméno; je to jméno, jež si někdo přikládá při zvláštní činnosti (herecké, spisovatelské, sportovní). Užívání pseudonyma je dovoleno všude tam, kde trestními nebo správními předpisy není předepsáno užívati jména občanského, ale nesmí tím nastati záměna s jinou osobou, ať označenou jménem pravým či pseudonymem. (Srov. případ slavné zpěvačky Destinové.)

239. Firma. — Obchodní jméno kupce plného práva jmenuje se firma (od lat. slova *firmare* = podpisovati). Obchodní jméno je podrobno zvláštním předpisům obchodních zákoníků našich; podotknouti je, že firmu možno prodati podle zákonných předpisů, což u jména občanského je zcela vyloučeno.

240. Ochrana jména. — 1. Lidem je jméno symbolem též mravní osobnosti lidské, a proto je lidem čistota jména cennou hodnotou; proto jim záleží na tom, aby někdo druhý jména toho nepoužíval, poněvadž to považují za zásah do své osobnosti. V absolutistickém státě ochrana byla poskytována policejními prostředky, v dobách uvolňování tuhé státní organizace policejního státu nedostačovala tato policejní ochrana a proto zavedena ochrana jména tím, že dotčené osobě dán byl žalobní nárok proti tomu, kdo jména zneužívá. Aktivní i pasivní legitmace je zase uspořádána podobným způsobem jako při žalobě vlastnické, takže se mluvíválo i o vlastnictví ke jménu. Názvo-

sloví to neodpovídá struktuře obč. zák., neboť vlastnictví jest omezeno jen na majetkoprávní poměry.

241. Žalobní nároky. — Nositel jména může se domáhati:

- a) zákazu, aby druhý jména jeho nezneužíval,
- b) ochrany svého jména proti tomu, kdo mu je upírá,
- c) náhrady škody.

242. Žaloba zdržovací. — 1. Podle § 43 obč. zák. možno se domáhati zákazu, aby žalovaný užíval jména žalobceva. Pseudonym je postaven na roveň občanskému jménu, musí jíti o pseudonym vžitý, neboť náhodné použití stejného pseudonymu dvěma různými lidmi nedává tohoto nároku; dále musí pseudonym zasahovati stejný obor působnosti, ačli nejde o pseudonym tak známý, že zatlačuje i jméno občanské (Vrchlický, Mahen, Destinová atp.), takže pseudonym přejímá funkci jména občanského.

Příklady: a) cizího jména bez dovolení jeho nositele se nesmí užívati ani jako slovní známky, ani jako označení věci (na př. Kramářova chata, Masarykovy sady, Švehlův dům atp.). I proti obci bylo by možno vystoupiti žalobou podle § 43 na zákaz pojmenování ulice určitým jménem. — b) Vydává-li manžel svoji milenku za svoji manželku a vystupuje-li tato pod jménem svého milence jako jeho manželka, může pravá manželka onu milenku žalovati. — c) Zola ve svém románu *Pot Bouille* použil pro jednu osobu jména *Duverdy*. Nositel toho jména žaloval, aby se jeho jména tak nezneužívalo, a spor byl rozhodnut v jeho prospěch (trib. de la Seine 15. 2. 1882). d) Analogicky možno použití této ochrany i pro divadelní zneužití podoby (případ doktora *Charcota* ca *Comédie française* 1896). — Zneužíváním jména je i používání jména k podpisu na provolání, nedá-li osoba dotčená k tomu svého svolení.

2. Užívání musí býti bezprávné. Není bezprávným užíváním, děje-li se tak se svolením nositele jména. Nositel jména nemůže se k tomu trvale zavázati, poněvadž jméno je součástí jeho mravní osobnosti a svoji mravní osobnost nemůže trvale omezovati, což by se přičilo principu § 16 obč. zák. Dovolení toto je proto vždy odvolatelné; ale odvolatelnost nemusí býti libovolná, může býti omezena na důležité příčiny, ale za tuto hranici jíti nesmí. Posouditi, co je považovati za důležitou příčinu, náleží vždy soudci, strany nemohou tak předem učiniti.

3. Vyžaduje se, aby nositel jména byl bezprávným užíváním jeho omezován (*beeinträchtigt*), t. j. že mu z toho vznikne újma ať majetková, ať sociální (domnělá příbuznost), ať morální.

Osobnost žalujícího je tedy nějakým způsobem podle panujícího názoru dotčena. Další omezení zákon neobsahuje.

4. Petit zní na zákaz dalšího užívání jména. Předpokladem není majetková újma. Dostačí jediný zásah, ale musí jít o svémocný zásah podle zásady žaloby o rušení držbě. Nebezpečí opakování není předpokladem žaloby, ale nelze žalobu připustiti, kde opakování povahou věci je vyloučeno.

243. Ochrana užívání jména. — Jde o žalobu proti tomu, kdo tvrdí, že domnělému nositeli jména právo na toto jméno nepřísluší. Žaloba jde na určení, že nositel jména užívá svého jména po právu. Rozhoduje zápis v matrice. Zápis v matrice může být vadný. Oprava matriky provádí se ve správním řízení. Je otázka, zda může někdo, kdo užívá jiného jména než je v matrice zapsáno, žalovati druhého, jenž mu upírá právo na toto jméno, na to, že mu jméno takové přísluší.

Žaloba je žalobou určovací a proto je třeba náležitosti podle § 228 c. ř. s. (právní zájem na brzkém určení).

Žaloba tato je možná i jako žaloba navzájem proti žalobě zdržovací.

244. Náhrada škody. — Majetková škoda může být způsobena nositeli jména buď neoprávněným užíváním jména anebo upíráním jeho. Podle zásady § 1295 může se poškozený nositel jména domáhati náhrady škody. Předpokladem je škoda majetková a zavinění žalovaného. Žaloba tato je majetkoprávní, prvé dvě žaloby jsou žaloby statutární.

245. Speciální ochrana jména. — Patří sem ochrana firmy (čl. 27, resp. § 10 obch. z.), ochrana jména živnostníkovy (§ 49, česko-mor. živn. ř. § 62 slov. ž. ř.) jména původcovy (§§ 12, 13 původ. z.) podnikatelovy (§ 29 z. o n. s.). Ochrana tato je dána jen v určitém směru činnosti nositele jména, kdežto ochrana podle § 43 obč. z. je obecná.

§ 4. Způsobilost k právním činům fyzické osoby.

246. Rozdíly způsobilosti. — 1. Rozeznáváme úplnou způsobilost k právním činům, neúplnou způsobilost a úplnou nezpůsobilost. Rozdělení na způsobilost k právním jednáním a deliktům není systematicky oprávněná.

2. Úplnou způsobilost k právním činům nazýváme svéprávností. To znamená, že každé jednání lidské, pokud není omezeno na určitý druh lidí, může od svéprávné osoby být předsevzato s právní relevancí, ať již je tato relevance příznivá či nepříznivá (delikt).

3. Všechny ostatní fyzické osoby jmenujeme nesvéprávné, a to úplně nesvéprávné anebo omezeně nesvéprávné. Stupně jsou různé podle míry omezení.

247. Svěprávnost. — Člověk se stává svéprávnou osobou:

a) dosažením věku zletilosti, t. j. dovršením 21. roku věku svého (zák. 447/1919),

b) prohlášením soudu buď propuštěním z moci otcovské (§ 2 zák. č. 447/1919) anebo prominutím let (§ 5 zák. č. 447, 1919),

c) když s povolením svého zákonného zástupce počne provozovati živnost (§ 5 zák. čl. XX./1877),

d) na Slovensku žena stává se provdáním svéprávnou (čl. zák. XXIII. z 1874).

248. Nesvéprávnost. — Osoby nesvéprávné jsou:

a) lidé, kteří nedosáhli 21. roku věku svého,

b) nepřičetní,

c) kteří výrokem soudním byli zbaveni svéprávnosti,

d) nad nimiž moc otcovská byla prodloužena.

249. Nesvéprávnost pro nedostatek věku. — Stupně rozhodné pro stanovení svéprávnosti jsou tyto:

1. Do sedmého roku života. Osoby do sedmého roku jsou úplně nesvéprávné, t. j. jejich jednání nemá vůbec žádné právní relevance. Jejich jednání je považováno za událost, která jako taková může být právní skutečností, ale ne podmínkou odpovědnosti tohoto dítěte. (§§ 49, 310, 865, 1308 obč. zák.).

Dítě šestileté hodí zlovolně kamenem a poraní člověka; jednání jeho je vzhledem na ně samotné zcela irrelevantní, odpovědným možno činiti jeho rodiče a p., takže jednání dítěte je v tom směru událostí, která je podmínkou odpovědnosti rodičů.

2. Do dvanáctého roku života. Na Slovensku nabývá se dospělosti (legitima aetas) dosažením 12. roku (Trip. I., 111, § 3, čl. zák. XXXI. z 1894, § 6 a § 127, lit. a) a tím omezené způsobilosti k právním činům (Trip. I., 111, § 5).

3. Do čtrnáctého roku života. Čtrnáctým rokem nabývá se dospělosti. Od 7. do 14. roku jsou nedospělci omezeně způsobilí k právním činům vzhledem na svoji odpovědnost: mohou nabytí držby (§ 310 obč. zák.), mohou svými právními jednáními nabývat, ale nemohou se zavazovat (§ 865).

4. Šestnáctý rok života. Na Slovensku šestnáctým rokem nabývá osoba ženská způsobilosti uzavřít sňatek (§ 7 zák. čl. XXXI. z 1894) se svolením zák. zástupce (§ 8).

5. Do osmnáctého roku života. Dospělí se mohou zavazovat smlouvami služebními (§§ 152, 246 obč. zák.), na Slovensku je třeba svolení zák. zástupce (§ 7, zák. XIII. z r. 1876), s tím, co získali svojí prací mohou samostatně nakládati a do výše toho mohou se i zavazovat (§§ 151, 246) mohou s dovolením zák. zástupců vejít ve sňatek (§ 49), mohou činit poslední pořízení ústně před soudem nebo před notářem (§ 569), jsou způsobilí k deliktům (§§ 1308, 1309, 1310). Na Slovensku jednak podle soudní praxe rozhoduje 12. rok, resp. psychická vyspělost, jednak čl. zák. XII. z 1894, § 112 a j.

Způsobilost k deliktům je rozhodná i pro tu okolnost, má-li se odmítnout nárok na náhradu pro vlastní zavinění (§ 1302 obč. zák., § 2 zák. o ruč. aut., §§ 5, 2, zák. o ruč. žel.). Odmítnutí žaloby může se státi však z toho důvodu, že jednání neodpovědného poškozeného může se považovat za náhodu, za niž nikdo neodpovídá. Toto je velmi důležité najmě při poranění dětí autem, když dítě neopatrně vběhlo vozu do cesty.

6. Do zletilosti. Úplná svoboda činit poslední pořízení (§ 569 obč. zák., § 21 zák., čl. XVI. z 1876), schopnost býti svědkem při posledním pořízení (§ 591 obč. z., § 2 zák., čl. XVI. z 1876), může jim býti ponechána správa příjmů z jejich jmění (§ 3 zák., č. 447/1919), mohou býti propuštěni z moci otcovské a mohou jim býti prominuta léta. Na Slovensku mužové mohou uzavřít sňatek (§ 7, zák. čl. XXXI./1894, viz též § 8).

Povolení podle § 3 zák. čl. 447/1919 má za následek pekulární způsobilost k právním jednáním podobně jako v případech §§ 152, 246 obč. z.

250. Jiné stupně věkové. — Menší rozdíly způsobilosti k právním činům máme i za zletilosti, ale nespádajíce prakticky na váhu, nestanoví nám hranice svéprávnosti. Stupně věkové jsou:

a) 40tý rok věku: osoby starší čtyřiceti let mohou adoptovat (§ 1 zák. č. 56/1928);

b) 60tý rok věku: osoby starší šedesáti let mohou odmítnout poručenství (§ 190 obč. z., § 49 lit. a) zák. čl. XX./1877).

251. Rozdíly pohlaví. — V naší ústavní listině je řečeno, že výsady pohlaví se neuznávají. To neznámá, že právní řád nemá vůbec přihlížeti k rozdílům pohlaví. Proklamace rovnosti pohlaví v ústavní listině má ráz více hodnocení než normování. Rozdíly pohlaví jsou zachovány v tom směru:

a) manželka má alimentární nárok proti svému muži (§ 91 obč. z.), zásadně i podle soudní praxe i na Slovensku);

b) dcera má nárok na věno (§ 1220 obč. z. neplatí na Slovensku);

c) ženy mohou odmítnout poručenství (§ 195 obč. z.);

d) na Slovensku ženy s výjimkou matky, osvojitelky, nebo manželky nemohou býti poručníky, po př. opatrovnice (§ 43 lit. a) zák. čl. XX./1877);

e) na Slovensku přísluší vdově zvláštní právo vdovské;

f) v Čechách mají přednost mužští dědici před ženskými v posloupnosti ve střední usedlosti rolnické (§ 6, č. 1 z. z., č. 68/1908, Čechy), na celém území státním v posloupnosti v rolnické nedíly, po př. na přidělené půdě vůbec (§ 40 zák., č. 81/1920);

g) předpisy policejní na ochranu žen zasahují potud na pole soukromého práva, že smlouvy, které se přiči těmto policejním předpisům, jsou podle § 878 obč. z. neplatné.

Významná je zásada ústavní listiny, že omezení žen musíme vykládati v jejich prospěch, pokud žena je ochrany potřebná, a ne s toho hlediska, že muž má míti přednost před ženou.

252. Nedostatky tělesné. — Neznámají v občanském právu mnoho. Pro nedostatky tělesné může býti prodloužena otcovská moc (§ 173 obč. z., § 8 zák. čl. XX./1877). Hluchoněmí mohou žádati, aby se jim dal opatrovník (§ 275 obč. z.), na Slovensku mohou býti dáni pod opatrovnictví (§ 28 zák. čl. XX./1877). Slepí a hluchí, kteří neumějí čísti, němí, kteří neumějí psát, nemohou se písemně zavázat, leč jen listinou notářskou (§ 1, lit. e) zák. 76/1871). Osoba stížená vadou impotentiae coeundi není schopna vejít v řádné manželství (§ 60 obč. z.), na Slovensku

sňatek možno napadnouti pro podstatný omyl (§ 54, lit. c) zák., čl. XXXI./1894). Nemoci jsou důvodem rozluky (§ 13, lit. g) zák., č. 320/1919).

253. Nepříčetnost. — Osoba nepříčetná není způsobilá k právním činům, pokud nepříčetnost tato trvá. Nepříčetnost je označena v obč. z. starším názvoslovím: šílenství (Wahnsinnig), blbost (Blöde), zuřivost (Raserei) (§§ 48, 310, 566, 865 obč. z.). Nemusí jíti o trvalý stav; jde o to, že dotčený není při smyslech, t. j. neovládá se, není schopen správného myšlení, není schopen správné představy, jaké následky bude míti jeho čin. Sem patří i chorobné neodolatelné nutkání, tedy chorobné porušení vůle.

Otázkou příčetnosti zabývá se hlavně kriminalistika. Soudy za časté kladou důraz na to, že rozhoduje pro posouzení příčetnosti, zda je si nepříčetný vědom svého já. Při novějším léčení progresivní paralysy se však zjistilo, že nemocný ani v nejtěžších záchvatech své nemoci tohoto vědomí nepozbývá. Tím předpoklad soudů se ukázal jako vadný. Nepříčetnost neznámá, že někdo je bez sebe, pak nemůže ani jednati a všechna ustanovení o nepříčetnosti byla by bezvýznamná.

254. Prodloužení moci otcovské. — 1. Dovršením 21. roku věku nabývá se zletilosti, když předtím rozhodnutím soudním nebyla otcovská moc prodloužena. Moc otcovská může býti prodloužena:

a) podle § 173 obč. z.: jestliže nezletilec pro své tělesné nebo duševní vady nemůže se sám živiti nebo spravovati věci své, zadlužil-li se značně za své nezletilosti (ač zde nejde o závazky právní), anebo se dopustí takových poklesků (Vergehungen), pro něž je vhodno ponechat ho v moci otcovské;

b) podle § 8 zák. čl. XX./1877: jestliže nezletilec pro své tělesné nebo duševní vady nemůže se sám živiti nebo své věci spravovati, zadlužil-li se značně za své nezletilosti, vede-li nezřízený život, takže musí nadále zůstati pod mocí otcovskou.

2. Řízení je upraveno v zemích historických nesporným řízením, na Slovensku §§ 702—717 ops a § 9 zák. čl. XX. z 1877.

3. Otec zůstává nadále v moci otcovské, nanejvýš může spravovati nadále jmění dítěte jako otec, ne tedy jako poručník nebo opatrovník. Má také všechny prerogativy otce pokud se týče dítěte, nanejvýš co se týče povolení ke sňatku atp. Dítě má dále postavení nezletilce staršího 18 let. I v té příčině je jeho po-

stavení výhodnější než člověka, třeba i jen částečně zbaveného svéprávnosti.

§ 5. Zbavení svéprávnosti.

255. Charakteristika zbavení svéprávnosti. — Soudním výrokem odnímá se způsobilost k právním činům pro duševní chorobu nebo duševní slabost, nebo nedostatek morálních vlastností a sil. Kdo je zbaven svéprávnosti, je nesvéprávný na základě rozhodnutí soudního a nikoliv na základě přímého ustanovení zákona, které váže nezpůsobilost na nepříčetnost. Osoby, které podle svého věku jsou svéprávné, stávají se nezpůsobilými k právním činům, jen dokud jsou nepříčetné a pokud nepříčetnost jejich sahá. Naproti tomu, kdo je nezpůsobilý k právním činům, poněvadž soudem prohlášen za zbaveného svéprávnosti, zůstává jím tak dlouho, pokud trvá právní moc tohoto rozhodnutí, t. j. pokud opačným rozhodnutím soudním zbavení (omezení) svéprávnosti nebylo zase zrušeno, bez ohledu na to, zda je skutečně duševně chorý nebo zda má ty ony mravní nedostatky anebo zda je úplně zdrav.

V historických zemích upravuje tyto otázky cis. nař. ze dne 28. června 1916, č. 207 ř. z. (řád o zbavení svéprávnosti), na Slovensku zák. čl. XX./1877 a třináctý titul ops.

Na Slovensku neuzívá zákon výrazu zbavení svéprávnosti, nýbrž daní pod opatrovnictvo (§ 28 zák. čl. XX./1877, § 271 ops).

256. Kdo může býti zbaven svéprávnosti? — A. V historických zemích:

1. duševně choří (Geisteskrank);
2. duševně slabí (Geistesschwach);
3. alkoholici;
4. kdo zneužívá nervových jedů;
6. marnotratníci.

B. Na Slovensku: mohou býti daní pod opatrovnictví (§§ 28, 87 zák. čl. XX./1877):

1. duševně choří;
2. duševně slabí;
3. hluchoněmí;
4. marnotratníci.

257. Jak možno zbavití svéprávnosti? — V historických zemích může býti zbaven svéprávnosti buď úplně nebo částečně. Úplně zbavený svéprávnosti má zásadně postavení dítěte mladšího sedmi let, částečně zbavený svéprávnosti má postavení dospělého nezletilce.

Na Slovensku osoba daná pod kuratelu je omezeně způsobilá k právním činům; omezenost způsobilosti je vždy stejná, není diferencovaná jako v zemích historických.

A. V obvodu vrchních soudů v Praze a v Brně.

258. Zbavení svéprávnosti pro duševní chorobu nebo slabost.

— Kdo je duševně chorý nebo slabý, je otázkou soudního lékařství. Řád o zbavení svéprávnosti vyžaduje (§ 1), aby nedostatky tyto byly takového stupně, že osoby buď

a) nejsou schopny opatřiti si své věci (odst. I.);

b) jsou sice schopny, ale potřebují podpůrce, který by je podporoval (odst. II.).

V prvním případě zbaví se úplně svéprávnosti, ve druhém částečně.

Úplně zbavený svéprávnosti je vyřazen z občanského života a proto se má k tomu sáhnouti jen tehdy, když nemoc je toho druhu, že jej vyřazuje z lidské společnosti. — Věci člověka jest rozuměti správu jeho majetku, jeho vztahy rodinné, ale i povinnosti občanské. Neschopnost nemusí se táhnouti ke všem věcem, některé si mohou takoví abnormální lidé sami opatřiti; jde spíše o celkový obraz schopnosti nebo neschopnosti jednatí sám za sebe. — Není třeba zbavití svéprávnosti duševně choré nebo slabé osoby, které nemají žádného majetku a jsou v ústavním ošetřování, takže je o ně dosti postaráno. Praxe to zachovává, třebaš hledisko justiční správy je poněkud rozdílné. — Umístění v ústavě choromyslných je upraveno řádem o zbavení svéprávnosti, jde o velmi důležité omezení lidské svobody, neboť člověk umístěný v ústavě choromyslných může býti v něm chován i proti své vůli.

259. Účinky zbavení svéprávnosti. — 1. Osoba zbavená úplně svéprávnosti je postavena na roveň dítěti mladšímu sedmi let. Jejím zákonným zástupcem je kurátor (opatrovník) (§ 3). Funkce kurátora není blíže popsána, ale z ostatních ustanovení musíme dovoditi, že se rovná poručníku a že mu přísluší úplná správa jmění kurandova, též péče o bezpečnost jeho osoby a že ručí třetím osobám za škodu kurandem způsobenou podle § 1309.

Poměr řádu o zbavení svéprávnosti k obč. zák. není jasný. Praxe tvrdí, že zásadně řádem o zbavení svéprávnosti upraveno bylo pouze řízení, jak možno někoho zbavití svéprávnosti, ale že účinky toho jsou upraveny v obč. zák., pokud řád nestanoví výjimek. Z toho dovozuje, že osoby i úplně zbavené svéprávnosti jsou způsobilé učiniti poslední pořizení, jsou-li právě úplně zdravý. Praxe zapomíná, že v prvním dílu řádu o zbavení svéprávnosti jsou materiální předpisy, ale na tolik je dáti praxi za pravdu, že poměr materiálních ustanovení řádu k obč. zák. je velmi nejasný. Praxe opírá se o to, že v § 6 citují se §§ 176, 1210, 1494, ale zapomíná se na to, že §§ 176, 1210, 1494 netýkají se způsobilosti k právním činům, že tedy musily býti zvláště uvedeny, aby se vztahovaly i na úplně zbavené svéprávnosti. Citace § 569 obč. z. v § 4 II. také nic nedokazuje, neboť § 4, II, mění obč. zák., podobně § 568 obč. z. v § 6, II., neboť ustanovení ono se rozšiřuje tímto i na další případy v onom neobsažené.

2. Osoba částečně zbavená svéprávnosti pro duševní chorobu nebo slabost je postavena na roveň dospělému nezletilci. Její zákonný zástupce sluje podpůrce (§ 4, I.). Úchytky jsou od obč. zák. tyto:

a) mohou uzavřiti sňatek jen se svolením soudu a podpůrce (§ 4, II.);

b) mohou testovati jen ústně před soudem, jsou tedy postaveni na roveň nezletilcům mladším 18 let (§ 4, II.);

c) může se jim se svolením soudu poskytnouti volná správa toho, čeho si dobyli svou pílí (§ 4, III.), což je podstatná úchytky v neprospěch způsobilosti těchto kurandů od ustanovení §§ 246, 247, 248 obč. z.

Ustanovení §§ 176 (suspense moci otcovské), 1210 (vyloučení ze společnosti), § 1494 (zastavení promlčení) platí i o částečně zbavených svéprávnosti.

260. Zbavení svéprávnosti pro marnotratnictví. — Toto zbavení svéprávnosti je nejstarší případ zbavení svéprávnosti a sahá až do římského práva. Marnotratníkem je ten, kdo se svým jměním nehospodaří jako řádný hospodář, jehož jednání nejsou řízena principem ekonomie; ať jde o jednání pozitivní (hazardní hra v karty, rozhazování peněz mezi lid) nebo o opomenutí (neobdělávání polí, zanedbávání řemesla). Takových prodigních jednání dopouští se každý člověk, neboť jednostranné zachovávání principu hospodárnosti bylo by lidem nesnesitelné. Ve smyslu řádu o zbavení svéprávnosti je marnotratnictví právně relevantním:

a) jde-li o charakter marnotratný, t. j. jednání dotčeného neřídí se zpravidla principem hospodárnosti, nýbrž nehospodárnosti;

b) vydává-li marnotratník sebe nebo svoji rodinu v nebezpečí nouze, čímž rozuměti jest nouze relativní, t. j. že dotčení jsou v nebezpečí, že nastane podstatné zhoršení dosavadní úrovně životní; rodinou rozuměti jest osoby, které marnotratník má podle zákona živiti, dále sem patří i oni členové jeho rodiny, které se živiti zavázal (opatrovanci, výměnkáři atp.).

261. Zbavení svéprávnosti pro pijanství. — Po prvé se vyskytuje tento důvod zbavení svéprávnosti v něm. obč. zák. Předpokladem je podle našeho práva:

a) navykklé zneužívání alkoholu (§ 3, č. 2), výsledkem nemusí býti opilost, jde jen o zneužívání; sem mohou přijíti i ti lidé, kteří periodicky zneužívají alkoholu (kvartálníci);

b) mohou býti zbaveni svéprávnosti: — vydávají-li sebe nebo svou rodinu v nebezpečí nouze (viz č. 260 b) — nebo potřebuje-li pomoci v opatrování svých věcí — nebo ohrožuje-li bezpečnost druhých lidí.

Zbavení toto provádí se proto, aby pijanu odebrány byly prostředky ke koupi alkoholových nápojů, dále aby mu byl znemožněn úvěr a dělání dluhů.

262. Zbavení svéprávnosti pro zneužívání nervových jedů. — Jde o to, aby zachyceny byly jiné případy, kde se lidé ohamují jinými prostředky než alkoholem, který je sám také nervovým jedem. Sem patří morfinismus, kokainismus atp. Na štěstí jsou případy tyto dosti řídké, ale oběti těchto vášní jsou většími ubožáky než pijani. Tak jako u pijanů předpokládá se chorobná touha po alkoholu, tedy chorobná porucha vůle, tak i v našem případě jde o poruchu vůle co do těchto nervových jedů. Předpoklady jsou jinak stejné jako v předcházejícím případě.

Motiv, proč zavedeno bylo toto ustanovení, je hlavně ten, aby tyto choré osoby mohly býti dány do léčebných ústavů (sanatorií), kde by se mohly léčiti, k čemuž by se samy nikdy neodhodlaly. Jde zpravidla o osoby stojící společensky dosti vysoko ať svým intelektem (básníci, herci, malíři atp.), ať svým majetkem. Touto sociální stránkou liší se od alkoholismu, kde jde zpravidla o vrstvy majetkově i intelektuálně nižší.

263. Důsledky zbavení svéprávnosti uvedené v č. 260 až 262. — 1. Osoby uvedené v § 2 ř. o zb. sv. mohou býti zbaveny svéprávnosti jen částečně, to znamená:

a) jsou postaveny na roveň dospělým nezletilcům, ale jsou více omezeny ve správě svého jmění (§ 4, III.);

b) jsou způsobilé učiniti poslední pořízení jen o polovině svého jmění, ale kteroukoliv formou (§ 568 obč. z.), mohou poslední pořízení odvolati (§ 718 obč. z.), § 6, II. ř. o zb. sv.;

c) nastává suspence jejich moci otcovské (§ 176 obč. z.), jsou vyloučeni ze společnosti (§ 1210 obč. z.), ale nenastává stavení promlčení (§ 1494 obč. z.), § 6, II.;

d) sňatek mohou volně uzavřít, i jinak v rodinných poměrech nejsou omezeni, ale nemohou adoptovati (arg. § 1, odst. IV. zák. č. 56/1928).

264. Zbavení svéprávnosti osoby nezletilé. — Pro duševní chorobu nebo slabost mohou býti úplně zbaveny svéprávnosti i nezletilé osoby starší sedmi let (§ 1, I.) bez ohledu na to, zda jsou pod mocí otcovskou nebo poručnickou (§ 7, II.). Osobám těmto zřídí se kurátor, jímž může býti otec (není-li ho, matka). Otcovská moc je pak suspendována, pokud se nesnáší s postavením kurátora. Účelem toho je, aby dítě tak těžce choré bylo lépe chráněno proti své rodině, která zpravidla není s to, aby se o ně starala, takže i proti vůli rodičů dítě může býti umístěno v ústavě.

265. Prozatímní péče. — Osoba, proti níž je zahájeno řízení o zbavení svéprávnosti nebo jež byla přijata do ústavu choromyslných (§ 16), může býti dána do prozatímní péče (§ 8, I.). Osobě takové zřídí se prozatímní podpůrce (§ 8, II.). Podpůrce prozatímní má postavení definitivního podpůrce (§ 9, I.), ale jeho pole působnosti může býti soudem tu šíře, tu úže vyměřeno. Pokud má jednati podpůrce, potud je osoba chráněná nezpůsobilá k právním činům; jinak je způsobilá (§ 9, II., § 8, IV., § 11, II.). Tímto zkráceným řízením může býti zbaven svéprávnosti, ale rozsah zbavení svéprávnosti je dán na vůli soudům. Prozatímní péče poznamená se v knize pozemkové (§ 8, V.).

Ustanovení §§ 8, 9 míří hlavně na ty případy, kdy jde podle obč. zák. o osoby šílené a blbě, tedy o osoby nezpůsobilé k právním činům ipso facto. Rozhodnutí soudní není v tomto případě konstitutivní skutečností.

266. Řízení o zbavení svéprávnosti. — 1. Příslušným je soud, v jehož obvodu má dotčený své bydliště (§ 12). Náš soud může provisorně zahájiti řízení i proti cizinci u nás usedlému (§ 13).

2. Soud zakročuje z moci úřední, jde-li o duševní chorobu nebo slabost, jinak jen na návrh (§ 25). Návrh mohou podati osoby blízké, jak jsou vyjmenovány v § 26, I., s výjimkou § 26, IV., z veřejných zájmů též státní zástupce (§ 26, II.), v případech § 2 pak i orgány veřejného chudinství (§ 26, III.). V případech, kde soud zakročiti může z moci úřední, může zakročiti na návrh (§§ 29, 31, 34, 40, 49), což má ten význam, že navrhovatel stane se účastníkem tohoto řízení. Podati návrh i v tomto případě mohou jen osoby vyjmenované v § 26.

3. Ve všech případech je předepsáno zvláštní ohledání znalci (§§ 33, 34), zásadně i výslech osoby zbavené svéprávnosti (§ 32).

4. Soud rozhoduje usnesením (§ 35). Proti povolení je opravný prostředek odpor (§ 37) a rekurs (§ 49), proti zamítavému rekurs (§ 49). Útraty řízení hradí osoba zbavená svéprávnosti (§ 61), nebo osoba povinná ji živiti (§ 63). Je-li návrh zamítnut, nese útraty navrhovatel.

5. Odpadla-li příčina, proč zbaven byl někdo svéprávnosti (na př. duševně chorý se uzdravil, pít přestal atp.), jest novým řízením zbavení svéprávnosti zrušiti anebo úplně zbavení změněti v částečné (§ 50). Řízení je podobné jako v případech zbavení svéprávnosti.

267. Počátek a konec zbavení svéprávnosti. — Zbavení svéprávnosti počíná se tím dnem, kdy usnesení soudu bylo doručeno osobě zbavované svéprávnosti, anebo k účelu tohoto řízení zřízenému kurátorovi (§ 65, II., § 67, I). Soud může posunutí počátku zbavení svéprávnosti až do toho okamžiku, kdy usnesení nabude právní moci. Zbavení svéprávnosti se končí za podobných okolností rozhodnutím soudním, že se zrušuje.

B. Na území vrchních soudů v Bratislavě a v Košicích.

268. Opatrovnictví pro duševní chorobu, duševní slabost a hluchoněmost. — Na rozdíl od prvé oblasti právní rozeznává se dvojitá skupina osob, které mohou býti dány pod opatrovnictví:

a) pro duševní chorobu a hluchoněmost, nemůže-li se hluchoněmý dorozuměti pomocí znamení (§ 28 lit. a) zák. čl. XX./1877),

b) pro duševní slabost a hluchoněmost, může-li se hluchoněmý dorozuměti pomocí znamení (§ 28 lit. b) zák. čl. XX./1877).

Rozdíly jsou v řízení, jímž se někdo dává pod opatrovnictví (§ 719 ops týká se bodu a), § 721 ops týká se bodu b)).

269. Opatrovnictví pro marnotratnictví. — Zák. čl. XX. z r. 1877 se jen povšechně zmiňuje, že může býti zřízeno opatrovnictví pro marnotratnictví (§ 28 lit. c).

Nemáme upraveno opatrovnictví pro pítanství a nadužívání nervových jedů; valnou část případů bude možno umístiti pod pojem duševní slabosti, jímž rozuměti je něco jiného než duševní slabost podle řádu o zbavení svéprávnosti. Duševní slabostí je rozuměti lehčí úchytku od normálních duševních schopností, tedy i lehčí úchytky volitivní, kam patří i malá resistance proti požitkům alkoholu a nervových jedů. Jinou velkou část můžeme zahrnouti pod marnotratnost, neboť osoby tyto budou mítí upřenu svoji vůli k získání alkoholu resp. nervových jedů a budou pomíjetí ekonomickou rovnováhu svých potřeb. Poněvadž pro marnotratnictví podle zák. čl. XX./1877 není třeba, aby dotčený vydával sebe nebo svoji rodinu v nebezpečí nouze, je možno připustiti velmi extensivní výklad a tím v důsledcích dojíti ke stejným výsledkům jako v oblasti prvé.

270. Omezená svéprávnost. — 1. Kdo byl dán pod opatrovnictví podle § 28 lit. a), b), c) zák. čl. XX./1877, je částečně omezen ve svéprávnosti, neboť nemůže se bez svolení svého opatrovníka zavázati, práv se zříci, může však nabýti práv právním jednáním nespojeným se vzájemným plněním a zprostiti se závazků (§ 33 zák. čl. XX./1877).

Podle soudní praxe jsou na Slovensku úplně nezpůsobilí k právním činům duševně chorí a duševně slabí, přechodně pomatení a bez vědomí jsoucí. S tím se však nesrovnává doslov § 33 zák. čl. XX./1877. Z rozporu toho musíme vytěžití toto: Osoba, která je nepřičetná, ať pro duševní chorobu nebo slabost (zde ve smyslu blbosti), je ipso facto nezpůsobilá k právním činům, tak jako podle obč. zák. je osoba nezpůsobilá pro šlenství, zuřivost a blbost. Ustanovení § 33 se na tyto případy nevztahuje, neboť osoby tyto jsou úplně nezpůsobilé. Týká se tedy § 33 případů hluchoněmosti, obého stupně, dále duševní slabosti, která nečiní člověka nepřičetným a těch případů, kdy někdo byl zbaven pro duševní chorobu a opatrovnictví nebylo zrušeno, ačkoliv opatrovanec se úplně uzdravil.

2. Osoby, dané pod opatrovnictví podle § 28, lit. a) zák. čl. XX./1877, nemohou uzavřiti sňatek (§ 127 zák., čl. XXXI.-1894).

271. Opatrovnictví osoby nezletilé. — Nezletilec choromyslný nebo hluchoněmý, který se nemůže dorozuměti znameními, může býti dán pod opatrovnictví podle zák. čl. VI. z 1885, což souvisí s internováním dotčené osoby v ústavě léčebném (§ 1). Upraveno je jen řízení, nikoliv důsledky toho v oboru materiálního práva.

272. Prozatímní opatrovnictví. — Soud může podle zák. čl. VI. z 1885 naříditi prozatímní opatrovnictví, je-li nebezpečí v prodlení (§ 5); zásadně jde o prozatímní opatření (§ 9, cf. §§ 245—254 zák. čl. LX. z 1881).

273. Řízení. — Soud dává pod opatrovnictví (§ 31 zák. čl. XX. z 1877) na základě řízení kontradiktorního (§§ 718 až 731 ops), což je podstatná úchylna od předcházející oblasti právní, kde řízení je ovládáno zásadou inkvisice. Řízení na Slovensku odpovídá lépe zásadám moderního soudnictví. Tato přednost je na poli formálního práva, naproti tomu na poli materiálního práva je oblast slovenská zaostlejší proti oblasti vrchních soudů v Praze a Brně.

§ 6. Rozdíly stavovské.

274. Zachování rozdílů stavovských. — Privilegia stavovská byla zrušena, ale jednotlivá rozdílná zaměstnání tím odstraněna nebyla, a s tím související povinnosti, které mají i na poli obč. práva za následek různá omezení.

275. Vojenské právo. — Pro vojsko platilo podle uvozovacího patentu odst. 7. zvláštní právo soukromé, které nebylo kodifikováno, ale roztrženo bylo v řadě velmi nepřehledných předpisů. I u nás máme zvláštní ustanovení v § 36, 54 branného zákona č. 193/1920. Starší ustanovení jsou zachována jen potud v platnosti, pokud nesouvisela s organizací rakousko-uherského vojska (srovn. na př. § 208 lit. b), c) voj. trest. zák. dv. dekr. z 21. února 1842, č. 599 sb. z. s., §§ 11—15 pat. z 24. března 1832, č. 2557 týkající se desertéra, dále odsouzeného podle §§ 45 lit. d), 46, 47 voj. trest. zák.), poněvadž tato organizace byla zrušena zák. č. 9/1918. Podle toho je za to míti, že jsou odstraněna všechna omezení, týkající se jen členů c. a k. rak.-uherského společného vojska, která však se netýkala členů ani c. k. rak. země- a domobrany, ani král. uher. honvédů. Poněvadž většina civilně-právních omezení byla dána z doby předrokem 1867, týkala se tedy jen c. a k. společného vojska, nutno za to míti, že všechna tato omezení byla zák. č. 9/1918 dnem 4. listopadu 1918 zrušena a netýkají se již účastníků našeho vojska.

276. Řeholníci. — Řeholník složivší slavné sliby stává se podle kanovníckého práva persona alieni juris, podle podoby filii familias. Občanský zákoník zachoval v platnosti starší ustanovení, která teprve po převratu byla změněna (způsobilost k manželství zák. č. 320/1919, jímž zrušen § 63 obč. zák., způsobilost k adopci zák. č. 56/1928, jímž zrušen § 179 obč. z.). Doposud nemohou činiti poslední pořízení (§ 573 obč. z.), nemohou dědit ani nabývatí odkazů (§§ 538, 539, 647 obč. z.).

2. Kdo složí slavné sliby chudoby, je nezpůsobilý ke správě svého jmění a pro jeho jmění zřídí se kurátor (§ 182 nesp. říz.). Způsobilost k deliktům není tím dotčena. Podle starších předpisů (dv. dekr. ze dne 23. března 1899, č. 887 a jiných) není řeholník schopen nabývatí dalšího jmění ani se zavazovati jednáními inter vivos, leč do výše svého pekulia.

3. Některé řády mají privilegia, že jejich členové zůstávají způsobilými k právním činům, jiní jsou již podle kanonického práva způsobilými, jiné prohlašuje obč. zák. (§ 573 obč. zák.). Vystoupí-li člen řádu z církve, přestávají tím všechna pouta k této církvi podle našich interkonfesijních a ústavních předpisů; proto podle § 573 je zato míti, že nabývá úplné způsobilosti k právním činům („když podle politických předpisů nejsou považováni za příslušníky řádu“).

§ 7. Jiné náležitosti osoby.

277. Bydliště. — Bydlištěm rozumíme místo, kde osoba samovolně miní trvale sídliti a tam se zdržovati (§ 66 jur. norm.). Volba bydliště je právním činem, předpokládá tudíž svéprávnost. Musíme považovati volbu bydliště za projev vůle. U osob částečně způsobilých k projevu vůle můžeme přijímati volbu bydliště jen v rámci jejich svéprávnosti. Bydliště osob nesp. právních určuje jejich zákonný zástupce. Není bydlištěm pro nedostatek projevu vůle: dočasný pobyt, nebo nucený pobyt (v trestnici); výjimka u osob vojenských (§ 68 jur. norm.).

Odvozené bydliště mají ty osoby, jejichž bydliště se určuje bydlištěm jiné osoby. Manželka sdílí bydliště manželovo, děti manželské bydliště otcovo, nemanželské matčino.

Projevem vůle lze se bydliště vzdáti, což musí dojíti výrazu tím, že dobrovolně dosavadní bydliště opustí. Podotknouti jest, že jedna osoba může míti více bydlišť.

278. Trestní odsouzení. — 1. Zákonem ze dne 15. listopadu 1867, č. 131 ř. z. nemá již trestní odsouzení za následek omezení způsobilosti k právním jednáním. Ustanovení §§ 61, 279, 574, 868 obč. z. byla zrušena. V případech §§ 191, 254, 281 obč. z. má soud v každém jednotlivém případě rozhodnouti, zda osoba taková je vhodná pro funkci jí svěřenou (poručenství, opatrovnictví).

2. V platnosti zůstala ustanovení obč. zák., která nejsou omezením způsobilosti k právním činům, kde však trestní odsouzení je náležitostí jiné skutkové podstaty. Trestní odsouzení je nadále důvodem rozvodu (§ 109 obč. z.), rozluky (§ 13 manž. z.). Otcovská moc odsouzeného k trestu na svobodě nejméně na rok je po dobu jeho věznění suspendována (§ 176 obč. z.). Odsouzení k doživotnímu nebo dvacetiletému žaláři je důvodem vydědění (§ 768, č. 3 obč. z.). Konečně je podotknouti, že osoby, odsouzené pro křivou přísahu nebo křivé svědectví, nemohou být vzaty do přísahy (§ 336 c. ř. s.).

3. Podle zák. ze dne 14. června 1928, Sb. č. 111, mohou být následky odsouzení zhlazeny a osoba taková je nadále soudně zachovalá (§ 5). Tato nově nabytá zachovalost platí i pro případy uvedené ad 2, ale „práva třetích osob tím nejsou dotčena“. To znamená, že právní posice osoby třetí nemá být zhlazením odsouzení měněna, čili převedeno na konstrukci normologickou, když dovršena byla konkrétní podmiňující skutková podstata nějaké normy a patří-li do této dovršené skutkové podstaty i odsouzení, tedy zhlazené odsouzení nemá vlivu.

279. Konkurs. — Konkurs má za následek, že jmění dlužníkovy podrobené exekuci se odnímá dispozici jeho a dlužníkovy dispozice s tímto jměním jsou vůči věřitelům konkursním bez účinku (§ 3 konk. ř.). Jinak způsobilost dlužníkovy k právním činům konkursem dotčena není.

280. Státní občanství. — Podle obč. zák. jest způsobilost cizinců na roveň postavena tuzemcům, ale cizinci řídí se svým domácím právem (§ 33 obč. z.). O nabytí tuzemského státního občanství platí §§ 28, 29, 30, 31, 32, a zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb. z. a n., jimž provedena byla ustanovení mírových smluv.

281. Literatura. — Kelsen, Hauptprobleme, Allg. Staatslehre, Gierke, Deutsch. Pr. Teoretických spisů je velká řada, ale našich výkladů se netýkají. Ke konkrétním otázkám: Čáda, Všechno, I, str. 20, Pařízek, Rád o zbavení svéprávnosti (1924), Krčmář, Právník, 1918, str. 49, Bulín, Zprávy právnické jednoty mor., roč. 17, str. 70, Flamich, Právník, 1917, str. 193, Heveroch, Právník, 1917, str. 593, Rouček, Právní Obzor, r. 7., str. 229, Heller, Právník, 1917, str. 1; Teige, Právník, r. 27, str. 322, Ehrlich, Die Rechtsfähigkeit (1909), Eisenmann, Erlangung der Menschseigenschaft (1915), Bartsch, Die Vorschriften über die Todeserklärung und die Beweisführung des Todes (1918), Balog, Verschollenheit u. Todeserklärung nach deutsch. u. ung. Rechte (1908), Cohn, Neue Rechtsgüter (1902), Weyl, Der Name der Findelkinder und anderen Namenlosen (1903), Adler, Zeitschrift f. Privat- u. öff. Recht, sv. 41, str. 19 n., Brunstein, Namen- u. Firmenschutz (1909), Adler, Der Namen im deutsch. und österr. Recht (1921), Gröner, Österr. Namensrecht (1917), Rappaport, Zeitschrift f. Priv. u. öff. Recht, sv. 35, str. 327 násl., Lallier, De la propriété des noms et des titres (1890), Salleilles, Revue critique, sv. 29, str. 94, Mersier, Traité théorique et pratique des actes de l'état civil (1892).

HLAVA DRUHÁ.

Právnícké osoby a podobné útvary.

§ 1. Základní problémy.

282. Právnícká osoba jako personifikace normy. — Již výše jsme upozornili, že se problém osoby značnou měrou vyčerpává personifikací normy. I problém právnícké osoby je problémem personifikace normy. Jde o normu nebo o komplex norem, jímž se normuje jednání lidí tak, že výsledek tohoto jednání podle normy nezachycuje jen jednoho člověka, nýbrž všechny tyto lidi dohromady. Jednotka tato je dána normou a norma je identifikována s právníckou osobou. Na tom nepozůstáváme, nýbrž srovnáváme obsahově normy a pokud se obsahem svým týkají stejného substrátu (viz o tom v následujícím čísle), pak je považujeme za jednotku čili převádíme je na obsahově nadřazenou normu, již jsou všechny tyto normy podřízeny. Tím dostáváme výsek norem, které máme pojaty jako jednotu, a tuto částečnou jednotu právního řádu si promítáme buď do světa skutečností a mluvíme o právnícké osobě jako organismu, nebo do světa inteligibilního a považujeme ji za pomyslný bod centrální přičitatelnosti. V prvním případě si představujeme právníckou osobu jako jsoucí, ve druhém jako myšlenou. Oba pochody nejsou s poznávacího hlediska právní vědy odůvodněny.

283. Právnícká osoba jako personifikace skutečnosti. — Vedle tohoto pojetí právnícké osoby je ještě jiné, které vychází z toho, že pojímáme všechny lidi, jichž se dotčená norma týče, jako jednotku neboli individualitu. Individualita je nám dána jen normou. Můžeme chápati člověka jako právní individualitu, pokud norma tak velí, můžeme proto chápati i více lidí jako individualitu. Prvé individualitě říkáme fyzická osoba, druhé právnícká osoba. V obou případech je normováno chování lidské, neboť i právnícké osoby se týkají jen bytostí lidských. Z toho je však patrné, že pojmově neexistuje přísný rozdíl mezi osobou fyzickou a právníckou. Rozdíl ten záleží jen v sociálně-filosofické

antithesi jedinec-společnost, ale these tato je též normou, ovšem jinou, než právní.

284. Právnícká osoba jako materiální působnost normy. — Konečně třetí pohled na právníckou osobu je dán tím, že lidé, řídící se touže právní normou, vytvářejí určité prostředí, že podle toho jeví se nám tito lidé určitými znaky stejnými, takže tato společnost právě těmito stejnými znaky jeví se jako jednotka. To je hlavně při problému personalitý státu. Stát jako realita není nic jiného, než prostředí, které je dáno právním řádem, pokud tento de facto dovedl řídit lidská jednání na určitém území. Tento stav, který je produktem normy (nemusí to býti stav normě integrálně odpovídající), mimovolně si převádíme na jednotku a tuto jednotku personifikujeme. Jde zase o personifikaci normy, ale prostřednictvím její materiální působnosti.

285. Právnícká osoba jako pojem systematický. — Chci-li seřadit normy podle jejich obsahu, volím k tomu pojem systematický. Při právnícké osobě seřadujeme normy podle jejich obsahu (viz č. 282, 283), ale systematická se nespokojuje se znaky, které si sami z normy volíme, nýbrž přichází zvenčí s metajuristickým pojmem a podle toho seřazuje normy. I pojem právnícké osoby právní vědě není z valné části ničím jiným, než takovým systematickým pojmem, jak (buď vzhledem na způsobilost k právním činům, nebo vzhledem na sankce) chceme normy seřadovati. Poněvadž při tomto seřazení nevystačíme se systematickým pojmem fyzické osoby, všechny ostatní předpisy, které pod tento pojem zařadit nemůžeme, zařadujeme pod pojem právnícké osoby. Na tom nebylo by nic zvláštního, ale právní věda se s tím nespokojuje a personifikuje tento systematický pojem, postupující zcela podle hlediska pojmového realismu.

286. Důsledky toho pro pozitivní právo. — Rozlišuje-li pozitivní právo fyzickou a právníckou osobu, může se toto rozlišení týkat jen právních skutečností. Poněvadž však moderní zákoníky byly sdělány pod hlediskem rozdílu fyzických a právníckých osob a poněvadž při tom přehlédlo, že pojmy tyto jsou konglomerátem velmi rozdílných hledisk státně a právně filosofických, právně noetických, právně systematických a konečně předpisů pozitivního práva: zavinila tak metabáse, že pojem se

stal zcela nepřipustným; a tak se mělo za to, že pojem tento existuje bez ohledu na právní řád. Předpokládalo se, že právnícká osoba je něco daného mimo právní řád, ale ne jako něco daného přesně fyzicky, ale zase ne zcela bez existence. Čteme-li mnohého i slavného spisovatele, co píše o právnícké osobě, nemůžeme se ubránit dojmu úplného mysticismu, který sice je na místě v náboženství, ale který ve vědě právní nemá vůbec co hledati. Důsledky této nejasnosti jeví se v nekonečných kontroversích a úvahách o právnícké osobě najmě v mezinárodním právu soukromém, kde zmatek tento má velmi pronikavé důsledky i pro jedince. I zde osvědčuje se pravdivost K a n t o v y zásady, že to, co je v teorii vadné, je vadné i v praxi, a co je vadné v praxi, je vadné i v teorii.

287. Některé názory na právníckou osobu v české literatuře právnícké. — T i l s c h ve svém všeobecné části Občanského práva pojednává o právnícké osobě. Přestává na konstatování, že „právo objektivní spojuje oprávnění a závazky nejen s jednotlivým člověkem, nýbrž zná i jiné útvary, jež mohou býtí podměty právními“ (čís. 162). „Podmět pak právní, jenž byl uznán právem objektivním a jenž je rozdílný od jednotlivého člověka, nazýváme osobou právníckou“. Právnícké osoby jsou korporace, jež nutno lišiti od společností (čís. 163) a nadace (č. 164). Tyto více popisné výklady doplňuje T. touto konstruktivní větou: „Jméni ryzí korporace musí býtí respektováno jako zcela zvláštní jmění od každého, jednota tu působí absolutně (in rem).“ T. dopustil se tím poklesku potud, že při korporaci přihlížel k poměru všech členů korporace, pojatých jako jednotka ke třetím osobám, kdežto při společnosti přihlížel jen ke společenské smlouvě, tedy k poměru vnitřnímu a nepřihlížel k tomu, zda tito společníci pojatí jako jednotka jsou vůči třetím osobám oprávnění a zavázání. Tilsch se nadto domníval, že razil pojem pozitivně právní, a zatím pojem jeho je pouze systematický, jak patřno z toho, že mezi společností a korporací mu zůstává řada útvarů, které možno zařaditi tam i onam. Tyto dvě vady Tilschovy jsou velmi charakteristické pro učení o osobě právnícké, jak je většinou dnešní civilistika sleduje.

Jako druhého spisovatele dlužno uvéstí Jiřího P r a ž á k a. Pražák vychází z toho, že korporace je tehdy dána, když jednota není porušena změnou jednotlivých členů. Porušení či neporušení jednoty závisí na daném předpise. I Pražákův pojem je pojmem čistě systematickým. Podobně je tomu u R a n d y, jenž ve svém Obchodním právu dělí obchodní společnosti na korporace a společnosti podle toho, do jaké míry je celek hospodářsky závislý na jednotlivých členech.

Z krátkých těchto ukázek můžeme zjistiti jen toto: rozíl mezi korporací a společností není dán předpisem pozitivního práva; jde o dva pojmy systematické, které si každý spisovatel upravuje podle své potřeby.

Podobně je tomu s vymezením pojmu nadace, kde zase panuje ne-

jednotnost; zda máme k právníckým osobám počítati též t. zv. neosobní jmění: hereditas iacens (§ 547 obč. z.), jmění nascitura (§ 22 obč. z.), jmění fideikomísární substitucí stížené ve prospěch osoby ještě neexistující (§ 612 obč. z.). Spor se táhne i ke konkursní podstatě (§ 1 konk. ř.), ke jmění benificiálnímu, lénu. V poslední době je spor o povaze sbírek, t. j. peníze získané veřejnou sbírkou, úředně povolenou, a tak vzniká nový systematický pojem — účelové jmění (Zweckvermögen). Všechny úvahy jsou v jádře metajuristické, ale vydávají se za juristické, což je jejich vada.

288. Positivní předpis § 26. — O právnícké osobě právi § 26 obč. zák.: „Práva členů dovolené společnosti mezi sebou jsou určena smlouvou anebo účelem a zvláštními předpisy pro ně. V poměru proti jiným mají dovolené společnosti zpravidla stejná práva jako jednotlivé osoby. Nedovolené společnosti jako takové nemají práv ani proti členům, ani proti jiným a jsou nezpůsobilé nabývati práv. Nedovolené společnosti jsou však ty, které politickými zákony jsou zvlášť zapovězeny, anebo odporují bezpečnosti, veřejnému pořádku anebo dobrým mravům.“

2. Ustanovení toto trpí obvyklou vadou přirozeného práva. Jak z Zeillerova komentáře je patřno, předpokládá toto ustanovení, že právnícká osoba je dána bez ohledu na právní řád, což je však vadný předpoklad. V § 26 má býtí normována právnícká osoba jako právnícká skutečnost, která zpravidla bude částí podmíněné skutkové podstaty, čili po staru řečeno, má býtí stanovena jako subjekt práv a povinností. K tomu je zapotřebí, abychom měli naznačeno, jaké znaky má právní skutečnost tato. Jakmile se takto tážeme, shledáváme, že v § 26 nemáme nic řečeno a že nás poukazuje na „zvláštní předpisy“. Bohužel v těchto „zvláštních předpisech“ zase nemáme nic stanoveno, co by nám naznačilo meze právníckých osob, neboť spolkové zákony regulují jen policejní předpisy, ale neupravují odpovědnost spolků, tedy t. zv. centrální přičitatelnost.

3. V § 26 nerozlišuje se předem mezi společností a korporací, tedy podle obč. zák. každá společnost je právníckou osobou. To znamená, že každá společnost podle 28. hlavy obč. zák. je v poměru k třetím osobám „morální“ osobou podle druhé věty § 26. Další důsledek toho je, že i spoluvlastníci podle 16. hlavy tvoří proti třetím osobám jednotku, „morální osobu“. Konečně ne-

smíme zapomínati, že „společnosti“ je právní poměr mezi kterým-koliv dlužníkem a věřitelem, neboť i ty jsou spjaty společným účelem, t. j. společnou konkrétní normou. Pojem „morální osoby“ se rozšiřuje tak, že znamená personifikaci kterékoliv normy. Interpretace § 26 vede tedy k negativnímu výsledku: ustanovení toto nemá žádný obsah, shrnutí více „fysických osob“ v jeden celek je důsledkem jen toho, že celá skutková podstata jednotlivé normy tvoří teleologický celek a tím i jednotlivé části její (zde tedy „subjekty“) možno shrnouti v teleologickou jednotku. V § 26 je tedy hysteron proteron: co je derivátem normy, je považováno za předpoklad její.

4. Máme ovšem „zvláštní předpisy“, v nichž je ta ona skutečnost označena jako právnícká osoba (na př. nař. 1/1921); v těch případech je otázka tato nesporná, ale v jiných případech není tomu tak. Jiné předpisy prostě předpokládají „existenci“ právnícké osoby, tak na př. finančně-právní předpisy. V mezinárodním právu soukromém se předpokládá existence právnícké osoby nezávisle na normě, výsledek toho je nekonečná diskuse o sídle společnosti, diskuse, která nikdy nepovede k cíli, poněvadž úkol je neřešitelný.

289. Právnícká osoba a lidské jednání. — Ve všech těchto problémech — nechceme-li přejíti na pole spekulativní metafysiky — nesmíme zapomínati na jedno: právní řád normuje lidské jednání. Mluvíme-li o fysické osobě, máme vztah k lidskému jednání přímo dán, ale u právnícké osoby tomu tak není, a proto přecházela věda snadně i na toto pole. Člověk jedná. Je-li osoba fysická personifikací všech předpisů o právní relevanci lidských činů, které právně přiřítáme určitému člověku, pak je poměr velmi jednoduchý. Jednota více lidí, nebo zvláštní jmění, není však člověkem. Korporace i nadace jsou pojmy rozdílné od člověka. Důsledkem toho nemohou tyto útvary jednati, jednati může jen člověk, ale odpovědnost nestihá jednajícího člověka, nýbrž onu právníckou osobu. Právnícká osoba je však buď personifikovaná norma anebo personifikovaná právní skutečnost. V tomto případě odpovědnost právnícké osoby týká se někdy kolektivního ručení všech členů korporace. Toto kolektivní ručení může býti buď osobní, tak na př. ve starém slovanském právu „poruka“, anebo může býti majetkové, a to neomezené, na př. při veřejné společnosti anebo omezené, na př. u akciové

společnosti. Jindy odpovědnost právnícké osoby znamená omezení ručení jednajícího na určité jmění, na př. u spolku, nadace a tak pod.

Jde u právnícké osoby o posunutí odpovědnosti. To však není něco, co by bylo charakteristické pro právníckou osobu. Podobné posunutí odpovědnosti máme v zastoupení ať zákonném, ať smluvním. Problém odpovědnosti právnícké osoby, který zaměstnává již drahnou dobu právní vědu, je dosud nerozřešen.

290. Výklady o právníckých osobách. — Při výkladech o právníckých osobách nemůžeme se omeziti jen na t. zv. korporace a nadace, nýbrž musíme výklady založiti širě a zahrnouti do nich i společnosti; neboť podle daných právních předpisů není žádného zásadního rozdílu mezi společnostmi a korporacemi, pak musíme vedle nadačí přihlížeti i k jiným případům omezeného ručení proti třetím osobám, kde jmění, jímž se ručí, je personifikováno.

Další rozdíl se činí mezi korporacemi soukromého a veřejného práva. Rozdíl tento nemá žádného významu a je nadto potud vadný, že vnáší do tohoto hlediska cizí živel, t. j. hledisko rozdělovací, pokud se právnícká osoba považuje za subjekt normy, což je zcela jiný způsob personifikace normy, který nemá s tímto problémem co dělati. Bohužel se i toto přehlíží a výsledek toho je zase nekonečná disputace rozdílu soukromoprávních a veřejnoprávních korporací. Pokud považujeme tento pojem za systematický, není proti němu námitek, ale pak jde jen o vnitřní jednotnou strukturu tohoto pojmu, který nemá na výklad právních předpisů žádného vlivu autoritativního, t. j. není předmětem vědy, nýbrž jejím derivátem.

§ 2. Společnosti.

291. Společnost a společenská smlouva. — 1. O společenské smlouvě bylo jednáno v Obligačním právu druhém díle (čís. 378 násl.). Pojednali jsme tam výslovně jen o společenské smlouvě s vyloučením problému společnosti, ačkoliv obč. zák. v kap. 27 pojednává nejen o společenské smlouvě, nýbrž i o společnosti. Společenská smlouva je smlouvou obligační, jí se tedy zavazují společníci jen mezi sebou. Obsah této smlouvy týká se jen spo-

lečníků; výsledek toho je, že tato smlouva jako taková upravuje jen vzájemné poměry společníků. Charakteristickým znakem těchto povinností je společný prospěch, t. j. povinnosti mohou obsahově býti stejné, ale musí směřovati k tomu, že ze splnění povinností budou mít všichni společníci týž prospěch (§ 1175 obč. z.). Jde o obligační smlouvu a proto se omezuje jen na hodnoty majetkové.

2. Tito společníci mohou na venek vystupovati jako jednotka, jako individualita, neboť tak ustanovuje § 1201. V tomto poměru mluvíme o společnosti a označujeme tím jednotu danou jednak společenskou smlouvou, jednak zákonným předpisem, že členové společnosti i se společenským jménem vůči třetím jsou zvláštní individualitou. Zde velmi názorně je viděti, jak závisí společnost na normě. Co z toho plyne? Společnost zřízená podle 27. hlavy obč. zák. je právníkou osobou ve smyslu § 26 obč. z.

292. Názvosloví obč. zák. — Obč. zák. užívá slov těleso (Körper, §§ 13, 559, 1023, 1472), morální těleso (§ 1454) obec (§§ 27, 337, 867), společenství (Gemeinschaft, § 1023), společnost (§§ 26, 286, 1176, 1191, 1201, 1202, 1205). Rozdíl mezi korporací a společností je občanskému zákoníku neznám, neboť tento rozdíl je systematický pojem, který u nás zaveden byl v polovici XIX. století U n g e r e m, aby mohl podle principu hegelianské filosofie uspořádati různé typy společenské.

293. Vymezení společností. — 1. Společnosti jsou ony právníké osoby, jichž základem je společenská smlouva. Máme ještě jiné právníké osoby, které nespočívají na společenské smlouvě; o nich budeme jednati na jiném místě.

2. Je tolik typů společností, kolik různých předpisů máme o společenské smlouvě. Je to především hlava 27. obč. z., dále druhá kniha obch. zák., pak spolkový zákon o výdělečných spolcích z roku 1852, o jiných spolcích z roku 1867, o výdělečných a hospodářských společenstvech z roku 1873, o těžařstvech, v horním zákoníku a jiné speciální předpisy.

3. Vypouštíme z tohoto vymezení společnosti způsob, jakým ručí jednotliví společníci za dluhy kontrahované jménem společnosti, dále vypouštíme znak, zda společné jmění je hospodářsky rozdílné od jmění jednotlivých společníků,

a konečně, zda z á j e m s p o l e č n o s t i je blízký zájmem jejího člena. Vše to bylo zásadní důležitosti pro dosavadní vymezení pojmu korporace.

294. Společnost podle občanského zákoníka. — 1. Společnost tato zakládá se na společenské smlouvě ve smyslu § 1175. Obsah této společenské smlouvy může býti jakýkoliv, ale musí se omezovati jen na hodnoty majetkové. Tedy otázka společnosti týká se jen majetkových práv a nikdy se netýká t. zv. osobních práv (rodinných atp.). Tento základ přenesen byl jako charakteristický znak na všechny právníké osoby a také u t. zv. veřejných korporací mluvíme jen o korporaci, pokud jde o zvláštní jmění státu, země, obce atp. Jde tedy o zvláštní komplex majetkoprávních poměrů založených společenskou smlouvou.

2. Společnost jako taková je výraz pro souhrn těchto majetkoprávních poměrů vzhledem na třetí osoby. Podle obč. zák. mohou smlouvy zavazovati jen smluvníky, ale nemohou zavazovati třetí osoby. Mínilme-li však vztah ke třetí osobě, tedy mínilme tím předem možnost povinnostního poměru mezi společností a třetím. Tento poměr může býti stanoven jen zákonem. Proto společnost podle obč. práva nespočívá jen na společenské smlouvě, ale také bez ohledu na společenskou smlouvu přímo na zákoně. Dosavadní výklady dopustily se té chyby, že nerozlišovaly dosti přesně mezi společenskou smlouvou a společností, ačkoliv po právu nutno uznati, že do jisté míry se tak stalo rozlišením vnější a vnitřní stránky společnosti, ale základ rozdílu nebyl dosti jasně stanoven.

3. Společnost může mít jen majetkoprávní vztahy, a tyto se mohou týkati zvláštního jmění společnosti a otázky, zda ručí člen společnosti za dluhy její.

295. Jméni společnosti. — Majetkové hodnoty, které mají sloužiti společnému účelu, tvoří společné jmění společnosti (kmenové jmění, § 1182 obč. z.). Poměr tohoto jmění k jednotlivým společníkům určuje smlouva společenská. Tato může stanoviti různé stupně:

a) kmenové jmění může býti společným jměním po rozumu 16. hlavy a § 888 obč. zák.; to znamená, že správa jmění děje se společně, po př. ustanoveným zmocněncem,

b) kmenové jmění může být odňato dispozici některých společníků a svěřena správa k tomu podle společenské smlouvy legítimovaným (typ komanditní společnost),

c) kmenové jmění je odňato vůbec správě jednotlivých společníků a je svěřeno orgánům společnosti, a to tak, že buď po skončení společnosti se rozdělí mezi společníky podle zásad likvidačních (typ akciová společnost, společenstvo), anebo je vůbec odňato společníkům (typ obyčejný nevýdělečný spolek).

Rozdíl tyto jsou graduální obzvláště, když podle §§ 828, 833, 834 musíme spoluoprávněné považovati dohromady za jednotku, tedy také za právníckou osobu. Toto ustanovení odpovídá zcela hlavě 27 obč. zák. V tom nemohli bychom sledovati rozdíl mezi případem a) až c). Otázka další je ta, zda člen má zvláštní podíl na jmění společném či nic (§ 829 obč. zák.) Až na typ spolku nevýdělečného má každý společník podíl na společném jmění; ten se u akciových společnostech řídí obchodním zákonem a spolkovým zákonem z roku 1852, u veřejné a komanditní společnosti obchodním zák., u společnosti s r. o. zák. ze dne 6. března 1906, č. 58 ř. z., u společenstev zák. ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z., atp. Shrňeme-li, co řečeno, musíme říci, že zase rozhoduje společenská smlouva s tím, zda a do jaké míry mají jednotliví společníci účast při správě společného jmění a zda mají podíly podle § 829 obč. zák.

296. Ručení členů společnosti. — 1. Rozhoduje úplně společenská smlouva, zda za určité dluhy ručí společníci osobně celým jměním, anebo zda ručí jen společné jmění. Ve společenské smlouvě musí být kvalifikace závazků dána, což se stane obyčejně tím, že se ve stanovách označí osoby, které mohou za společnost jednati (orgány společnosti), a závazky, které mohou z jejich jednání vzejíti pro společnost (plná moc orgánu). Tyto závazky jsou závazky společnosti.

2. Členové společnosti mohou ručiti přímo celým svým jměním, bez ohledu na to, zda je zde společné jmění (typ veřejná společnost), nebo ručí svým jměním, ale jen do výše omezené (typ komanditní společnost), nebo ručí jen podmíněně, když společné jmění nedostačí (typ společenstva). Ručení členů společnosti může být vyloučeno a závazky společnosti mají se honorovati jen ze společného jmění (typ akciová společnost, nevýdělečný spolek).

297. Změna členů. — Společenská smlouva může být vázána na určité členy společnosti, takže změna jich je vyloučena. Členy, ve společenské smlouvě jmenovanými, společnost stojí a padá. Společenská smlouva nemusí společnost vázati na určité členy, může být stanoven orgán, který nové členy přijímá a vylučuje, mohou být stanoveny podmínky vystoupení ze společnosti atp., aniž se tím společenský poměr ostatních členů mění, t. j. jejich závazky a nároky, plynoucí ze společenské smlouvy, tím dotčeny nejsou. Měnnost členstva není v souvislosti se způsobem ručení členů, ani s poměrem člena k společnému jmění. Tak je přípustná smlouva, kde ručení členů je osobní, kde přesto účast ve správě společného jmění je vyloučena a kde změna členů (přistoupení, vystoupení) je přípustná. Poněvadž právě posice společného jmění, ručení členů a měnnost členstva se mohou libovolně kombinovati, je každá klasifikace právníckých osob více méně libovolná a nanejvýš nesmíme z ní pro praxi nic vyvozovati, což se bohužel často děje.

298. Stanovy. — Společenská smlouva jmenuje se často stanovami. Připomenouti jest, že i spolkové stanovky jsou společenskou smlouvou ve smyslu 27. hlavy obč. zák. Spolkový zákon ze dne 15. listopadu 1867, č. 134 ř. z., obsahuje sice v § 4 body, které společenská smlouva (stanovy) má obsahovati, ale neobsahuje nic, co by se týkalo posice společného jmění a ručení členstva [§ 4, lit. a), d)]; předpokládá se jen měnnost členstva. Můžeme si mysliti zcela dobře spolek, jehož členové by ručili osobně celým jměním a měli podíl na spolkovém jmění. Spolek může zcela dobře spadati zrovna tak pod běžný typ korporace, jako společnosti.

299. Forma společenské smlouvy. — Občanský zákon nepředepisuje žádnou formu společenské smlouvy, ale jednotlivými zákony formy, a to někdy velmi solemní, jsou předepsány: tak podle spolkového zákona z r. 1852 je zapotřebí koncese státní, podle obchod. zák. pro akciové společnosti: státní koncese, notářského aktu o ustavující valné hromadě a zápisu do obchodního rejstříku. Podobná forma je předepsána pro společnosti s r. o., pro společenstva písemná forma smlouvy a zápisu do rejstříku společenstevního (§ 3 zák. ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z.). Pro spolky je předepsaná forma společenské smlouvy: předložení stanov zem. úřadu, po př. schválení těchto stanov

zem. úřadem, resp. min. vnitřní (§§ 6, 7, 8 zák. ze dne 15. listopadu 1867, č. 134 ř. z.).

300. Název právnícká osoba. — Z pouhého názvu právnícká osoba nemůžeme na nic souditi, neboť zahrnuje v sobě všechny možné typy společenské smlouvy, ale ustálil se název právnícká osoba pro ty typy společenských smluv, podle nichž jmění společnosti je odňato členům; členové neručí za závazky společnosti a počet členů se může měniti. V tom smyslu musíme chápati název právnícká osoba v modernějších právních pramenech; obč. zák. rozumí naproti tomu „morální“ osobou jak korporaci, tak i společnost.

§ 3. Jiné právnícké osoby.

301. Problém. — Doposud jsme se pohybovali na půdě dosti pevné a bylo jen třeba odstraniti doktrinální nános. Mimo společenskou smlouvu jsme však na půdě zcela vratké a zde se očitáme skoro právě v onom světě, kde přirozenoprávní doktrína, že osoby jsou dány neodvisle na právním řádu, se uplatňuje plnou měrou. Jde zde o jmění, k němuž se jednotliví lidé mohou táhnouti jen určitým směrem, omezení toho je vyjádřeno t. zv. účelem tohoto jmění. Mluvívá se také o účelovém jmění. Typem takového účelového jmění je nadace a jmění patřící fyzické osobě nazývá se soukromým jměním. Podkladem fyzické osoby je člověk a tento je nerozlučně spjat s morální osobností svojí. U soukromého jmění právní řád nestanoví, jak ho jedinec užívá a k čemu ho užívá, rozhoduje morálka tohoto jednotlivce, nazveme-li morálkou souhrn jeho autonomních norem. Účel tohoto soukromého jmění je dán právě jeho autonomií. Naproti tomu správa účelového jmění je určena normou heteronomní a jen v rámci této heteronomní normy může orgán, t. j. fyzická osoba (zde rovna člověku) jednati a s tímto jměním nakládati. Dále musí heteronomní norma stanoviti, zda za jednání toho orgánu ručí toto účelové jmění, zda ručí výlučně, anebo zda vedle jmění orgánu, a pak zda primárně či pouze podpůrně.

Máme tedy i tyto jiné právnícké osoby určeny normou, jenže v tomto případě není to společenská smlouva, nýbrž jiná norma, jejíž obsah jsme si určili jen obecně, t. zv. účelovým jměním. Pojem, který jsme si takto vytvořili, je předem jen

systematický. Toto si musíme při této příležitosti obzvláště zapamatovati. Podle dosavadní nomenklatury bylo by část zařaditi do korporací (nejm. t. zv. veřejných), část do nadací, ústavů, účelového jmění v užším slova smyslu.

302. Obec jako právnícká osoba. — Vedle spolků a společností nejčastěji se setkáváme s problémem právnícké osobnosti obce. Obč. zák. hned za § 26 zmiňuje se o obcích a praví: pokud obec co do svých práv nalézájí se pod zvláštní ochranou veřejné správy, je obsaženo v politických zákonech (§§ 27, 867). S tím souhlasí § 21, že obce jsou osoby, stojící pod zvláštní ochranou zákonů (ač na prvý pohled snadžaráží spojení s dětmi a bláznými). Dále určuje se v § 337, že držba obce určuje se podle toho, zda ti, kdož jednali jménem obce, byli dobré víry, či zda byli obmyslní (nesmí se přehlédnouti, že § 337 táhne se ke všem práv. osobám). Podle § 529 mohou obce (a jiné práv. osoby) nabývati služebností osobních, které trvají, pokud trvá právnícká osoba (so lange die moralische Person besteht), dále mohou děditi (§ 559), udělovati příkazy (§ 1023) a vůbec uzavírati smlouvy (§ 867), obec může vydržeti a proti ní možno vydržeti (§ 1472). Pročteme-li si pozorně tato ustanovení, shledáme, že jde jen o personifikované obecní zřízení. Toť obec ve smyslu abstraktním. Ta konkrétní obec (na př. Nová Ves, Zadní Lhota atd.) je zase personifikovaná právní skutečnost.

Pražák ve svém klasickém Ústavním právu podává tuto definici obce: „Slovem obec naznačujeme v ohledu osobním svazek lidí spojených zájmy místními, v ohledu věcném pak plochu, která je okrskem působnosti svazku onoho.“ Svazek lidí je určen normou, zde obecním zřízením, okrsek působnosti je zase určen normou, danou abstraktně obecním zřízením, konkrétně rozhodnutím správním, jímž se určují obecní hranice (§ 1 obec. zřiz.). Pražák praví dále: „Účelem obecního svazku jest, napomáhati dosažení účelů životních spojených jím občanů v té míře, kterák toho dopouštějí meze a síly svazku místního.“ Tato věta mří též na obecní zřízení, neboť „účel“ je jen jiný výraz pro povinnost, čili — objektivněji řečeno — je to výraz pro konkrétní normu. Potud byla by difference mezi konstrukcí zde uváděnou a Pražákovou jen více méně v názvosloví, ale Pražák přechází z normativního pole právního na pole autonomní morálky a praví: „Obec . . . není dle podstaty své ústavem stát-

ním, nýbrž svazkem přirozeným...“ Tu staré přirozenoprávní hledisko, že právní řád spočívá v rozumu mravním, je zcela nepokrytý. V tom spočívá rozdíl mezi stanoviskem naším a stanoviskem starším. Stavíme se proti tomuto staršímu hledisku, poněvadž mu vytykáme metabasi z jednoho normového komplexu do druhého.

303. Způsobnost obcí k právním činům. — Způsobnost obcí k právním činům určuje nám brachylogicky okolnost, že jednání obecního orgánu se nepovažuje za jednání jeho, nýbrž za jednání „obce“, t. j. ve smyslu t. zv. soukromého práva majetkového není závazek honorován ze jmění jednajícího člověka, nýbrž ze zvláštního jmění, jemuž říkáme obecní jmění, jež je určeno obecními řády. Jiná odpovědnost, než na poli práva majetkového, netýká se obč. zák. (tedy soukromého práva) a proto o ní pomlčíme.

304. Způsobnost k právním jednáním. — 1. Podle §§ 21, 27, 867 je obec pod zvláštní ochranou zákonů; to znamená, že orgány, zvolené podle volebního řádu obecního, nemohou volně jednati, nýbrž že podléhají dozoru a schválení orgánů nadřízených.

2. Orgánem, jenž jedná jménem obce, je starosta (§ 55 č. ob. zřiz., § 52 mor. a slez. ob. zřiz.). Jde-li o závazek písemný, musí listinu podepsati starosta a jeden člen obecní rady, čímž je zástupčí moc starostova značně omezena, ale není řečeno, kdy má závazek míti písemnou formu, takže ustanovení toto je dosti neurčité. Projev vůle obce musí se vždycky státi písemně, jde-li o jednání, k němuž je zapotřebí přivolení obecního zastupitelstva nebo vyššího schválení, a listina musí obsahovati příslušné potvrzení, mimo to musí listinu podepsati dva členové zastupitelstva (§ 55, resp. § 52, odst. 2.).

305. Správa obecního jmění. — Starosta je správcem obecního jmění (§ 57, resp. § 54 ob. zřiz.), to znamená, že dispozice s obecním jměním, pokud není určen k tomu jiný orgán, přísluší starostovi v poměru na venek. (Poměr vnitřní je upraven jinak, srov. ustanovení o rozpočtu I. fin. novely.) Směrnice, dané § 21 I. fin. novely (zák. č. 329/1921), neomezují pravomoc starostovu na venek. Naproti tomu § 23 téže novely omezuje pravomoc starostovu i na venek dvojím způsobem: k některým dispozicím

s obecním jměním má zapotřebí schválení obecního zastupitelstva, k jiným nad to i dohlédacího úřadu.

306. Jiné veřejné korporace. — Otázka ostatních veřejných korporací není jasně položena. Členství veřejné korporace je upraveno jinak než smlouvou podle obč. zák., proto soudy mohou se otázkou touto zabývatí jen, pokud je prejudiciální v civilním sporu. Jméni těchto korporací podléhá částečně obč. zák., částečně je řízeno jinými předpisy, na př. nabývání jmění na základě předpisu daňového. Jde tedy o teleologické určení určitých skutečností, které jsou upraveny různými normami, a to tak, že skutečnost stává se jednotlivým bodem pro normy, jimž je skutkovou podstatou. U otázky osobnosti státu zabíhá otázka nadto do mezinárodního práva, jemuž stát je právní skutečností. Postup tento je ovšem velmi spletitý a proto není v otázce této jasnosti. Řešení musí se dítí způsobem podobným jako u obcí.

307. Nadace. — O zřízení nadace viz Obligační právo, I., č. 437—443. Podle zvláštní normy, již nadace byla zřízena, ukládá se určitým lidem povinnost, aby s nadačním jměním předepsaným způsobem nakládali, a činí-li tak, nejsou závazky honorovány ze jmění těchto jednajících osob, nýbrž ze jmění nadačního.

308. Ústavy. — V literatuře obecního práva vyvinul se třetí typ práv. osob, t. zv. ústavy, t. j. veřejné zařízení, které tvořilo část státního zařízení, ale samostatně hospodařilo. Byl to systém veřejných fondů, ale nejen fondy samostatně hospodařily, nýbrž i jednotlivá zařízení těchto fondů, na př. c. k. studijní fond a jednotlivé školy. Najmě v Německu školy byly takto samostatně zřizovány, takže se mluvilo o ústavech. Náš obč. zák. nezná tohoto názvu. Jde však jen o název systematický, takže musíme zkoumati v daném případě povinnosti relace a podle toho rozhodnouti. Zvláštním útvarem jsou university, které si zachovaly mnoho ze starého původně cechovního zařízení. (Universitas značí svaz cechů — facultates.) University mohou nabývatí samostatného jmění, jsou také rázu korporáčního, ovšem korporáčnost je omezena jen na sbory profesorské, ostatní složky university, posluchači-studenti a doktoři jsou z universitní samosprávy vyňaty. (Srv. rozh. N. s. s. z 24. října 1922, Boh. 1596.)

309. Praxe N. s. — 1. Právníckou osobou je akciová společnost, Vážný, 725, 3045 (neodůvodněno); společnost s r. o. je právníckou osobou, poněvadž podle § 61 zák. , společnost s r. o. jako taková má samostatně svá práva a povinnosti; může nabýt vlastnictví a jiných věcných práv na pozemcích, žalovati před soudem a býti žalována“ (Vážný, č. 4589). V tomto případě N. s. prostě převzal zákonný předpis a z toho vyvodil její právní osobnost, ovšem nebylo by se nic stalo, kdyby N. s. tuto fikci byl nechal stranou.

2. Spolky jsou podle N. s. právníckými osobami, jen pokud mají stanovy schválené podle spolkového zákona (Vážný, 3468, 6772), neboť vznik korporace je vázán předpisy práva veřejného (Vážný, 4305). Toto odůvodnění není správné, ale praxe sama ve svých výsledcích byla by potud správná, jestliže by spolek, podléhající spolkovému zákonu, ale neschválený, opíral se o smlouvu, o níž měli bychom souditi, že pro porušení policejního předpisu spolkového je i podle obč. zák. neplatná (§ 878 obč. z.). V tom rozsahu praxe N. s. nedá se úplně udržeti. N. s. vychází s toho hlediska, že stanovy spolkové nejsou smlouvou ve smyslu obč. zák., nýbrž že podléhají jen spolkovému zákonu (srovn. Vážný, 3751); ale pak byla by kompetence řádných soudů vůbec vyloučena pro spory z poměru spolkového, což však N. s. popírá (Vážný, 1866, 2146, 4772, 7167). Poněvadž však N. s. není v tom směru omezen nijakým způsobem zákonem, může judikovati podle volného uvážení a můžeme přece rozh., Vážný, 4305, považovati za prejudiciální a uvážiti takto: O právnícké osobě mluvíme tehdy, má-li býti ručení omezeno na zvláštní jmění smlouvou stanovené; toto omezení má mítí platnost i proti třetím osobám; tyto třetí osoby musí mítí záruku, aby nebylo jednáno in fraudem eorum, a proto musíme se opřítí o nějaký úřední akt, čímž je u spolku schválení správním úřadem pověřeným spolkovou policií. Z toho důvodu dá se vysvětliti, proč N. s. nepřipouští korporacnost politické strany (Vážný 5923, 7450, 7762, 7826, 8612). Ovšem východisko je velmi málo uspokojivé.

3. Změna stanov je modifikací společenské smlouvy. Má-li společenská smlouva (stanovy) ustanovení, že ke změně je oprávněna valná hromada většinou hlasů, znamená to plnou moc, kterou jednotliví členové dali tomuto orgánu společnosti (majorita valné hromady). Bude tedy zase záležeti na výkladu společenské smlouvy, zda a pokud takové přehlasování při změně její je přípustno. Jisto je, že přehlasování nebude možno tam, kde by se změnila do té míry struktura společenské smlouvy, že se na to nemůže pomýšleti při uzavření smlouvy, tedy pokud to tak zv. zásada clausulae rebus sic stantibus vylučuje. Změnou stanov trvá původní společenská smlouva ve své delegační moci stále a tudíž máme stejnou normu, totožnou společenskou smlouvou, tedy máme také totožnou korporaci, totožný spolek. V důsledcích stejně, jen s poněkud jiným odůvodněním i N. s. (Vážný 5904, 6147).

4. N. s. shledává rozdíl mezi korporací a společností v tom, že korporace má samostatné jmění, společnost nikoliv, a za podklad bere hledisko hospodářské (Vážný, 2158), které dosti libovolně míší s hlediskem právním, t. j. povinnostními relacemi, pokud nejde o spolky (Vážný 3801,

7364, 8111). Hledisko toto není správné a je zde také nejslabší bod celé praxe ve věcech právníckých osob, neboť hospodářské hledisko není žádným případným dělítkem: srovn. akciovou společnost, která je podle názoru N. s. práv. osobou a která je zrovna tak spravována ve prospěch účastníků jako spoluvlastnictví podle XVI. hlavy. Právě tímto hlediskem hospodářským komplikuje se celý problém a řešení jeho se stává nemožným. Musíme přihlížeti jen ke společenské smlouvě. Chce-li N. s. omeziti výraz práv. osoba, korporace jen na ty společenské smlouvy, kde členové svým jměním neručí, nýbrž jen jměním spolkovým, není proti tomu námitka; ale v praxi je ta vada, že zaměňuje neustále hledisko právní a hospodářské. Konečně ani toto hledisko není výlučné, což dokazuje, že i filiálky akciové společnosti jsou uznávány za samostatné práv. osoby, ačkoliv nemají osobitého jmění (Vážný 3194, 4234).

2. Měšťanstva byla universitates zřízená královskými privilegii. Měla své jmění, které patřilo veškerenstvu měšťanů, ale měšťané měli nárok na požitky. Privilegii upraveno bylo členství v měšťanstvu — právo měšťanské. Šlo tedy o útvar, který nebyl upraven společenskou smlouvou. Později upravovány byly poměry společenskou smlouvou, ale i správnými předpisy, poněvadž šlo o veřejné sdružení (nucené) a ne dobrovolné. Jde o útvary starší než je obč. zák. a proto musíme je posuzovati podle obecného práva a nikoliv podle obč. zák. Způsob řešení problému je nejlepší ten, že zjistíme, na základě čeho dané měšťanstvo vzniklo, tedy ustavující normu, což nebude však vždy možné; pak přihlížíme ke všem změnám, pokud jimi ustavující norma je dotčena. Změnu musíme posuzovati jak podle původní normy, tak i podle práva platného v době, kdy změna nastala. Způsob je jistý, ale velmi obtížný. Nesmíme zapominati, že i pro obecné právo platí u nás jura novit curia, že tedy ani tyto starší předpisy nejsou předmětem důkazu, pokud nejde o starší konkrétní normy (privilegia, smlouvy atp.). V tomto směru vykazuje praxe N. s. docíli nejistoty, neboť základním hlediskem daných rozhodnutí je, že právníká osoba existuje jaksi sama o sobě bez ohledu na předpis právní, ačkoliv nutno spravedlivě uznati, že N. s. přihlíží ke stanovám velmi pilně, ale zapomíná často na intertemporální předpisy. (Srov. Vážný 1247, 4131, 6147, 7720.)

6. Jiné typy právníckých osob uznává praxe tyto: a) Český náboženský fond je nadačí (Vážný 1559); důvody nejsou uvedeny, N. s. prostě z toho fakta, že pozemek je připsán Č. n. f., soudí, že tento je nadačí a tudíž právníckou osobou. Podobně Náboženská matice, Vážný 4494. — b) Kontribučenský obilní fond je právníckou osobou podle § 26 obč. z., poněvadž „jsou po rozumu patentu ze dne 9. června 1788 samostatným účelovým jměním a byl účel fondu v tomto patentu jasně stanoven“ (Vážný 3399). Rozhodnutí toto je ve dvojím směru zajímavé, jednak že jasně jde najevo, že právníká osoba kontribučenského fondu není než personifikací patentu ze dne 9. června 1788, jednak že N. s. velmi extensivně vykládá § 26, t. j. neřídí se zněním § 26, nýbrž různými úvahami o právnícké osobě, kteréžto úvahy mohou mítí nanejvýše cenu systematickou, ale nikdy normativní. — c) Velmi zajímavé je rozhodnutí Vážný 3801. V továrně akciové společnosti zřízen byl pensijní ústav. Odvolací soud přiznal mu vlastnost

právnícké osoby z těchto důvodů: „V § 1 stanov se praví, že zaměstnanci zakládají pro své vdovy a sirotky pensijní ústav, který má být schválen žalovanou akciovou společností, což se stalo. Dle § 5 tvoří se fond pensijního ústavu z částek tam uvedených, při čemž se hlavně zdůrazňují příspěvky účastníků a žalované, této pak ve výši příslušné celkové části příspěvků členů; dále plynou do fondu jiné příjmy, jako dary, odkazy. Podle § 6 nemůže být žalovaná přidržována k placení, ukáže-li se neuhrazený schodek. Správa pensijního fondu jest samostatná, nezávislá.“ N. s. připojuje se k mínění odvolacího soudu a dodává: „Ke jsoucnosti právnícké osoby jest po skutkové stránce zapotřebí účelu, zákonem dovoleného, jemuž má sloužiti. Na straně právnícké osoby musí býti jedn o t n á, t a k p r o j e v ě n á v ů l e, aby právnícká osoba měla své vlastní jmění, sloužící určitému účelu, aby právnícká osoba byla nositelkou práv a závazků vůči třetím osobám jiným, aby mohly mezi ní a třetími osobami vzházeti právní poměry.“ Převyvedeme-li toto na prostší slova, dojdeme k tomu, že právnícká osoba je pouze personifikovaná společenská smlouva (jednotná, projevená vůle), jejímž obsahem je omezené ručení orgánů společnosti jménem této společnosti a jednání orgánů ve prospěch tohoto jmění („mohou mezi ní a třetími osobami vzházeti právní poměry“). Tím rozhodnutí toto společně s rozhodnutím Vážný 4305 nám velmi přesně omezuje toto: omezené ručení orgánů společnosti může se státi jen na základě právního předpisu buď zákona anebo smlouvy, která je úředně autorisována, čímž však nemáme vyřešenu otázku volnosti smlouvy společenské, neboť v tom je vada v praxi N. s., že považuje stanovy za zcela něco jiného než je společenská smlouva. Naproti tomu v podobném případě Vážný 7364 postavil se N. s. zase na stanovisko hospodářské („jmění přestalo býti jméním žalované a stalo se samostatným jméním účelovým“). — *d*) Kongregace je korporací veřejného práva, proto nepatří na pořad práva rozhodovací o poměru mezi řeholníkem a řeholí. Kongregace podle toho je personifikovaná norma církevní, která na základě min. nař. ze dne 13. června 1858, č. 95 ř. z. a zák. ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z. má u nás právní relevanci. Jde o společenskou smlouvu, ale ne o smlouvu podléhající obě. zák.; proto je pořad práva vyloučen. Takový je smysl důvodů rozhodnutí Vážný 2713. Stejně, ale prohloubeněji Vážný 3671. — *e*) Fond všeobecné nemocnice v Praze je právníckou osobou, poněvadž podle dv. dekr. z roku 1790 byl zřízen zvláštní fond, z něhož nemocnice byla vydržována (personifikace tohoto dv. dekr.), což pozdějšími předpisy, týkajícími se všeobecné nemocnice v Praze, nebylo změněno (modifikace právnícké osoby, srov. změna stanov). Vážný 4826, 7756, 8143.

309 a. **Literatura.** — W e y r, Základy právní filosofie, H á c h a, Věstník min. vnitra, roč. 5., str. 5. Sedláček. Zákaz čepovati cizí pivo v právověřených domech (Příspěvek k teorii práv. osob), Saleille, *Personnalité juridique*, G i e r k e, *Deutsches Genossenschaftswesen*, K i e l s e n, *Allg. Staatslere*. Pojmem osoby zabývá se každý systém obč. práva i skoro každá teoretická práce, proto je literatura velmi značná, ale pro názor v textu zastávaný přináší velmi málo.

HLAVA TŘETÍ.

Zastoupení.

§ 1. Obecné výklady.

310. Základ problému je odpovědnost. — 1. Podle našeho právního řádu je každý člověk osobou. Osoba je pojem získaný t. zv. centrální přičitatelností. Můžeme tedy jednání určitého člověka považovati za jednání dotčené fyzické osoby, jejímž skutečným podkladem je onen člověk, jenž jednal. Není-li jednání lidské právně relevantní, nepovažujeme je za jednání dotčené osoby. Tak na př. jednání člověka X, jenž je osobou svépřírodní, přičítá se jemu jako fyzické osobě, naproti tomu jednání čtyřletého dítěte Y je právně irrelevantní a proto se mu nepřičítá jako fyzické osobě.

2. Centrální přičitatelnosti říkáme také odpovědnost. Můžeme tedy říci nejen, že se jednání to ono přičítá osobě určité, nýbrž i to, že osoba ona je z toho jednání odpovědna. Potud převádíme vžitou nomenklaturu na naši normologickou strukturu.

311. Normální odpovědnost. — Normálně je jednající člověk odpovědný za své činy jako fyzická osoba, což na poli majetkového práva, které zaujímá valnou část občanského práva, znamená, že za splnění závazků ručí celé jmění jeho. Tato odpovědnost je důsledkem předpisů o způsobilosti k právním činům, k právům, k právním jednáním, k deliktům atp., jak se to již v právní vědě označuje, čili pokud ten onen člověk je osobou ve smyslu právním. Můžeme to nazvati personifikací těchto předpisů, ale můžeme to považovati i za individualisaci určité právní skutečnosti — člověka.

312. Posunutá odpovědnost. — Máme v našem právním řádu normy, podle nichž jednající není odpověden za své jednání, nýbrž jednání jeho se přičítá jiné osobě ať fyzické, ať právnícké. To znamená, že odpovědnost stíhá tuto druhou osobu. Tomuto posunutí odpovědnosti říkáme **zastoupení**.

313. Podstata zastoupení. — Při zastoupení máme dány dvě osoby: ten, jenž jedná, to je t. zv. zástupce, a ten, jemuž se toto jednání přičítá, to je tak zv. zastoupený. Posunutí této odpovědnosti musí se opírat o nějakou normu, o níž budeme ještě dále jednat. Norma tato musí stanoviti:

- a) jaké náležitosti musí míti jednání zástupce;
- b) jaké vlastnosti musí míti zástupce;
- c) vlastnosti zastoupeného;
- d) jakým způsobem se přičítá jednání zástupce zastoupenému (t. zv. zastoupení).

314. Zástupce a orgán. — V právní vědě činí se rozdíl mezi zástupcem a orgánem. Tento značí toho, kdo jedná za právnickou osobu, pokud zastoupení opírá se o tu normu, jejíž personifikací je sama právnická osoba. Zástupce je ten, kdo jedná za osobu fyzickou nebo právnickou, pokud zastoupení opírá se o jinou normu než v případě předcházejícím.

Dosavadní právní věda personifikací normy dospěla k pojmu právnické osoby a tudíž musila zcela důsledně rozlišovati orgán a zástupce. Rozdělení toto — tak jako personifikace normy — je metajuristické a proto nemůžeme je přijati, obzvláště když jsme jádro problému právnické osoby kritickým způsobem stanovili.

315. Zástupce a pomocník. — Zástupce jedná sám o své újmě, zastoupený nejedná, pomocník jedná podle návodu pána jako jeho nástroj. Pomocníka nepovažujeme za zástupce. Nesmíme však zapomenouti, že jde předem o pojem systematický, kterým chceme vymeziti pojem zástupce.

Pomocníkem je posel, jenž využívá to, co řekl druhý, posel sám nejedná, jedná pán. Telegram je projev vůle vyřízený poslem. Záleží na pozitivním zákonodárství, zda a pokud tento rozdíl je přípustný. V dosavadní pravovědě rozdíl pramení v tom, že se činí základem právní odpovědnosti psychologická vůle a mravní odpovědnost, což je ovšem zcela vadný postoj. Je-li jednatel mravně odpovědný za své jednání, je-li jeho podkladem jeho psychická vůle, pak říkáme tradičně, že zástupce jednal sám a jen na podkladě právního předpisu posuzujeme jeho právní odpovědnost. Rozdíl tento musí spočívatí jen na podkladě právních norem, je-li jiná právní norma pro zástupce a jiná pro zastoupeného.

Rozdíl tento může spočívatí i v tom, že se jednání posla přičítá podle obecné přičitatelnosti zastoupenému, ale pokud nad to jednal posel, že se přičítá jednání jeho jen poslovi, takže jde o dvě jednání, která do sebe zapadají. Na př. posel A odevzdá zapečetěný dopis, napsaný B-em. Obsah dopisu přičítá se B-ovi a doručení A-ovi;

nezná-li A obsah dopisu, nemůžeme podle obecných předpisů činiti z něho odpovědným A, nýbrž odpovědným zůstává jen B. Pomocníkem je stenotypistka, pišící z diktátu dopis na psacím stroji. Uzavře-li A jménem B-ovým smlouvu, jednal A, ale odpovědným je B. V prvním případě nemáme posunutí odpovědnosti, ve druhém ano.

Oba případy konstrukce rozdílu posla musíme rozlišovati, čtouce výklady o zastoupení. Prvé rozdělení není nám přijatelné, druhé naproti tomu odpovídá zcela našemu normologickému hledisku.

316. Rozdělení zastoupení. — Systematicky budeme rozoznávati:

a) zástupce osob fyzických a nestatutární zástupci osob právnických

aa) zřízení na základě právního jednání,

bb) zřízení na základě zákona nebo úředního rozhodnutí,

b) statutární zástupci právnických osob, jež nazveme také orgány, ale v jiném smyslu než dosavadě se činilo, při čemž nebudeme činiti rozdíl mezi t. zv. korporacemi soukromého a veřejného práva, což zvláště při t. zv. korporacích veřejného práva vyžaduje velké opatrnosti, aby to, co praxe správně rozlišuje, bylo i theoreticky správně vyjádřeno. Jinak rozdělení toto odpovídá tradičnímu učení, ale jádro je jiné.

§ 2. Zastoupení na základě právního jednání.

317. Plná moc. — Říkává se, že podkladem zastoupení t. zv. dobrovolného, t. j. na základě právního jednání je plná moc (§ 1017 obč. z.), nebo že jedná se jménem zastoupeného (§ 1002). Tyto výrazy znamenají však jen tolik, že na základě právního jednání (odvozené normy) soudíme, že odpovědnost je posunuta z jednatelova na zastoupeného. Říkává se dále, že plná moc dává zástupci právo jednati jménem zastoupeného; nomenklatura spočívá na nesprávném předpokladu, že právní řád jako takový propůjčuje někomu moc ve smyslu fyzickém a v další vadě, že tato fyzická moc se redukuje na normovou relaci. Obč. zák. užívá výrazu plná moc ve smyslu listiny vydané zastoupeným a dosvědčující zastoupení (§ 1005), aniž tím ústní zmocnění vylučuje (§ 1029).

318. Udělení plné moci. — Plná moc může býti udělena smlouvou zmocňovací (§§ 1002, 1017 obč. zák.). Obč. zák. nezná jiného právního jednání, které by mohlo býti podkladem plné moci, tím liší se náš obč. zák. od něm. obč. zák. (§ 167), který

praví, že podkladem plné moci je prohlášení zastoupeného vůči zástupci po př. vůči třetímu. Literatura toto vesměs přehlíží a následkem toho upadá do nekonečných diskusí, které mohou mít význam de lege ferenda, ale ne de lege lata, kde otázka zásadně je vyřešena.

318. Plná moc a příkaz. — 1. Smlouva zmocňovací (mandát) je obligační smlouvou a tudíž týká se jen obou smluvníků. Jde o právní poměr jen těchto dvou osob. Smlouva tato může mít právní relevanci i vůči třetím osobám, jen v poměru ke třetím osobám mluvíme o plné moci. Musíme lišiti tedy poměr smlouvy zmocňovací mezi oběma smluvníky, jemuž se říká příkaz, a poměr její vůči třetím osobám, jemuž se říká plná moc.

2. Příkaz je výraz pro vzájemné povinnosti, s příkazem může být spojena plná moc, ale nemusí. Plná moc vzhledem na vnitřní poměr mandanta k mandatáři (ne naopak!), jmenuje se zmocnění (Ermächtigung), to znamená, že mandant musí si dáti líbiti, aby mandatář jednal jeho jménem; obč. zák. užívá pro tento pojem výrazu tajná plná moc (§ 1017).

3. Obsahem zmocňovací smlouvy musí být podle § 1002 obč. zák. při nejmenším závazek jednati jménem druhého, ale z § 1017 plyne, že připouští i jednání jen na vrub druhého (t. zv. nepřímé zastoupení), takže minimem obsahu zmocňovací smlouvy musí být jednání jménem anebo na vrub druhého. V prvním případě dostačí tedy udělení plné moci mandantem mandatáři, ale mandatář je zavázán jednati podle zmocnění mu danému (§ 1009 obč. z.). Toto se týká jen poměru mezi oběma smluvníky, pro třetí osoby (tedy pro otázku plné moci) má toto jen význam potud, zda plná moc byla udělena řádnou smlouvou zmocňovací. V něm. právu není tohoto spojení, rozdíl tento praxe často přehlíží.

4. Příkaz je odvolatelný (§ 1020), důsledkem toho i plná moc musí být vždy odvolatelná, neboť obč. zák. identifikuje zastoupení (plnou moc) a smlouvu zmocňovací, jak vidno z § 1002.

319. Forma plné moci. — 1. Zmocňovací smlouva nevyžaduje žádné formy (§ 1005) a proto i plná moc nevyžaduje žádných předpisů.

V praxi i literatuře je nejasno, zda může se udělit neformální plná moc k jednání, které vyžaduje formy, na př. k jednáním uvedeným v zákoně č. 76/1871. Říkává se, že rozhoduje účel předpisu, proč byla forma

stanovena. Řešení toto není správné, zmocněnec jsa neformálně zmocněn musí uzavřít příslušné jednání formálně, jak zákon předpisuje. Nejasnost tato vede ovšem k nejasnému formulování právních předpisů a tu pak skutečně není vždy jasno, zda takovým formalistickým předpisem neměla být zasažena i forma plné moci.

2. Pro některé druhy plné moci předepisuje obč. zák. formu písemnou. V § 1008 je totiž řečeno, že pro určité druhy plné moci musí být dána speciální „plná moc“ a v § 1005 praví, že plná moc je listina, tedy forma písemná, z toho soudíme, že pro právní jednání, jmenovaná v § 1008, musí mít plná moc písemnou formu. — Obč. zák. rozeznává: a) plnou moc co do druhu právních jednání (úplatné zcizení a nabývání, zápůjčky, vybírání peněz nebo peněžních hodnot, vedení procesu, přísahy, smíry); b) plnou moc pro konkrétní právní jednání (přijetí a odmítnutí dědictví, společenské smlouvy, poskytnutí daru, smlouva o rozhodčím, bezúplatné prominutí dluhu). Poslední věta § 1008 je korumpovaná a nedává žádného smyslu.

3. Speciálními předpisy je stanovena zvláštní forma plné moci: procesní plná moc forma písemná, resp. veřejně ověřená (§ 30 c. ř. s.), plná moc k dražbě nemovitosti forma veřejné listiny, po př. veřejně ověřené (§ 180 ex. ř.), plná moc ke knihovním úkonům (§ 77 kn. ř.), a j.

320. Zákonem stanovený rozsah plné moci. — Zpravidla záleží na stranách, aby si stanovily rozsah plné moci, ale v některých případech zákon sám stanoví autoritativně rozsah plné moci bez ohledu na to, v jakém rozsahu bylo zmocnění dáno zmocnění. Tato ustanovení přivedla právě právní vědu na myšlenku, že nutno rozlišiti plnou moc a příkaz.

Případem nejstarším je plná moc prokuristy. Je to obchodní zmocněnec, jenž může jménem principálovým uzavírat jakýkoliv obchod. Principál musí být obchodníkem plného práva (čl. 41, 45 obch. z.). Ustanovení toto má chrániti poctivý obchod: řekne-li principál o svém zmocnění, že je prokuristou, má být každému jasno, do jaké míry je zmocněn jednati za svého principála. — Druhým markantním případem je procesní plná moc (§ 31 c. ř. s.), která může být omezena jen v rámci zákonného ustanovení, při tom je ta zvláštnost, že zmocnitel sám v advokátním sporu nemůže jednati, ale plnou moc může udělit, ovšem v zákonném rozsahu. — Kdo přinese kvitovaný účet je oprávněn vybrati si valutu (čl. 296 obch. z.). Presumce plné moci je stanovena v § 1033.

321. Obchodní plná moc. — V obč. zák. je uvedena řada zmocnění, týkajících se obchodních zmocněnců. Jsou to §§ 1027, 1028, 1029, 1030, 1031.

Ustanovení tato jsou nyní nahrazena pátým titulem první knihy obch. zákona a měla by význam jen co do zmocnění udělených před platností obch. zák. Ustanovení tato týkají se jen obchodních zmocněnců a proto výraz „ústní plná moc“ v § 1029 není v nesrovnalosti s § 1005, kde listina zmocňovací se jmenuje plnou mocí. V § 1029 se jen zdůrazňuje, že k obchodnímu zmocnění není žádné formy předepsáno. Ve spojení s čl. 47, odst. III. obch. z. znamená, že obchodní zmocněnec musí sice k jednáním uvedeným v § 1008 obč. z. mít speciální plnou moc, ale že tato plná moc nemusí být udělena písemně. Čl. 50 naproti tomu nahradil první větu § 1031, druhá věta § 1031 se zmocnění netýká, nýbrž jen vnitřního zmocnění povozníka. Ustanovení § 1030 nahrazeno čl. 49 obch. zák. Ustanovení §§ 1027, 1028 jsou obecná ustanovení bez bližšího normativního obsahu.

322. Smluvně stanovený rozsah plné moci. — 1. Rozeznáváme obecnou a zvláštní plnou moc. Obecná plná moc posunuje odpovědnost ve všech druzích právních jednání s výjimkou oněch, které jsou uvedeny v § 1008 obč. zák. Plná moc týká se zásadně jen právních jednání, pokud zastoupení je přístupno. Obč. zákoník neomezuje plnou moc jen na právní jednání, proto zásadně je přístupno zastoupení i při jiných právních činech, než při tom musíme šetřit náležitě opatrnosti. Některé činy nemají vztahu k osobám třetím, na př. oprava domu, proto není zde zastoupení možné, u deliktů je plná moc vyloučena, poněvadž vzhledem na ustanovení § 879 obč. zák. není možno dáti příkaz k výkonu deliktu, jindy zase zastoupení u právních činů je vyloučeno (na př. svědectví testamentární), musíme zkrátka přihlížeti ku předpisům hledícím k tomu onomu právnímu činu. Prakticky je plná moc aktuální jen u právních jednání stricto sensu.

2. Zvláštní plná moc týká se některých druhů jednání (actus mandati specialis) nebo některého konkrétního jednání (actus mandati specialissimi). Rozsah plné moci nutno zjistiti výkladem zmocňovací smlouvy podle zásad pořádného obchodu (§ 914 obč. zák.).

323. Samokontrahování zmocněncovo. — Může zmocněnec, maje uzavřít smlouvu jménem zmocnitelovým, vystupovati sám jako druhá smluvní strana (samokontrahování, Selbstkontrahieren)? Zásadně nemůžeme připustiti, aby zmocněnec byl smluvníkem, neboť to odporuje § 1009, že zmocněnec má hájiti zájmů zmocnitelových, důsledkem toho musíme za to míti, že na toto

samokontrahování se plná moc nevztahuje. Samokontrahování je přípustno jen:

- a) když zmocnitel výslovně zmocněnce k tomu zmocnil, nebo
- b) když je vyloučeno ohrožení zájmů zmocnitelových.

Příklady: A je zmocněn, aby koupil jménem B-ovým dům, A je majitelem domu a prodá dům smlouvou, kde jednou vystupuje jako prodávatel, po druhé jako zmocněnec B-ův. Smlouva taková je možná, poněvadž prodávatelem je A, kupitelem B, ale B je kupitelem jen potud, pokud sahá plná moc A-ova, proto musíme žádati svolení B-ovo k samokontrahování. Plná moc musí býti dána v tomto případě výslovně, poněvadž zájem A-ův je v kolísi se zájmem B-ovým. Jindy může býti dána mlčky, není-li kolise, na př. prodávav v pekařském krámu prodá sám sobě housku za předepsanou cenu 25 h, nebo divadelní pokladník prodá sám sobě vstupenku.

324. Způsobilost zmocnitelova a zmocněncova. — 1. Zmocnitel i zmocněnec musí býti způsobilí uzavřít příslušnou smlouvu zmocňovací, která je základem plné moci podle obecných pravidel o způsobilosti k právním činům. Zmocnitel musí býti způsobilý předsevzítí ono jednání, k němuž dává plnou moc, poněvadž v onom jednání bude stranou. Dá-li částečně způsobilý k právním jednáním obecnou plnou moc, je tato omezena právě jeho částečnou způsobilostí.

2. Zmocněnec není stranou v právním jednání, které předsevzal jménem zmocnitelovým, z toho plyne, že zmocněnec nemusí býti způsobilým, předsevzítí ono jednání, jak výslovně stanoví § 1018, ale je zapotřebí, aby zmocněnec byl způsobilý, uzavřít zmocnitelovu smlouvu.

Příklad: A zmocní B-a, který si samostatně vydělává ve svých 18 letech, aby jeho jménem koupil dům; B je způsobilý uzavřít tuto zmocňovací smlouvu (§ 252 obč. z.), ale není způsobilý koupiti dům; v tržové smlouvě vystupuje prodávatel X a kupitel A, oba svéprávní a k této smlouvě způsobilí. Smlouva tržová byla řádně uzavřena.

325. Vady právního jednání. — Je-li právní jednání uzavřené mezi zmocnitelom a zmocněncem vadné, je dvojitá otázka:

- a) s čí hlediska máme vady tyto posuzovati, zda s hlediska zmocnitelova či zmocněncova;
- b) kdo může tyto vady uplatniti.

Ad a). Vůli smluvní projevuje zmocněnec, tedy padá na váhu vada, která se u něho vyskytla. Při tom však musíme dbáti hledisk pořádného obchodu. Modifikace může nastati příkazem.

Je-li příkaz dán koupiti určitou věc za určitou cenu a jestliže se zmocnitel mylil a zmocněnec věděl o pravé podstatě věci, ale jednal přesně podle příkazu, pak musíme přihlížeti k omylu zmocnitelovu. Naopak, věděl-li zmocnitel, jak se věc má a zmocněnec byl na omylu, pak nepřihlížíme k omylu zmocněncovu. Jinými slovy: ty vady právního jednání, k němuž se vztahuje plná moc, posuzují se s hlediska zmocnitelova, pokud se týkají skutečností uvedených v plné moci, ostatní vady posuzují se s hlediska zmocněncova.

Příklad: A dá plnou moc ke koupi domu, B zmocněnec koupí dům X, o němž uveden byl v omyl, nevěda, že dům ten je stížen houbou a zákazem stavby. Rozhoduje omyl zmocněncův. A dá B-ovi plnou moc ke koupi domu X, neurčiv cenu, A ví o těchto vadách, B je v omylu, koupí dům za cenu, odpovídající domu bezvadnému, omyl B-ův rozhoduje. A dá B-ovi příkaz ke koupi domu X za cenu 30.000 Kč, A ví o vadách, B je na omylu, v tomto případě omyl B-ův nerozhoduje. — B, zmocněnec A-ův, uzavře v opilosti trhovou smlouvu samostatně v rámci plné moci jménem A-ovým, smlouva je neplatná, poněvadž projev vůle se nestal podle § 69.

a d) Smluvní stranou je zmocnitel a vady smluvní může uplatnit jen strana smluvní, proto může vady uplatnit jen zmocnitel a nikdy zmocněnec jako takový. Podobně je tomu i při jiných právních jednáních.

326. Dobrá víra. — Žádá-li se dobrá víra (na př. §§ 367, 1500 obč. zák.), vyžaduje se dobrá víra zmocnitelova i zmocněncova. Kdo jedná v dobré víře nepodvádí druhého smluvníka (§ 870 obč. zák.), je tedy i v tomto případě zapotřebí dobré víry jak zmocněncovy, tak i zmocnitelovy. Naproti tomu je možno, že jeden smluvník druhého uvede bona fide v omyl (§ 871 obč. zák.), proto je zcela lhostejno, zda omyl byl způsoben zástupcem nebo zastoupeným. Také musíme považovati za stejné, zda omyl byl vyúžitkován zástupcem či zastoupeným.

Příklady: A kupuje pro B-a bona fide kradenou věc od živnostníka k prodeji oprávněného, B ví o tom, že jde o kradenou věc; B se nestává vlastníkem. — A prodává prostřednictvím B-ovým koně C-ovi, B ví, že kůň trpí vadou nezhoditelnou, ale úmyslně zařídí věc tak, aby C vadu nepoznal; A je bona fide, C může smlouvu tuto napadnouti pro podvod (§ 870) a žalovati A-a. — A přijde ke zlatníkovi a žádá, aby mu prodány byly zlaté hodinky, prodávač B — zmocněnec svého principála C — nabízí zlaté hodinky, A ukáže na hodinky domněle zlaté, které se mu líbí, jde však o stříbrné hodinky pozlacené, prodávač B neupozorní

A-a, že se mylí a prodá mu tyto hodinky jako domněle zlaté; A může žalovati C-a na zrušení smlouvy pro podstatný omyl. Podobně tomu, když C dá dohromady zlaté a pozlacené hodinky tak, že B prodá A-ovi bona fide tyto hodinky jako by byly zlaté.

327. Substituce. — Přenáší-li se plná moc ze zmocněnce na další osobu mluvíme o substituci. Substitut není zmocněncem zmocněncovým, nýbrž zmocnitelovým. Mezi substitutem a zmocněncem není poměr plné moci. Substituce znamená doslovně nahrazení zmocněnce novým zmocněncem, ale náhradu tuto neprovádí zmocnitel, nýbrž zmocněnec sám. Zda je k tomu oprávněn, o tom rozhoduje zásadně rozsah plné moci. Oprávnění k substituci musí býti v plné moci výslovně dáno (§ 1010). Odchylka je u procesní plné moci advokátské (§ 31 c. ř. s.).

328. Zánik plné moci. — Plná moc zaniká:

a) odvoláním zmocnitelem (§ 1020); plná moc je u nás vždy kdykoliv odvolatelná, neodvolatelná plná moc není u nás možná, nejen pro předpis § 1020, ale i proto, že by neodvolatelná plná moc odporovala lidské svobodě (§ 16 obč. zák.); jinak s orgánem právnické osoby;

b) výpovědí zmocněncovou (§ 1021), plná moc je vždy vypověditelná; druhá věta § 1021 týká se příkazu;

c) smrtí zmocněncovou (§ 1022);

d) smrtí zmocnitelovou (§ 1022), zákon na tomto místě směšuje plnou moc a příkaz, takže druhá věta § 1022 nedá se použití ani na tento ani na onen případ (sub c), nicméně máme za to, že plná moc může se týkati i dědiců zmocnitelových, což plyne z toho, že podle speciálních ustanovení procesní plná moc (§ 35 c. ř. s.) a kupecká plná moc (čl. 297 obch. zák.) týkají se také dědiců zmocnitelových; důsledek toho je, že zmocněnec může zastupovati pozůstalost dosud neodevzdanou, nezletilého dědice, ovšem poručenský soud může tuto plnou moc kdykoliv vypověděti; při fideikomisární substituci je zmocněnec zástupcem fideikomisární massy a není omezen jako institut ani jako substitut, odvolání takového zmocněnce může se díti jen v dohodě s oběma, poněvadž oba dohromady (institut a substitut) representují dědice a jen dědic může zmocněnce odvolati;

e) nesvéprávností zmocněncovou plná moc zaniknouti nemusí (§ 1018); zda uniká nesvéprávností zmocnitelovou, není jasno;

f) konkursem (§ 1024) jak zmocnitelovým, ačli nejde o plnou moc k jednáním, které se netýkají konkursní podstaty, tak i zmocněncovým.

329. Ochrana třetích osob. — Bona fides třetích osob se chrání tím, že třetí osoba, která nevědouc o zániku plné moci, jednala se zmocněncem vystupujícím jménem zmocnitelovým, může se táhnouti ke zmocniteli, jako by plná moc nebyla zanikla (§ 1026). U prokury je modifikace, zda zánik prokury byl vyznačen v obchodním rejstříku, či zda vyznačen nebyl (čl. 46 obch. zák.).

§ 3. Zákonné zastoupení.

330. Případy zákonného zastoupení. — Zákonného zastoupení mají zapotřebí osoby, které samy jednati nemohou. Příčina této nemohoucnosti může býti různá:

- a) nesvéprávnost,
- b) nepřítomnost,
- c) neexistence.

331. Jak se ustanovuje zákonný zástupce. — Zákonný zástupce je ustanoven buď ipsa lege, to je zastoupení manželských dětí svým otcem (§§ 148, 149, 150 obč. zák.) anebo rozhodnutím soudním: ustanovení poručníkem (§§ 187, 190 obč. zák.), kurátorem (§ 269 obč. zák.), podpůrcem (§ 4 ř. o zb. svépr.). Zastoupené osoby tyto jsou pod zvláštní ochranou soudní a proto i soudy jsou zástupčími orgány těchto osob.

332. Zastoupení nesvéprávných. — Zákonný zástupce jedná jménem nesvéprávného. Případy jsou:

a) nezletilí jsou zastoupeni buď svým manželským otcem (§ 149) anebo poručníkem (§ 187), není-li dítě pod mocí svého manželského otce, po př. opatrovníkem (§§ 271, 272 obč. zák.);

b) osoby, nad nimiž byla moc otcovská nebo poručenská prodloužena jsou přes svoji zletilost nadále pod mocí otcovskou, resp. poručenskou;

c) osoby zbavené svéprávnosti úplně obdrží kurátora (§ 3 ř. o zb. svépr.);

d) osoby zbavené svéprávnosti částečně obdrží podpůrce (§ 4 l. c.).

333. Osoby nepřítomné. — Jsou-li zájmy nepřítomného ohroženy anebo je-li nepřítomností ohrožen někdo jiný, má se nepřítomnému zřídit opatrovník (§ 276), který provede příslušný úkon. Nejčastější případy jsou v ediktálních řízeních (na př. § 24, 277 obč. zák.), dále při projednání dědictví s dědici nepřítomnými. Opatrovníka zřizuje soud.

334. Osoby neexistující. — K hájení zájmů osob, které teprve budou existovati, ale dosud neexistují, zřizuje se opatrovník. To je případ dítěte zplozeného, ale dosud nenarozeného (§ 22 obč. zák.), ale opatrovník může se zřídit i pro osoby, které doposud nejsou ani zplozeny, tak na př. při fideikomisární substituci, jde-li o budoucí pokolení (§§ 274, 612 obč. zák.).

335. Způsobilost zastoupené osoby. — Při zákonném zastoupení zastoupená osoba nemusí projevit svoji vůli vůbec, následkem toho nesejde na její způsobilosti. Jinak tomu při dobrovolném zastoupení, kde osoba zastoupená musí mít způsobilost k projevu vůle, již uděluje plnou moc.

§ 4. Orgány právnických osob.

336. Organ základem právnické osoby. — Problém právnické osoby vystupuje u nás ve dvou formách, v jedné jako korporace, ve druhé jako nadace, účelové jmění atp. Korporaci na poli občanského práva musíme identifikovati se společností, ale to na problému našem nic nemění. Pravili jsme, že právnická osoba pozůstává z personifikace právních skutečností ať jde o personifikaci více fyzických osob jako jednotky anebo o personifikaci jmění. Personifikace tato se umožňuje tím způsobem, že jsou fyzické osoby, jejichž jednání se centrálně nepřičítá jim, nýbrž této personifikované právní skutečnosti, takže tato personifikovaná skutečnost „jedná“ jako člověk. Jde zde o posunutí odpovědnosti a tato může býti posunuta jen normou a ničím jiným. Norma, která posunuje tuto odpovědnost, je statut společnosti, kreační listina nadace, nebo i zákon, jako je tomu při neodevzdané pozůstalosti. Do běžné konstrukce orgánu zasahuje však i druhá personifikace, totiž personifikace statutu atd., a touto personifikací jeví se nám orgán něčím zcela rozdílným od zmocněnce ustanoveného na základě mandátu. S hlediska čisté vědy právní jde v obou případech o zastoupení

a mezi oběma není žádného pojmového rozdílu. Také podle našeho pozitivního práva není mezi orgánem a zmocněncem zásadního rozdílu, jsou ovšem rozdíly dané v detailech.

337. Positivní předpisy. — 1. Výraz orgán není obč. zák. znám. Obč. zákoník odpovídá zcela konstrukce, že orgán je ustanoven statutem právnické osoby. Smysl slov § 867, že orgány obcí (a jiných t. zv. veřejnoprávních korporací) jsou dány ústavou jejich a předpisy politickými, které nutno považovati za doplněk „ústavy“ obecní. Právní řád s oblibou užívá výraz ústava pro tu normu, která nám slouží za personifikaci právnické osoby.

2. U společností je orgán stanoven společenskou smlouvou (§ 1190 obč. z.) a obč. zák. jmenuje takovou osobu „zmocněncem“, nebo „správcem“ (§ 837). Obč. zák. nerozlišuje, zda jde o společenskou smlouvu anebo o mandát. Tento nedostatek je zaviněn, že redaktoři si neuvědomili ani problém zastoupení ani problém právnické osoby. Přes tento nedostatek můžeme zjistiti, že obč. zák. přijímá zastoupení dané i jinou normou než mandátem, a tou je právě společenská smlouva.

338. Právní posice orgánu. — 1. Zástupce podléhá omezujícím předpisům o mandátu. Orgán nemáme přesně normován. Pokud jde o společnosti, jsme v řadě pochybností. U t. zv. veřejných právnických osob je situace poněkud jednodušší, že orgány jsou zákonem stanoveny, ačkoliv právě u nejvýznamnější veřejné korporace, u státu, orgány nemáme vůbec stanoveny, což vypadá na prvý pohled velmi paradoxně.

2. Pokud jde o orgány společnosti je uvést toto:

a) orgán společnosti může být neodvolatelný, kdežto zmocněnec-mandatář je vždycky odvolatelný;

b) rozsah působnosti orgánu určuje se stanovami společnosti a ty nejsou omezeny ustanovením podobným jako plná moc (§ 1008);

c) orgán společnosti může být ustanoven na určitou nebo na neurčitou dobu zrovna tak, jako může být uzavřena společenská smlouva (§§ 1205, 1212), blíže otázku tuto nemáme řešenu, neboť jak redaktoři, tak i doktrína nynější si celý problém málo uvědomila; analogicky můžeme řešiti spor takto:

aa) je-li orgán ustanoven na dobu určitou, pak je možno předčasně poměr tento zrušiti jen za podmínek vyloučení ze společnosti (§ 1210);

bb) je-li ustanoven na dobu neurčitou, možno kdykoliv poměr tento vypověděti (§ 1212).

339. Kolektivní orgán. — Doposud jsme předpokládali, že orgánem je fyzická osoba jednotlivá, ale orgánem může být i více fyzických osob dohromady, které tvoří jednotku a dohromady jsou jediným orgánem právnické osoby. Kolektivní orgán máme upraven i v samém obč. zák. a to při správě společného jmění:

a) kolektivním orgánem jsou všichni spoluvlastníci (§ 828), společníci (§ 1188);

b) kolektivní orgán není fyzická osoba, proto nemůžeme žádati stejného projevu vůle jako při orgánu jednotlivém, kde pro projev vůle platí § 869 obč. zák., proto musíme mít předpis, co se podle něho má považovati za projev vůle právnické osoby;

c) takové předpisy máme neúplně podány takto:

aa) jednomyslnost (§§ 828, 833, věta první), t. j. každý spoluvlastník (společník) musí projevit souhlasnou vůli a jeho projev musí mít náležitosti § 869;

bb) většina spoluvlastníků počítána podle podílů (§ 833, věta druhá, 834, 836); zde máme orgán, který se již od jednotlivců počíná silně lišiti, neboť zde většina dává normu menšině a tato se musí podříditi;

cc) kolektivním orgánem je i více správců společného jmění, pak rozhoduje většina hlasů (§ 838).

340. Orgány společností obchodních. — Na rozdíl od velmi kusých ustanovení obč. zák. máme orgány společností obchodních přesněji stanoveny.

1. Veřejná společnost je representována svými společníky, kteří pod firmou společnosti obchody uzavírají (čl. 114 obch. z., § 90 slov. obch. z.), orgán může být jednotlivý anebo kolektivní, rozsah zastoupení je zákonem určen.

2. Komanditní společnost je representována společníky, kteří jsou způsobilí firmovati, mohou to být jen osobně ručící společníci (čl. 158 obch. zák., § 133 slov. obch. z.), orgán je buď jednotlivý nebo kolektivní. Rozsah zastoupení je zákonem určen.

3. Akciová společnost má komplikovanější orgány:

a) jednomyslnost všech společníků (čl. 215 obch. z., § 179 č. 8 slov. obch. z.),

b) valná hromada akcionářů (čl. 214, čl. 209 č. 8, 9, 10, 11, čl. 236, čl. 237, čl. 238 obch. z., §§ 179 a násl. slov. obch. zák.),

c) představenstvo (čl. 209 č. 7, 227 ef. § 182 slov. obch. z.) projev vůle představenstva je předepsán stanovami (čl. 229 obch. z., § 185 slov. z.), rozsah zastoupení je neomezený (čl. 231 II, § 188 slov. obch. z.),

4. Společnost s ručením obmezeným je representována takto:

a) jednatele společnosti (§ 15, zák. s. s. r. o.), orgán to buď jednotlivý nebo kolektivní, jednatele neobmezeně representují společnost (§ 18),

b) dozorčí rada (§ 29),

c) valná hromada společníků (§ 34),

5. Společenstva výrobní a hospodářská mají tyto orgány:

a) představenstvo (§ 5, č. 7, § 15, § 18, zák. o společenstvech);

b) valná hromada členů společenstva (§ 5, č. 9, 10),

c) dozorčí rada (§ 25). Na Slovensku anal. ustanovení tamního obch. zák.

341. Orgány spolku. — O spolcích nemáme žádných bližších ustanovení a předpisy 26. a 27. hlavy obč. zák. nedají se beze všeho použítí na spolky nevýdělečné. Zákon spolkový naznačuje, že spolek musí mít orgány (§ 4 spol. zák., lit. a) práva a povinnosti členů, e) orgány vedení spolku, h) zastoupení spolku na venek), ale neoznačuje jich blíže. Z toho následuje, že stanovy spolkové v rámci ustanovení § 5 spol. zák. mohou volně stanovit orgány spolku a že nejsou vázány předpisy o společnostech obč. zák. Volnost tato plyne z volnosti smluvní, neboť nikde není řečeno, že by smlouva společenská musila mít jen schema určené v 27. hlavě, naopak můžeme stanovit libovolné úchytky, pokud zákonu neodporují. Spolkový zákon je sice předpis policejní, ale naznačuje nám legalitu těchto úchylek od obč. zák.

342. Poměr orgánu a právnické osoby. — 1. Poměr tento je určen jen stanovami, každá jiná úmluva byla by úmlouvou mezi dvěma orgány a proto je mandátem a nikoliv poměrem organním.

2. Orgán může sice záviseti na orgánu, na př. představenstvo akc. spol. závisí na valné hromadě a je touto ustanovováno, ale poměr představenstva k akc. spol. neurčuje valná hromada, nýbrž stanovy.

3. Zmocnění orgánu, jednati jménem společnosti, může se nadřazeným orgánem měnit, ale jeho postavení organní tím nesmí doznati změny.

Příklad: Valná hromada akc. spol. zakáže představenstvu koupiti pozemek X, představenstvo není interně zmocněno, aby jednalo, ale na venek je úplně stejně neomezené, jako by se toto usnesení nestalo. Není zde na místě řešiti otázku, zda možno třetí osobě namítnouti, že jednala mala fide, vědouc o interním zákazu.

4. Rozdíl mezi zástupcem v užším smyslu a orgánem je ten, že zastoupený musí býti způsobilý k právním jednáním, zástupce nikoliv; právnická osoba jako taková není nic, splývá buď se společenskou smlouvou anebo s orgánem, při orgánu záleží tedy jen na tom, zda orgán jedná na základě platné společenské smlouvy, erekční listiny nadace atp., na způsobilost společníků se vůbec nehledí a to bez rozdílu, ať jde o spolek či pouhé společenství.

5. Orgán jednotlivý nemusí býti za všech okolností způsobilý k právním jednáním, zrovna tak jako zástupce (§ 1018), ale nutno požadovati, aby projev vůle orgánu měl náležitosti § 869 obč. zák.

343. Ručení orgánu. — Orgán ručí třetím osobám za škodu, kterou svým protiprávním jednáním způsobil. Ručí tak i právnické osobě samotné. Ručení toto je i při kolektivním orgánu a proto musíme zkoumati, kdo z členů kolektivního orgánu jednal protiprávně a toho musíme činiti osobně odpovědným za jeho protiprávní čin. Kolektivita nesmí sloužiti k tomu, aby jednotlivec unikal odpovědnosti za bezprávné činy. Právě do- savadní názor na právnickou osobu takový únik usnadňoval. Posunutí odpovědnosti není v tom směru možné, neboť odporovalo by to dobrým mravům, což by byla smlouva neplatná (§ 879).

344. Ručení právnické osoby za škodu. — Způsobí-li orgán právnické osoby ve své organní funkci třetí osobě škodu, ručí podle novější praxe jmění právnické osoby za tuto škodu (srv. Vážný, 725, 2288). V jiných případech ručení toto není dáno, ale vzhledem na to, že jednání orgánu se pohybovalo v mezích jeho zastoupení a že ve spojení s tím vznikla škoda, přičítá se tato právnické osobě. Sem patří i opomenutí, kterého se dopustil orgán při správě majetku právnické osoby. Mimo správu

majetku právnické osoby není tato odpovědná za škodu orgánem způsobenou.

345. Zmocněnci právnické osoby. — Právnická osoba může mít zmocněnce, když orgán její a jménem jejím uzavře s někým mandátní smlouvu. Zmocněnec je obyčejným smluvním zmocněncem a padá na něj vše, co bylo o zmocněních smluvních řečeno. Zmocněnec jedná jménem právnické osoby na základě mandátu a nikoliv na základě stanov jejich, v tom je základní rozdíl obou institucí.

346. Literatura. — Weyr, Poznámky k nauce o orgánech (Ročenka práv. fakulty v Brně 1930), Kelsen, Allg. Staatslehre, Randa, Právník, 15 str. 761, 16 str. 721, Krčmář, O smlouvě námezdní, Planiol, Précis II č. 2231 násl., Mitteis, D. Lehre von der Stellvertretung, Hupka, Die Vollmacht, týž Stellvertretung u. Vollmacht, Schlossmann, Die Lehre v. d. Stellvertretung, Hasenöhrle O. R. I § 29, Holländer, Die gewillkürte Stellvertretung, Schlossmann, Iherings Jahrbücher 1902, str. 289, Thur, Allg. Teil, Müller-Erzbach Iherings Jahrbücher sv. 73, str. 138.

HLAVA ČTVRTÁ.

O věcech.

§ 1. Pojem věci.

347. Věc jako předmět práva. — Teleologická právní věda mluví o věci jako předmětu práva soukromého. Osoba je podle toho subjektem práva a věc jeho předmětem. Jde o nedokonalou analogii s filosofickým problémem poznání, jehož základem je poměr subjektu a objektu poznání. Analogie tato je zcela pochybená, neboť i podle teleologického směru vědy právní nemá každé právo za předmět věc a tu těmto „právům“ dává se název práv osobních. V tomto duchu je propracována systematika obč. zákona. Rozdělení spočívající na tomto základě není správné, neboť hledisko poznávací je při každém členu jiné a přece rozdělovací úsudky musí býti tak uspořádány, aby každý člen byl sdělán s jednotného hlediska.

348. Věc jako právní skutečnost. — V předešlých kapitolách jsme zjistili, že osoba není subjektem práva, nýbrž že je právní skutečností, která zpravidla přináleží podmíněné skutkové podstatě. Podobně s věcí, i tato není nic jiného než právní skutečností. Z toho plyne, že můžeme mluvit o věci jen s hlediska určité normy, ale nikoliv bez zřetele na dané předpisy právní. V obč. zák. máme zvláštní předpisy o věcech (§§ 285 až 308), které určují nám právní skutečnost „věci“ v každé normě, pokud se s ní obírá a pokud tato norma neupravuje tuto skutečnost odchylným způsobem.

349. Důležitost pojmu věci. — Právní řád jako komplex heteronomních norem, obírá se vnější stránkou osobnosti lidské, což Kant nazval legalitou, proti morálce, která jako komplex autonomních norem míří na vnitřní stránku lidské osobnosti. Ke vnější stránce lidské osobnosti patří jmění, které tomu onomu člověku náleží. Právo se zase zpravidla nezabývá otázkou, jaký je poměr člověka k jeho jmění, nýbrž otázkou, jaký je poměr člověka i s jeho jměním k jiným lidem a k jejich

jmění. Věc — jak níže dovodíme — je majetková hodnota —, tedy součást jmění a proto je pojem věci tak důležitý. Na druhé straně je účelno, aby tak důležitý pojem byl jednoznačně označen a proto máme jednak obecné předpisy o věcech, jednak máme jen malé odchylky od těchto obecných předpisů. Předpisy o věcech nezasahují jen obor práva soukromého, jsou též recipovány i normami, které řadíme do práva trestního (majetkové delikty), do práva správního, finančního atp. Ač máme tedy předpisy, které zasahují do oborů velmi různých, přece nesmíme zapomenouti, že jde jen o nesamostatné předpisy, o právní skutečnosti, které teprve s ostatními částkami skutkové podstaty tvoří normu. To znamená, že k předpisům §§ 285—308 netáhnou se jen předpisy obč. zák., nýbrž i jiné.

350. Zákonná definice. — 1. Zákon definuje, t. j. označuje náležitosti právní skutečnosti věci tímto způsobem: „Vše, co se od osoby liší a co slouží k užívání lidí, jmenuje se v právní smyslu věcí.“ (§ 285.)

2. V definici této šlo o to oddělit osobnost lidskou od věci, musíme tedy § 285 chápati ve spojení s § 16. Vůdčí myšlenkou je entelechie lidské osobnosti, že tato ani podle právního řádu nemá být prostředkem pro druhého člověka. Jde o reakci proti nevolnictví, které nedávno před tím bylo v našich zemích zrušeno a které na př. v Haliči de facto bylo zachováno i v době zavedení obč. zák. Ustanovení toto vyplývá zcela z Kantovského pojetí poměru práva a etiky: totiž legalita, mířící na vnější chování člověka, má doplňovati morality, která míří na smýšlení člověka; legalita musí doplňovati morality, poněvadž moralita i legalita závisí pojmově na kategorickém imperativu a osobnost lidská je zosobněným kategorickým imperativem.

3. Dalším znakem této definice je užitelnost: „slouží k užívání lidí.“ Tím spojuje se věc s lidským jednáním, ale lidské jednání je řízeno normami autonomními, tudíž se spojuje pojem věci s komplexem norem autonomních. Touto definicí deleguje právní řád normu morální, aby tato určila blíže věc. Další důsledky toho dovodíme v dalším.

4. Užívání můžeme hodnotiti různě jako užívání hospodářské, estetické, technické atd., podle toho s jakého hlediska vycházíme; při tom můžeme hodnotiti každé jednání podle toho či onoho hlediska, užívání samo o sobě není ničím. Užívání

v § 285 není blíže determinováno. Z předpisů o příslušenství, dále z předpisů o ceně věci (§ 305), o omylu (§ 871, 872), o správě (§§ 922, 923, 925, 928), o zkrácení přes polovinu hodnoty (§ 934), o společném majetku (§§ 833, 834, 843), o pozůstalosti (§ 531 ve spojení s §§ 538, 547, 548), dále z doktrinálních §§ 357, 358, 359, 360, 362 plyne, že jde o užívání hospodářské.

5. Hospodářským užíváním rozumíme takové užívání, které směřuje k zachování fyzické osobnosti lidské, t. j. k zachování člověka při životě: k čemuž je zapotřebí pokrmu, šatu a bydlení. Způsob jak zachovávat člověka při životě, může být různý, od primitivního bydlení ve skalách a stravy lovců zvěře až do luxusního bydlení v mramorových palácích a k rafinovaným krmím labužníků, od primitivního šatu z kůže zabitých zvěře až k nádherným šatům, které samy značí malé jmění. Věc je tedy jen to, co směřuje přímo nebo nepřímo k zachování lidské existence. V dalším budeme mluvit o přímé a nepřímé hodnotě věci, kde blíže na problémy tyto upozorníme.

351. Věc je majetková hodnota. — Vše, co potřebujeme k našemu živobytí, nazýváme našim majetkem. Podle toho, jak toho onoho potřebujeme k zachování našeho živobytí, mluvíme o hodnotě majetkové toho onoho předmětu — věci. Věc je v této relaci předmětem našeho hodnocení a sice předmětem hodnocení podle našich fyziologických potřeb, což v této teleologické relaci jmenujeme hodnocením hospodářským. Věc je tedy jen potud právní skutečností, pokud na ni pohlížíme s hlediska hospodářské užitkovosti, čili pokud je majetkovou hodnotou.

352. Co není věcí. — Podle definice § 285 není věcí člověk, ale také jednotlivé části lidského těla (na př. vous), dále nejsou věcmi i umělé části těla: plomby, prothesy. Části lidského těla nejsou věcmi potud, pokud tvoří součást fyziologické jednotky — živoucího člověka. Oddělené části lidského těla mohou být věcmi, ale jen potud, pokud to není na újmu mravní důstojnosti lidské osobnosti. Mrtvola zásadně není věcí, není věcí ani v anatomickém institutu, kam se přikazují z nemocnic mrtvol, k nimž se nikdo nehlásí. Naproti tomu je považováti za věc preparáty z lidských mrtvol, vyrobené anatomickými ústavami, ovšem jsou věcmi jen v omezeném smyslu totiž, pokud slouží

k vědeckým účelům. Mrtvola pohřbená není věcí. Zbytky lidských těl ze starých hrobů nemůžeme považovati za věci v neomezeném rozsahu, neboť i zde musíme při těchto zbytecích zachovati úctu, kterou člověk člověku je povinen a která nám § 285 je uložena.

Není na závalu považovati za věci ostříhané nehty, vousy, vlasy, vytrhané zuby, zlaté prothesy zubní oddělené od těla, prothesy vnější oddělené od těla, na př. umělé ruce, nohy. Naproti tomu není součástí lidského těla bandáž.

353. Hodnota majetková. — 1. Věc je něco, co slouží k zachování fyzické existence člověka. Člověk je v tomto smyslu část hmoty, tedy k zachování jeho fyzické existence může zase jen použití hmoty. Jsou tedy věci v základu svém hmotné předměty. V doktríně mluví se o hmotných věcech (§ 292). Obč. zák. praví o hmotných věcech, že „mohou být smysly chápány“ (in die Sinne fallen), což je reminiscence na starou konstrukci věci pod vlivem řecké filosofie peripatetické a stoické.

2. Hodnotou není mi jen věc, kterou mám, hodnotou je mi i expektance, že věc budu mít, poněvadž mi věc takovou někdo dodatí má. Je tedy i tato expektance hodnotou majetkovou. V právní nomenklatuře říkáme takové expektanci pohledávka. Je tedy i pohledávka věcí, ale věci rozdílnou od té, která má být plněna. Hodnotou je mi i výsledek lidské práce a tím i lidská práce samotná. Člověk nemůže být věcí, ale může být věcí jeho činnost, pokud tato směřuje k zachování fyzické existence druhého člověka. Je zde mez velmi nejasná mezi člověkem a jeho prací a právě nejasnost tato umožňuje, že by i člověk mohl se stát věcí. V nynější době řadou předpisů shrnutých pod pojmem práva pracovního hledí se stanoviti autoritativní mez, až pokud možno považovati lidskou činnost za věc. Věci tyto jmenují se věci nehmotné (§ 292).

3. Hodnotou je mi i vlastní má činnost, kterou mohu získati předmětů potřebných k vlastnímu živobytí. Právní relevance nabývá tato hodnota jednak v otázce náhrady škody (byla-li činnost ochromena deliktem) jednak jako privilegium, že určitá činnost je zaručena jen určité osobě. Těmto privilegiovaným činnostem říká se immateriální práva: právo

patentní, autorské, známkové, nakladatelské, k modelům. Práva tato jsou zeizitelná, t. j. privilegium může být přenášeno smlouvou na druhého.

Immateriální práva jsou výtvozem nové doby. Ve starší době do francouzské revoluce nebylo třeba immateriálních práv, neboť cechovními předpisy, panovnickými privilegii byla výdělečná činnost jednotlivců přesně vymezena. Liberalismem zavedena byla úplná volnost hospodářské činnosti, ale pak se ukázala potřeba dáti privilegia určitých činností lidem, kteří podle obecných známek byli v zákonech předem určeni, čímž tato moderní privilegia se zásadně liší od starých panovnických privilegii.

354. Věc a statek. — Věc má podle toho stejné náležitosti jako pojem vědy národohospodářské — statek, ale pojem věci není totožný s pojmem statku. Pojem věci je determinován právními normami bez ohledu na to, zda se lidé podle nich řídí či nikoliv, pojem statku je determinován postuláty, t. j. normami všeho druhu, podle nichž se lidé zpravidla řídí v dotčeném prostředí. Mnoho nedorozumění povstalo z toho, že v právní vědě identifikoval se pojem věci s pojmem statku, aniž tato identifikace byla uvědomělá, stejné chyby se dopouštělo i národní hospodářství, že někdy jeho pojem statku byl identický s pojmem věci. Rozlišení obou pojmů je velmi důležité a dá se provésti velmi snadno, když si uvědomíme, že determinanta obou pojmů je různá.

355. Vývoj pojmu věc. — 1. Není možno oceniti řádným způsobem ono velké množství výkladů o věci, neuvědomíme-li si, jak se panující pojem věci vyvinul. Pojem věci se převzal z digest justiniánských a právníci uvedení v digestech byli odchovanci řecké filosofie. Dva směry řecké filosofie měly rozhodný vliv na právní vědu římskou — škola peripatetická (Aristotelova) a škola stoická. Obě školy byly orientovány spekulativní teleologií a tudíž i výtvor těchto škol — pojem věci byl založen tímto způsobem. Nelze tedy pominouti tento filosofický základ, který pozitivistický směr XIX. století perhorrescoval, ale zachovával, což nebylo bez humorné grotesknosti.

2. Základem je platonská filosofie, která v jádře byla spekulativní theologií, neboť Platonovi nešlo o poznání tohoto světa, nýbrž o odůvodnění Boha, a to ve smyslu theistickém. Podle Platona je skutečně existující jen idea, na druhé straně je příroda vše přijímající — *ἐκμαγεῖον, δεξαμένη* — která sama

o sobě ani neexistuje, což je paradox platonismu. Mezi absolutně existentní ideou a absolutně neexistentní přírodou je druhotná materie — smysly vnímatelný předmět. Tento předmět neustále vzniká, se mění, je ve vývoji, nemá žádné stálosti, tuto přijímá jen od absolutně existující a absolutně neměnné idee.

3. Na toto učení navazuje škola peripatetická. Podle Aristotela hmota *ύλη* nemá žádné podstaty, teprve formou nabývá hmota konkrétní existence. Forma *είδος* identifikuje se s věcí samotnou i s účelem, který tuto věc determinuje. Přechod z bezformní *ύλη* k věci tvoří pohyb směřující k formě *είδος*, pohyb tento jmenuje se *κίνησις*. *Είδος* značí i pojem věci a tento pojem existuje dříve než věc sama a věci dané jsou jen obrazem těchto pojmů. V důsledku toho individua věcná dána jsou předem a předem jsou řečí lidskou označena. Ponechávajíc stranou theologickou stránku aristotelismu, přecházíme k stoicismu. Stoicismus byl sensualisticky zbarvený platonismus. I stoicismus přijímá pojem hmoty *ύλη*, též *πρώτη ύλη* (původní hmota), což je těleso hotové, ale bez vlastností, proto říká stoicismus hmotě též podstata *οὐσία*. K hmotě či podstatě musí přistoupiti vlastnosti *ἕξεις, ποιότητες*, čímž vzniká individualisované věcné těleso. Rozdíl mezi peripatetiky a stoiky je tento: oněm je hmota pouze substrátem formy, těmto je základem existence. Konečně stoicismus představuje si vlastnosti jako něco hmotného (*πνευματικόν τι*). Toto učení rozvádí stoicismus dále: ke vzniku daného předmětu je zapotřebí tří faktorů: hmotu bez vlastností (též *ὑποκειμενον* zvaná), hmotné vlastnosti (*ποιότητες*) a hmotný rozum *λόγος*, božství, které svým dechem (*πνεῦμα*) udržuje svět v jednotě. Z tohoto božství emanuje základ individuality, který ohraničuje jednotlivé jedince *ψυχή* u člověka, *φύσις* u zvířete a rostliny, *ἕξις* u neorganických předmětů. I u stoiků formy jsou dány dříve než jednotlivé smyslové předměty. (Srov. Sokolowski, Die Philosophie im Privatrecht. sv. I.)

4. Aniž se pustíme dále do rozboru této filosofie, můžeme si přece na tolik ujasnit, že ve filosofii této šlo o zachycení individua, a že celá příroda měla být vyjádřena jako hierarchie individuality, takže příroda a etika musila nutně spadat v jedno a celá příroda musila být chápána anthropocentricky. Byla to doba spekulativní teleologie, která až do XVI. století byla vý-

hradně panující. Právníkům, kteří pracují se samými individualitami, musila tato filosofie velmi vyhovovati a tak se mohlo státi, že právní věda až do XX. století nebyla dotčena ničím podobným jako přírodní věda ve stol. XVI., kdy kausalismus vybudovaný na mathematice nahradil spekulativní teleologii. Právníci pohybovali se nadále ve svém teleologickém světě, který si hypostasovali jako oddělený od norem právních a tak nastával u nich dualismus: jako prostí lidé chápali existenci světa kausálně, jako právníci teleologicky, takže celý svět existoval dvakrát. Chybě této neuvarovali se ani tak znamenití právníci, jako na př. Ehrlich, celá t. zv. sociologická škola z valné části spočívá na tomto omylu, nehledě k tomu, že i moderní zákonodárství civilistické pohybuje se v těchto směrech.

356. Věc individuum. — Užíváním je určena věc jako individuum. To znamená, že u věci máme přesně určen poměr částí k celku a poměr celku k částem. Od individua lišíme kus hmoty. U kusu nemáme určen tento poměr, může chyběti část a kus zůstává kusem.

Abstraktní tuto povahu nám nejlépe osvětlí příklady. Židle je předmět sloužící k sedění, aby této naší potřebě mohla vyhověti, musí míti čtyři nohy, sedátko a opěradlo, má-li jen tři nohy, není možno na ní seděti, není tedy již úplnou židlí. Dům obytný musí míti stěny, střechu, okna, podlahu, půdu, je-li vícepatrový i schody, nemá-li některou z těchto vlastností, není dům úplný. Do této konstrukce zasahuje silně též způsob vyjadřování. Řeč naše je sdělána teleologicky, což je přirozené, neboť šlo o vyjádření našich potřeb. Dům, stůl, židle, péro, kniha atd. jsou názvy teleologicky orientované a tyto názvy zaměňujeme rádi za předměty jimi označované. V tom směru peripatetikové povýšili běžnou řeč na metafysiku. Řeč je nám však potud velmi cenná, že nám označuje obvyklé individualisování, ale přes to všechno musíme býti k názvosloví velmi kritičtí, neboť řeč zachází s označováním předmětů někdy velmi libovolně.

357. Podstata věci. — Substantia (*οὐσία*) je dávný problém lidského myšlení: jak zachytiti neměnné ve změně jevů. Filosofický tento problém v řecké filosofii byl naprosto úzce spojen s problémem individuality věci. Podstata, substance věci není však totožná s metafysickou substancí jsoucna. Individuum musí míti určité náležitosti, aby mohlo plniti svůj úkol, nemá-li jich, nemůže sloužiti za prostředek k dosažení daného

účele. Ty náležitosti, které individuuum musí mít, které tedy podmiňují jeho individualitu, těm říkáme podstata věci. Tato podstata věci nemá však nic společného s metafysickou podstatou existence.

Příklady: Vůz musí mít kola, nemá-li vůz kol, nemůže sloužiti k dopravě, tedy kola jsou podstatnou náležitostí vozu. Střecha je podstatnou náležitostí domu, mléci kameny podstatou mlýna.

§ 2. Rozdělení věci.

358. Věci hmotné a nehmotné. — Základem tohoto rozdělení, které máme uvedeno v § 292, jsou Gaiovy instituce, kde je řečeno ve druhé knize: 12. Quaedam praeterea res corporales sunt, quaedam incorporales. 13. Corporales hae sunt, quae tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum, et denique aliae res innumerabiles. 14. Incorporales sunt, quae tangi non possunt, qualia sunt ea, quae in iure consistunt: sicut haereditas, usus fructus, obligationes quoquo modo contractae. Jde zde o reprodukci Aristotelova učení o předmětech, jichž se možno dotknouti (*ἀφῆ*) a předmětech, kterých není možno se dotýkati, ale rozdělení toto nemá se jsoucnem nic co dělati, neboť Aristotelovi skutečně existentním je pouze pojem. U římských právníků hmotná existence nebyla dostatečně odlišena od pojmové existence, což vedlo k nejasnostem, jichž se doposud věda právní nezbavila. V § 292 však nahrazen je *tactus* (*ἀφῆ*) smyslovou vnímatelností, tedy kriteriem rozdílným, čímž původní rozdíl byl setřen. K tomu přistoupil materialismus devatenáctého století a za existentní prohlásilo se jen hmotné existentní, což došlo výrazu v německém obč. zák. (§ 90 Sachen sind nur körperliche Gegenstände). Změna, která na původní konstrukci Gaiově byla provedena těmito dvěma zákoníky, není vhodná. V našem obč. zák. je hmotnou věcí i práce, poněvadž je smysly vnímatelná, ačkoliv celá konstrukce obč. zák. tomu odporuje, v něm. obč. zák. problém věci dostal jiný název: předmět (*Gegenstand*). To, co je obsaženo v § 292, je obsahu jen doktrinního, nemá žádné normativní relevance, neboť rozdíl tento není nikdy v obč. zák. právně relevantní. Doktrina učinila tento rozdíl sice východiskem, ba dokonce základem vymezení vlastnického práva, služebností, zástavního práva atd., ale pozitivními předpisy právními není nijak odůvodněn.

359. Elektrina. — S nesprávným rozdělením věci na hmotné a nehmotné souvisel i dlouhý spor o to, zda elektrina je věcí. S našeho hlediska je celý problém dosti jednoduchý, elektrická energie, ať má tu či onu formu, je majetkovou hodnotou a proto je věcí. Pochybnost, která souvisí s problémem elektriny, leží jinde, než kde ji hledala dosavadní doktrina, pochybnost je v tom, zda možno tuto elektrickou energii individualisovati, aby byla jedincem rozdílným od vedení, v němž je jímána. Problém tento není však pro elektrinu ničím zvláštním. Lidskou práci lišíme od člověka, ačkoliv prostorově obě nedá se oddělit; voda, tekoucí pro nedostatek individualisace, není věcí, voda, uzavřená v nádobě, je věcí, ačkoliv nedá se od nádoby úplně oddělit. Tak, jako při nádobě s vodou rozlišujeme nádobu i vodu, tak musíme rozlišovati vedení a elektrickou energii. Vodu můžeme přelíti do jiné nádoby, tak i elektrinu můžeme přivést do jiné sítě vedení. Svítivplyn je nutně uzavřen v nádobách a přece je samostatnou věcí.

Doktrina uvažovala, že elektrina je energie a tudíž je pouze vlastností věci, dnes však celý problém hmotné existence převádí se na energii, pole energetická, relace energetické čímž úvaha tato je bezpředmětná. Ostatně úvaha tato je jen ukázkou, jak teleologicky orientovaná právní věda chtěla svoji teleologii vyjádřiti bez ohledu na normu a jak ji chtěla připodobniti matematické vědě přírodní.

Podobně jako s elektrinou má se i s energií tepelnou, což dnes při centrálních topárnách může nabýti zvláštního významu, nebo energií světelnou.

360. Individualisace věci. — 1. Výše jsme stanovili poučku, že věc je individuuum a na jiném místě dovodili jsme, že individualita je podmíněná normou. Právní věda doposud nalezá se tak pod vlivem římského klasicismu, že není jí možno toto spojení individuality a normy provésti. Právní řád u nás nestanoví tuto individualisaci přímo, spokojuje se v jádře s ustanovením § 285 obč. zák., avšak toto ustanovení neprovádí individualisaci věci, je tedy dána volnost, to znamená, že musí býti někdo delegován, aby tuto individualisaci provedl. Tato delegace je dána jednak v §§ 353, 354 obč. zák., jednak v ustanoveních 17. hlavy druhého dílu obč. zák. Právě tím, že vlastník prohlašuje se za svrchovaného pána věci, je tato osoba delegována, aby podle své vůle prováděla individualisaci; to, co se považuje za jádro práva vlastnického, je jen určení právní

skutečnosti — věci. Smlouvou individualisuje se předmět plnění, jímž musí býti hodnota majetková, tedy věc. V tomto případě je to právní norma (smlouva), která individualisuje věc, v onom případě je to autonomní norma vlastnicková, která je delegována k individualisaci věci.

2. Předměty, které nejsou individualisovány, nejsou věcmi, sem patří na př. vzduch, proudící voda, moře, světlo sluneční, neohraničený povrch zemský, atmosférická energie elektrická. Stoická filosofie spojovala předměty tyto s prvky a odtud římskoprávní učení o res omnium communes. Jsou-li předměty tyto individualisovány, na př. voda uzavřená v nádobě, zachycená energie elektrická, jsou věcmi jako každá jiná.

361. Věci, vyloučené z právního obchodu (extra commercium). — Věc je právní skutečností, věc může přecházeti na základě zvláštních norem z jednoho jmění do druhého, tomuto přechodu říkáme právní obchod. Tento přechod může býti pro určité věci omezen a pokud je omezen, mluvíme o exkomercialitě dotčené věci.

Sem patří na př. dv. d. ze dne 5. prosince 1800 o vojenských erárních oblecích, dv. d. z 25. listopadu 1826, č. 2234 sb. z. s. o ostatecích sv. kříže a ostatecích svatých, pat. z 24. srpna 1852, č. 223 ř. z. o zapovězených zbraních, zák. z 27. května 1885, č. 134 o třaskavinách a jiné a jiné předpisy rázu povýtečně policejního, kde z ohledů na veřejnou bezpečnost určité převody majetkové nejsou dovoleny, dále jsou to předpisy fiskální, zabráňující převodu zabavených a j. předmětů, aby se tím neobcházel fiskální privilegia, konečně patří sem i předměty z exekuce vyloučené (na př. §§ 15, 250, 251, 290—293 ex ř. a jiné), jichž komercialita tím je omezena.

Zvláštní postavení mají věci sloužící náboženským obřadům, dále věci zasvěcené památce zemřelých. Nehledě na zvláštní předpisy, je komercialita těchto věcí potud omezena, pokud by se nesrovnávala s dobrými mravy a při tom musíme z toho hlediska vycházeti, že náboženství je zakotvení lidské osobnosti do absolutna a že tu tupením, snižováním náboženství druhého, snižuje se i jeho lidská osobnost, která podle § 16 obč. z. je nedotknutelná. Není pro právo rozhodné theologické hledisko, ale hledisko čistě lidské beze vší příchuti metafysické.

362. Policejní předpisy, omezující individualisaci. — Podle §§ 353, 354 je zásadně každému vlastníku dána volnost, aby věci své užíval podle své libosti, to znamená, že může její individualitu určití úplně suverenně. Tato suverenita je omezena četnými správními a trestními předpisy, které z důvodu

veřejné bezpečnosti, hygieny atd. zapovídají libovolnou individualisaci. Sem patří na př. předpisy o živnostenských provoznách, dále předpisy stavebních řádů, že možno stavěti jen podle stavebních předpisů. Poměr těchto předpisů k § 879 obč. zák. je poměrně dobře stanoven, ale poměr těchto právních předpisů k §§ 353, 354 je doposud velmi nejasný. Základ problému je tento: je-li protipolicejní individualisace prohlášena za bezprávnou (lex perfecta), pak nelze ji respektovati ani podle § 353 (na př. falšované bankovky), t. j. právně neexistuje, je-li jen zakázaná, ale jsouc provedena, právem se uznává (lex imperfecta), pak musíme tuto individualisaci uznati i podle § 353 obč. zák., sem patří na př. bez stavebního povolení provedená stavba, kterou sousedé podle obč. zák. musí respektovati, majíce jen ochranu stavebně-policejní.

363. Veřejný statek. — 1. Veřejný statek je věc, která je obtížena správními předpisy, které určují tuto věc veřejnému užívání (§ 287 obč. zák.). Rozdělení § 287 obč. zák. na věci volné (freistehende Sachen), na veřejný statek (Gemeingut) a na státní majetek (Staatsvermögen), dále rozdělení obecního jmění na obecní statek a na obecní jmění (§ 288), konečně oddělení soukromého jmění panovníkova od jmění státního (§ 289) je reakcí proti staršímu feudálnímu názoru (dodnes v Anglii panujícimu), že panovník je vrchním vlastníkem všeho jmění ve státě. I jmění t. zv. veřejných korporací (státu, země, okresu, obce) je jměním soukromým ne podle svého účelu, jemuž slouží (ten určen je příslušnými předpisy, jejichž personalisace je právě ona korporace), ale tím, zda ochrana je poskytnuta podle předpisů práva soukromého.

2. Veřejný statek jako takový je podle našich předpisů částí soukromého jmění, ale policejními předpisy je jeho individualisace omezena (na př. veřejné cesty, ulice, mosty atd.). Veřejný statek může býti ve vlastnictví té korporace, která sama může vydati příslušný policejní předpis, na př. cesty obecní, okresní, zemské, státní. Doktrína mluví v tomto případě o veřejném statku v užším smyslu. Veřejný statek může býti ve vlastnictví soukromníka, který podléhá těmto policejním předpisům (na př. cesty pod loubím, průchody), doktrína mluví o služebnosti veřejného statku, což není správné, ale praxe zavedla přímo zvykové právo v tom směru.

3. Vedle obecného užívání máme užívání zvláštní (na př. potrubí brněnské teplárny, položené pod ulicemi města), toto užívání je dovoleno, pokud neodporuje příslušným policejním předpisům, o čemž rozhodují ovšem úřady správní.

364. Praxe Nejvyššího soudu o veřejném statku. — Praxe stojí celkem na stanovisku, zde zastávaném. Veřejný statek je ve vlastnictví veřejného svazu a proto spory z toho vznikající (o vlastnictví, o služebnosti, o náhradu škody) patří na pořad práva (Vážný č. 449, 1716, 3678, 4894, 5322, 5769, 7059) veřejný statek možno zeiziti podle předpisů obč. zák. (Vážný, č. 6230), jde však o otázku místní policie, je-li spor, zda zachovány byly polic. předpisy, upravující veřejné užívání, o čemž rozhodují úřady správní (Vážný, č. 7059, 7599, 7853). O tom, zda je věc veřejným statkem, rozhoduje se v řízení správním (Vážný, č. 1963, 2293, 5322, 6230, 7499, 9175), ale o jinakém užívání rozhoduje se pořadem práva (Vážný, č. 836, pobírání trávy ze silničního příkopu), je možno vydržeti na veřejném statku služebnost (Vážný, č. 4697, 5308). Podle rozhodnutí č. 4697 nenabývá se držby takovým užíváním, které nevylučuje užívání veřejného statku, čímž se zamítá i možnost vydržení příslušné služebnosti. V poměru služebností k veřejnému statku je v praxi ještě dosud dosti nejasnosti. Obec jako orgán veřejné správy nemůže se domáhati na soudě výroku, že vydržena byla „služebnost veřejné cesty“ (Vážný, č. 1588, 2293, 3223, 4604, opačně, ale nesprávně, č. 6770), což je schvalovati, paněvadž nejde o t. zv. soukromé právo, t. j. právní ochranu danou obč. zák., která se vydrží, o t. zv. veřejných právech neplatí vydržení podle občanského práva. Veřejný statek může být i v soukromém vlastnictví (Vážný, č. 8687). Důsledek toho je, že veřejná věc knihy pozemkové netýká se těchto správních omezení (Vážný, č. 3223, týká se sice obecního statku, ale platí analogicky i pro veřejný statek).

365. Věci movité a nemovité. — 1. Velmi pronikavý rozdíl je mezi věcmi movitými a nemovitými, rozdíl, který justinian-skému právu byl v této intenzitě neznámý. Podle § 293 obč. zák. je movitou věcí taková věc, kterou možno s jednoho místa přenést na jiné místo, aniž tím její substance se poruší; porušila-li by se přenesením jejich substance, jsou nemovitými. V druhé větě § 293 je řečeno, že předpisem právním mohou být věci movité prohlášeny za nemovité.

Rozdíly movitých a nemovitých věcí jsou značné tak v mezinárodním právu soukromém (§ 300 obč. z.), způsob nabytí vlastnictví k movitostem (§ 426) a k nemovitostem (§§ 431, 444, 445), nabytí zástavního práva (§§ 451, 469), služebností (§ 481), práva zpětné koupě (§ 1070), předkupního (§ 1073), nájemního (§ 1095), různá doba vydržení (§§ 466, 1468); zapamatovati jest si různý způsob exekuce na movitosti a nemovitosti.

2. Rozdíl movitosti a nemovitosti týká se všech majetkových hodnot, tedy i t. zv. věcí nehmotných po př. i t. zv. práv (pohledávek, immateriálních práv atd.). Zásadně jsou t. zv. věci nehmotné věcmi movitými (§ 293, § 298) i hypoteka (§ 299), ale některé věci nehmotné byly prohlášeny za nemovité, tak práva spojená s držbou věci nemovité (§ 298): reálná práva, reálná břemena, honební právo, rybolov, patronátní práva, služebnosti nemovitostní. Dále prohlášeny byly za nemovitosti radikované živnosti (dv. dekr. z 20. února 1795, č. 219 sb. z. s.), horní vlastnictví (§ 109 hor. z.) a stavební právo (§ 6 zák. ze dne 26. dubna 1912, č. 86 ř. z.).

3. Rozdělení věcí na movité a nemovité nesrovnává se s pojmem věcí hromadných, z nichž nejdůležitější je podnik a jmění (srv. § 1409 obč. z.), neboť hromadná věc skládá se z jednotlivých věcí, které mohou mít vlastnost věcí movitých i nemovitých a jsme potom na rozpacích, kam máme hromadnou věc zařaditi.

366. Věci spotřebitelné a nespoteřitelné. — Věci, které užíváním jsou ničeny, jsou věcmi spotřebitelnými. Školské příklady bývaly uváděny: víno, olej, obilí, peníze. Věci nejsou ovšem o sobě ani takové ani onaké, záleží na způsobu užívání a to zase záleží na normě, která toto užívání upravuje. Pro vlastníka je rozdíl tento bez významu, naproti tomu je v obligacích zásadní důležitost (na př. rozdíl půjčky a zá-půjčky). Jinak může mít rozdíl ten význam na př. pro náhradu škody, zde musíme zase přiblížiti k tomu, zda věci se obvyčejně užívá jako spotřebitelné či nespoteřitelné.

367. Věci zastupitelné a nezastupitelné. — Rozdíl tento je dán jen s hlediska práva obligačního, zda totiž dlužník má či nemá volnost voliti mezi individui, které jsou označeny jen znaky druhovými a nikoliv individualisačními. Vindikovati možno jen individuum, není proto rozdíl tento dán s hlediska práva vlastnického. Někdy zákon činí sám rozdíl mezi věcmi zastupitelnými a nezastupitelnými (§ 578 c. ř. s.), tu má zákon na mysli rozdíl, zda při užívání věcí se jde na individuum určitým, anebo zda různá individua mají stejnou užítkovost, mají-li stejné druhové znaky.

368. Voda. — 1. Zvláštní postavení mezi věcmi zaujímá voda, jednak pro svoji eminentní důležitost pro lidský život,

jednak pro svoji měnivost, průtočnost, takže individualisace musí býti jinak prováděna než u jiných věcí. Právní náležitosti vody jsou upraveny říšským zákonem ze dne 30. května 1869, č. 93 ř. z. a zemskými zákony: českým č. 71/1870 z. z., moravským č. 65/1870 z. z., slezským č. 51/1870 z. z. Na Slovensku platí čl. zák. 23/1885 a 18/1913.

2. Rozeznávají se vody veřejné a soukromé. Veřejné jsou vody splavné (§ 2 v. z.), dále vody tekoucí, jezera a jiné stojaté vody, k nimž nikdo neprokáže žádného „zvláštního soukromoprávního titulu“ (§ 3), což znamená, že nikdo nemůže prokázat, že mu přísluší na základě zvláštního předpisu takové zvláštní užívání té oné vody, čímž veřejné užívání je vyloučeno, pokud nejde o tyto vody: a) spodní voda (s výjimkou solných a cementových vod) a pramenitá voda, pokud neopustila pozemku, na němž pramení, b) voda na pozemku nashromážděná ze srážek atmosférických, c) voda ve studnách, rybnících, cisternách a jiných nádržích na pozemku se nalézajících, voda v soukromých kanálech, potrubích atd. (§ 4 v. z.). Tyto vody jsou zpravidla příslušenstvím pozemku, na němž se nalézají (srv. § 5 v. z.).

3. Voda uzavřená v nádrži je vlastnictvím toho, kdo ji legálním způsobem jímá. Voda tekoucí naproti tomu není žádnou individualitou, není tedy věcí ve smyslu obč. zák. a přece k této neindividualisované vodě máme řadu užívacích práv, které však individualisaci ve smyslu obč. zák. nepředpokládají. Mluvívá se sice o vlastnictví k vodám tekoucím, ale souhrn těchto užívacích práv není žádným vlastnictvím ve smyslu obč. zák. Užívací práva jsou upravena v §§ 10—18 v. z., § 16 č. z. v. z. Veřejné vody jsou užitelné i soukromníky buď obecně (§ 15 z. v. z.), anebo na základě zvláštního vodního díla (§§ 16, 17 z. v. z., §§ 17, 18 č. z. v. z.), anebo ku plavbě (§§ 7, 8, 9 v. z.).

4. Z ustanovení 4. hlavy II. dílu obč. zák. plyne, že řečiště tekoucí vody není ve vlastnictví nikoho. Nepatří sem umělé kanály, ať průtočné, ať zavlažovací.

§ 3. Věci a jejich náležitosti.

369. Součásti věcí. — 1. Věc je individualita a tím je určen přesně poměr celku a částí. Individualita se nemění, pokud

tento poměr nedozná změny, bez ohledu na to, zda jednotlivé části doznaly změny či nic. Klasický příklad neměnnosti individuality máme z Athén: v Athénách měli t. zv. Theseovu loď, která čas od času byvši opravována, několikrát vyměnila všechny své součásti a přece zůstala touže lodí. Proč? Poněvadž poměr vyměněných součástí k celku nedoznal změny. Toto je velmi důležitý poznatek a pro pochopení individuality je zásadní důležitosti.

2. Součásti věci nemají žádné samostatné funkce; jsou jen částí celku. Na př. cihla zastavěná do domu nemá žádné samostatné funkce. Poněvadž věc musí mít samostatnou funkci, není taková součástka věci ve smyslu právním.

370. Podstatné součásti či neoddělitelné. — Podstatné součásti věci jsou takové součásti, které není možno oddělit, aniž tím celá individualita věci vezme za své, t. j. věc nemohla by již sloužiti k uspokojení příslušné potřeby, na př. autu by se odňal motor, letadlu křídla.

371. Nepodstatné součásti. — Některé součásti má věc jen k tomu, aby mohla plniti lépe svůj úkol, ale i bez nich mohla by jej splniti, součást taková je nepodstatná oddělitelná na př. polštářovaná lavice na selské bryčce, nebo dřevěné taflování na schodišti. Není meze předem dané mezi podstatnými a nepodstatnými součástmi věci, vše závisí na individualizační normě. Poněkud odchylně máme tomu u nemovitostí, kde máme stanoveno, co máme považovati za součástky.

372. Individualisace movitostí. — Individualisaci věci může zásadně prováděti jen vlastník její, tudíž jen vlastník věci normálně může určit, zda nějaká věc má se státi součástkou jiné věci a tím pozbýti své individuality. Provede-li se individualisace nevlastníkem, máme známé případy specifikace, konfuse, ferruminace, adplumbace (§§ 414, 415 obč. z.), dále případ správký (§ 416 obč. zák.). Tato individualisace respektuje se v mezích těmito předpisy stanovených. Jinak se však nerespektuje: použije-li na př. vlastník auta omylem cizí pneumatiky na kolo svého auta, zůstává tato pneumatika samostatnou věcí, ačkoliv by se jinak stala nesamostatnou součástkou auta.

373. Věci dělitelné a nedělitelné. — Možno-li věc rozdělit na několik individuí, které poměrně mohou sloužiti témuž

účelu jako věc před rozdělením, mluvíme o věcech dělitelných, v opačném případě mluvíme o věcech nedělitelných. Dělitelnost má význam při spoluvlastnictví (§ 843 obč. z.) a v právu obligačním (§ 890 obč. z.).

374. Individualisace pozemků. — Tato individualisace je dosti determinována pozitivními předpisy právními, které svými kořeny sahají až do řecké filosofie. Pozemek je část povrchu zemského s prostorem nad ním a pod ním (§§ 1125, 1147 obč. z.). V obč. zák. nemáme toto přesně stanoveno a to proto, poněvadž vliv spekulativní teleologie řecké byl doposud tak mocný, že normování se považovalo za zbytečné.

Součástky pozemků jsou tyto:

1. Země do hloubky, kterou možno ovládati s vyloučením vyhrazených nerostů (§ 3 h. z.).

Poznámka. Hloubka větší, než je dostupná lidským silám, není věcí ve smyslu právním. Jinak patří však součást tato k nemovitosti. Je tudíž vlastníkem pozemku i vlastníkem jeskyně, která se nalézá pod jeho povrchem, rozprostírá-li se pod více pozemky, tedy tou částí, která je pod jeho pozemkem. V novější době proniká názor a snaha, považovati jeskyně za samostatné věci. Tunel pod pozemkem není možno bez svolení vlastníka provésti, i kdyby hloubka byla velmi značná.

2. Vzduchový prostor nad pozemkem, pokud je lidskou silou zvladatelný, omezení podle leteckého zákona (§§ 1, 4, zák. č. 172/1925).

3. Vše, co na půdě roste, tedy stromy, tráva, obilí, pokud nejsou odděleny (§§ 295, 405), a vše, co s půdou srostlo (satio, plantatio § 420), strom je součástí toho pozemku, kde vyrůstá kmen (§ 421).

4. Naplaveniny (§ 411) a strže (§ 412).

5. Vše, co s nemovitostí bylo spojeno s úmyslem, aby na ní trvale zůstalo (§§ 294, 297), při čemž je stanovena úchylnka u strojů (§ 297 a). Předpokládá se, že spojení provedeno bylo legálně, t. j. že osoba byla k této individualisaci autorisována; takovou osobou podle našeho práva je vlastník. Hlavním případem jsou stavby provedené na pozemku, o nichž jsou předpisy převzaté z římského práva, kde byly normovány částečně pod vlivem řecké filosofie.

a) Stavby, které nebyly provedeny s úmyslem, aby zůstaly trvale na pozemku, nejsou jeho součástí;

aa) stavby, které technicky s pozemkem trvale nesouvisí: přenosné boudy, dále stavby, které podle povahy jsou zřízeny jen k přechodnému účelu: na př. stavba pro zpracování kamene, když se předpokládá, že ložisko bude zakrátko vyčerpáno a je-li zřejmo, že stavba nebude dále používána;

bb) stavby, které byly zřízeny vlastníkem pozemku tak, že mohou býti používány trvale, takové stavby jsou součástí pozemku, i kdyby vlastník subjektivně takového úmyslu neměl;

cc) stavby, které byly zřízeny třetí osobou, mající dočasné právo hospodařiti na tomto pozemku (pachtýř, usufruktuář atd.) jsou stavbami přechodnými, jestliže si je oprávněný zřídil jen pro svoji potřebu a vlastníku po skončení tohoto hospodaření nemají býti předány, bez ohledu na to, zda mají vzhled trvalých staveb (§ 435 obč. z.).

b) Stavby, provedené vlastníkem cizím materiálem, stávají se součástí pozemku (§ 417 obč. z.) a na rozdíl od římského práva stává se vlastník pozemku i vlastníkem materiálu, z něhož je dům zbudován.

c) Zřídí-li nevládník neoprávněně na cizím pozemku stavbu, stává se tato součástí pozemku (§ 418), je-li zřízena tak, že podle obecného hlediska by měla na tomto pozemku zůstat trvale. Je-li stavebník však neobmyslný a vlastník pozemku, věda o stavbě jí nezabrání, stává se naopak stavebník vlastníkem pozemku.

d) Stavba není součástí pozemku, byla-li zřízena jako supere-difikát (§ 1147 obč. z., z. z 26. dubna 1912, č. 86 ř. z.).

e) Budova jako součást pozemku je vodorovně nedělitelná (zák. z 30. března 1879, č. 50 ř. z.), čímž zakázáno bylo nově zřizovati t. zv. patrové vlastnictví, kolmé dělení je přípustno jen, tvoří-li části samostatné celky (sc. podle stavebních rádu).

f) Sklepy a budy zřízené na Moravě jako sklepní práva nejsou součástí pozemku, blíže není tento poměr normován, užívá se analogie dv. dekr. z 2. června 1832 platného pro Dol. Rakousy, jsou samostatnou věcí.

375. Plody. — Plody jsou organické zárodky stejné individuality jako věc mateřská. Plod je pojem předem biologický, ale je i právní skutečností nezávislou na pojetí biologickém. V našem právu považujeme za plody nejen organické zárodky, ale všechen pravidelný užitek, kterou věc poskytuje: tedy nejen

mláďata, ovoce, ale i přírůstek dřeva v lese, slámu při obilí, tak chápati je ustanovení § 405 obč. zák. Není tomuto pojetí na závadu, abychom za plody považovali i úroky z kapitálu (t. zv. fructus civiles).

§ 4. Příslušenství a hromadná věc.

376. Názvosloví obč. zák. — Občanský zákoník nemá přesného názvosloví, nečiní rozdílu mezi součástmi věci a příslušenstvím, v §§ 294—297 obč. zák. a v §§ 404—422 zahrnuje se do příslušenství a do přírůstku i to, co bychom lépe mohli nazvat součástmi věci. Nesmíme zapomínati na dobu, kdy obč. zák. vznikl, že to byla doba patrimoniální s jednotlivými panstvími a reálnými obcemi. Panství tvořilo hospodářskou jednotku, tato hospodářská jednotka zapisována byla do desk zemských. Základem této hospodářské jednotky byla půda jsoucí buď v úplném anebo vrchním vlastnictví pánově (§§ 357, 359, 1122, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128), s čímž spojena byla práva reálná, odpovídající reálným břemenům poddaných a reálná břemena církevní (patronát atd.). Obč. zák. nesledoval přesně toto patrimoniální zřízení, neboť chtěl se přizpůsobiti i usedlostem selským, které nebyly ve svazku poddanském, nanejvýš se zřetelem na Tyrolsko a proto považuje za příslušenství nemovitosti: *a*) věci, bez nichž není možno věc hlavní užívatí (§ 294), *b*) vše, co na půdě vyrostě: tráva, stromy, ba i zvěř v lese a ryby z rybníků jsou podle § 295 nemovitou věcí, to znamená, že se pokládají za část nemovitosti, *c*) obilí, dřevo, krmivo, dobytek, nářadí, pokud je těchto věcí třeba k řádnému hospodaření na nemovitosti (§ 296), *d*) vše, co na nemovitosti bylo vystavěno s úmyslem, aby tam trvale zůstalo, dále vše, co je s budovou pevně spojeno, jako kotle na pálení vína, zazděné skříně, konečně vše, co slouží užívání celku jako okov, lana, řetězy, hasící nářadí (§ 297). V krátkých těchto paragrafech máme celý obrázek hospodaření na počátku XIX. století, ale výklad těchto ustanovení se nám tím neulehčí a proto budeme musiti přes to všechno rozlišiti příslušenství a součásti věci.

377. Příslušenství. — Věci, které své individuality úplně neztratily, které jsou však uvedeny v teleologickou závislost k jiné věci, jmenujeme příslušenstvím, věc pak, na níž zá-

visejí, jmenujeme věci hlavní. Součást ztratila svoji individualitu, nemůže plniti žádný jiný úkol, než jen jako část určitého individua, kdežto příslušenství může plniti i jiný úkol než jako vedlejší věc, aniž tím poměr k věci hlavní je porušen. Nezáleží na tom, zda součást je spojena mechanicky s celkem.

Příklady: Klíč k domovním dveřím je součástí domu a tím i pozemku, ačkoliv není spojen s domem, poněvadž nemůže plniti žádné jiné funkce než otevíratí domovní dveře určitého domu. Hasící náčiní je příslušenstvím, poněvadž možno ho použiti nejen k hašení domu jako věci hlavní, ale i jiných domů, jejichž součástí není. Typickým příkladem příslušenství je zařízení rolnické usedlosti: pluh, rýče, motyky, stroje, traktor, dobytek atd., vše to je příslušenstvím, neboť slouží k obdělávání určité usedlosti, ale není-li jich právě třeba, možno jich použiti k obdělání i jiné usedlosti, což se na venkově děje nepochybně.

378. Jak se věc stává příslušenstvím. — 1. Jde o zvláštní individualisaci: máme věc hlavní, tvořící samostatné individuum, a pak máme věc vedlejší, tvořící samostatné individuum, ale věc hlavní je individualisována tak, že bez vedlejší věci není možno, aby plnila své úkoly hospodářské.

Příklad: Pozemek je individualita zcela samostatná, aby se ho mohlo použiti k hospodaření, musíme míti nářadí a dobytek, teprve pozemek s nářadím a dobytkem je úplně hospodářsky užitelný. Pozemek je věcí hlavní, poněvadž jde o zužitkování pozemku nářadím a nikoliv naopak. Z toho důvodu považujeme nářadí za věc vedlejší a pozemek za věc hlavní. Nářadí netvoří součást pozemku; poněvadž individualita pozemku nedozná žádné újmy, když zůstane ležeti ladem, i nářadí zůstane příslušenstvím, použije-li se ho přechodně jinde.

2. Poněvadž hledisko individualisační je dosti subjektivní, nemáme také přesné meze mezi součástmi a příslušenstvím. Jednou může býti něco příslušenstvím, co po druhé je součástí, jednou je to součástí oddělitelnou, po druhé bude tvořiti podstatnou součást věci. Tedy stanovisko úplně relativní.

379. Náležitosti poměru věci hlavní a vedlejší. — 1. Příslušenství musí sloužiti věci hlavní. Hledisko může býti obecné, ale též individuální. V zákoně nemáme řečeno, podle kterého hlediska se máme řídit. Poněvadž se však zákon na jiných místech odvolává na pořádný obchod (§ 914) a chrání dobrou víru (§§ 367, 371, 431, 1500) a poněvadž v §§ 294—297 uvádí normální poměry své doby, je za to míti, že rozhoduje hledisko obecné a nikoliv individuální.

Příklady: Hotelové zařízení je příslušenstvím hotelu, ale není příslušenstvím drahocenný originál, který zpravidla k hotelovému zařízení se nepočítá. Otázka je, jak se zařízením bytu. V činžáku zařízení bytu není součástí domu, neboť činžák je určen k tomu, aby byl pronajímán bez nábytku, na tom nemění nic, zda bydlí v jednom bytě i majitel domu. V rodinném domě budeme považovati zařízení bytu patřící vlastníku jeho, v něm bydlícímu, za příslušenství domu. Nábytek, který stylově a prostorově splývá s rodinným domem, budeme považovati ne za příslušenství, nýbrž dokonce za součást jeho.

2. Příslušenství musí sloužiti trvalému užívání věci hlavní, příslušenství při tom může býti i spotřebováno, na př. uhlí k topení v továrně.

3. Věc vedlejší musí patřiti vlastníku věci hlavní. Je-li vlastník věci hlavní jen spoluvlastníkem věci vedlejší, pak není tato příslušenstvím věci hlavní.

4. Věci hlavní a vedlejší musí býti tak umístěny, aby mohly sloužiti vyznačenému účelu, je-li trvalé prostorové umístění toho rázu, že je to vyloučeno, přestává poměr věci hlavní a vedlejší.

5. Zákon mluví jen o příslušenství věci nemovité, ale i movitosti mohou míti příslušenství, na př. motory, auta a jiné.

380. Právní význam příslušenství. — 1. Je dosti nejasný, poněvadž obč. zák. nerozlišuje dostatečným způsobem součástí nemovitosti a příslušenství. Obč. zák. prohlašuje, že příslušenství nemovitosti je též nemovitostí, to je správné, pokud jde o exekuci (§ 252 ex. ř.), ale neplatí to dnes při derivativním nabytí vlastnictví, naproti tomu podle předpisů poplatkových tvoří příslušenství s nemovitostí jeden celek.

2. Příslušenství tvoří s věcí hlavní jeden celek vyššího stupně, tedy jedno individuum, předpokládá se legální spojení, což předpokládá vlastnictví k obojímu.

3. Individualisace předmětu plnění ve smlouvách řídí se v pochybnostech podle dosavadního stavu. Tak i v odkazech.

4. Zastaviti možno jen věc celou (§ 457), tedy i s příslušenstvím, a zástavou jsou stíženy i ty části příslušenství, které později přistoupí, části, které přestanou býti příslušenstvím, vystupují z poměru zástavního (§ 140 ex. ř.). Také pojištění nemovitosti vztahovati se může na příslušenství.

5. Příslušenství zůstává potud samostatným, že může býti odděleně zeiceno, odděleně pojištěno, poněvadž vlastník může

kdykoliv zrušiti kvalitu příslušenství, aniž se tím změni individualita věci hlavní.

381. Hromadná věc. — O věci hromadné mluvíme tehdy, spojí-li se více věci souřadně tak, že dohromady mohou splniti vyšší úkol, než jaký plní každá pro sebe. U hromadné věci jde tedy, podobně jako u příslušenství, o to, že více samostatných věcí je teleologicky spojeno ve vyšší celek, ale při tom nemizí jejich individualita. Rozdíl od příslušenství je ten: u příslušenství je věc vedlejší teleologicky podřaděna věci hlavní, u věci hromadné je teleologická souřadnost dvou věcí sloučených ve vyšší jednotku. O pojem věci hromadné byl dosti dlouho spor. Nesmíme však zapomínati, že i věc hromadná je právní skutečností.

382. Náležitosti věci hromadné. — V obč. zák. máme stanoveny tyto náležitosti věci hromadných (§ 302):

a) jde o více samostatných věcí, které účelově považujeme za jednotku, musí zde býti právně relevantní individualisace, tato může býti provedena — není-li nic stanoveno odchylného — jen vlastníkem, tedy musí jednotlivé věci tvořící součást hromadné věci býti ve vlastnictví toho, kdo se považuje za pána věci hromadné,

b) toto spojování věcí ve vyšší jednotku musí býti tak obvyklé, že i v řeči je pro tuto vyšší jednotku zvláštní název,

c) je pochybno, zda vzhledem na ustanovení o nabývání věcných práv k nemovitostem není možno spojovati movitosti a nemovitosti v jeden celek.

383. Význam hromadné věci. — 1. Máme zvláštní ustanovení o tradici věcí hromadných (§ 427), dále o zastavení jejich (§ 452), toto ustanovení je prakticky velmi důležité. Vindikovati možno hromadnou věc, je-li ji možno dostatečným způsobem individualisovati. Vedle toho máme zmíněny v obč. zák. dvě hromadné věci jmění a podnik (§ 1409), dále musíme považovati za hromadnou věc pozůstalost (§ 531), v těchto případech jsou movitosti a nemovitosti spojovány v jeden celek.

2. Tak jako součástky věci jednotlivé se mohou měniti, tak se mohou měniti jednotlivé věci a nemusí tím ona vyšší individualita, hromadná věc býti dotčena. Pokud takovou změnou není vyšší individualita dotčena, potud je totožnost

hromadné věci zachována. Pamatovati jest si zvláště při zastavení věci hromadné.

Příklady: Zastaven je sklad látek, obchodník může části ze skladu prodávati, když doplní sklad stejně hodnotným novým zbožím, nedoznává sklad v celku žádné změny. — Stádo je nahrazováno mladými a starší kusy mohou býti poráženy a stádo je pořád stejné.

384. Jmění. — Souhrn všech hodnot majetkových, které jednotlivci přísluší, jmenujeme jeho jměním a vzhledem na to jmenujeme ho subjektem tohoto jmění. Na tom přestává mnohdy problém osoby fyzické a právnické. Jmění toto můžeme považovati za celek (§ 1409), jmění zemřelého musíme považovati za celek (§ 531). Zpravidla má každý jen jedno jmění, ale může mít i více jmění, tak na př. při fideikomisární substituci (§ 613), kde dědic má jedno jmění sporné, druhé fideikomisární. Jmění je reservoár, z něhož se honorují majetkové závazky a personalisace tohoto jmění vede k problému právnické osoby. Jmění má význam v exekuci a konkursu, kde se odděluje osobní jmění dlužníka a konkursní podstata.

385. Podnik. — Problém podniku je velmi nejasný. Musíme si uvědomiti, že podnikati značí činnost lidskou a to plánovitou činnost k určitému účelu. Vše, co k tomu potřebuji, je spojeno tím v jeden celek a to celek vyššího stupně. Jde tedy o věc hromadnou. Vedle toho podnikem rozumí se i činnost samotná. V poslední době je snaha podnik upravit zvláštním způsobem, ale nejasnost je v tom, že se neví, zda se má upravit podnik jako věc hromadná, anebo jako činnost, tedy jako t. zv. immateriální právo. Dále je nejasno, jaký poměr má mít jednotlivá věc k celku a naopak. Positivně-právní význam má podnik při převzetí dluhu (§ 1409) a v exekuci (§ 341 ex. ř.).

§ 5. Hodnota a cena věci

386. Hodnocení. — Věc je předmět sloužící uspokojení lidských potřeb. Hodnota jeho řídí se intenzitou potřeby a způsobostí tuto potřebu uspokojiti. U majetkových předmětů jde o uspokojení potřeb směřujících k zachování lidského života a podle toho máme dánu i stupnici. Nejprve jde o pouhé fyziologické zabezpečení života, pak jde teprve o zlepšení života. Nejprve musím mít potravu vůbec a pak teprve si mohu vy-

bíratí podle chuti, vzhledu. Nejprve potřebuji bytu jako ochrany proti nepohodě a pak mohu teprve pomýšleti na zařízení nejprve nejnnutnější, až konečně na umělecké zařízení. Toto je hodnocení majetkové, které nám je rozhodným pro stanovení hodnoty věci. Hodnocení toto není jediným, máme i hodnoty určené jinak: máme hodnoty etické, podle toho, jak člověk životem svým blíží se ideálu dobra, máme hodnoty esthetické, podle toho, jak předmět nám vyjadřuje ideál krásy, máme hodnoty technické, podle toho, jak předmětem mohu zvládnouti svět, máme hodnoty politické, pokud jimi mohou nabyti moci nad společností lidskou organisovanou ve stát, máme hodnoty náboženské, které mi určují poměr k absolutnu. Hodnocení je z různých hledisk různé a tak se může státi, že to, co podle jednoho hlediska hodnotíme kladně, podle druhého hlediska hodnotíme záporně. Bibliofil koupí si drahocenný výtisk za 30.000 Kč a nemá již peněz, aby si koupil zimní šaty, u bibliofila převažovalo hodnocení esthetické nad hodnocením hospodářským.

387. Hodnota přímá a nepřímá. — Národní hospodářství vypracovalo nám pojem hodnoty přímé a nepřímé. Hodnota přímá je ta, že věc slouží mi přímo k uspokojení mé potřeby, nepřímá hodnota je ta, že věcí tou nemohu přímo uspokojiti své potřeby, ale mohu pomocí této věci získati jiný předmět, který moji potřebu uspokojuje.

Obchodník s látkami má na skladě 600 *m* látky. Tato látka neslouží přímo k uspokojení jeho potřeby, ale prodejem jejím získá prostředky, aby si mohl opatřiti předměty, kterých potřebuje. Pojem hodnoty přímé a nepřímé je pro pozitivní právo velmi důležitý. V obč. zák. přihlíží se k hodnotě přímé, v obč. zák. k hodnotě nepřímé. Hodnota esthetická může mít nepřímou hodnotu hospodářskou, když ten, kdo chce hodnotu tuto získati, je ochoten obětovati za ni hodnoty hospodářské. Obchodník obrazy hodnotí své zboží nejen estheticky, nýbrž i hospodářsky: za jaký peníz prodá ten onen obraz. Koncertní agentura hodnotí výkon zpěvákův obchodnický t. j. majetkově, ten, kdo si kupuje lístek na koncert, chce mítí požitek esthetický, ale obětuje za tento požitek hodnotu hospodářskou — peníze. S hlediska naší etiky, kam konečně vše hodnocení ústí, nepřipouštíme někdy převedení hodnot nemajetkových na majetkové (sem patří

i smlouvy proti dobrým mravům). Zavrhuje takový převod hodnot, kde převáděná hodnota se převodem rozpadává na př. uzavření manželství za peníze, poněvadž tím stává se jeden z manželů prostředkem druhému manželu a sice majetkovým prostředkem, čímž trpí entelechie lidská. Podobně nastalo by znehodnocení lidské osobnosti při převodu hodnot náboženských — tedy hodnot absolutních — na velmi relativní hodnoty hospodářské. Pronajímání kostelů, jako se dělo v XVI. století na Ukrajině, považujeme za poníženi člověka.

388. Hodnota věci hromadné a jednotlivé. — 1. Hodnotím-li věc o sobě bez ohledu k ostatním věcem, s nimiž spolu má uspokojovati nějakou potřebu, hodnotím věc jednotlivou. Toto hodnocení se vyskytne zpravidla při hodnocení obecném, řídkěji při hodnocení individuálním.

2. Hodnotím-li věci, které dohromady slouží ke splnění vyššího účele, hodnotím věc hromadnou. Příkladem takového hodnocení je odhad rolnické usedlosti, podniku, ba i celého jmění.

3. Hodnotiti mohou věc jako součást nějaké věci hromadné a tu může nastati zase dvojitý případ: buď hodnotím věc jako součást určité dané věci hromadné, na př. část zařízení určitého závodu, neb parcela patřící k určité usedlosti, anebo hodnotím věc jako součást typické věci hromadné, jak by se asi normálně užívala. V každém případě může býti hodnocení obecné nebo individuální.

389. Hodnota obecná. — Lidé žijící ve stejném prostředí mají stejné potřeby, hodnotí proto věci přibližně stejně. Hodnotí je sice podle svých autonomních norem, ale obecně, proto říkáme této hodnotě *hodnota obecná* (§ 305 obč. z.).

Obecnou hodnotu možno zjistiti jako hodnotu směnou, t. j. vzhledem na ostatní předměty, které lidé za danou věc byli by ochotni směniti. Zde předpokládáme, že máme stupnici hodnot majetkových, kam každou věc zařazujeme a věci na stejném stupni že hodnotíme stejně. Směna se dnes provádí prostřednictvím peněz (tedy smlouvou tržovou) a proto mluvíme o hodnotě tržní, prodejní, obchodní atp.

Obecná hodnota je i hodnota výnosová, kde hodnotu věcí určujeme kapitalisovanou obecnou hodnotou výnosu ročního. Proti výnosové hodnotě staví se poslední dobou *hodnota*

substancní, t. j. hodnota zařízení buď i ohledem na zařizovací náklad anebo na prodejní hodnotu. Pořizovací hodnota značí dvojí: buď hodnotu nákladu, jehož bylo třeba k pořízení dotčené věci, od níž se odečte znehodnocení věci způsobené opotřebením, anebo hodnotu nákladu, jehož by bylo nyní zapotřebí, aby věc byla získána.

V některých případech máme hodnotu obecnou blíže popsánu, tak v řízení exekucním (nař. z 25. 7. 1897, č. 175 ř. z.). Ustanovení § 305 je hodně neurčité a soudce má volnost voliti mezi různým způsobem zjištění obecní ceny podle toho, co shledá v daném případě nejspravedlivějším.

390. Mimořádná cena. — Podle druhé části § 305 obč. z. je mimořádnou cenou ona, která přihlíží *a)* ke zvláštním poměrům, *b)* ke zvláštním náhodným vlastnostem zakládajícím se na zvláštní oblibě. Ustanovení toto je dosti nejasné, výkladem běžným jasnějším se nestávalo.

a) Přihlížíme-li ke zvláštním poměrům, neoceňujeme věc izolovaně, ale ve spojení s ostatním jměním dotčené osoby. Hodnocení toto je skutečně individuální, neboť jmění je individuálně uspořádané. Od toho musíme však lišiti hodnocení věci jako část hromadné věci, tato hromadná věc může míti a mívá obecnou hodnotu, jak byla popsána v předěšlém odstavci. Tímto hodnocením věci jako části hromadné věci přicházíme k obecné hodnotě věci. V prvním případě (vzhledem na jmění) hodnotíme věc individuálně.

b) Hodnotíme-li věc podle zvláštní náhodné vlastnosti, přihlížíme ke zvláštní individualisaci věci, individualisaci, která se liší od obvyklé individualisace. Mluvíme zde o ceně zvláštní obliby. Vedle toho užíváme výraz *cena zvláštní obliby* pro ten případ, když někdo hodnotí nějakou věc odchylně výše než obvyčejně (§ 1331 obč. z.).

Příklady: Kůň má hodnotu jako jedince na př. 6000 Kč, ale může býti částí čtyřspřeží, které má hodnotu 50.000 Kč; zahyne-li zaviněním druhého kůň jeden, musí nahraditi ne jednu čtvrtinu z 50.000 Kč, ale vše, oč se čtyřspřeží znehodnotilo; mají-li zbylí koně cenu 18.000 Kč, musí nahraditi 32.000 Kč. Zničenó bylo čtyřspřeží a ne jeden kůň. — Pozemek má hodnou jako parcela, ale má i hodnotu jako část rolnické usedlosti. — Někdo bizarním způsobem spojí předměty dohromady v jeden celek — věc, jde o mimořádnou individualisaci v mimořádnou hodnotu. — Prsten má obecnou hodnotu 3000 Kč, někomu je prsten ten

pmátkou, kterou nechce jej dáti ani za 18.000 Kč. Při náhradě ceny zvláštní obliby nahrazujeme již t. zv. škodu immateriální, t. j. nepřihlížíme již k pouhým hodnotám hospodářským, nýbrž na hodnoty hospodářské redukovujeme hodnoty jiné; zde na př. čistě etickou hodnotu pmátky rodinné hodnotíme hospodářsky.

391. Hodnocení při nepřímé hodnotě. — Rozeznáváme cenu nákupní a cenu prodejní a rozdíl je právě přímou hodnotou, obé jsou obecnou hodnotou.

392. Cena. — Dá-li se majetková hodnota redukovati na sumu peněžitou, mluvíme o ceně (§ 304). V ceně má býti vyjádřeno soudní hodnocení. Význam perplexního § 303 spočívá v tom, že věci, jichž hodnotu nemůžeme redukovati na sumu peněžitou, nazýváme neocenitelnými. Jinak vyjadřuje § 303, že jsou věci, které nemají žádné obecné hodnoty.

393. Základ je obecná hodnota. — Není-li nic stanoveno, má se přihlížeti jen k obecné hodnotě věci, čili jak se zákon nepřesně vyjadřuje k obecné ceně věci (§ 306 obč. z.).

394. Literatura. — Sedláček, Pozemková reforma. Pět civilistických studií, Kallab, Sborník věd právních a státních, roč. 1916, str. 367, Engliš, tamtéž, roč. 1917, str. 274 (tento článek je základní, pozdějšími pracemi myšlenky byly rozvedeny a ne měněny), Sokolowski, Die Philosophie im Privatrecht, sv. I. (základní práce o vlivu řecké filosofie na římské právo), Roguin, La règle du Droit, Buisson, Propriété et contrat, Michas, Le droit réel considéré comme une obligation passivement universelle, Lucca, Právník, roč. 7, Sedláček, Vlastnictví a vlastnické právo, Krčmář, Obzor národohospodářský, roč. 21, str. 409, Eršil, České právo, roč. I, str. 7, Pražák, Právník, roč. 24, str. 710, 721, 757, Pantůček, Právník 1915, str. 545, Hrdina, Časopis pro vědu právní a státní, roč. 3, str. 155, Fiedler, Právník 1910, str. 509, Heller, Síly přírodní čili energie co předmět právní ochrany, Publikace I. sjezdu čes. právníků, Heller, O právu elektřiny, Kadlec, Pospíšil, Hermann-Otavský, Adámek, O právní ochraně ideálních zájmů díla literárního a uměleckého, Svoboda, O reálném dělení domů, týž, Právník 1913, Klier, Právník 1918, Mrština, Zprávy Právníkové jednoty moravské, Kasanda, Právníké rozhledy, ročník 5, str. 275, Till, Zentralblatt für die jur. Praxis, 1912, str. 273, J. Bekker, Sitzungsberichte der Berliner Akademie, str. 43, 648, Grosch, Zeitschrift für das Privat- und öff. Recht, sv. 40, str. 367, Friedrichs Archiv f. öff. Recht, sv. 40, str. 237, Brumer, Jur. Blätter, 1881, č. 45, Randa, Vlastnické právo i Eigentumsrecht, Gierke, Deutsches Privatrecht, II. Friedrichs, Gerichtsbeiträge, sv. 64, str. 676, Hawelka, Die Rechte am öff. Wegen Öster-

reichs, týž, Studien zu österr. Friedhofsrecht, Guha, Die öffentlich-rechtlichen Grundlagen des Wegerechtes, Randa, Österr. Wasserrecht, Peyrer, Das österr. Wasserrecht, Pražák, Wasserrechtliche Kompetenzfragen, Steinlechner, Wesen der juris communis, M. Wolff, Ehrenbergshandbuch des H.-R., sv. 4, str. 1, Ehrenzweig, Gerichtszeitung, 1892, č. 4, 5, Fröhlich, tamtéž, 1907, č. 20, 21, Kohler, Iherings Jahrbücher, sv. 26, str. 1, Weil, Begriff u. Bedeutung der Nebensachen und Zutaten, 1907, Petražycki, Die Lehre vom Einkommen, Guppert, Über die organischen Erzeugnisse, Till, Zeitschrift für das Privat- und öff. Recht, sv. 12, str. 736, V. Joachim, Právník, 1912, str. 124.

HLAVA PÁTÁ.

O čase.

§ 1. Základní nauky.

395. Čas jako právní skutečnost. — 1. Musíme rozeznávat čas jako formu vnímání a časový úsek. Tento pojem času je konstitutivní náležitostí každé právní skutečnosti a tento pojem času spolu s pojmem prostoru určuje nám t. zv. působnost norem, t. j. obsahovou determinaci normy pomocí skutkové podstaty. Tento pojem času nemůžeme vtěsnat do pojmu právní skutečnosti.

2. Právní skutečnost je časový úsek: den, měsíc, rok, hodina atd. S touto právní skutečností máme nakládati jako s kteroukoliv právní skutečností.

396. Počítání času. — 1. Počítání času děje se u nás podle gregoriánského kalendáře. Kalendář rozděluje čas na úseky. Kalendář je dán normou a to normou říše kdysi římské, která nyní je následnými státy všemi recipována. Občanský zákoník v původním znění zavrhl počítání podle gregoriánského kalendáře, třetí novelou zavedeno bylo zase počítání podle gregoriánského kalendáře (§ 902).

2. Časový úsek, právně relevantní, jmenujeme l h ů t o u.

397. Počátek a konec lhůty. — 1. Je-li lhůta určena podle dnů, tu den, který je určen jako poslední den lhůty, počítá se celý do lhůty. Den, v kterém nastala událost, podmiňující počátek lhůty, se do ní nepočítá (§ 902, I.).

2. Je-li lhůta určena podle týdnů, měsíců nebo let, určí se poslední den lhůty tím způsobem, který odpovídá počátečnímu dnu pojmenováním týdenním (při lhůtách týdenních), datem měsíčním nebo ročním (při lhůtách měsíčních nebo ročních). Chybí-li dotčené datum v měsíci, nastupuje poslední den tohoto měsíce (§ 902, II., obč. zák., čl. 328 obch. z.).

3. Počítati možno i podle kratších lhůt (§§ 1075, 1116 obč. zák.), na př. podle hodin, minut atd. Při počítání podle hodin

můžeme počítati kalendářní hodinu za nedělitelnou jednotku anebo můžeme počítati hodinu jako časový úsek 60 minut atd.

4. Při počítání podle roků počítá se někdy kalendářní rok za nedělitelnou jednotku (na př. § 24, č. 2, 3, obč. zák.).

Příklady: 1. Porušena-li byla držba ve 4 hod. odpo. 2. dubna, lhůta k podání žaloby z rušené držby počíná běžeti 3. dubna (§ 454 c. ř. s.). Kráva dodána byla 1. května o 10. hodině dopolední, šestitýdenní preklusivní lhůta počíná běžeti dne 2. května a končí se 12. června, ale celý den 12. června počítá se do lhůty a ne snad jen do 10. hodiny dopolední. 2. Věc půjčena na čtrnáct dní ve čtvrtek, má se tedy ve druhý čtvrtek po té následující vrátiti. Byt najat byl na tři měsíce od 15. června, tedy se končí lhůta 15. září.

5. Nejasno je, jak počítati lhůty věkové, rozhodné pro posouzení svéprávnosti. Počítá se pouze věk, neboť § 902 tyto lhůty neupravuje. Podle toho počítá se den narození do lhůty a den, odpovídající datem kalendářovým dnu narození, počítá se již za počátek nové lhůty, což odpovídá § 903, věta první. Opačné rozhodnutí používající analogie § 902 je také možné, ale odporovalo by již vžitému názoru obyvatelstva.

398. Vykládací pravidla. — Půl měsíce znamená 15 dnů, polovice měsíce značí 15. den toho onoho měsíce (§ 902, III., obč. zák., čl. 328 obch. z.). Osm dnů počítá se za plných osm dnů (čl. 328 obch. z.) a ne za týden.

399. Konec lhůty. — 1. Má-li býti placeno do konce lhůty, jde dlužníkovi k dobru celý poslední den lhůty (§ 903).

2. Má-li býti plněno určitý den, nabývá věřitel nároku na plnění počátkem tohoto dne (důležité, je-li nárok podmíněn dožitím!), ale dlužník má celý den možnost plnit, aniž upadne v prodlení (§ 903).

3. Případne-li poslední den lhůty na neděli anebo na den sváteční, prodlužuje se lhůta o příští den všední (§ 903). Den nedělní určen je gregoriánským kalendářem. Dni sváteční určeny jsou zákonem č. 65/1925. Zákonem svátečnímu dnu je roven den, který se fakticky slaví jako den sváteční, na př. druhý den sváteční o vánocích, velikonocích, svatodušní pondělí. O dnech svátečních nerozhodují předpisy církevní, nýbrž jen předpisy našeho práva.

Není dnem svátečním sobota. Otázka je, zda orthodoxnímu věřícímu mosaickému nemáme přiznati odklad lhůty, když je mu podle jeho víry

znemožněno plnění v poslední den lhůty padající na sobotu. S hlediska uznání lidské osobnosti máme odpověděti kladně.

§ 2. Promlčení.

400. Podstata promlčení. — Promlčení je podstatou svou námitka, již žalovaný může odvrátiti od sebe žalobu žalobcovu. Žaloba může býti s úspěchem podána, jakmile je jak na straně žalobcově dána aktivní legitimace, tak i na straně žalovaného pasivní legitimace. Můžeme na obč. zák. pohlížeti též s tohoto hlediska a shledáme, že t. zv. subjektivní práva věcná jsou jen aktivní legitimace, k nimž musí přistoupiti rušební čin, aby dána byla pasivní legitimace. U smluvních pohledávek nedostačí jen platná smlouva, nýbrž musí k tomu přistoupiti též splatnost pohledávky. Úplná tato skutková podstata determinuje nám nárok žalobcův. Dobře, kdy může žaloba býti podána, říkali Římané nepřekonatelně plastickým výrazem, že *actio nata est*. Žaloba od tohoto dne musí býti podána do určité lhůty, jinak nastává promlčení, t. j. žalovaný může namítati, že žaloba nebyla včas podána a proto že má býti zamítnuta.

401. Námitka promlčení. — 1. Námitka promlčení musí býti uplatněna v procesním řízení v první instanci. Jde o pouhou námitku v řízení soudním a proto nemá námitka promlčení místa:

a) byl-li dluh zaplacen, třebaž dlužník se domníval, že platí nepromlčený dluh (§ 1432),

b) vzdal-li se dlužník po projití doby promlčecí (§ 1502) námitky této nebo uznal-li dluh tento; obé však možno napadnouti pro omyl.

2. Námitku promlčení může vznést nejen dlužník hlavní, ale i všechny ty osoby, které mají t. zv. právní zájem na promlčení, t. j. závisí-li jejich legitimace procesní na tom, zda promlčení určité nastalo či nenastalo. Tak tomu u vedlejších závazků, na př. závazku hypotekárního dlužníka, rukojmího, dále v otázkách prejudiciálních.

3. Námitkou promlčení uplatňuje žalovaný novou skutečnost, která k úplné skutkové podstatě žalobní dodatečně přistoupila, t. j. určitý úsek časový, který uplynul od té chvíle, kdy tato skutková podstata byla dána. Tato nová skutečnost uvádí nárok žalobcův v niveč, ale jen potud, pokud ji žalovaný uplatní ve sporu.

402. Lhůty promlčecí jsou lhůty zákonné. — Lhůty promlčecí není možno ani zkrátiti, ani prodloužiti. Není možno se námitky promlčení vzdáti předem. V zákoně je sice jen řečeno, že lhůty není možno prodloužiti a námitky se předem vzdáti (§ 1502 obč. z.), o zkrácení lhůty není řeči. Zákon zde zaměřuje zřejmě dvě věci. Smluví-li věřitel s dlužníkem, že bude svůj nárok uplatňovati jen do určité doby, je tato úmluva možná, ale toto není považovati za zkrácení promlčení, nýbrž za částečné vzdání se dluhu (časové i obsahové, vzdává se jen žalobního nároku). Srov. § 4 zák. o splátkových obchodech, §§ 19, 22 zák. o smlouvě pojišťovací, jimiž jsou podobné úmluvy omezeny.

403. Konstrukce obč. zák. — Vyše uvedli jsme, že normologické relace, které shrnujeme pod názvem promlčení, jsou nadmíru jednoduché. Tyto normologické relace odpovídají předpisům obč. zák., ale obč. zák. jednoduchý problém tento vyjadřuje způsobem velmi komplikovaným a následkem toho velmi málo srozumitelným. V poslední hlavě třetího dílu ustanovuje obč. zák. společně o promlčení i o vydržení a sleduje doktrínu vyživajícího se obecného práva, která vycházela z pojmu *praescriptio*, jež dělila na *praescriptio acquisitiva* a *praescriptio extinctiva*. Společně hledisko bylo, že stav trvajíc určitou dobu petrifikuje se právně buď jako nabytí nebo pozbytí subjektivního práva. Nejprve se uvádí, že se promlčuje a vydržuje subjektivní právo (§§ 1451, 1452), pak se říká, že se vydržují věci a práva, kterých možno nabytí (§ 1455), proto nelze vydržeti nebo promlčeti práva zeměpánova, jemu výhradně příslušející, t. zv. *regalia* (§ 1456), práva, která výhradně zeměpánovi nepřísluší, možno promlčením pozbytí nebo vydržením nabytí (§ 1457), nelze vydržeti práva manželova, otcova a jiná osobní práva (§ 1458), nepromlčují se *jura mere facultatis*, nepromlčuje se vlastnictví, ale promlčuje se žaloba vlastnická (§ 1459), nepromlčují se závazky alimentární, spočívající na rodinných svazcích, dále práva z vlastnictví, na př. žádati za rozdělení společné věci, nebo žádati za úpravu hranic (§ 1481), nepromlčuje se právo k celku, když je někdo vykonával jen na části věci, nebo když někdo právo mu příslušející proti celé obci (ve smyslu staré *universitatis*) vykonával jen proti některým členům (§ 1482), konečně nepromlčuje se zástavní právo, dokud má věřitel zástavu ruční ve svých rukou (§ 1483).

Z těchto ustanovení vidíme jasně chaotičnost pojmu subjektivního práva, v němž je smícháno hledisko přirozeného práva o právu jako svobodě vlastnictví s hlediskem feudálního práva o právech jako donucovacím prostředku, subjektivní právo jako právní moc, i subjektivní právo jako legitimace žalobní. Ze všeho toho po vyloučení všech těch různých subjektivních práv zůstává jen legitimace žalobní, vezmeme-li pak v potaz účinky promlčení, není promlčení nic jiného než námitka, kterou proti žalobě může žalovaný ve sporu uplatniti.

Rozbor „nepromlčených práv“ nám to dotvrdí. Práva rodinná, osobní

nejdou promlčitelná, neboť není žádná *actio nata*, alimentární nárok je dán stále, pokud trvá stav podmínující, nepromlčuje se tedy, je dán jen do budoucna, ne za minulost (nárok na lhůty alimentární se promlčuje), nárok na rozdělení společné věci se nepromlčuje, pokud není *actio nata*, a tato není dána, pokud trvá pokojné společenství, nárok na určení hranic se nepromlčuje, neboť jde o úřední vymezení věci, *actio* není dána. Nároky, aby uveden byl knihovní stav v soulad s mimoknihovně nabytým právem knihovním, t. zv. knihovnímu vlastníku nepřísluší žádná hodnota majetková, aniž ji druhému zadržuje, proto není promlčení možné (srov. §§ 1498, 1499), žaloba podle § 69 kn. z. nepředpokládá porušení povinností žalovaného, což je základním předpokladem toho, čemu říkáme *actio nata*, nýbrž žaloba tato směřuje na upravení zápisu do knihy pozemkové. Paragraf 1483 je pozitivním předpisem, s ostatním nesouvisí.

Zvláštní situace je u vlastnictví. Vlastnictví se nepromlčuje, ale vlastnictví je buď t. zv. právní panství, anebo aktivní legitimace k žalobě. Právně relevantní je tento druhý pojem vlastnictví. Z toho by plynulo, že vlastnická žaloba se nepromlčuje, ale tomu tak není. Žaloba vlastnická se promlčuje, jakmile *nata est*, t. j. jakmile máme danu nejen aktivní legitimaci (vlastníka), nýbrž i pasivní legitimaci toho, kdo vlastnictví porušuje. Aktivní legitimace zůstává, ale není ji možno uplatnití proti nástupci toho, proti komu se žaloba promlčela. Vlastník mohl by věc vindikovat jen proti tomu, kdo ji drží bez práva, anebo stal-li se sám držitelem, může proti nárokům všech jiných osob uplatnití své právo vlastnické. Tak barokní konstrukce § 1459 je vlastně jen důsledným provedením toho, že vydržení je pouhou námitkou.

Vydržení i promlčení obč. zák. souvisí s rozdělením obecnoprávního procesu na *possessorium* a *petitorium*, což je našemu dnešnímu procesu úplně vzdálené a proto předpisy některé (§§ 1456, 1471, 1484) jsou srozmětelny jen pod tímto hlediskem.

404. Kdy se počíná promlčení. — V § 1478 praví se ve větě druhé, že promlčení se počíná tím okamžikem, kdy právo samo o sobě mohlo býti vykonáno, přeložíme-li to do srozumitelnější mluvy, kdy žaloba mohla býti s úspěchem podána.

V učebnicích rozlišuje se výkon práva, který směřuje k plnění povinnosti, na př. žádání věřitele, aby mu dlužník zaplatil, a výkon práva, který nesměřuje k plnění povinnosti, na př. propůjčování beneficij patronem. Rozdělení toto není úplně správné, má-li se tím převést na společného jmenovatele: subjektivní právo. Druhá část souvisí s lenním právem a obecnoprávním procesem. Dnes jsou to pouhé rudimenty. Zásada je, že promlčení se počíná, je-li *actio nata*, ale i ony rudimenty možno převést na tuto konstrukci.

405. Lhůta promlčecí. — 1. Promlčecí lhůta je zpravidla třicet let (§ 1478). Proti osobám privilegovaným: státu, církvím, obcím a jiným dovoleným korporacím (*erlaubte Körper*) trvá pro-

mlčecí lhůta 40 let (§ 1485), bez ohledu na to, kdo je oprávněný. Při neurčitosti pojmu korporace (§ 26) je předpis tento velmi nejasný, předně je nejasno, co je právnickou osobou, dále, zda se týká jen spolků či též nadací, zda se týká jen tuzemských osob či též cizozemských. Vklady spořitelni promlčují se ve čtyřiceti letech (§ 12 zák. č. 302/1920).

2. Doba promlčecí vpočítá se právním nástupcům jak na straně aktivní, tak i pasivní (§ 1493).

3. Zvláštní promlčecí lhůta je stanovena v § 1484: „práva, jež lze jen zřídka vykonati, promlčují se jen tenkrát, byla-li příležitost je třikrát vykonati a oprávněný je nevykonal“, jako příklad uvádí zákon: propůjčení beneficij, žádání, aby opraven byl most (srov. § 1471). Zákon má na mysli t. zv. reálná práva a břemena. Lhůta je nejméně třicetiletá (§ 1471).

406. Promlčení opakujících se plnění. — Musíme rozeznávat nárok, aby ve lhůtách plněno bylo, a nárok na jednotlivou lhůtu. Nárok, aby vůbec ve lhůtách bylo plněno, promlčuje se podle § 1478 (resp. § 1485), kdežto nárok na jednotlivé lhůty se promlčuje ve třech letech (§ 1480). Zákon uvádí úroky smluvené nebo z prodlení (srov. dv. dekr. z 21. listopadu 1812, č. 1016 sb. z. s. a ze dne 22. srpna 1836, č. 151 sb. z. s.), renty, výživné, dávky výměnkové, annuity. Právo pobíratí rentu promlčuje se ve třiceti letech, když tedy uplynulo třicet let od té chvíle, co poslední lhůta byla splacena, je nárok na placení renty vůbec promlčen. Když není zaplácena jen jediná lhůta, promlčuje se žaloba na ni ve třech letech. Když na př. 10 let placena renta nebyla, možno žádati jen poslední tři léta, ostatní jsou promlčené. Úroky ze vkladů spořitelních promlčují se ve čtyřiceti letech (§ 12 zák. č. 302/1920).

407. Promlčení pohledávek denního života. — Podle § 1486 promlčují se pohledávky za dodané zboží nebo práce za tři léta. Myšlenka je ta, že zboží nebo práce uvedené v § 1486, jsou za tři léta dávno zkonsumovány a také že věřitel pracuje jen s úvěrem ne delším než tříletým, takže za tři léta oběh statků je úplně uzavřen. V rychlém tempu dnešního života není možno počítati s dlouhými lhůtami třicetiletými. Jsou to tyto pohledávky:

1. za dodání věci nebo provedení prací nebo jinaká plnění v provozu živnostenském, kupeckém nebo obchodním;

2. za dodání zemědělských a lesnických výrobků při provozování zemědělství nebo lesnictví;

3. za stravování, ošetřování, vychování nebo vyučování osobami, které se tím zabývají, nebo v ústavech, které slouží k takovým účelům;

4. nájemné nebo pachtovné;

5. osob konajících služby, pokud se týká platů a náhrady výloh ze služebních smluv pomocných pracovníků, nádeníků, pomocníků a pomocnic v domácnosti a všech soukromých zřízení, pak pohledávky zaměstnavatelů v příčině záloh daných na takové pohledávky;

6. lékařů, zvěrolékařů, pomocnic k porodu, soukromých učitelů, advokátů, notářů, patentových zástupců a všech jiných osob veřejně ustanovených k obstarávání některých věcí, pokud jde o odměnu za jejich výkony a o náhradu jejich výloh, pak pohledávky stran, pokud jde o zálohy dané oněm osobám.

408. Odpor. — Ze zemského práva českého převzal § 1487 tříletou promlčecí lhůtu k odporu zápisu do desk zemských, ale přizpůsobil ji novým poměrům. Odporovati možno v promlčecí lhůtě tří let: poslední vůli, darování pro nevděk, pro zkrácení nároku na povinný díl, pro zkrácení přes polovinu ceny, dělení společného majetku, smlouvě pro omyl nebo bázeň.

409. Jinaké případy promlčení. — 1. Služebnosti se promlčují zpravidla ve třiceti letech, jestliže však brání zavázaná strana výkonu, promlčí se ve třech letech (§ 1488). — 2. Nárok na náhradu škody promlčuje se ve třech letech od té chvíle, co poškozený zvěděl o škodě a škůdci, vždy však nejdéle ve třiceti letech od té chvíle, co škoda byla způsobena. Vznikne-li škoda zločinem, promlčuje se nárok ve třiceti letech (§ 1489). — 3. Nárok na náhradu škody způsobené urážkou na cti, záležející v pohánění slovy, spisy nebo posunky, promlčuje se ve třech letech, záleží-li však ve skutečích (t. j. proti osobní nebo majetkové integritě), ve třech letech, což platí i pro rozšiřování nepravdivých zpráv (§ 1490).

410. Důvody stavení. — 1. Proti osobám, které nemohou spravovati své jmění (zákon uvádí poručenec, šilence, blbce, (§ 1494), nemůže promlčení počítati; počalo-li, stává se po dobu, kdy neměly zák. zástupce a dovršuje se teprve 2 léta poté, kdy

překážka tato odpadla, t. j. byl-li zřízen zák. zástupce, nebo osoba se stala svéprávnou. Osobám těmto je na roveň postavití osoby úplně nebo částečně zbavené svéprávnosti pro duševní chorobu nebo slabost, a to bez ohledu na skutečný jejich duševní stav (§ 6 I. řádu o zbav. svépráv.), naproti tomu osoby zbavené svéprávnosti podle § 2 řádu o zbav. svépráv. sem nespadají.

2. Promlčení se stává mezi manžely, dále mezi nesvéprávnými a jejich zákonnými zástupci (§ 1495). Dostačí manželství putativní (pro obě strany), ale musí to býti manželství nerozvedené. Zákon mluví o rodičích, proto je otec na roveň postavena matka, dále i matka nemanželská. Nepatří sem ostatní příbuzní, třeba by dítě žilo v jejich domácnosti (na př. děd a vnuk), podle doslovu § 1495 nepatří sem nemanželský otec. Patrně sem patří i opatrovník pole § 7 řádu o zbav. svépr. Opatrovníků jiných se § 1495 netýká, zda možno jej použítí analogicky, je věci výkladu. Ustanovení toto týká se obou stran, jak rodičů, poručníků, tak dětí.

3. Promlčení stává se dále nepřítomností ve službě civilní, se. veřejné, nebo vojenské (§ 1496), podle tehdejšího způsobu nazírání minila se asi „provincie“ (§ 1475), později „korunní země“, což je dnes „země“. Jde-li o válečnou službu, dlužno poměr posuzovati také podle vojenských předpisů.

4. Justitium stává promlčení, t. j. není-li možno podati zároveň žalobu (nebo jiný úkon provéstí), poněvadž právo nejde pro válečné události, pro mor a jiné nakažlivé nemoci (§ 1496). Pokud justitium trvá, potud nejde lhůta promlčecí.

5. Promlčení stává některé úkony procesní: a) přihláška pohledávky k řízení vyrovnávacímu, po dobu tohoto řízení (§ 9 vyrov. řádu), b) přihláška pohledávky k řízení konkursnímu (§ 9 konk. ř.), c) v řízení upomínacím, až do podání odporu (§ 13 zák. z 27./4. 1873, č. 67 ř. z.).

6. Dále řízení reklamace na dráze (čl. 107, § 3 přepr. ř.), řízení o zjištění škody v pojištění (§ 19 zák. o smlouvě poj.), reklamace obchodního zaměstnance o provisi (§§ 17, 29 zák. o obchod. pomoc.).

411. Přetržení promlčení. — Počíná-li se lhůta promlčecí od určité události znovu a nepřihlíží-li se již ke lhůtě před tím uběhlé, mluvíme o přetržení promlčení. Přetržení nastává:

a) při opětovném nebo trvalém plnění, že dlužník plnil (t. zv. výkon práva, §§ 1478, 1479),

b) uznáním se strany zavázaného, dokud lhůta promlčecí neuplynula (§ 1497). Forma uznání nerozhoduje, může se tak státi výslovně nebo mlčky, mezi manžely je třeba formy notářského aktu (zák. č. 76/1871), i když jde o dluhy vzniklé před uzavřením manželství. Za uznání mlčky považuje se na př. omluva dlužníka, že závčas neplatil, žádost jeho o počkání nebo odložení splatnosti (dv. dekr. z 21. listopadu 1812, č. 1016 sb. z. s.), vydá-li nový dlužní úpis, platí-li úroky. Uznání dluhu je v tomto případě jednostranným prohlášením zavázaného, které musí dojíti oprávněného (srov. Obligační právo I. č. 391), uznání může být i podmíněné. Prohlášení, které není adresováno oprávněnému, nemá tento význam, na př. pojetí závazku do inventáře, záznam v obchodní knize dlužníkův. Promlčení spořitelních vkladů přetrhuje se vkladem, výplatou, připsáním úroků ve spořitelni knížce (§ 12 zák. č. 302/1920). Uznání podle § 1497 jest jednostranným právním jednáním, které se stává perfektním, jakmile došlo oprávněného,

c) podáním žaloby.

412. Přerušeni promlčení podáním žaloby. — 1. Promlčení se přetrhuje tím, že oprávněný podá žalobu, dříve než uplyne promlčecí lhůta, a řádně v ní pokračuje (§ 1497). Promlčení se přetrhuje, až došla žaloba soudu (§ 232 c. ř. s.), nikoliv již podáním na poštu, což je rozdílné od zachování lhůt procesuálních. Zpravidla není zapotřebí doručení žaloby, výjimky u směnek (§ 83 směn. zák. č. 1/1928) a u šeků (§ 15 zák. šek.). Spor musí skončiti vítězstvím žalobcovým, jinak nemá podání žaloby žádného vlivu na promlčení. Ve sporu nutno pokračovati; není pokračováním ve sporu, nechá-li se proces v klidu (§ 168 c. ř. s.), snad jen tříměsíční klid bylo by možno připustiti ještě jako pokračování ve sporu, další klid není pokračováním ve sporu. Nechá-li se spor v klidu, poněvadž se jedná o smír, nutno v takovém prohlášení žalovaného shledávati uznání, třebaš podmíněné, podle § 1497, jímž se promlčení přetrhlo. Nechá-li se spor v klidu, aby se mezi tím vyřídila prejudiciální otázka, jest toto míti za řádné pokračování ve sporu. Podobné zásady platí též na Slovensku.

2. Podle okolností může i zjišťovací žaloba způsobiti přetržení promlčení (§ 228 c. ř. s.).

3. Žaloba o obnovu vrací se dobou svou k době podání své

žaloby a proto nevádí žalobě této, že lhůta promlčecí prošla dříve než byla podána (čl. XLVI. uvoz. zák. k c. ř. s.).

4. Žalobě se rovná:

a) ohlášení pohledávky v konkursu a uznání její při likvidačním stání (§ 9 I. k. ř.),

b) žádost o vydání platebního rozkazu v řízení upomínacím, nebyl-li podán odpor (§ 13 I. zák. č. 67/1873),

c) žádost, která zahajuje řízení soudní, končící vykonatelným rozhodnutím soudním v řízení nesporném, trestním řízení adhesním.

5. Promlčení titulů exekučních se přetrhuje patrně podáním žádosti o exekuci a řádným pokračováním v ní třebaš exekuce nevedla k uspokojení věřitelovu. Skončí-li se taková exekuce, počíná se lhůta promlčecí znova. Odstoupí-li věřitel od exekuce, nelze v tom viděti žádného pokračování.

413. Přetržení promlčení a důvěra v knihy pozemkové. — V § 1500 je řečeno, že nikdo nemůže se dovolávati promlčení proti tomu, kdo nabyt „věci nebo práva“ v důvěře v knihy pozemkové (srovn. dv. dekr. z 27. března 1846, č. 951 sb. z. s.): Důsledkem toho nemůže se dovolávati ani uplynulé doby promlčecí proti novému knihovnímu oprávněnci, takže promlčení počíná se znova. Podotknouti jest, že zápisu do knihy pozemkové se nerovná zřízení knihy pozemkové, zřízení není totiž vázáno veřejnou věrou.

§ 3. Prekluse.

414. Povaha prekluse. — Promlčení je obranná námitka proti žalobě osoby, která je jinak aktivně legitimována. Prekluse znamená odnětí aktivní legitimace. Aktivní legitimace musí zkoumati soud, žalobce ji musí dokázati, tedy musí soud přihlížeti k preklusi z moci úřední. Obč. zák. zmiňuje se o preklusi v § 1449, čímž dává najevo, že nepatří prekluse do promlčení. Obč. zák. zmiňuje se v § 1449 o dočasných právech. Při neurčitosti výrazu právo, jak ji užívá obč. zák., je rozuměti tím dvoji:

a) dobu splatnosti závazků trvalých, na př. pacht, usus-fructus (vlastníková povinnost trpěti), rentové právo;

b) časovou omezenost aktivní legitimace, což obč. zák. uvádí také v § 1491, tedy zase ve spojení s promlčením.

Kdy má lhůta povahu preklusivní lhůty musíme zjistiti z vý-

kladu toho onoho ustanovení. Preklusivní lhůta se ani nepřetrhuje, ani nepřerušuje. Konečně lhůty preklusivní nemáme jednotně upraveny a proto musíme přihlížeti k jednotlivým předpisům.

415. Literatura. — Heller, Právník, roč. 12, str. 37, a 1906, str. 285, Pavlíček, Právník, roč. 23, str. 361, Randa, Právník, roč. 9, str. 361, roč. 10, str. 37, Stupecký, Pocta Randova, str. 253, Svoboda, České právo, roč. 6, str. 25, Nedomanský, Právník, roč. 2, str. 221, Právník 1917, str. 30, str. 65, Fryc, Právník, roč. 31, str. 289, Jobanny, Gerichts-Halle 1895, č. 16, Geller, Gerichtszeitung 1892, č. 99—101, Hölder, Die Theorie der Zeitberechnung nach r. R., Hasenöhr, Obligationsrecht, Thur, Allg. Teil, III., Unger, sv. II., Planiol, Traité élém., sv. II., č. 630 násl., Zródlowski, Die Verjährung nach österr. Recht, Grawein, Verjährung und gesetzl. Befristung, Jourdan, La prescription d'après le Code civil allemand, Wehli, Juristische Blätter 1924, č. 5, Steinberg, Gerichtshalle 1916, č. 14, 15, Scharfmesser, tamtéž, 1917, č. 16.

ČÁST ČTVRTÁ.

Aplikace práva.

HLAVA PRVÁ.

Obecné nauky o aplikaci.

§ 1. Vytváření norem.

416. Aplikace a hodnocení. — Aplikací rozumíme užívání normy na danou skutečnost. Norma není ani příčinou, ani následkem a proto užívání normy na dané jevy nemůže být jiné než, že srovnáme, zda daná skutečnost odpovídá skutkové podstatě uvedené v normě. Tomuto srovnávání říkáme *hodnocení*. Pracujeme s obsahem normy, tedy se skutečnostmi danými teleologicky a hodnocení je specificky teleologická činnost, proto jeví se celá aplikace jako teleologie. Pro život lidský právě aplikace je nejdůležitější a proto pozornost upírala se nejvíce na tuto aplikaci, aniž se zkoumaly předpoklady její. Aplikace je činností usuzovací a proto také Kant této činnosti lidského intelektu dal jméno *úsudečnost* (Urteilkraft), čímž správně umístil teleologické myšlení naše.

417. Dvojí hodnocení. — Norma obsahuje dvě skutkové podstaty: podmiňující (A) a podmíněnou (B) a podle obou můžeme hodnotiti danou skutečnost. Hodnotíme-li skutečnost skutkovou podstatou podmiňující a zjistíme-li, že obě se shodují, pak usuzujeme na to, že má nastati skutková podstata B, čili přisuzujeme někomu povinnost, aby působil k tomu, by B nastalo. Nastane-li B, pak soudíme na to, že povinnost splněna byla. Jde však o normu heteronomní a proto musíme míti sankci, to znamená, že taková nesplněná povinnost je podmiňující skutkovou podstatou jiné normy atd., až přijdeme k normě, která prostě determinuje vydávání norem. Takovou normou není na př. proklamace ze dne 28. října, poněvadž stát je podle mezinárodního práva povinen hájiti svobodu a majetek lidský, takovou normou

je jen hypothesovaná nejvyšší norma. Boj o to, zda právní řád vyžaduje sankce, je tím vyřešen a není v tom nedůslednost, neboť ona nejvyšší norma nám prostě udává formu právních norem, aniž přímo stanoví povinnost.

418. Aplikace jako tvorba odvozené normy. — Norma nemusí stanovit přímo konkrétní povinnost, může to ponechat jinému normotvornému orgánu. V takovém případě normotvorný orgán zkoumá, zda podmiňující skutková podstata se srovnává s danou skutečností a pak v rámci podmíněné skutkové podstaty vydá normu, která obsahuje konkrétní určení povinnosti.

Nejjednodušší příklady možno čerpat z trestního práva, na př.: Kdo ku svému prospěchu odejme cizí movitou věc z držby druhého bez jeho svolení, dopouští se krádeže (§ 171 tr. z.). Obžalovaný František Dvořáček odňal Josefu Nováčkovi v úmyslu ziskuchtivém hodinky, tedy dopustil se krádeže.

419. Předpisy formální a materiální. — Velmi často setkáváme se v učebnicích právnických s rozdělením na právo formální a materiální. Nehledě na historický základ, rozdělení toto dá se logicky odůvodnit tím, že formální předpisy směřují k tomu, jak má být odvozená norma vydána, a materiální že směřují k tomu, zda může být vydána a v jakých mezích. Na nižším stupni právní kultury neliší se formální a materiální předpisy, čím vyšší je stav toho onoho odvětví právního, tím přesnější je rozdíl mezi formálními a materiálními předpisy. Na př. v mezinárodním právu není rozdíl valný, naproti tomu v právu občanském je rozdíl velmi jemně propracován, obč. zák. dává nám předpisy materiální, kdežto civilní řád soudní dává nám předpisy formálního rázu. Nesmíme však předpisy obč. zák. identifikovati s materiálními, neboť i v obč. zák. je obsažena řada předpisů rázu formálního, tak na př. v obřadnostech při sňatku (§§ 69—88), o prohlášení poslední vůle (§§ 577—600), o sjednání smlouvy (§§ 861—869). Naproti tomu civilní řád soudní obsahuje řadu předpisů, které jsou materiální, na př. předpisy o útratách sporu (§ 40—54 c. ř. s., § 425—435 a ops.).

420. Projev vůle. — Formální předpisy týkající se tvorby norem, bývají shrnovány též úhrnným názvem projev vůle. Název tento souvisí s tím, že norma je pojímána jako vůle personifikovaného normotvůrce a vydání normy je tedy důsledně pro-

jevem vůle. Tento „projev vůle“ máme u každé vydávané normy, ať jde o generální normu (zákon) či o konkrétní normu (rozhodnutí, smlouva). Tento pojem neudává nám psychologický stav, jemuž říkáme také projev volní či projev vůle. Pamatovati jest, že ve skutkové podstatě formálního předpisu může být projev volní (psychický) předepsán, jako je tomu nejmarkantněji při sjednání smlouvy nebo při projevu poslední vůle. Rozlišení právního a psychologického pojmu je velmi důležité. Prvý je regulativním principem, druhý částí skutkové podstaty.

Formálními předpisy zaručuje se nám autentičnost delegované normy. Kde nemáme formu zachování, tam nemáme autentičného projevu vůle a proto nemůžeme mluvit o normě, i kdyby se obsahově pohybovala v rámci materiálních předpisů delegující normy.

Příklady: Podle obč. zák. dlužník jsoucí v prodlení má být odsouzen k placení. Když soudce na př. v hostinci prohlásí, že dlužník má zaplatiti svému věřiteli Y dlužný peniz, není toto prohlášení normou. Když však vydá toto prohlášení ve formě rozsudku na základě řádného řízení soudního, je rozsudek „projevem vůle“, t. j. vydává delegovanou normu. V Kupci benátském jde o smlouvu a o rozsudek, tedy o normy, a přece herci, hrající Shylocka, Antonia, Porcia a dožete, nevydávají žádné normy, poněvadž chybí podstatné náležitosti formálního řízení.

Formálních předpisů je velmi mnoho; máme formální předpisy o vydávání zákonů, o nařízeních vládních, výnosech ministerských, správních aktech (správní řízení), o rozsudcích (civilní řád soudní), o usneseních (nesporné řízení, pozůstalostní, knihovní atd.). Máme dále formální předpisy o právních jednáních, která jsou obsažena v obč. zák. a různých jiných speciálních předpisech (na př. o notářských aktech zák. č. 76/1871).

Někdy klade se větší, někdy menší váha na to, aby ten, kdo normu tvoří, měl vědomí, že tvoří normu. Velmi malá váha klade se na to u kolektivních orgánů, na př. u parlamentu, kde nikdo nemá práva zkoumati, zda členové parlamentu, hlasující o zákonu, věděli také, že tím vydávají normu. Naproti tomu v právních jednáních je vědomost stran, že si tím ukládají právní závazek, základem příslušných forem předpisů (cf. § 869 obč. z.).

421. Vůle jako t. zv. právní panství. — V právních učebnicích setkáváme se ještě s jiným pojmem projevu vůle. Jde o t. zv. právní panství vlastníkovo. Vlastník může individualiso-

vati své věci podle své vůle a druzí mají povinnost tuto individualisaci respektovati. Poněvadž individualisace děje se normami, tedy též individualisace vlastníkova děje se jeho autonomními normami, které pozitivním předpisem právním, že každý je povinen této individualisace dbáti, stávají se právně relevantními. Zde jde o výsledek norem a ne o tvorbu norem, tedy nejde při tomto projevu vůle o žádnou normu, ale o určitou právní skutečnost. Tím liší se tento projev vůle od onoho, který byl popsán v odstavci předcházejícím. Tento projev vůle je velmi důležitý v těch případech, kde jde o to, abychom zjistili příslušenství, hromadnou věc atp. V tomto i v onom případě jde o normy, jenže v onom případě jde o normy právní, kdežto v tomto případě jde o normy autonomní, které samy o sobě nejsou právně relevantními.

422. Různý způsob tvorby norem. — 1. Máme předpisy, jak se vytváří ústavní zákon, máme předpisy o tom, jak se vytváří obyčejný zákon, k čemuž je zapotřebí řízení podle jednacího řádu sněmovny i senátu, většinového usnesení — normálně obou sněmoven a podpisu presidenta republiky, za určitých podmínek podpis presidentův může odpadnouti, dále je třeba publikace ve Sbírce zákonů a nařízení, za tuto publikaci odpovídá speciálně ministr vnitra parlamentu. Dále je nařízení, které může vydávati vláda, pokud byla k tomu zákonem delegována. Delegující zákon zpravidla obsahuje jen předpisy materiální. Formální předpisy ustanovují, že k nařízení vládnímu je zapotřebí usnesení vlády a publikace ve Sbírce zákonů a nařízení. Toto jsou generální normy. Připomenouti jest, že text zákona, publikovaného ve Sbírce zákonů a nařízení, váže bezpodmínečně soudce, kdežto o nařízení může zkoumati, zda vláda byla k němu zmocněna a zda bylo řádně vydáno. Obyčejný zákon nesmí odporovati delegaci ústavního zákona, ale jen ústavní soud může zkoumati, zda meze materiálního práva ústavního byly zachovány.

2. Konkretní normy musí se pohybovati v rámci delegujících generálních norem. Smlouva nesmí překročiti meze delegace a proto t. zv. protizákonné smlouvy byly by neplatné i kdybychom neměli pozitivního předpisu § 879 (smlouvy, přičítící se zákonným zákazům, jsou neplatné). Rozsudky soudní jsou taktéž konkrétní

normy a proto se musí pohybovati v rámci delegujících generálních norem, po př. i jim nadřizených konkrétních norem.

423. Závislost norem na sobě. — Normy spolu stupňovitě souvisejí, mluvíme o t. zv. hierarchii norem. Nad vnitrostátním právem je právo mezinárodní a učení o t. zv. suverenitě státu — odmyslíme-li si politickou stránku — míří na formu tvorby ústavní normy, i pojem státu je vlastně souhrn formálních předpisů pro tvorbu ústavní normy. Pod ústavní normou je ústava pod ústavou zákon, který může zase delegovati jinou generální normu — nařízení. Na generálních normách závisí konkrétní normy: právní jednání, správní akty. Rozhodnutí soudní závisí někdy přímo na zákoně, na př. rozhoduje-li se o náhradě škody způsobené zvířetem, nebo na právním jednání či jiné konkrétní normě.

Zdá se býti na prvý pohled nemožné, aby soudce byl vázán smlouvou a přece je tomu tak. Může u smlouvy zrovna tak jako u nařízení zkoumati, zda je dána v rámci delegující normy, ale jakmile zjistí, že je dána v rámci delegující normy, pak je povinen souditi podle této smlouvy, neboť jde o pravoplatnou normu právní, která je tak autoritou jako zákon sám a která je zrovna tak autentická. Smlouva je tedy na vyšším stupni hierarchie norem než rozhodnutí soudní, při čemž nerozhoduje otázka exekvovatelnosti normy.

424. Oprávnění a povinnost tvořiti normy. — 1. Pouhá autorisace k vytvoření norem netvoří ještě povinnost tvořiti normy. Autorisaci můžeme, navazující na tradiční názvosloví, nazvati právem tvořiti normy, mluvívá se někdy také o moci. Tvorba norem může býti uložena také jako povinnost. Na př. tvorba zákona může býti pouhým právem nebo i povinností. Tato povinnost může býti stanovena mezinárodní normou (na př. nějakou konvencí zaváže se stát k vydání určitého zákona) nebo ústavním zákonem (na př. ústava uloží parlamentu, aby vydal určité zákony). Pravidelně však parlament není vázán, aby vydával určité zákony. Podobně i jednotlivci nejsou vázáni, aby uzavírali smlouvy a přece jsou jednotlivci, kteří jsou povinni smlouvu uzavřít (na př. železnice).

2. Soudce je povinen vydati za daných předpokladů určitou normu. Této povinnosti říkáme rozhodování. Rozhodo-

vání není jen soudcovým právem, je i jeho povinností. Normoteticky neliší se ovšem rozhodování od pouhé autorisace, v obou případech jde o tvorbu normy a pro tuto tvorbu je zcela lhostejno, zda měla být tato norma vydána, či zda pouze mohla být vydána.

425. Duplicita pojmu normy. — 1. Z řečeného jde najevo, že tvorba norem je konkretisace delegující normy. Ke skutkové podstatě delegující normy, která je více nebo méně obecná, přidávají se další náležitosti, až v daném konkrétním rozhodnutí, které je exekvovatelné, se stanoví, co v případě určitém má či nemá nastati. Když tedy na delegovanou normu pohlížíme s hlediska delegující normy, máme jen určité právní skutečnosti, které doplňují delegovanou normu. Dále jeví se nám tvorba normy, jako činnost faktická, jako určitá skutečnost, která, jsouc normami hodnocena, jeví se právně relevantní. Tedy tvorba normy s hlediska delegující normy je něco jsoucího, stvořená norma jako doplněk skutkové podstaty delegující normy. Tím delegovaná norma je obsažena v delegující normě.

2. Naproti tomu s hlediska hierarchie norem jeví se nám delegovaná norma jako samostatná norma, neboť obsahuje něco, co se nedá analytickým syllogismem vyvoditi z delegující normy. Delegovaná norma má svůj samostatný obsah, který sice je determinován delegující normou, ale není v ní přímo obsažen. Právě pro tento svůj samostatný obsah musí se nám delegovaná norma jevíti jako samostatná norma.

3. Rozpoznáme-li řádně duplicitu pojmu odvozené normy, pak můžeme velmi jednoduše souditi na to, quid juris a quid acti, což byla doposud velmi nejasná otázka, na níž tuto dáváme částečně odpověď (otázka tato má ještě jiný význam). Jde však o velmi důležitou věc a proto musíme pojem normy velmi pečlivě analyzovati

426. Tvorba normy. — Delegující norma předpisuje nejen meze, v jakých se smí pohybovati rozsah povinností stanovených delegovanou normou, nýbrž stanoví i náležitosti, podle nichž poznáme, zda je delegovaná norma dána. Tento formální předpis určuje nám tvorbu delegované normy. Formální předpis je však také normou, tedy obsahuje skutkové podstaty. Má-li delegovaná norma být dána, musí se dovršiti skutečnosti odpovídající oné skutkové podstatě. Tvorba normy je tedy něco

faktického, něco co je ve světě jevů, nejde o žádnou metafysiku a přece obsah této normy neoznačuje nám to, co je, nýbrž to, co má být. Duplicita pojmu normy se nám zde objevuje v plném ostří.

Dokud není dovršena skutková podstata formálního předpisu, nemáme delegované normy, ba nemáme ani část normy. Norma je dána teprve, až je dovršena zmíněná skutková podstata. Z řečeného je patrné, že normotvůrce je ten, kdo má dovršovati formální skutkovou podstatu. Bývá to jeden člověk, ale může to být i více lidí, na př. u zákona je to velká řada lidí. Dále je z toho patrné, že záleží na formální skutkové podstatě, pokud vědomí a úmysl normotvůrcův je právně relevantní. Proto je vadné připínati tvorbu normy k psychologické vůli lidské. Normotvůrce je prostě ten, jehož činnost je právně relevantní ve směru tvorby normy.

§ 2. Poměr obsahu delegované a delegující normy.

427. Starší názor absolutismu a liberalismu. — Názor vzniklý na kontinentě evropském za vítězství absolutismu v XVII. věku byl ten, že soudce, rozhoduje na základě zákona, dedukuje své rozhodnutí z tohoto zákona úsudky analytickými. Toho zmocnil se liberalismus XVIII. věku v nauce o dělení moci státní a mínění absolutní monarchie ještě více zdůrazňoval, poněvadž v tom viděl nejlepší záruku ochrany individua. Národ svými zástupci v parlamentě měl si dávat generální normy a na základě těchto generálních norem měl souditi soudce, jehož dedukce měla a mohla být pouze jednoznačná. V tom směru ke klasické pregnantosti dospěl velký reformátor trestního práva Beccaria, jenž požadoval, aby rozhodnutí soudní bylo un sillogismo perfetto, při čemž zákon měl být vyšší a zjištěné skutečnosti nižší premisou a rozsudek prostým závěrem, podle formule: Všichni lidé jsou smrtelní — Adam je člověk — Adam je smrtelný. Názor tento snižující soudce na pouhého mechanického exekutora zákona chránil sice před přehmaty soudcovskými, ale na druhé straně přispěl velmi značně k úpadku kontinentálního soudnictví, které s postupující demokracií ocitá se všude více méně v krizi.

428. Volnost tvorby norem. — Tento starší názor není správný, neboť — jak jsme již výše označili — delegovaná

norma obsahuje více než norma delegující, není tedy prostě konstatováním, že v jednom případě se naplnilo pravidlo obecné, jako v onom syllogismu o smrtelných lidech. Jak jsme již opětně zdůraznili, stanoví vyšší norma jen meze, v nichž se pohybuje obsah delegované normy. Tato volnost je někdy větší, někdy menší. Římské právo dávalo občanu římskému menší volnost svým systémem kontraktů, než naše nynější právo se zásadou obecné závaznosti smluv. Anglické právo váže soudce méně než naše. Delegující norma může obsahovat jen minimální formální předpis a ponechat delegátu, aby obsah určil sám. Příklad takový je v úplně libovolném rozhodování náčelníka divochů (formální předpis: rozhodnutí náčelníka, materiální předpis žádný). Parlament může se usnášeti na zákonech v rámci ústavy zcela volně. Soudce může rozhodovati volně v rámci obč. zák.

Důsledek toho je, že delegát může vydávati normy různého obsahu v rámci delegační autorisace, proto není možno za všech okolností dospěti výkladem delegující normy k jedinečné možnosti aplikace. Nyní je jasno, proč jsme rozlišili tak ostře interpretaci a aplikaci. Interpretace určuje nám meze aplikace, ale delegát ze všech možností obsažených v mezích delegace musí voliti jen jednu jedinou. Jeho postavení je podobné inženýru, jenž dospěje k mnohoznačnému řešení matematickému: na př. výsledek propočtu je celé číslo mezi 10 až 70 a inženýr musí voliti jen jediné číslo za východisko své konstrukce. Podobně jako inženýr, tak i soudce volí ze všech možností jen jediné řešení a podle daného stavu jen jediné je správné, a to ono rozhodnutí, které je nespravedlnější.

429. Skutková podstata delegující a delegované normy. — Delegovaná norma doplňuje delegující normu, z toho hlediska skutková podstata delegující normy je vždy neúplná, neboť kdyby byla tak úplná jako delegovaná norma, tedy byla by delegovaná norma zbytečná, ale nad to nemohli bychom delegovanou normu ani vyjádřiti. Starší nauka, která shledávala v rozhodování jen analytickou dedukci, přišla přece na to, že obsah obou norem se nekryje a tu počínala nauka o mezerách v právu. Literatura o tomto tematě je velmi obsáhlá, ale dnes je celkem úplně zastaralá. Právo nemá mezer a nemůže míti mezery, poněvadž právo je jen potud, pokud jsou

normy, ale skutková podstata delegující normy je neúplná; proto má býti doplněna delegovanou normou.

340. Hodnotící činnost povinného normotvářce. — Ten, kdo má povinnost vytvářeti normy a je to hlavně soudce, stanoví si nejprve, zda je povinen rozhodovati, dále o čem a podle čeho má rozhodovati. Hodnotí tedy danou skutečnost, zda je podle delegující normy právně relevantní. Daná skutečnost neodpovídá nikdy úplně skutkové podstatě delegující normy, buď obsahuje více anebo méně, nebo vedle znaků určených delegující normou, obsahuje ještě jiné znaky. Při tom předpokládáme, že interpretace zjistila bezvadně intenci slov užitých v delegující normě, ale to vždy není možné, a intence slov těchto zůstane víceznačná a pak má ovšem soudce možnost a právo volby. Konečně nesmíme zapomínati, že v nejlepším případě vypreparujeme slova delegující normy v pojmy. Pojmy označují nám skutečnost jen schematicky a nikoliv adaequátně, proto není možno mechanicky subsumovati danou skutečnost pod skutkovou podstatu normy. Již na tuto okolnost musil Beccariův sillogismo perfetto ztroskotati.

Hodnotící pochod je velmi komplikovaný i pokud jde jen o skutkovou podstatu delegující normy. Soudce se však při tom nezastavuje, nýbrž doplňuje skutkovou podstatu, to znamená, že v rámci delegace volně usuzuje, které další náležitosti jsou právně relevantní.

431. Analogie. — Problém analogie souvisí s Beccariovým sillogismo perfetto. Duch občanského zák. byl duchem Beccariovým a proto máme v § 7 obč. zák. zdůrazněnou analogii. Při našem pojetí norem analogie ve starším smyslu — o níž se traduje v římském právu a jejíž znalost tedy předpokládáme — nemá valně místa. Předpisu zákonného soudce nemůže použití na ty případy, které neodpovídají skutkovým podstatám v zákoně obsaženým. Analogie, kterou předpisuje § 7 obč. zák., je rázu poněkud jiného, neboť se může týkati těchto případů:

a) skutečnosti dané neodpovídají úplně skutkové podstatě delegující normy, mají některé znaky, které nejsou obsaženy v oné skutkové podstatě,

b) skutečnosti dané nemají některých znaků, které předpisuje skutková podstata delegující normy,

c) skutková podstata označuje útvary, o nichž je nejasno, zda jsou touto skutkovou podstatou zahrnuty.

Poněvadž však v daném případě nejde o mechanické použití normy na daný případ, je rozhodování v případech a)–c) prostě rozhodováním v rámci dané normy.

Čím více zdůrazňujeme volnost soudcovu v rozhodování, tím méně má učení o analogii místa. Absolutismus zákonodárcův v XVIII. stol., stejný jak v Rakousku, tak i za konventu ve Francii stlačoval funkci soudcovu a poněvadž jeho pojetí bylo nesprávné musil svoji nesprávnost regulovati učením o analogii.

432. Volné rozhodování podle § 7 obč. zák. — Racionalismus XVIII. stol. představoval si právo jako přesně stanovený komplex norem, norem sice heteronomních (legalita), ale přece vštipených v rozumu každého člověka (sc. vzdělaného). Positivní právo doplňovalo přirozené právo. Toto přirozené právo mělo místo tam, kde končilo právo pozitivní, proto měl soudce prostě užítí práva přirozeného, kde neměl předpisu práva pozitivního.

Tato nauka o právu přirozeném trpí vnitřním rozporem, neboť norma, která je dána intelektem lidským nemůže býti heteronomní, vnějším způsobem exekvovatelná. Ve skutečnosti se věc má jinak. Je nutno rozhodnouti o sporech lidí, i když na tyto případy není v zákoně pamatováno. Nutnost tato je dána potřebou lidí mítí ten onen spor soudně rozhodnut, potřebou bezpečnosti a jistoty. Podle starší metody měl soudce se obrátiti na císaře, resp. papeže jakožto nejvyšší soudce. Tato metoda byla zachována u nás ještě v josefinském zákonodárství a ve Francii v revolučním zákonodárství (t. zv. référé législatif). Podle této metody soudce, nemaje možností jednoduchým způsobem užítí zákona na daný případ, měl se obrátiti na panovníka, tím více v těch případech, kde zákon nedával soudci žádné možnosti. Hledisko toto bylo soudcům velmi nepříznivé a snižovalo je na pouhé písaře, kteří bez ducha jen mechanicky měli aplikovati zákon na daný případ. Imperium soudcovo bylo zcela popřeno.

Naproti tomu § 7 obč. zák. dal soudci volně rozhodovati v těch případech, které rozhodnuty býti měly, ale o nichž zákon nestanoví nic. Soudce v civilním procesu může rozhodovati jen v rámci § 1 obč. zák. a § 1 jur. n. Nesmíme zapomínati, že

máme dvě řízení civilních: sporné a nesporné. Soudce nemá volnosti tvořiti formální postup, tím je bezpodmínečně vázán, ale v rámci § 7 obč. zák. může se rozhodnouti podle účelnosti buď pro sporné, nebo pro nesporné řízení. Naproti tomu pokud jde o materiální právo je soudce úplně volný.

Důsledek § 7 obč. zák. je velmi značný. Tím stává se obč. zák. pouhou směrnicí pro soudce, soudce nemá rozhodovati proti jednotlivým předpisům, ale soudce není jimi omezen. Proto soudce, když rozhoduje případ, který se nedá přesně podříditi ustanovením obč. zák., nemá všelijakým násilným výkladem buditi zdání, že rozhoduje v rámci těchto předpisů, nýbrž má prohlásiti, že případ ten není v obč. zák. rozhodnut, ačkoliv zasluhuje, aby byl rozhodnut, a proto, že je třeba, aby byl rozhodnut podle § 7 obč. zák.

Soudce, který rozhoduje podle § 7, rozhoduje volně, ale nikoliv svévolně, nebo libovolně. Soudce má rozhodovati tak, aby se jeho rozhodnutí axiologicky srovnávalo s ustanoveními pozitivními. V tom směru rekurs k přirozenému právu v § 7 obč. zák. má doposud význam, třebaž význam jiný než mu dávali jeho redaktoři.

433. Literatura. — Kelsen, *Allgem. Staatslehre*. Merkl, *Allg. Verwaltungsrecht*, Weyr, *Základy filosofie právní*, týž, *Motivy zákonů a důvody rozhodnutí* (Ročenka právnické fakulty v Brně, 1924), týž, *Časopis pro vědu právní a státní*, roč. 2., str. 118. Kallab, *Úvod ve studium metod právnických*, 2. sv. (u něhož je také udána podstatná další literatura), týž, *Časopis pro vědu právní a státní*, roč. 4., str. 241, Stuna, *Právnické rozhledy*, roč. 12, str. 248, Steop Adrian, *Analyse de la notion du droit* (Haarlem), Perticone Giacomo, *Rivista internazionale di filosofia del diritto*, 1927, str. 273, di Carlo Eugenio, *Annali dell' Istituto di scienze giuridiche economiche, politiche et sociali della R. Università di Messina*, sv. 1., str. 1, Hofacher, *Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie*, sv. 21., str. 18, Walder W., *tamtéž*, str. 90, Gorovtseff A., *Études de principologie du droit*, II. sv., Kelsen H., *Die Idee des Naturrechts* (*Zeitschrift für öff. Recht*, 1928, str. 211), Jellinek Walter, *Schöpferische Rechtswissenschaft* (Kiel), Bonne-casse, *Science du Droit et Romantisme*, Schuppe, *Rivista internazionale di filosofia del diritto*, Horvát Barna, *Die Idee der Gerechtigkeit*, *Zeitschrift f. öff. Recht*, sv. 7., Bellefroid, *De bronnen van het stelling recht en haar onderlinge verhoudingen* (Nijmegen), Paz, *El esprit de la legislation civil*, Ernst Fuchs, *Was will die Freirechtsschule* (*Deutsche Rechtsnot*, 1929), Dabin, *La Philosophie de l'ordre juridique positif, spécialement les rapports de droit privé* (Paris, 1929), Ross, *Theorie der Rechtsquellen* (dobrý přehled literatury, Wien, 1929).

HLAVA DRUHÁ.

Právní moc.

§ 1. Obecné výklady.

434. Právní moc normy. — Jakmile skutková podstata, předepsaná formálním předpisem je dovršena, stává se norma právní součástí řádu čili nabývá právní moci. Moc tato znamená, že někdo podle normy bude jednat, nýbrž prostě, že podle normy jednatí má. U zákona je sporno, zda právní moc nastává již publikací zákona či teprve uplynutím t. zv. vacatio legis. U rozhodnutí soudního nastává právní moc, není-li možno rozhodnutí napadnouti žádným opravným prostředkem. Proto na př. rozsudek I. instance nabývá moci práva teprve uplyne-li marně 14 dnů odvolací lhůty. U smlouvy nastává právní moc, jakmile projevem byl konsens, t. j. jakmile došlo přijetí nabídky oferentu.

435. Posunutá právní moc. — Podle našich předpisů pozitivních může právní moc normy býti učiněna závislou na okolnostech zvláštních. U zákona může býti právní moc učiněna závislou na př. na mezinárodní konvenci, o níž není jisto, zda bude sjednána, nebo může býti posunuta legis vacatio (přijímáme-li ji za podmínku právní moci). U smluv může býti závaznost učiněna závislou buď na budoucím čase nebo na budoucí nejisté události. V prvním případě mluvíme o doložení času, ve druhém o odkládací výmince. V dalším pojednáme o posunutí právní moci smlouvy v kapitole následující o právní moci rozsudku. O právní moci zákonů jednatí nebudeme, poněvadž to patří do práva ústavního.

§ 2. Výminka a doložení času.

436. Podstata výminky a doložení času. — 1. Obč. zák. definuje výminku takto: „Výminka je taková událost, na níž je právo učiněno závislým.“ (§ 696). Obč. zák. má na mysli ono mlhavé subjektivní právo. Toto je třeba ponechat stranou

a chopiti se pojmu norma. Povinnost je dána, jakmile je podmiňující část normy splněna, t. j. nastaly-li takové skutečnosti, které odpovídají podmiňující skutkové podstatě. V podmiňující skutkové podstatě smlouvy strany nevypovídají o tom, co se stalo, nýbrž jen, co je podmínkou povinnosti a proto mohou učiniti součástí této skutkové podstaty i takové právní skutečnosti, které neexistují, ale které snad nastanou. Takovým doposud neexistujícím, ale možným skutečnostem říkáme výminky a to výminky odkládací (suspensivní). Tak při obligačních doložkách.

2. Soluce, zrušení povinnosti může býti učiněna závislou na nějaké budoucí nejisté události, takže závaznost pomíjí, jakmile tato událost nastane. I tato právní skutečnost patří do podmiňující skutkové podstaty normy. U smluv mluvíme o výmince resolutivní (rozvazovací).

3. U doložení času determinujeme právní skutečnosti, podmiňující skutkovou podstatu, různými úseky časovými, takže časově se dovršuje podmiňující skutková podstata postupně. I časový úsek (lhůta) může se státi právní skutečností. Determinace časová může míti význam jak obligační (t. j. podmiňující skutková podstata je dovršena teprve v posledním úseku časovém), anebo soluční (t. j. dovršením určitého úseku časového povinnost přestává).

4. Jak u doložení času, tak i u výminky jde o skutkovou podstatu, tedy o obsah normy. Formální řízení je dokonáno, obsah normy je stanoven, tedy norma je úplná, ale povinnost není dána, neboť podmiňující skutkové podstatě posud skutečnost neodpovídá, anebo jí už neodpovídá. Z toho plyne, že i pojem subjektivní povinnosti patří do aplikace normy, a že se s ním v interpretaci nemůžeme setkat.

5. Právní moc nastává tehdy, až povinnost je dána a pokud je dána, tedy souvisí pojem výminky i doložení času úplně s aplikací práva. Dosavadní právní věda, zaměřující projev vůle jako regulativní princip a projev vůle jako právní skutečnost, pojímala výminku i doložení času (Unger, Krainz a j.) jako omezení vůle, jsouc v tom podporována i nomenklaturou obč. zák. (srov. nadpis XII. hlavy), což vedlo k záměně formálních předpisů s výminkami a doložením času.

6. Při výmince i doložení času jde o kvalifikaci právních skutečností a poněvadž norma v rámci delegace suverenně

může určovati svůj obsah, může v každé normě jakákoliv skutečnost s omezením tímto býti determinována. Norma tím dotčena není, s hlediska aplikace shledáváme, že povinnost je tím omezena, ale ta je omezena každou podmiňující skutkovou podstatou.

437. Výminka a normotvorný proces. — Normotvorný proces může se opírat o řadu skutečností, které časově nespádají v jedno. Tyto skutečnosti musíme lišiti od výminky, ač v běžné doktríně se počítají mezi ně. T. zv. výminky právní, t. j. okolnosti, které jsou stanoveny právem a jež jsou podmínkou, abychom mohli usuzovati na normu, nejsou tedy žádnou výminkou. Na př. schválení prodeje obecních pozemků dohlédacím úřadem (§ 23 zák., č. 329/1921), smluvní projev obce je perfektní teprve schválením dohlédacího úřadu nebo schválení pachtovní smlouvy o živnost hostinskou a výčepnickou (§§ 19, 55 ž. ř., nesprávně Vážný č. 8383), nebo schválení prodeje zabrané nemovitosti St. pozemkovým úřadem (Vážný, č. 5985) atp. Sem patří některé potestativní výminky na př. budu plniti, budu-li chtíti.

438. Minulé výminky. — V některých smícuvách je zapotřebí ku platnosti její, aby smluvním stranám nebylo známo, zda nějaká okolnost nastala čili nic. Doktrína mluví též o výminkách zpětných, nesprávně. S výminkou pravou má jen tu podobu, že plnění jedné strany je nejisté, ale není touto výminkou povinnost ani posunuta. ani omezena. Sem patří na př. sázka (§ 1270), nebo zpětné pojištění (§ 7. odst. II. zák. pojišť.).

439. Rozdělení výminek. — Zákon rozeznává výminky kladné a záporné, odkládací a rozvazovací (§ 696). O druhém způsobu rozdělení byla již řeč. Prvé rozdělení týká se toho, že omezení povinnosti je determinováno tím, zda nastane nějaká událost (kladná výminka) anebo zda nenastane (výminka záporná). Hlubší smysl rozdělení toto nemá, neboť každá výminka dá se vyjádřiti buď kladně nebo záporně. Zvláštní ustanovení je v § 708, že záporná výminka odkládací se považuje za kladnou výminku rozvazovací.

440. Splnění výminky. — 1. Výminka je splněna, nastane-li to, co jako právní skutečnost budoucí a nejistá bylo v právním jednání označeno. Proto musí býti výminka splněna přesně (§ 699), neboť jinak neměli bychom dovršenu podmiňující skutkovou podstatu. Otázka, co má nastati, zamezí-li jedna

strana, aby výminka nenastala, není v našem právu řešena. V něm. obč. zák. (§ 162), franc. C. c. (čl. 1178), švýc. obl. právu (čl. 156) je stanoveno, že výminka se považuje za splněnu, jednala-li strana proti dobrým mravům (podvodně) ve svém prospěchu. U nás praxe řešila otázku podobně (srov. rep. vídeňského N. s. z 3. března 1914, Glaser-Unger, n. ř. č. 6838). Druhá je otázka, co má nastati, když smluvník pro svůj prospěch úmyslně přivádí výminku. U nás je obrana jen v rámci § 1295 II, jde-li o zneužívání práva, jinak možno použití analogie § 870, jednala-li smluvník podvodně, v prvním případě jde nárok na náhradu škody, ve druhém na zrušení smlouvy. V něm. obč. zák. je stanoveno, že výminka se považuje za zmařenou. (§ 162 obč. z. něm.)

2. Výminka je zmařena, je-li jisto, že nenastane událost ve skutkové podstatě označená.

3. Nastala-li výminka dříve než právní jednání dotčené se stalo skutkem, je třeba, aby výminka se splnila ještě jednou (§§ 701, 899), ačli nejde o t. zv. výminku zpětnou.

441. Výminka a blanketní norma. — Blanketní norma nestanoví sama povinnost, nýbrž stanoví jen meze normotvorné delegace. To, co u zákonů je běžné, může býti i u právního jednání. Sem patří i ty případy, které doktrína zahrnuje do výminek potestativních.

Smluvena tržová smlouva: A prodá pozemek B-ovi za 10.000 Kč, ale B má stanoviti dobu plnění. Stanovení doby plnění je právním jednáním (normou), k němuž B na základě smlouvy je autorisovan. Je věci výkladu daného případu, zda B má povinnost termín podle slušnosti stanoviti.

2. Není jisto, zda tyto případy máme posuzovati stejně jako výminky. Zde nejasný postoj teoretický má za důsledek i nejasnosti v praxi.

442. Účinky výminky odkládací. — 1. Rozeznáváme dvě fáze: a) dobu od ujednání právního jednání do splnění výminky, t. zv. *conditio pendens*; b) okamžik, kdy výminka je splněna.

2. *Conditio pendens*. Podmiňující skutková podstata není dosud ve skutečnosti dána, tudíž povinnost není také dána, ale naše právo respektuje přece v některých směrech tuto podmíněnou povinnost, v některých ji zase nerespektuje.

a) Byla-li podmíněná povinnost omylem splněna jako nepodmíněná, možno žádati plnění zpět (§ 1434), jako plnění neexistujícího dluhu (§ 1431).

b) Je možno žalovati na zjištění podmíněné povinnosti, je-li právní zájem na brzkém určení (§ 228 c. ř. s.).

c) Možno žádati zajištění podmíněného závazku v konkursu (§ 16 konk. ř.), při nejvyšším podání (§ 221 ex. ř.), v řízení pozůstalostním (§§ 158, 161 nesp. pat.).

d) Jsou-li dány zákonné předpoklady, je přípustno naříditi prozatímní opatření k zajištění podmíněného nároku (§ 378 ex. ř.).

e) Podmíněné závazky a nároky z právních jednání přecházejí na dědice (§ 900 obč. zák.), naproti tomu podmíněné nároky z posledního pořízení zpravidla na dědice nepřecházejí (§ 703 obč. zák.).

3. Splněná výminka. Jakmile nastane událost označená jako výminka, je podmiňující skutková podstata splněna a tím je povinnost dána, neboť je dána povinností spojnka mezi podmiňující a podmíněnou skutkovou podstatou. Tato celkem jednoduchá věc spojena byla v doktríně s jiným problémem, kdy se nabývá „právo“, t. j. kdy nabývá oprávněná strana majetkového aktiva, buď jako právo věcné, podmíněnou tradicí (do vlastnictví, či do služebnosti, či do zástavy, což při nemovitosti má formu intabulace či složení listiny k soudu), nebo jako pohledávku? Zda platí teprve doba, kdy dovršena byla skutková podstata podmiňující, anebo doba, kdy dotčené právní jednání bylo uzavřeno, kdy dovršen byl tedy formální proces tvorby této normy? Úvaha o „povaze věci“ nemá smyslu, rozhodným by byl jen předpis zákonný a toho není, tedy platí to, co strany smluvily, nebo co strana normující sama stanovila (u jednostranných právních jednáních), není-li nic výslovně stanoveno, má se dosíci odpovědi výkladem právního jednání podle pořádného obchodu (§ 914), není-li ani to možné, má soudce usuzovati podle pravidla § 7 obč. zák. U posledních pořízení máme pravidlo, že „právo napadá“ teprve okamžikem, kdy výminka je splněna (§§ 707, 708).

4. Zmařená výminka. Je-li výminka zmařena, je tím zmařena i povinnost, neboť nenastane normologické spětí podmiňující a podmíněné skutkové podstaty. Tím padá i vše, co učiněno bylo pendente conditione: zajištění a prozatímní opatření.

443. Účinky výminky rozvazovací. — Doktrína tuto otázku skoro nezpracovala. Jde o soluční právní skutečnost a proto platí vše, co je řečeno o soluci (viz Obligační právo I., č. 602 a n.) též o resolutivní výmince. Zvláštnost je v tom, že není známo, zda soluce tato nastane či ne, to ukládá stranám zvláštní povinnosti, o nichž se obč. zák. obecně nezmiňuje, jen ustanovuje při fideikomisární substituci o institutu (§§ 608 až 613). Jakkoliv ustanovení tato týkají se též doložení času odkládacího, přece se domníváme, že §§ 608 až 613 bylo by též analogicky použiti na ostatní případy, najmě ustanovení o povinnosti institutově jednati tak, aby substitut ke škodě nepřišel (§ 613), dále, že substitut není nástupcem institutovým, nýbrž zůstavitelovým (§ 707). Z toho plyne, že s každou resolutivní výminkou spojena je výminka suspensivní.

Příklad: A prodá B-ovi vůz a předá mu jej s tou výminkou, že smlouva se ruší, když C se do 1. května 1931 navrátí. Po předání je B vlastníkem vozu, ale podmíněným. Vrátil-li se C před 1. květnem 1931. stává se vlastníkem zase A a není právním nástupcem B-ovým. Příklad tento se stane markantnějším, spojíme-li trhovou smlouvu se smlouvou ve prospěch osoby třetí: A prodá 30. června 1925 B-ovi vůz a tím, že vlastníkem toho vozu se stane C, vrátí-li se do 1. května 1931, A splnil svoji povinnost a předal B-ovi vůz podle smlouvy: B se stal vlastníkem s resolutivní výminkou, C se vrátil 3. ledna 1930 a nezemřel nároku ze smlouvy této (§ 882), následkem toho stal se vlastníkem vozu a není právním nástupcem B-ovým, nýbrž A-ovým.

444. Nemožné a nedovolené výminky. — 1. Nemožná výminka je ona, která se nemůže splnit. Je-li stanovena nemožná výminka odkládací, nemůže podmiňující skutková podstata nikdy býti splněna, a tudíž nemůže nastati povinností spětí podmíněné skutkové podstaty s podmiňující. Je-li stanovena nemožná výminka rozvazovací, nenastane tato soluční událost (§ 698). Nemožným výminkám podobají se výminky nesrozumitelné (§ 697).

2. Nedovolené výminky jsou takové doložky právního jednání, které jsou právním řádem reprobovány (§ 698).

3. Ustanovení o nemožných a nedovolených výminkách dokazují nám zcela jasně, že hledisko obč. zák. (podmíněné subjektivní právo) je zcela nesprávné a vede k velkým nejasnostem. Výminky jsou pouze doložky obsahu právního jednání tak, jako jiné doložky. Obč. zák. nevymezuje přesným způsobem vlastností těchto doložek a přece s nimi jinak nakládá než s jinými doložkami právního jednání.

4. Nemožná doložka obligační činí právní jednání neplatným (§ 878), poněvadž splnění povinnosti je nemožné, ačli ji nemáme považovati za doložku vedlejší, která se považuje za nedoloženou (§ 879). Nemožná výminka odkládací činí dotčené právní jednání vůbec nemožným (§ 698). Nemožná doložka s o l u č n í činí jednání právní jen tehdy nemožným, když tato učiněna byla podstatnou součástí obsahu právního jednání, jinak budeme ji považovati za nerozhodnou, neboť povinnostnímu spětí podmiňující a podmíněné skutkové podstaty se tím nebrání a pouze určený způsob řešení odpadá. Nemožná výminka rozvazovací při posledních pořízeních se považuje za nedoloženou (§ 698), naproti tomu nemožná výminka rozvazovací činí smlouvu neplatnou (§ 898).

5. Ještě větší obtíž se naskytá při výminkách nesrozumitelných, které při posledním pořízení jsou právně irrelevantní (považují se za nedoložené, § 697), kdežto smlouvu činí neplatnou (§ 898). Je-li doložka smluvní nesrozumitelná, je to nedostatek formální a smlouva není platná (§ 869), leč by šlo jen o vedlejší ustanovení, bez něhož bychom smlouvu s hlediska pořádného obchodu nechali v platnosti (§ 914).

6. Nedostatky tyto jsou nejen důsledkem hlediska, že právo je podmíněné, ale i dozvuky římsko-právního učení o essentialia, naturalia, accidentalia negotii, při čemž se jaksí předpokládá, že výminka týká se essentialia negotii. V našem smluvním právu nemáme podobného ustanovení a následkem toho jsme velmi nejisti. V našem smluvním systému nemá výminka žádného valného významu, jinak tomu při posledním pořízení.

7. Obč. zák. ustanovuje o výminkách jen při posledním pořízení, při smlouvách obligačních a při nabytí vlastnictví fideikomisární substitucí (platí analogicky pro derivativní nabytí vlastnictví a věcných práv vůbec), z toho jde najevo, že při ostatních právních jednáních nesmí být povinnostní nexus činěn závislý na nějaké budoucí neznámé skutečnosti: tak smlouva manželská (§ 44), legitimace (§ 162), propuštění z moci otcovské (§ 174), osvojení (zák. č. 56/1928) atd.

8. Praxe řečené nedostatky (viz odstavec 5.) odstraňuje tím, že se drží více § 878 než § 898 resp. §§ 697, 698, srovn. Vážný č. 1231, 1699, 5948. U nedovolených výminek vystačíme s § 879, srovn. Vážný č. 3578, 4599 (třebas toto rozhodnutí důkladně se zabývá výminkou).

445. Doložení času. — 1. Čas determinuje právní skutečnosti, časová lhůta je právní skutečností, čas determinuje nejen podmiňující, nýbrž i podmíněnou skutkovou podstatu. Toto vše se přehlíží a proto je v učení o doložení času tak mnoho nejasností.

2. Nejčastěji setkáváme se s doložením času ve smyslu doty plnění, tedy ve smyslu časové determinace podmíněné skutkové podstaty, tato determinace může být spojena s výminkou podmíněné skutkové podstaty (§ 704), takže můžeme zachovati staré schema: dies certus an, certus quando (30. června 1930), certus an, incertus quando (v den úmrtí A-ova), incertus an, certus quando (v den šedesátých narozenin A-ových), dies incertus an, incertus quando (v den sňatku A-ova).

3. Čas může být jako lhůta právní skutečností, tak nanejmen u trvalých povinností, na př. od 1. ledna 1925 do 31. prosince 1934 nesmí A konkurovati B-ovi, nebo vše je pronajata od 1. června 1930 na dobu šesti let.

4. Čas je determinací podmiňující skutečnosti, na př. spořitelna se zaváže, že vyplatí všem dětem narozeným v příštím roce v místě jejího sídla peněz 20 Kč. Čas determinuje podmiňující skutečnost (narození dítěte).

446. Účinky doložení času. — Musíme rozeznávati: a) v případě č. 445/2 jde o platnost pohledávky, tedy pouze o posunutí plnění, obč. zák. pohledávku takovou považuje za danou, je zde povinnost časově do budoucna determinovaná (srovn. §§ 704, 705, 904);

b) v případě č. 445/3 jde o časovou determinaci trvalého nebo opětujícího se plnění, následkem toho rozeznáváme počátek a konec, kdy má být plněno, mluvíváme o terminu počátečním a končícím;

c) v případě č. 445/4 jde o dotvrzení podmiňující skutkové podstaty.

447. Doložení času u solučních jednání. — Podle našeho práva jsou t. zv. věcně-právní smlouvy (tradice, intabulace) solučními smlouvami, i při těchto může být doložení času a tak může se někdo státi vlastníkem na čas předem určený (aniž tím je dotčeno ustanovení o zpětné koupí, § 1070), což plyne z ustanovení o fideikomisární substitucí.

448. Modus. — V učebnicích se připojuje k učení o výminkách a doložení času též t. zv. modus či příkaz (§ 709). Systematicky sem nepatří je uvést v rozboru o darování a posledním pořízení.

449. Právní moc právního jednání. — Podle toho, co řečeno bylo v předcházejícím, můžeme chápati právní moc právního jednání v dvojím smyslu:

a) právní jednání nabylo právní moci, že dovršen byl normotvorný proces, na př. projev smluvního konsensu, anebo

b) že strany jsou povinny plnit, že tedy nastalo povinnostní spětí podmiňující a podmíněné skutkové podstaty.

Pod tímto hlediskem je posuzovati též výminku a doložení času. Obč. zák. zachovává hledisko velmi neurčité a doktrína hledá rozdíly v podřadných otázkách, čímž celé učení se stává nejasným a nejistým.

§ 3. Právní moc rozsudku.

450. Pojem rozsudku. — Rozsudek je norma, vydaná soudem na základě zvláštního řízení stanoveného v historických zemích civilním řádem soudním (§ 390 násl. c. ř. s.), na Slovensku a Podkarpatské Rusi občanským soudním pořádkem (§ 387 násl. c. ř. s.). Rozsudek je buď odsuzující, anebo osvobozující. V prvním případě obsahuje rozsudek jednak zjištění, že je mezi dvěma osobami určitý právní poměr, jednak stanovení povinnosti mezi těmito dvěma osobami, ve druhém případě rozsudek obsahuje jen zjišťovací výrok, že určitá skutková podstata nezakládá povinnostního poměru.

451. Právní moc rozsudku. — Jakmile se rozsudek stane definitivně součástí našeho právního řádu, t. j. jakmile normotvorný proces byl ukončen, nastává právní moc rozsudku. Normotvorný proces je ukončen nejen řízením v prvé instanci, nýbrž dokonáním řízením odvolacím a dovolacím, po př. projde-li marně lhůta opravného prostředku. Doktrína mluví o formální právní moci rozsudku.

452. Materiální právní moc. — Proti formální právní moci rozsudku staví se t. zv. materiální právní moc, která se definuje tím způsobem, že „znamená, že obsah tohoto rozsudku je pro soud a pro strany nezměnitelný a že rozsudek chová v sobě nyní moc způsobiti, aby i právní poměry zevního světa musily se při-

způsobiti jeho obsahu“ (H o r a). V definici této je tradiční překročování meze normologie a kausalit, odmyslíme-li si tuto (jde o pouhou exekvovatelnost), zůstává nám jen nezměnitelnost, a to neznamena nic jiného, než že rozsudek je definitivní součástí právního řádu, tedy tolik, co formální moc práva.

S materiální plnou mocí spojuje se však jiná právní otázka, která dosavadní doktríně činí velmi značné potíže. Je to otázka, zda se právní poměr rozsudkem nově upravuje či ne. Rozsudek je právní norma, která je vydána v rámci delegace nadřizené normy. Touto nadřizenou normou je nejen občanský zákoník, nýbrž i každá smlouva, testament či kterékoliv jiné právní jednání. Podmiňující skutková podstata v konkrétním případě je stejná jako před rozsudkem, ale rozsudek hodnotil danou skutečnost a stanovil definitivně podmíněnou skutkovou podstatu, a to je nové. V hodnocení skutečnosti postupuje soud v rámci delegace. Doktríně, která nezná ani hierarchii norem ani podmíněnou ani podmiňující skutkovou podstatu, jádro problému musilo nutně unikati. Pomocí těchto dvou pojmů celý základní problém se řeší velmi snadno. K tomu přistupuje hodnocení skutečnosti normami.

A úmyslně uhodil B-a a zlomil mu ruku, tím je dána konkretisovaná podmiňující skutková podstata §§ 1925, 1325, jež stanoví zároveň podmíněnou skutkovou podstatu, povinnost škodu nahraditi. Soudce má povinnost vydati normu, jejíž skutková podstata odpovídá přesně této, a soudce vydá takovou normu a stanoví celkový peníz na 20.000 Kč, tedy na základě rozsudku se povinnost konkretisovala na 20.000 Kč a tyto je povinen A zaplatiti B-ovi.

Podmiňující skutková podstata rozsudku nemusí odpovídati úplně podmiňující skutkové podstatě nadřizené normy a přece platí podmíněná skutková podstata rozsudku. Jde o překročení meze delegace odvozené normy, která nabývá právní moci, ačkoliv neodpovídá přesně delegující normě. Nemáme tyto meze přesně stanoveny, řídit se musíme hlediskem slušnosti. Otázka tato bývá spojována s otázkou, zda rozsudek je konstitutivní či deklaratorní, čímž se doktrína od možnosti řešení úplně vzdala.

Úvahy tyto vedou k obecné poučce, že totiž povinnost stanovená delegující normou je konsumována, jakmile tato byla stanovena delegovanou nor-

m o u. To má důležitý praktický výsledek. Je-li někdo odsouzen, aby zaplatil svůj dluh, který před tím již byl zaplacen, musí plnit podle rozsudku, ale může se domáhat, aby to, co předem plnil, bylo mu vráceno, neboť rozsudkem zrušena byla povinnost stanovená onou vyšší normou.

A byl dlužen B-ovi ze zápůjčky 1000 Kč, které byly splatny dne 2. května 1930. a byl upomenut 10. května, aby zaplatil, na to nedal odpovědi. B dal příkaz svému právnímu zástupci C, aby podal žalobu což C neprovděně učinil. Žaloba byla doručena B-ovi dne 4. června s tím, že rok se nařizuje na den 15. června, A dne 12. června zaslal peníze B-ovi, který nemohl již uvědomit svého právního zástupce. C se dne 15. června dostavil k soudu, A se nedostavil, domnívaje se, že věc je vyřízena. C žádal o vynesení rozsudku pro zmeškání (§ 396 c. ř. s., § 439 ops.), což se stalo. A je nyní povinen na základě tohoto rozsudku platit 1000 Kč a nemůže se dovolávat toho, že již zaplatil. V exekučním řízení nemůže se bránit ani podle § 35 ex. ř., ani podle § 36 ex. ř., ani nemůže namítati kompensaci. Může se domáhat jen vrácení těch 1000 Kč, které dne 12. června zaplatil, a to z důvodu § 1435, neboť ze smlouvy závazek pomínil a byl nahrazen novým závazkem z rozsudku.

Právní moc rozsudku stanoví se jen mezi stranami a jen v daném případě (§ 12 obč. z.), takže se může stát, že podmiňující skutková podstata, která byla základem rozsudku, je součástí jiné podmiňující skutkové podstaty (t. zv. prejudicialita) a tu v tomto druhém sporu, jde-li o jiné osoby, může soud hodnotiti zcela rozdílně, a může ji i rozdílně od prvního sporu zjistiti. Jindy v jiném sporu nesprávně zachycená skutková podstata v rozsudku je předpokladem regresního nároku atp.

A zaplatil podateli B cenu trhovou 10.000 Kč. B nicméně žaluje, právní zástupce A-ův se nedostavil ke sporu a je proti němu vydán rozsudek kontumační na zaplacení 10.000 Kč. A je povinen zaplatiti 10.000 Kč. A měl právního zástupce C, který se k roku nedostavil, A žaluje C-a na náhradu škody, zde nesprávný rozsudek kontumační je částí podmiňující skutkové podstaty nároku A-a proti C-ovi. — A poukázal bankou C osobě B 100.000 Kč, které měly do určité hodiny býti B-ovi vyplaceny, jinak že smlouva pozbývá platnosti. Banka vyplatila peněz podle rozsudku soudního opožděně, následkem toho bylo prohlášeno, že smlouva mezi A—B pozbývá platnosti. A žaloval C na náhradu škody, žaloba byla zamítnuta, poněvadž soud přišel k tomu náhledu, že banka závazek vyplatila C-ovi dlužný peněz.

453. Objektivní meze právní moci. — 1. Rozsudek je norma, která stanoví, že strana jedna je povinna plnit straně druhé: Jako norma stanoví povinnost a to definitivně (§ 411 c. ř. s., § 410

ops.). Povinnost tato je determinována skutkovými podstatami; tato determinace je podstatnou náležitostí rozsudku a je tudíž účastna právní moci. U rozsudku determinace tato je obsažena v důvodech rozhodovacích. Rozsudek nezjišťuje skutečnosti a také nemůže tvrditi, že se něco stalo, neb se nestalo, proto otázka, zda se něco stalo, není předmětem právní moci rozsudku. Zdánlivá úchylnost od toho je ta, že možno rozsudkem prohlásiti pravost listiny (§ 228 c. ř. s.), v tomto případě nejde skutečně o normu, nýbrž o právní skutečnost, zvláště slavnostním způsobem stanovenou.

2. Tak zv. statutární procesy o platnost či neplatnost manželství, o rozlučku, o rozvod, o manželský původ, o otcovství, o mateřství, o poměr adoptivní jsou povahou svou nikoliv normami, nýbrž solenně stanovenými skutečnými právními, které každý musí považovati za pravdivé. Pokud jsou též normami, platí to, co řečeno v odstavci prvním.

454. Cizozemské rozsudky. — Nejen tuzemské, nýbrž i cizozemské rozsudky nabývají u nás zásadně moci práva jen tehdy, když podle mezinárodních smluv jsou u nás exekvovatelné.

455. Totožnost povinnosti. — Povinnost je determinována skutkovou podstatou, tedy každá změna skutkové podstaty změnila by povinnost a důsledkem toho mohly by se spory opakovati do nekonečna. Tak usuzovati nesmíme. Obč. zák. obsahuje řadu podmiňujících skutkových podstat, k nimž připíná podmíněné skutkové podstaty. Jakmile se týkal rozsudek jedné takové normy obč. zák., pak je dána právní moc rozsudku pro celý rozsah abstraktní skutkové podstaty a není možno změnou konkrétní skutkové podstaty dosáhnouti nového rozsudku. Ale různé podmiňující skutkové podstaty mívají někdy stejné podmíněné skutkové podstaty. Těmto podmiňujícím skutkovým podstatám říkává doktrína důvod žalobní a podmíněným skutkovým podstatám nárok žalobní. V tom směru mohu říci, že mohu stejný nárok (teleologicky pojatý) uplatniti z různých důvodů a nejde o totožnost povinnosti. To odpovídá § 235 c. ř. s. (§ 188 ops.).

A žaluje B-a na vrácení věci, poněvadž mu ji protiprávně zadržuje, A může žalovati z důvodu náhrady škody, nebo z důvodu vlastnictví. A žaluje B-a na zrušení tržní smlouvy pro omyl, je se žalobou zamítnut, žaluje znovu z důvodu správy, není tu bis in idem, jde o nový spor v nové sporné věci.

456. Subjektivní meze právní moci. — 1. V rozsudku se upravuje povinnostní vztah mezi procesními stranami, jen tohoto povinnostního vztahu se týká právní moc a proto v jiném sporu mezi jinými osobami nemá rozsudek normologické závaznosti. Toto je pravidlo vyslovené v § 12 obč. zák.

2. Z tohoto pravidla jsou výjimky:

a) Právní moc rozsudku působí též proti dědicům sporných stran (§ 547 obč. z.), dále

b) proti singulárním nástupcům, nastal-li převod po rozsudku v I. instanci (§ 9 ex. ř.),

c) u knihovních práv, byla-li v knihách pozemkových zapsána poznámka žaloby hypotekární (§ 60 kn. ř.), žaloby výmazní (§ 61 kn. ř.), žaloby odpůřčí (§ 43 konk. ř., § 20 odp. ř.),

Sporno je, zda zeizení věci během řízení v I. instanci (v tomto řízení se zjišťuje skutková podstata, stanoví legitimaci stran ve sporu) má vliv na právní moc rozsudku. Podle § 234 c. ř. s. zeizení věci sporné nemá vlivu na proces, nesvolí-li druhá strana k tomu, aby nabyvatel vstoupil do sporu jako hlavní strana. anebo — což v zákoně není řečeno — nežádá-li zeizitel, aby nabyvatel mohl do sporu vstoupiti (sporno je, zda může žádati nabyvatel přímo). Podle doslovu c. ř. s. rozsudek se musí vydati o stranách procesních. Ceduje-li žalobce A svoji pohledávku C-ovi během sporu, je nicméně B odsouzen zaplatiti A-ovi. A může vésti exekuci a B se proti ní nemůže brániti. B nemůže proti A-ovi vznésti žalobu z titulu § 1431, ani z titulu § 1041, neboť neplnil bezdůvodně. Žaluje-li C na zaplacení, může mu B namítati, že byl vydán rozsudek, podle něhož B je povinen tuto pohledávku zaplatiti A-ovi? V literatuře se přisvědčuje, ale jen z důvodů utilitárních. Řešení toto zakládá se buď na analogickém výkladu § 12 obč. z. či § 442 obč. z., anebo na analogii § 411 c. ř. s. — Anebo je možno řešiti případ tento takto: B se může brániti exekuci A-ově námitkou podle druhé věty prvního odstavce § 35 ex. ř. (což je sporné), takže rozsudek je neexekvovatelný, nic nebrání tomu, aby C mohl si dobytí nový rozsudek proti B-ovi a jej exekvovati. — Obdobné obtížné otázky vznikají, zeizí-li dlužník spornou věc, což bude mít význam jen při věcně právních žalobách, žádá-li se k legitimaci žalovaného držba věci anebo nějaké jiné „právo“. Rozsudek se vydá proti němu. Je možno vésti exekuci na základě toho proti tomu, kdo nabyl sporné věci? O tom je přece pochybovati. Kusost § 234 c. ř. s. zavdává příčinu k řadě pochybnostem. — Na Slovensku není takového ustanovení.

d) rozsudek proti nájemníkovi platí též proti podnájemníku (§ 568 c. ř. s.),

e) rozsudek anulující usnesení valné hromady společnosti

s r. o. platí proti všem společníkům (§ 42 z. o spol. s r. o.), podobně tomu ve společnosti akciové,

f) rozsudky vydané o správnosti a pořadí nároku v konkursu platí ve prospěch všech věřitelů konkursních a proti nim (§ 12 konk. ř.), podobně při rozvíhu nejvyššího podání (§ 213 ex. ř.) a v jádře stejně ve sporech o platnost pohledávky zabavené (§ 310 ex. ř.),

g) rozhodnutí o procesní způsobilosti strany platí pro všechny spory, které vede ať jako žalovaná či žalující (§ 7 c. ř. s.).

3. Rozsudek není jen normou, je právní skutečností a to autentickou (§ 292 c. ř. s.), t. j. musí býti přijímán za pravdivý, pokud je skutečností jiné normy právní, tak tomu u každého rozsudku; zvláště nápadné případy jsou rozsudky statutární (srov. výše) a rozsudky ve sporech o dědictví (§ 823 obč. zák.).

458. Význam právní moci rozsudku. — Rozsudek stal se definitivně součástí právního řádu, jako každá jiná norma jako zákon či smlouva, ale smlouva může býti změněna smlouvou, zákon zákonem, ale rozsudek rozsudkem změněn býti nemůže (§ 411 c. ř. s.). Neplatí zásada: lex posterior derogat priori. Rozsudek může býti změněn smlouvou, jestliže strany takovou smlouvou mohou uzavíratí (§ 36 ex. ř.).

459. Literatura. — Merkl, Die Lehre von der Rechtskraft, týž, Allg. Verwaltungsrecht, Kelsen, Allg. Staatslehre, Weyr, Základy filosofie právní, týž, K pojmu právního řízení (Ročenka práv. fakulty v Brně, 1928), Ott, Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Hora, Československé civilní právo procesní. Unger, Systém. II. sv., Denetius, Zur Lehre von der Rechtskraft des Zivilurteils, Pollak, Zeitschrift für Privat- u. öff. Recht, sv. 22., str. 489, Klein, Vorlesungen. Pagenstecher, Zur Lehre von der mat. Rechtskraft. Hasenöhrl, Obligationsrecht. I. §§ 36—38, v. Thur, Allgemeiner Teil. Baumgarten, Wissenschaft vom Recht, Eneccerus, Rechtsgeschäft, Bedingung u. Anfangstermin.

HLAVA TŘETÍ.

Nárok.

§ 1. Nárok jako legitimace k žalobě.

460. Podstata formálního nároku. — 1. Některé normy, jako rozsudky v civilním procesu, vydají se jen tehdy, když osoba, k tomu legitimovaná, zažádá u příslušného normotvorného orgánu o to, aby se vydala ta ona norma právní. Osoba tato musí být k tomu legitimovaná, to znamená, že podle předpisů právních je tato osoba determinována. Obč. zák. obsahuje legitimace k takové žádosti, a to jednak v řízení sporném (t. zv. pořad práva), jednak v řízení nesporném. Této legitimaci říkáme nárok.

2. Není nutno, aby se nárok obracel proti nějaké zavázané osobě, tak na př. v řízení nesporném je nárok dán, aniž je dána osoba povinná, proti níž tento nárok směřuje. V řízení procesním naproti tomu je nutno, aby se nárok obracel proti nějaké jiné osobě, poněvadž vždy musíme mít v procesu dvě strany, mezi nimiž se má poměr normovati. Řízení procesní je také tak uspořádáno, že nezakročuje se nikdy z moci úřední, t. j. bez žádosti strany (čemuž není vždy v řízení nesporném), proto pojem nároku vybudován byl na podkladě civilního procesu. Tento pojem nároku spojen byl s pojmem subjektivního práva, čímž celá věc se stala dosti nejasnou a zmatenou.

461. Jak se určuje nárok. — Nárok určujeme předpisy práva materiálního. Vlastnictví je v jádře nárokem, t. j. aktivní legitimací k žalobě reivindikační (§ 366 obč. z.), s tím spojeno však určení právní skutečnosti (individualisace věci) a přirozeno-právní maxima entelechie lidské, z čehož povstalo t. zv. subjektivní právo. Věřitelství je nám dáno nejen pohledávkou, t. j. určitým majetkovým aktivem, nýbrž i aktivní legitimací k žalobě, požadovati na dlužníku to, co má podle svého závazku plnit.

462. Materiální nárok. — Osoba oprávněná je nejen legitimována žádati za vydání normy, ale může být legitimována žá-

dati, aby byla vydána norma podle její žádosti. Tím rozboďující normotvůrce je determinován. V římském právu máme krásný příklad formální a materiální legitimace: *judicium duplex* může se obrátit i proti žalobci (formální nárok), žaloba ze stipulace má zlegitimovanému žalobci vyhovětí a nemůže se obrátit proti němu (materiální nárok). Každý materiální nárok předpokládá formální nárok, ale ne naopak. V našem nesporném řízení máme řadu pouze formálních nároků, kdežto v majetkových sporech máme jen nároky materiální.

2. Žaloba.

463. Definice žaloby. — Definice procesualistů, že žaloba je procesní úkon, který se obrací na soud o ochranu svého práva proti určitému odpůrci (Horá), je v jádře správná. Nutno vymýtití nejasný pojem subjektivního práva, který se objevuje v této definici. Žalobce tvrdí, že žalovaný je povinen a že této povinnosti nedostál, a následkem toho může se žalobce domáhatí výroku soudního, že žalovaný je povinen to ono učiniti. Z toho se nám podává to, že procesuální předpisy řízení scudního jsou generální normou sankční a že rozsudek je konkrétní normou sankční k předpisům občanského zákoníka ať generálním či speciálním z něho odvozeným (právní jednání).

Jen těm procesním úkonům zpravidla říkáme žaloby, které upravuje tento soudní řád, naproti tomu těm úkonům procesním, které nejsou sankční, říkáme podání, žádosti atp. Dopusud pojem sankční normy nebyl dosti ujasněn a celý problém se zabýval učením o tom, že rozsudek je deklaratorní. Naproti tomu těm rozhodnutím soudním, které nejsou sankční normou, říká se konstitutivní.

464. Formální a materiální legitimace. — 1. Formálně legitimován k žalobě je ten, jehož žaloba má být na soudě přijata a již se má zahájit spor, bez ohledu na to, zda spor skončí tím, že se vydá rozsudek podle žaloby či proti ní.

2. Materiálně je oprávněn ten, kdo podle předpisů občanského zákoníka je legitimován podatí žalobu, které soud má vyhovětí.

465. Druhy žalob. — 1. Žaloby na plnění jsou nejčastější, jsou sankčního rázu a žádá se jimi, aby žalovaný odsouzen byl k nějakému plnění.

2. Určovací žaloby, jimiž se žádá za autentické zjištění, že žalovaný je oproti žalobci něco povinen (positivní žaloby určovací), anebo že žalobce není žalovanému povinen k určitému plnění (negativní žaloba určovací). Zákon užívá proto slov „právo“, „právní poměr“ (§ 228 c. ř. s.). Žalobou tou nedomáhá se výroku, že žalovaný je povinen plnit, nýbrž jen autentického potvrzení, že povinnost existuje. Žaloba tato není v pravém smyslu sankční žalobou a rozsudek, jímž se žalobě vyhovuje, není exekvovatelný. Povinnost auteticky stanovená je však res judicata pro spor na plnění této povinnosti. Podobně tomu při určení pravosti listiny.

3. Žaloby na založení nové povinnosti (Gestaltungsklagen) vedoucí k rozsudku, jímž se určují nové dosud neexistující povinnosti. Takové žaloby jsou na rozvod a rozluku manželství, na rozdělení společné věci, na zrušení smlouvy pro omyl, ze správy, na spravení vkladu, na uzavření smlouvy, na základě smlouvy přípravné atd.

466. Důvod žalobní. — 1. Důvodem žalobním je skutková podstata, o níž opírá žalobce své žalobní žádání. Převzeno na normologické schema, značí důvod žalobní podmiňující skutkovou podstatu a žádost žalobní podmíněnou skutkovou podstatu. Podmiňující skutková podstata je založena v minulosti a proto gramatikální výraz pro normologické spětí není slovo „Jestliže“, nýbrž „Poněvadž“. Zpravidla neuzívá se gramatikálního spětí obou podstat a užije se pro podmiňující podstatu formy vypravovací a pro podmíněnou formu závěru. To vše jsou však jen gramatikální a stylistické rozdíly, které na podstatě věci nic nemění.

2. V důvodu žalobním musí se udati okolnosti, z nichž plyne aktivní a pasivní legitimace k žalobní prosbě (t. j. že soudce má této prosbě vyhověti). V žalobě má býti tato legitimace provedena tak, aby soud vzav za pravdivé tvrzení žalobce, mohl vynést rozsudek, jímž žalobě vyhovuje. Jinak by se vydával žalobce tomu nebezpečí, že žaloba se prostě zamítne, nedostaví-li se žalovaný a žádá-li žalobce za vynesení rozsudku (§ 396 c. ř. s.).

467. Konkurence nároků. — Konkurence může býti různá:

a) různé podmiňující skutkové podstaty a stejné podmíněné skutkové podstaty, na př. omyl neb správa — zrušení smlouvy;

b) stejná podmiňující skutková podstata a různé podmíněné skutkové podstaty, na př. § 1167 vada díla — oprava nebo zmenšení úplaty;

c) více povinností s totožným předmětem — solidarita.

Do jaké míry na sobě konkurující žalobní nároky souvisí, je předmětem obč. zák.

468. Námitky. — 1. Žalovanému je dáno, aby uplatnit mohl okolnosti, které ruší aktivní nebo pasivní legitimaci. Jsou to skutečnosti, které žalobce nemusí uváděti a nemusí jich opakovat ani dokazovati.

A žaluje na zaplacení 10.000 Kč ze smlouvy tržové, B namítá, že smlouva uzavřena byla omylem, že je neplatná a tudíž není povinen zaplatit 10.000 Kč. — A žaluje na zaplacení 10.000 Kč ze zápůjčky, B namítá, že nárok je promlčen.

2. Žalovaný může se námitky zříci a to buď za procesu anebo předem. Musí se tak státi určitě (§ 937 obč. z.).

3. Námitky možno rušiti dalšími námitkami žalobcovými (t. zv. repliky), na př. replika podvodu proti námitce žalovaného, že nárok je promlčen.

469. Námitka podvodu. — V našem právu nemáme upravenou námitku podvodu jako v římském právu (exceptio doli generalis), ani nemáme maximy jako v kanonickém procesu: „Fragenti fidei non est fides servanda“, „Nemini dolus suus debet patrocinari“, „Nemo audiatur cum sua turpitudine“ a j. Maximy tyto i maximy římského práva považovány byly počátkem novověku za zásady přirozeného práva a proto o nich pozitivní právo neustanovovalo. Není proto divu, že náš obč. zák. o nich neustanovuje, a že nemá žádného ustanovení o námitce podvodu. O podvodu ustanovuje obč. zák. jedině při uzavření smlouvy a nyní možno k tomu táhnouti § 1295, II., ale nemáme obecného ustanovení. Nesmíme proto za to míti, že námitka podvodu není vůbec přípustná, musíme ji připustiti v rámci § 7 obč. zák.

A zažaloval svoji pohledávku per 10.000 Kč těsně před koncem promlčecí lhůty, na naléhání žalovaného B nechá věc v klidu domnívaje se, že žalovaný dluh uznal, ale žalovaný vyjadřoval se tak neurčitě, že není možno v tom shledávati uznání. Nato pokračuje ve sporu, ale B namítá, že mezi tím nastalo promlčení. A se může proti tomu brániti, že B jednal

podvodně. — Příklad, který mi sdělen byl právě, když jsem psal tyto řádky (prosinec 1930). A podal proti své manželce žalobu na rozvod z její viny (ač byl vinen sám), na to se se svojí manželkou na oko smířil a když jí doručena byla žaloba přemluvil ji, aby k soudu nechodila, že spor ponechá v klidu. K soudu se dostavil právní zástupce A-ův a žádal za vydání rozsudku kontumačního, jemuž bylo vyhověno. I proti tomuto rozsudku možno uplatnit námitky podvodu a je přípustiti zcela samostatnou žalobu na základě § 7 obč. z., již se domáhá výroku, že A se dopustil podvodného jednání a že následkem toho rozsudek nepozůstává po právu.

470. Podání žaloby. — Jakmile podá žalobce žalobu, nastává touto skutečností pronikavá změna v dosavadním právním poměru mezi žalobcem a žalovaným a to:

a) pouhé podání žaloby přetrhuje promlčení a vydržení v předpokladu, že v procesu bude pokračováno a že skončí příznivě (§ 1497 obč. zák., § 83 sm. z.);

b) některé nároky přecházejí na dědice jen tehdy, když byly zažalovány:

aa) nárok manželův na nulitu manželství;

bb) nárok poraněného na bolestné (§ 1325 obč. zák.);

cc) nárok na náhradu pro neoprávněné odsouzení (§ 2 zák. ze dne 21. března 1918, č. 109 ř. z.); v. též. z. 317/18 a z. 318/18.

c) nárok na výživné možno uplatnit jen do budoucna (judikát č. 10).

471. Doručení žaloby. — Doručení žaloby podle procesuálních předpisů má další vliv na právní poměr mezi žalobcem a žalovaným:

a) úroky běží dále i nad obnos kapitálu (§ 1335);

b) žalovaný je vázán na žalujícího solidárního věřitele (§ 892);

c) ručení neobmyslného držitele se zostřuje (§§ 329, 330, 1311 srovn. s §§ 338, 335 obč. zák.);

d) zažalován-li peníz, náleží žalobci ode dne doručení žaloby úroky, ačli mu již nepříslušely dříve (§ 1334), též úroky z úroků (§ 3 zák. z 14. června 1868, č. 62 ř. z.);

e) zcizení věci sporné nemá vlivu na spor (§ 234 c. ř. s.).

§ 3. Důkaz a z.

472. Co znamená důkaz? — Důkaz je úkon procesní a znamená důvody pro pravdivost skutečností, jimiž žalobce dokazuje

aktivní a pasivní legitimaci v procesu, t. j. že může na žalovaném požadovati to, co v žalobní prosbě je obsaženo. Podobně i dokazuje žalovaný pravdivost tvrzení své námitky. Dokazují se jen skutečnosti, tedy to, co se stalo. Starší legisté formulovali to v otázku: Quid facti? Soudec má uvážiti, zda přednesené skutečnosti, dokázané průvodními prostředky, jsou právně relevantními, tedy právními skutečnostmi, jejichž souhrn odpovídá podmiňující skutkové podstatě normy, která je právním důvodem žalobního nároku.

473. Co se nedokazuje? — 1. Důkaz odpadá při skutečnostech, které jsou soudu úředně známy (§ 267 ops.), dále skutečnosti, které jsou obecně známé (§ 269 c. ř. s., 267 ops.), v čemž jsou ovšem zahrnuty i skutečnosti soudu úředně známé. Dále odpadá důkaz o skutečnostech, které odpůrce výslovně uznal (§ 266 c. ř. s., §§ 263, 264, 265 ops.), po př. i mlčky (§ 267 c. ř. s., § 266 ops.).

2. Nedokazují se právní předpisy. To ne proto, že bychom se řídili právní paroemií: Jura novit curia, ale proto, že nám chybí příslušný důkazní předpis. Vyjimečně dokazují se tyto právní předpisy: cizozemské právo, právo obyčejové (důležité vzhledem na Slovensko a na právo platné před rokem 1811 u nás, které bylo v jádře obyčejovým právem obecným), privilegia (důležité také pro právo starší roku 1811) a statuta (statuta možno chápati, jak ve smyslu stanov spolkových, tak i ve smyslu statut obecného práva, podle toho bylo by třeba dokazovati městská a zemská práva česká), vše pokud to soudu není známo (§ 271 c. ř. s.). Zákon nemluví o konkrétních normách, které dokazují se tím způsobem, že se dokáže skutková podstata normotvorná a obsah projevu vůle. Tyto normy považuje c. ř. s. za skutečnosti, neboť se připíná na aplikaci generálních notem.

3. Na Slovensku je ustanovení poněkud rozdílné. Předmětem důkazu jsou cizozemské právní předpisy, předpisy o reciprocitě (nikoliv u nás), místní zvyklosti (u nás odchylné zvykové právo), dále pravidla místních vřehností (sem patří různé policejní předpisy) § 268 ops.

4. Cizí právo je právo cizozemské, nikoliv však partikulární právo naše, což je důležité vzhledem na dosti značnou rozmanitost našeho právního řádu.

5. Právní pravidla mohou být tedy předmětem důkazu, ale nejsou obsahem důkazní povinnosti (§ 271, odst. II., c. ř. s., § 268, věta 2., ops.).

474. Důkazní prostředky. — Důkaz musí být prováděn podle pravidel, jak je určují procesní předpisy, ale soudce uvažuje volně, zda mu dostačí k jeho přesvědčení, že důkaz byl proveden, t. j. zda bere tvrzení té oné strany za pravdivé (§ 272 c. ř. s., § 270 ops.), což má v důvodech rozsudku uvést. V civilním procesu určují předmět důkazu strany (výjimka ve sporech manželských co do důvodu nulity a rozluky), ale prostředky důkazní určuje zpravidla soud sám (§§ 351, 368, 371 c. ř. s., §§ 288, 326 ops.) anebo má aspoň volbu mezi důkazními prostředky, které strany navrhly.

475. Důkazní břemeno. — 1. Je-li na straně, aby dokázala tvrzenou skutečnost, neboť jinak by, se svým sporem podlehla, pravíme, že straně té přísluší důkazní břemeno. Obč. zák. určuje, komu náleží důkazní břemeno. Jednoduchý tento problém legislativní je v obč. zák. někud stylisticky ztemněn tím, že máme obč. zák. stylisován jako systém subjektivních práv, ale je třeba jen stylisaci této dáti normologický výraz a dospíváme ke zcela přesným pravidlům o důkazním břemenu. Ve svém obligačním právu hleděli jsme neustále k tomuto důkaznímu břemenu.

2. Zásady, na nichž spočívá důkazní břemeno, možno rekonstruovati takto:

a) žalobce má dokázati vše, co určuje jeho aktivní legitimaci k žalobě, ale musí nadto dokázati i skutečnosti, určující pasivní legitimaci žalovaného;

b) žalovaný má dokazovati okolnosti, které ruší buď aktivní nebo pasivní legitimaci, i když důkaz žalobcův se podaří.

Příklad: A žaluje B-a na zaplacení ceny tržové per 10.000 Kč. A musí dokázat, že uzavřel s B smlouvu podle pravidel o uzavření smlouvy, což se nanejvýš týká skutečností uvedených v § 869 obč. zák. B musí dokázati, že už bylo placeno.

3. Další zásadou, v našem právu předpokládanou, je, že zasládně každý dokazuje skutečnosti, které jsou mu příznivé, a nemusí dokazovati skutečností nepříznivých jeho tvrzení. Proto nemusí žalobce dokazovati, že strany jsou svéprávními,

neboť jde o negativní důkaz, že není důvodů vylučujících svéprávnost.

4. Zásady tyto jsou ovšem jen schematicky redukovány, jednotlivé předpisy obč. zák. stanoví tu menší, tu větší úchytky. Někdy nemáme ani předpisů důkazních, tak na př. v alimentálních sporech. — V těchto případech musí soudce postupovati podle § 7: analogicky anebo podle „přirozených zásad“, t. j. podle hlediska účelnosti, a soudce pak podle toho rozhodne, kterou stranu stihá důkazní břemeno co do té oné skutečnosti. Obecně jsou tyto zásady formulovány v § 269 ops.

5. Nejasnosti tyto souvisí s vývojem právním. Ve formulárním procesu velmi přesně stanoveno bylo důkazní břemeno žalobce i žalovaného, i v římsko-kanonickém procesu formami důkazu zachována byla možnost důkazního břemena. Jakmile však postavil se náš c. ř. s. i ops na stanovisko volného uvážení důkazů, nastala nutná mezera, kterou však doktrína nedovedla dostatečným způsobem vysvětliti.

476. Odvod. — 1. Obává-li se žalovaný, že soudce vezme za prokázanou skutečnost tvrzenou žalobcem, může nabídnouti důkazní prostředky buď o okolnostech, z nichž jde najevo, že tvrzení žalobce je nepravdivé, anebo prostředky, z nichž jde přímo najevo, že žalobce nemluví pravdu.

Příklad y. Žalobce tvrdí, že žalovaný ho poranil na Vídeňské silnici u přejezdu státní dráhy dne 18. října 1930 o třetí hodině odpolední. Žalovaný nabídne důkaz, že žalobce v tu dobu byl na Pekařské ulici a žalovaný v Rečkovcích. — Žalobce tvrdí, že dne 3. prosince 1930 o 5. hodině odpolední v obchodní místnosti žalovaného uzavřeli spolu smlouvu, žalobce nabízí důkaz svědkem, který byl celému jednání přítomen, že smlouva žádná uzavřena nebyla.

2. Stejně postavení má žalobce proti námitce žalovaného. O odvodech nemáme žádného pravidla, je věcí procesních stran, do jaké míry chtějí odvod prováděti, či pokud spokojí se s pouhým popřením tvrzení druhé strany. Nedostatek přesných předpisů o důkazním břemenu vede však k tomu, že strany nejsou si jisty; zda jde o námitky (repliku) či pouhé popírání (litiscontestatio negativa) a proto hromadí odvod na odvod, čímž soudci posici ztěžují.

477. Domněnky. — C. ř. s. stanoví v § 270: „Skutky, pro jejichž bytí zákon stanoví domněnku, nepotřebují důkazu. Důkaz opaku je dovolen, pokud jej zákon nevylučuje.“ O. p. s. obdobně

v § 272: „Tých právných pravidel, podľa ktorých niektorú skutkovú okolnosť vo všeobecnosti, alebo dokázania opaku za pravdivú treba považovať, taktiež i zákonitých domnienok nedotýkajú sa ustanovenia §§ 269, 270.“ Jde o t. zv. *praesumptiones juris* a o t. zv. *praesumptiones juris ac de jure* rímsko-kanonického procesu. Dnešní proces ani občanské právo nemá již předpokladů, o něž se tento pojem opírá. Jde o ustanovení velmi problematického dosahu. Co to znamená? Jde o to, že skutečnost, která tvoří součást skutkové podstaty determinující aktivní nebo pasivní legitimaci v procesu, nemusí žalobce dokazovat, že je mu odňato důkazní břemeno. Ve skutečnosti to však znamená, že taková skutečnost není součástí skutkové podstaty. Tak je tomu při t. zv. *praesumptio juris ac de jure*. Naproti tomu při t. zv. *praesumptio juris* jde o skutečnost, která má být proti obecnému pravidlu prokázána stranou druhou, tak skutečnost, týkající se aktivní či pasivní legitimace, má být dokázána žalovaným, skutečnost, týkající se námítky žalobcem atp. Zákon sám užívá pro stanovení důkazního břemene výrazu „domněnka“ nebo obratu „leč by se prokázalo“, „v pochybnostech“ atp.

Zdá se, že jde o zbytky t. zv. *actiones fictitiae* římského práva, dále, zdá se, souvisí učení o *praesumptiones* s *possessoriem* římsko-kanonického procesu a různými fikcemi jeho. Jinak doktrína procesu i občanského práva libuje si v různých pojmech rázu systematického a v otázkách s nimi spojených, jako na př. interimní pravdy (Unger), vykladací pravidla, dispoitivní předpisy atp. Na štěstí všechny tyto otázky jsou jen zápravou doktríny a nemají pro praxi žádného praktického významu.

478. Literatura. — Weyr, K pojmu „právního řízení“ (Ročenka práv. fakulty v Brně, 1928), Kelsen, *Allg. Staatslehre*, Merkel, *Allg. Verwaltungsrecht*, Hora, *Československé civilní právo procesní*, Sedláček, *Vlastnictví a vlastnické právo* (1919), Hellwig, *Anspruch und Klagerecht*, Unger, *System allg. Teil*, v. Thur, *Allg. Teil des Vgl. Rechts*, str. 545, Ott, *Geschichte u. Grundlehren des österr. Rechtsfürsorgeverfahrens*, Wach, *Feststellungsanspruch*, Tilsch, *Einfluß der Zivilproceßgesetze auf das materielle Recht*, Rümelin, *Archiv f. ziv. Praxis*, sv. 88, str. 87, Rosenberg, *Zeitschrift f. Zivilproceß*, sv. 49, str. 38, Peters, *Klagenkonkurrenz*, Langheinechen, *Anspruch u. Einrede*, Rappaport, *Einrede aus dem fremden Rechtsverhältnisse*, Last, *Anspruchkonkurrenz und Gesamtschuldverhältnisse*, Ehrenzweig, *Zeitschrift für das Privat- und öffent. Recht*, sv. 25, str. 281, Ott, *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního*.

HLAVA ČTVRTÁ.

Exekuce.

§ 1. Základní pojmy.

479. Výkon povinnosti. — Exekuce znamená výkon, tedy v normologii výkon povinnosti. Když povinnost převedeme na normu, vtěsnanou ve schema „Je-li A, má být B,“ shledáme, že exekuce týká se podmíněné skutkové podstaty. Jde o hodnocení skutečnosti normou. Shoduje-li se skutková podstata podmiňující se skutečností, soudíme, že má v daném případě nastati B. Shoduje-li se B se skutečností, říkáme, že povinnost je splněna — vykonána — exekvována. To je nejširší pojem exekuce.

480. Hodnocení exekuční — Tak, jako základem aplikace je hodnocení, tak i základem exekuce je též hodnocení. U aplikace šlo nám o hodnocení podmiňující, u exekuce pouze podmíněné skutkové podstaty.

481. Aplikace a exekuce. — Aplikace znamená vydávání delegovaných norem, exekuce znamená splnění podmíněné skutkové podstaty. Vydání delegovaných norem může být taktéž splněním povinnosti. Tak je tomu u všech sankčních norem, najmě tedy rozsudků. Z toho jde najevo, že pojmy exekuce a aplikace mají částečně společné pole, které můžeme čítati jak k aplikaci, tak i k exekuci. S hlediska aplikace není žádných obtíží, s hlediska exekuce musíme činit rozdíly.

Soudce je nejen autorisován vydati normu — rozsudek, soudce je i povinen takový rozsudek vydati a normu mohli bychom si stylisovati schematicky asi takto: Jestliže A je povinen B-ovi podle obč. zák. X, a jestliže A X nesplní a jestliže B podá řádně žalobu, je soudce S povinen vydati rozsudek, jímž žalobě vyhovuje. Nebo pouze formálně: Jestliže někdo podá řádně žalobu, je soudce povinen vydati rozsudek, jímž žalobě buď dá místo nebo ji zamítne. Když soudce S vydá rozsudek vyhoví tím své povinnosti, jeho povinnost je exekvována. Na S můžeme pohlížeti jednak, zda k vydání normy je autorisován a v jakých mezích — to je hledisko aplikace, na S můžeme však pohlížeti i tak, že je po-

vinen vydati normu a zda této povinnosti dostal — hledisko exekuce. V obou případech jde o hledisko heteronomní, tedy se musíme ptát, jaká je sankční norma. V prvním případě jde o tvorbu heteronomní normy, tedy o povinnost A-ovu a musíme se ptát, jaká je sankční norma, když A svoji povinnost nesplní. Ve druhém případě ptáme se po povinnosti S-ově a musíme se ptát, jaká je sankční norma, když S svoji povinnost nesplní.

482. Exekuce v užším a širším smyslu. — Exekuce v širším smyslu je splnění povinnosti vůbec, ale tato může pozůstávat i též ve vydání normy, takže splývá s aplikací. Je vyloučeno toto společné pole s aplikací a co zůstává je exekuce v užším slova smyslu, tedy splnění povinnosti rázu „faktického“, t. j. činnost, která vede ke splnění podmíněné skutkové podstaty, není normou.

Příklady: A má postavit dům (skutková podstata B). A dům postaví, splní tím svoji povinnost, ale nebyla žádná norma vydána. Nejjasněji vysvětlí rozdíl exekuce v širším a užším smyslu v brdebním právu trestním: A dopustil se vraždy, soudce S je povinen jej odsoudit, S jej odsoudil, že A má být popraven, kat K je povinen jej popravit, K popravu vykonal, K splnil svoji povinnost. S splnil svoji povinnost, K též, ale jaký rozdíl mezi oběma! S vyřkl, že A má být popraven, ale život mu nevezal, K mu jej vzal.

483. Exekuce a soluce. — V dosavadním pojetí exekuce je obsaženo jen hodnocení podmíněné skutkové podstaty. Pojem exekuce v tomto smyslu se však identifikuje — podle našeho názoru ne zcela správně — s normologickou dedukcí — propuštěním z povinnosti. Identifikace tato souvisí s tím, že nečiní se přesný rozdíl mezi tím, co má být a mezi tím, co je. Když řeknu v přírodní vědě: „Je-li A, následuje B“, tedy zjev B nutně konsumuje jev A. V právní vědě máme povinnostní spěti skutkové podstaty A s podstatou B. Následuje-li ve skutečnosti B po A, stalo se tak ne následkem normy „Je-li A má být B“, nýbrž podle přírodního zákona „Je-li A, následuje B“. Pro normu nám zůstává jen hodnocení skutečnosti normou. Kausální vztah mezi A—B byl zrušen, nastalo-li B. Je zrušen vztah povinnostní? S hlediska čisté vědy právní musíme dáti odpověď zápornou, neboť z pojmu „právní norma“ nemůžeme. aniž přidáme obsah dané normy, tuto soluci vydedukovati. Záleželo spíše na obsahu norem, které musí samy určit, jakým způsobem normologické spěti obou konkrétních skutkových podstat se ruší. V daném právním řádu splývá kladné hodnocení

exekuce se solucí a to proto, poněvadž máme za to, že je to „přirozené“, že ani jinak být nemůže. Co to znamená? Že u každé normy předpokládáme soluční ustanovení: Kdo jedná tak, že splní podmíněnou skutkovou podstatu, zproštuje se své povinnosti.

Od této zásady je však velmi mnoho úchylek. Na př. ustanovení obč. zák. o soluci (§ 1412 násl.) jsou sdělána s hlediska jiného, podle zásady „lex posterior derogat priori“, t. j. mezi povinným a oprávněným se musí sjednat soluční smlouva, podle níž se povinný propouští ze svého závazku (cf. § 1414 obč. zák.). Na tom spočívá též učení o t. zv. titulus a modus acquirendi (§§ 424, 451, 480), pokud jde o t. zv. derivativní nabytí věcných práv. Jádrem všech těchto předpisů si doktrína přirozeně nemohla uvědomiti, poněvadž nebulosní pojem subjektivního práva vedl zcela jinam.

484. Exekuce jako donucení. — Právní norma je heteronomní, to znamená, že je myšlena jako daná z vnějška. Následkem toho reakce proti jednání bezprávnému, tedy proti tomu, že podmíněná skutková podstata není splněna, musí být též vnější. Předem musí se opírat o sankční normu, jejíž podmíněná skutková podstata je nesplněná skutková podstata podmíněná normy první, podmíněná skutková podstata směřuje proti tomu, kdo nesplnil podmíněnou skutkovou podstatu normy první. Splnění této druhé podmíněné skutkové podstaty je donucovací prostředek právní čili exekuce ve smyslu donucení. Rozeznáváme dva druhy donucovacích prostředků:

a) přímé, sem patří na př. § 367 ex. ř., kde projev vůle za povinného učiní soudce v rozsudku,

b) nepřímé (exekuce ad factum praestandum vel omittendum §§ 353, 354, 355 ex. ř.; nepřímé exekuce prostředky jsou pokuty a vazba, §§ 359, 360 ex. ř.). Nepřímou exekucí jsou i tresty ať na majetku, či svobodě či životě.

Rozdíl mezi tresty a jinými druhy exekuce činí se s hlediska účelového, t. j. k čemu exekuce ta ona směřuje. Trest je v exekuci sám sobě účelem, jinak má působiti jako motivační prostředek, aby lidé se toho onoho nedopouštěli, znamená tedy prostě nepřijemnost. Ostatní druhy exekuce mají vésti k tomu, aby se oprávněnému dostalo toho, co se mu dostati má, tedy o exekuci reparační. Tento teleologický rozdíl mezi oběma druhy

exekuce má značný význam mravní i s hlediska společnosti i jednotlivce, má značný význam pro praxi. Naproti tomu nesmíme zapomínati, že opouštíme tím hranice právních norem a rekurujeme k normám jiným. Aplikujeme normy právní, v rámci jejich rekurujeme také k jiným normám a proto pro praxi právní toto teleologické hledisko má určitý význam. Nesmíme však jej přeceniti a nanejvýš musíme si pamatovati, že nejprve je třeba míti řádně ujasněné hledisko theoretické než můžeme přikročiti k tomuto hledisku teleologickému, za nímž se skrývá legislativně politická maxima.

§ 2. Exekuční prostředky civilně-právní.

485. Reparační exekuce. — V soukromém právu jde zpravidla o posuny majetkové a proto exekuce je podle toho zařízena: docíliti toho, aby posun majetkový, který se má státi, taktéž nastal. Sem patří i nároky na náhradu škody, neboť i zde je povinnost dána k majetkovému posunu — k náhradě majetkové újmy, která nastala. I když posuzujeme XXX. hlavu obč. zák. jako předpisy sankční k normě, že škoda se nemá způsobiti, přece jde o exekuci na splnění této sankční normy. Reparační exekuci je i exekuce nepřímá (pokutami, vězením), uvedená v exekučním řádu.

486. Svěpomoc. — V učebnicích klade se svěpomoc jako počátek t. zv. právní pomoci, jejímž základem je nyní civilní proces. Svěpomoc není však počátkem civilního procesu, nýbrž základem donucení. V rudimentárních právních řádech není zvláštního orgánu, který by stanovil sankční konkrétní normu (soudce) a zvláštního orgánu, který by exekuci provedl. Uražený či poškozený sám si zjednává nápravu. Nebylo to snad v šeré dávnověkosti — i dnešní mezinárodní právo je takovým rudimentárním právním řádem, kde není zpravidla ani soudního ani exekučního orgánu, je-li soudní orgán (na př. Cour permanente de la Justice internationale), není exekučního orgánu. Nejdále z norem právního řádu dospělo právo soukromé, takže máme zcela přesně rozdělené úlohy: Žalobce, jemuž je dána aktivní legitimace, poněvadž žalovaný nesplnil svoji povinnost; soudce, jenž na žádost žalobcovu vydá sankční normu; exekutor, jenž sankční normu provede. Podle § 19 obč. zák. je dovolena exekuce jen exekučními orgány státními, každá

svémoc zavazuje k náhradě tím způsobené škody. Svémocí je rozuměti exekuci povinnosti zavázaného vlastními prostředky oprávněného.

Od svěpomoci nutno lišiti dovolenou obranu proti útoku třetí osoby na př. při rušení držbě (§ 344), nebo ve stavu nouze (§ 1306 a). V těchto případech nejde vůbec o exekuci. Jen naivní (ve smyslu kritické filosofie) teleologie může směřovati obě dohromady, ale bohužel tato teleologie tradičně panuje v doktríně jak občanského práva, tak i civilního procesu.

487. Dovolená svěpomoc. — V obč. zák. je dovolena svěpomoc zabavením dobytka jsoucího „ve škodě“ (§ 1321). Jde zde o skutečný exekuční prostředek, třebaš nepřímý. Svěpomoc je dovolena podle zákona lesního, pokud se týče koz, ovcí, prasat a kur v lese (§ 65 les. zák.), dále podle honebních zákonů, co se týče volně pobíhajících psů a koček.

Mimo to máme v různých právních předpisech řadu ustanovení, které můžeme kvalifikovati jako dovolenou svěpomoc. Dále tato ustanovení nerozvádíme, poněvadž jde konečně jen o systematický pojem.

488. Exekuční prostředky podle exekučního řádu. — V exekučním řádu upravena je exekuce majetková. Ani exekuci ad factum praestandum vel omittendum nelze beze všeho připustiti pro nemajetkové právní poměry, pro t. zv. práva osobní a rodinná. Exekuční řád zabývá se především exekucí pro pohledávky peněžité, exekuce spočívá v tom, že z majetku zavázaného exekuční orgán opatří tolik peněz, že tím zaplatí věřitele. Tato část zaujímá největší část exekučního řádu (§§ 87—345). Jen nepatrně je věnováno exekuci jiných povinností (§§ 346—369), což se vysvětluje tím, že většina nároků se redukuje na nároky peněžité buď přímo anebo nepřímo. Sem patří nároky na vydání nebo plnění movitých věcí (§ 346 násl.), na přenechání nemovitých věcí (§ 349), na poskytnutí nebo zrušení nemovitých práv (§ 350), na zrušení společenství a na úpravu hranic (§ 351), na vydražení společné nemovitosti (§ 351), na jiná jednání (§ 353 násl.). Exekuce zajišťovací (§ 370 násl.) je exekucí přípravnou.

489. Jiné exekuční prostředky. — V osobních věcech není možno použití těchto exekučních prostředků. Exekuce povin-

ností otcovských (§ 141 obč. zák.) provádí se podle § 178, kde poručenskému soudci je dáno na vůli, aby „učinil přiměřená opatření“ (die den Umständen angemessenen Verfügungen zu treffen). Zvláštní exekuční prostředky jsou také podle zákona o dětech v cizí péči (zák. ze dne 30. června 1921, č. 256 Sb. z. a n. a vl. nař. ze dne 14. března 1930, č. 29 Sb. z. a n.). Někdy máme jen exekuční prostředky v širším slova smyslu, t. j. sankční normy a chybí exekuční prostředky v užším slova smyslu, na př. je obecné mínění, že nelze žalovati na splnění manželských povinností, ale důsledné odpírání manželské povinnosti může býti důvodem rozvodu po př. rozluky, která musí býti vyslovena zvláštní normou — rozsudkem. Teprve tento rozsudek lze exekvovati reparačně. Exekuce zde podobá se značnou měrou trestu na nesplnění manželských povinností. Splnění povinností souvisejících s ochranou jména (§ 43 obč. zák.) lze naproti tomu exekvovati sice nepřímou, ale reparačně. V řádu o zbavení svéprávnosti uloženo je držeti osobu duševně chorou v léčebném ústavě; není to povinnost uložená této duševně choré osobě, nýbrž jiným osobám v řádu vyjmenovaným (§ 16 násl. řádu o zbavení svéprávnosti). Tyto příklady osvětlují nám velmi mnohoznačné způsoby exekuční v oboru t. zv. osobních práv a zároveň jsou důkazem toho, že nemůžeme omeziti pojem exekuce na způsob výkonu t. zv. exekučních titulů v exekučním řádu.

490. Zajištění — V majetkovém právu záleží výsledek exekuce na stavu jmění exekutově, proto zajišťuje se tento výsledek exekuce rozmnožením povinností zástavním právem nebo rukojemstvím. K tomu může býti dlužník povinen na př. §§ 343, 458, 520, 1245, 1364, 1365.

491. Prozatímní opatření. — Prozatímní opatření má zajištití budoucí exekuci anebo má odvrátiti hrozící nebezpečí. O prozatímních opatřeních jednají §§ 378 násl. ex. ř. Jde buď o zajištění (tak v § 379 ex. ř.) anebo o prozatímní úpravu povinností a o exekuci této úpravy (§ 381 ex. ř.). Bližší patří do systematických výkladů o exekučním řádu. Podotknouti jest jen tolik, že prozatímní opatření upravená exekučním řádem jsou velmi členitá a neomezují se jen na práva majetková, nýbrž zasahují i t. zv. práva osobní na př. povolení odděleného bydliště manželky (§ 382, č. 8 ex. ř.).

492. Retenční právo. — Je-li povinný zároveň věřitelem, může za určitých okolností zadržeti své plnění až mu splní druhá strana. Jde o nepřímý donucovací prostředek, který však nemůžeme již čítati mezi prostředky exekuční, neboť nejde o splnění povinnosti, nýbrž naopak splnění se odkládá.

Příklady jsou:

- a) soudcovské právo retenční podle § 382, č. 3 ex. ř.,
- b) zákonné retenční právo přísluší majiteli (detentoru) hmotné věci, kterou má vydati, pro splatné pohledávky vzniklé pro náklad na věc učiněný anebo pro shodu věci způsobenou (§ 471 obč. zák.); držitel malae fidei je vyloučen (§ 334 obč. zák.), ale jen držitel, t. j. osoba, která má věc pro sebe s úmyslem ji nevydati, třebaš ví, že je to věc cizí, čímž se liší od pouhého majitele, který věc nechce si ponechat, když ví, že je cizí,
- c) jiná zákonná retenční práva máme uvedena v §§ 392, 403, 970 c), 1052 obč. zák., v §§ 124, 191 hor. z., § 44, odst. III. konk. ř., § 21, odst. III. vyrov. ř., v čl. 313—316 obch. zák., v § 19 adv. ř., atd.

Význam retenčního práva nejví se v procesu, neboť přes námitku retenčního práva vydá se rozsudek dávající žalobě místa, ale žalovaný se odsoudí k plnění jen z ruky do ruky, teprve v exekučním řízení uplatňuje se retenční právo. Nutno sice exekuci na základě takového rozsudku povolití (§ 8 ex. ř.), ale je možno žádati za odložení exekuce, až vymáhající věřitel splní svoji povinnost, anebo aspoň projeví ochotu splnití anebo plnění zajistiti (§ 42, č. 4 ex. ř.). Retenční právo pomíjí, jakmile druhá strana dala přiměřenou zástavu (§ 471, II, obč. zák.). Retenční práva v konkursu mění se v zástavní práva (§ 10 konk. ř.).

493. Literatura. — Kelsen H., Allgemeine Staatsrechtslehre. Merkl A., Allg. Verwaltungsrecht, Weyr, Základy filosofie právní, týž, Studie k pojmu exekuce (Ročenka právnické fakulty v Brně, 1929), Ott, Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního, Hora, Československé civilní právo procesní, týž, Exekuční právo, Pollak, Zivilprozeßrecht, Rintelen, Einstweilige Verfügung, Walker, Exekutionsrecht (vydání pro Československo), Schlegelberger, Das Zurückbehaltungsrecht (1904), Geller Zentralblatt für die jur. Praxis, I, str. 8 násl., Reinhold, Das allg. und das kaufmännische Zurückbehaltungsrecht (1889), týž, Juristen-Zeitung, 1893, č. 31—34, Unger, System, allg. Teil (II, str. 499), Lohsing, Österr. Anwaltsrecht, Planiol, Traité élém., II, č. 2518.

Rejstřík právních předpisů.

Sestavil JUC. Jaroslav Schenk.

Obecný zákoník občanský z 1. června 1811, č. 946 Sb. zák. soudních.

§	Číslo odstavce.	§	Číslo odstavce.	§	Číslo odstavce.
1	78, 81, 82, 91, 116, 135, 150, 432.	39	91, 222.	190	250, 331.
2	88.	40	222.	195	251.
3	156.	41	96, 222.	246	249, 259.
4	82, 91, 177, 178, 183, 184, 195.	42	222.	247	259.
5	95, 138, 157, 160, 164, 165, 167, 168, 169.	43	145, 242, 245, 489.	248	185, 259.
6	140, 141.	44	444.	252	324.
7	140, 188, 431, 432, 442, 469, 475.	47	96.	269	331.
9	156.	48	253.	271	332.
11	91, 95.	49	249.	272	332.
12	452, 456.	60	96, 252.	274	224, 334.
13	292.	61	278, 309.	275	252.
16	91, 185, 202, 213, 222, 242, 328, 350, 361.	63	276.	276	333.
17	222.	69		277	333.
18	222.	69	až	278	229, 231.
19	222, 486.	77	419.	279	278.
20	222.	78	96, 419.	285	128, 213, 350, 352,
21	222, 302, 304.	79			360, 349.
22	222, 224, 287, 334.	až	419.	286	292, 349.
23	222, 223.	87		287	349, 363.
24	164, 222, 227, 333, 397.	88	96, 419.	288	95, 349, 363.
25	222, 225.	90	358.	289	349, 363.
26	151, 215, 222, 288, 291, 292, 302, 309, 405.	91	251.	290	349.
27	222, 292, 302, 304.	92	151, 235.	291	349.
28		109	278.	292	349, 353, 358.
až	91, 222, 280.	112	229.	293	349, 365.
31		113	229.	294	349, 374, 376, 379.
32	222, 280.	137	208.	295	349, 374, 376, 379.
33	177, 178, 180, 181, 190, 222, 280.	138	96, 208.	296	349, 376, 379.
34	96, 177, 178, 180, 181, 183, 184, 222.	139	208.	297	349, 374, 376, 379.
35	96, 177, 178, 180, 181, 185, 195, 222.	141	489.	297 a)	374.
36	177, 178, 180, 181, 195, 222.	146	234.	298	95, 349, 365.
37	177, 178, 180, 181, 195, 222.	148	331.	299	349, 365.
38	177, 178, 180, 181, 222.	149	331, 332.	300	180, 183, 193, 208,
		150	331.		349, 365.
		151	249.	301	349.
		152	249.	302	349, 382.
		160	234.	303	349, 392.
		161	235.	304	349, 392.
		162	235, 444.	305	349, 350, 389, 390.
		164	96.	306	349, 393.
		165	234, 235.	307	231, 349.
		167	318.	308	349.
		173	252, 254.	310	249, 253.
		174	444.	326	88, 169.
		176	259, 263, 278.	329	471.
		178	489.	330	471.
		179	276.	334	492.
		187	331, 332.	335	471.

§	Číslo odstavce.	§	Číslo odstavce.	§	Číslo odstavce.
338	471.	537	292, 302.	837	337.
343	490.	538	276, 350.	838	339.
344	486.	539	276.	843	350, 373.
353	137, 151, 360, 362.	547	287, 350, 456.	854	169.
354	151, 360, 362.	548	350.	861	419.
357	138, 350, 376.	559	292, 302.	862	419.
358	138, 350.	566	253.	863	50, 219, 419.
359	138, 350, 376.	568	259, 263.	864	50, 219, 419.
360	350.	569	249, 259.	865	50, 219, 249, 253, 419.
362	350.	571	140.		
364	83, 169.	573	276.	866	50, 185, 219, 419.
365	83.	574	278.	867	50, 219, 292, 302, 304, 337, 419.
366	151, 461.	577	419.		
367	326, 379.	578	419.	868	50, 219, 278, 419.
369	151.	579	219, 419.	869	50, 219, 325, 339, 342, 419, 420, 444, 475.
371	379.	580			
392	492.	až	419.	870	50, 185, 326, 440.
403	492.	590		871	50, 326, 350.
404	376.	591	219, 249, 419.	872	50, 350.
405	374, 375, 376.	592		873	
406		až	419.	877	50
až	376.	600		878	50, 151, 191, 251, 309, 444.
410		608	151, 443.		
411	374, 376.	609		879	50, 322, 343, 362, 422, 444.
412	374, 376.	až	443.		
413	376.	611		880	50, 167.
414		612	224, 287, 334, 443.	881	224.
až	372, 376.	613	384, 443.	882	443.
416		614	151.	883	113.
417	374, 376.	618		884	113.
418	374, 376.	až	138.	888	137, 295.
419	376.	645		890	373.
420	374, 376.	647	276.	892	471.
421	374, 376.	696	436, 439.	898	444.
422	376.	697	444.	899	440.
424	483.	698	444.	900	442.
426	365.	699	440.	902	396, 397, 398.
427	137, 383.	701	440.	903	397, 399.
431	88, 365, 379.	703	442.	904	446.
435	374.	704	445, 446.	914	140, 322, 379, 442, 444.
444	365.	705	446.		
445	365.	707	442, 443.	915	140, 195.
451	365, 483.	708	439, 442.	916	235.
452	137, 383.	709	448.	919	157.
454	137.	718	263.	922	350.
457	151, 380.	724	131.	923	350.
458	490.	725	131.	925	350.
466	365.	727	224.	928	350.
469	365.	730	224.	934	350.
471	492.	768	278.	937	468.
480	483.	811	208.	970c)	492.
481	365.	823	456.	1002	317, 318.
484	151.	825	137.	1005	317, 319, 321, 338.
510	137.	828	295, 339.	1008	319, 321, 322, 338.
520	490.	829	295.	1009	318, 323.
529	302.	833	295, 339, 350.	1010	327.
531	350, 383, 384.	834	295, 339, 350.		
536	224, 231.	836	339.		

§	Číslo odstavce.	§	Číslo odstavce.	§	Číslo odstavce.
1017	317, 318.	1175	291, 294.	1435	452.
1018	324, 328, 342.	1176	292.	1442	456.
1020	318, 328.	1182	295.	1449	414.
1021	318.	1188	339.	1451	403.
1022	318.	1190	337.	1452	403.
1023	292, 302.	1191	292.	1454	292.
1024	318.	1201	291, 292.	1455	
1025	374.	1202	292.	až	403.
1026	329.	1205	292.	1459	
1027	321.	1210	259, 263, 338.	1468	365.
1028	321.	1212	338.	1471	403, 405.
1029	317, 321.	1220	251.	1472	292, 302.
1030	321.	1245	490.	1475	410.
1031	321.	1270	438.	1478	404, 405, 406, 411.
1033	320.	1295	235, 440, 452, 469.	1479	411.
1035	169.	1302	249.	1480	406.
1041	98, 121, 169.	1306 a)	486.	1481	
1042		1308	249.	až	403.
až	98.	1309	249, 259.	1483	
1044		1311	471.	1484	403, 405.
1047	374.	1321	128, 487.	1485	405, 406.
1052	492.	1325	452, 470.	1486	407.
1070	365, 447.	1331	390.	1487	408.
1073	365.	1334	471.	1488	
1075	397.	1335	471.	až	409.
1095	365.	1364	490.	1490	
1116	397.	1365	490.	1491	414.
1122	376.	1409	365, 383, 384, 385.	1493	405.
1124		1412	483.	1494	259, 363, 410.
až	376.	1414	198, 483.	1495	410.
1128		1415	198.	1496	410.
1132	95.	1416	198.	1497	411, 412, 470.
1142	95.	1425	198.	1498	403.
1146	95.	1431	442, 456.	1499	403.
1147	374.	1432	401.	1500	326, 379, 413.
1167	467.	1434	442.	1502	401, 402.

Jiné zákony a nařízení.

(Číslo odkazují k odstavcům.)

1498	Usnesení sněmu uherského, zák. čl. VI. — 100.	1788	9. června. Cís. patent, — 309.
1514	Tripartitum — 98, 104. Titul I., § 3 180. § 7 234. § 25 179. § 51 234. Titul X., § 5 104. § 7 104.	1795	20. února. Dvorní dekret, č. 219 sb. z. s., — 365.
1766	Codex Theresianus, — 94.	1797	13. února. Západohaličský obč. zákoník, — 94.
1781	1. května. Všeobecný řád soudní (Josefinský), č. 13 sb. z. s., — 94.	1800	5. prosince. Dvorní dekret, — 361.
1782	23. června. Dvorský dekret, — 120.	1806	14. března. Dvorní dekret, č. 758 sb. z. s., — 83.
1786	1. listopadu. Josefinský občanský zákoník, č. 591 sb. z. s., — 91, 94, 178. § 1 94.	1811	20. února. Wallisův finanční patent, č. 929 sb. z. s., — 94.
		1811	1. června. Císařský patent, jímž vyhlášen byl občanský zákoník, č. 946 sb. z. s., — 114.
		1812	21. listopadu. Dvorní dekret, č. 1016 sb. z. s., — 406, 411.
		1813	17. července. Dvorní dekret, č. 1065 sb. z. s., — 96.

- 1813 21. října. Dvorní dekret, sb. pol. z. sv. 11, str. 95., — 96.
- 1814 16. listopadu. Dvorský dekret, č. 1111 sb. z. s., — 170.
- 1814 22. prosince. Dvornídekret, č. 1118 sb. z. s., — 96.
- 1816 19. července. Dvorní dekret, č. 1266 sb. z. s., — 96.
- 1817 22. února. Dvorní dekret, č. 1319 sb. z. s., — 96.
- 1818 3. ledna. Dvorní dekret, č. 1403 sb. z. s., — 164.
- 1821 22. září. Dvorní dekret, č. 1802 sb. z. s., — 96.
- 1826 5. června. Dvorní dekret, sv. 54, č. 36 sb. z. pol., — 235.
- 1826 25. listopadu. Dvorní dekret, č. 2234 sb. z. s., — 361.
- 1826 22. prosince. Dvorní dekret, č. 2242 sb. z. s., — 96.
- 1832 24. března. Cís. patent, č. 2557 sb. z. s.,
§ 11 }
až } 275.
§ 15 }
- 1832 2. června. Dvorní dekret, — 374.
- 1835 15. června. Dvorní dekret, č. 39 sb. z. s., — 96.
- 1836 22. srpna. Dvorní dekret, č. 151 sb. z. s., — 406.
- 1836 22. srpna. Dvorní dekret, č. 152 sb. z. s., — 91.
- 1837 25. února. Nejvyšší rozhodnutí, — 96.
- 1841 16. srpna. Dvorní dekret, č. 555 sb. z. s., — 83.
- 1842 21. února. Dvorní dekret (Vojenský trestní zákon), č. 599 sb. z. s.,
§ 45 }
§ 46 } 275.
§ 47 }
§ 208 }
- 1845 29. května. Dvorní dekret, č. 888 sb. z. s., — 224.
- 1846 27. března. Dvorní dekret, č. 951 sb. z. s., — 413.
- 1848 7. září. Cís. patent o vyvazení půdy, č. 1180 sb. z. s., — 96.
- 1849 4. března. Zákon o vyvazení půdy, č. 152 ř. z., — 96.
- 1849 4. března. Císařský patent č. 153 ř. z., — 113.
- 1850 25. ledna. Směněný řád, č. 51 ř. z., — 96.
- 1852 27. května. Císařský patent (trestní zákon), č. 117 ř. z.,
§ 171 418.
- 1852 24. srpna. Cís. patent, č. 223 ř. z. — 361.
- 1852 29. listopadu. Cís. patent, č. 247 ř. z., — 101.
- 1852 26. listopadu. Zákon spolkový, č. 253 ř. z., — 293, 295, 299, 341.
§ 4 }
§ 5 } 341.
- 1852 3. prosince. Zákon lesní, č. 250 ř. z.,
§ 65 487.
- 1853 5. července. Cís. patent, č. 130 ř. z., — 96.
- 1854 20. dubna. Cís. nařízení, ukládající politickým úřadům péči o bezpečnost, č. 96 ř. z., — 120.
- 1854 23. května. Horní zákon, č. 146 ř. z., — 101, 135, 365.
§ 3 374.
§ 109 365.
§ 124 }
§ 191 } 492.
- 1854 9. srpna. Cís. patent (nesporné řízení), č. 208 ř. z., — 96.
§ 22 }
§ 23 } 180, 208.
§ 24 }
§ 25 } 208.
§ 137 }
až } 180.
§ 139 }
§ 140 } 180, 208.
§ 158 }
§ 161 } 442.
§ 182 }
§ 183 } 180, 207.
- 1855 21. května. Notářský řád, č. 94 ř. z., — 96.
- 1855 15. prosince. Nařízení min. spravedlnosti (Uherský knihovní řád), č. 222 ř. z., — 101.
- 1858 13. června. Min. nařízení, č. 95 ř. z., — 309.
- 1859 20. prosince. Živnostenský řád, č. 227 ř. z.,
§ 19 437.
§ 49 245.
§ 55 437.
§ 70 83.
- 1860 20. října. Cís. patent (Říjnový diplom), č. 226 ř. z., — 101.
- 1861 Elaborát Judexkuriální konference, — 102.
- 1862 17. prosince. Zákon o allodisaci lén, č. 103 ř. z., — 96.
- 1862 17. prosince. Obchodní zákon č. 1 ř. z. z r. 1863, — 96, 135, 293, 321.
Čl. 27 245.
Čl. 41 320.
Čl. 45 320.
Čl. 46 329.
Čl. 47 321.

- Čl. 49 321.
Čl. 50 321.
Čl. 114 340.
Čl. 209 340.
Čl. 214 340.
Čl. 215 340.
Čl. 227 }
Čl. 229 }
Čl. 231 } 340.
Čl. 236 }
Čl. 237 }
Čl. 238 }
Čl. 296 320.
Čl. 297 328.
Čl. 313 }
Čl. 314 } 492.
Čl. 315 }
Čl. 316 492
Čl. 328 397, 398.
- 1863 15. listopadu. Obecní zřízení slezské, zákon č. 17 z. z.,
§ 1 302.
§ 52 304.
§ 54 305.
§ 59 83.
- 1864 16. dubna. Obecní zřízení české, zákon č. 7 z. z.,
§ 1 302.
§ 37 83.
§ 55 304.
§ 57 305.
§ 66 83.
- 1864 15. března. Obecní zřízení moravské, zákon č. 4 z. z.,
§ 1 302.
§ 27 83.
§ 52 304.
§ 54 305.
§ 59 83.
- 1866 18. března. Min. nařízení, č. 1452, — 235.
- 1866 1. června. Zákon o užívání práva myslivosti v Království Českém (Honební zák.), č. 49 z. z., — 487,
§ 45 83.
- 1867 31. prosince. Zákon o allodisaci lén, č. 8 a 9 ř. z. z r. 1868, — 96.
- 1867 15. listopadu. Zákon, jímž se mění některá ustanovení trestního zákona, č. 131 ř. z., — 278.
- 1867 15. listopadu. Spolkový zákon, č. 134 ř. z., — 293.
§ 4 298.
§ 6 299.
§ 7 299.
§ 8 299.
- 1868 25. května. Zákon, jímž se obnovují předpisy ob. zák. obč. o manželském právu katolickém, č. 47 ř. z., — 165.
- 1868 14. června. Zákon o úrocích, č. 62 ř. z., — 96.
§ 3 471.
- 1868 27. června. Zákon o volném dělení statků selských, č. 79 ř. z., — 96.
- 1868 25. prosince. Konkursní řád, č. 1 ř. z. z r. 1869, — 96.
- 1869 5. března. Zákon o ručení železničních podniků za tělesná poškození nebo usmrcení lidí, způsobená událostmi na železničních, č. 27 ř. z., — 96.
§ 5 249.
- 1869 30. května. Říšský vodní zákon, č. 93 ř. z., — 83, 368.
§ 2 }
až } 368.
§ 5 }
§ 7 } 368.
§ 18 }
- 1870 28. srpna. Český vodní zákon, č. 71 z. z., — 368.
§ 43 83.
§ 44 83.
§ 75 83.
- 1870 28. srpna. Moravský vodní zákon, č. 65 z. z., — 368.
§ 43 83.
§ 44 83.
§ 45 83.
- 1870 28. srpna. Slezský vodní zákon, č. 51 z. z., — 368.
§ 43 83.
§ 44 83.
§ 75 83.
- 1871 25. července. Notářský řád, č. 76 ř. z., — 96, 319, 411, 420.
§ 1 252.
- 1871 25. července. Knihovní zákon, č. 95 ř. z., — 96.
§ 6 167.
§ 9 412.
§ 60 456.
§ 61 456.
§ 69 403.
- 1873 27. dubna. Zákon o upomínacím řízení, č. 67 ř. z.,
§ 13 410, 412.
- 1873 9. dubna. Zákon o zřizování společenstev výrobních a hospodářských, č. 70 ř. z., — 96, 293, 295.
§ 3 299.
§ 5 }
§ 15 } 340.
§ 18 }
§ 25 }
- 1874 7. května. Zákon o zcizování církevního jmění, č. 50 ř. z., — 309.

1874	Uherský zákon o zletilosti, zák. čl. XXIII., — 247.	1881	Uherský exekuční řád, zák. čl. LX., — 103.
1875	28. března. Zákon o zrušení práv retrakčních, č. 37 ř. z., — 96.	§ 10	180.
1875	Uherský obchodní zákon, zák. čl. XXXVII., — 130, 340.	§ 245	} 272.
		§ 254	
	§ 10 242.	1881	Uherský zákon, zák. čl. LXVI., — 113.
	§ 90 340.	1883	16. února. Zákon o řízení při prohlášení za mrtva, č. 20 ř. z., — 164, 225, 228.
	§ 133 340.	§ 1	186.
	§ 179 340.	§ 5	} 228.
	§ 182 340.	§ 7	
	§ 185 340.	§ 8	228, 229.
	§ 188 340.	§ 9	229.
1876	Uherský zákon, zák. čl. XIII., § 7 249.	§ 10 a)	229.
1876	Uherský zákon o posledních pořízeních, zák. čl. XVI., — 103.	1883	7. června. Zákon o scelování hospodářských pozemků (komasace), č. 92 ř. z., — 96.
	§ 2 249.	1883	7. června. Zákon o očišťování lesů od cizích záklíčků a o zakrouhlování hranic lesních, č. 93 ř. z., — 96.
	§ 21 249.	1883	7. června. Zákon o dělení společných pozemků a o upravení společných užívacích a správních práv k nim se vztahujících, č. 94 ř. z., — 96.
	§ 577	1884	30. června. Zákon o meliorační, č. 116 a 117 ř. z., — 96.
	až	1885	27. května. Zákon o třaskavinách, č. 134 ř. z., — 361.
	§ 601	1885	Uherský poručenský zákon, zák. čl. VI.,
1876	Uherský směnečný zákon, zák. čl. XXVII., — 103.	§ 1	271.
1877	Uherský poručenský zákon, zák. čl. XX., — 103, 255, 269.	§ 5	272.
	§ 2 219.	§ 9	272.
	§ 5 247.	1885	Uherský vodní zákon, zák. čl. XXIII., — 368.
	§ 8 252, 254.	1887	28. prosince. Zákon o úrazovém pojištění dělníků, č. 1 ř. z. z r. 1888., — 96.
	§ 9 254.	1888	30. března. Zákon o nemocenském pojištění dělníků, č. 33 ř. z., — 96.
	§ 15 219.	1894	Uherský zákon, zák. čl. XIV.,
	§ 20 219.	§ 7	} 208.
	§ 27 219.	§ 8	
	§ 28	1894	Uherský zákon, zák. čl. XII., — 249.
	219, 252, 255, 256, 268.	1894	Uherský zákon, zák. čl. XVI.,
	270.	§ 107	} 208.
	§ 30 224.	§ 113	
	§ 31 273.	§ 128	224.
	§ 32 219.	1894	Uherský manželský zákon, zák. čl. XXXI., — 103, 225.
	§ 33 270.	§ 3	249.
	§ 43 250.	§ 6	249.
	§ 49 251.		
	§ 87 219, 256.		
	§ 113 219.		
	§ 201 207.		
1878	18. února. Zákon o vyvlastňování k účelu stavby železnic a provozování jízdy po nich (expropriační), č. 30 ř. z., — 96.		
1879	30. března. Zákon o dělení budov podle materiálních podílů, č. 50 ř. z., — 374.		
1881	14. června. Zákon konversní, č. 59 ř. z., — 96.		
1881	Uherský konkursní řád, zák. čl. XVII., — 103.		
	§ 71 197.		
	§ 73 197.		
	§ 81 180.		

	§ 7 249.	§ 15 361.
	§ 8 249.	§ 35 452, 456.
	§ 54 252.	§ 36 452, 458.
	§ 94 235.	§ 42 492.
	§ 127 249, 270.	§ 81 191, 201.
1894	Uherský zákon, zák. čl. XXXIII., § 44 234.	§ 79
1895	1. srpna. Jurisdikční norma, ř. z.,	až
	§ 1 78, 81, 83, 9	§ 82
	§ 66 277.	§ 87
	§ 68 277.	až
	§ 106 208.	§ 345
	až	§ 140 380.
	§ 108 208.	§ 180 319.
	§ 111 207.	§ 213 456.
1895	1. srpna. Uvozovací zákon k civ. řádu soudnímu, č. 112 ř. z., čl. XLVI 412.	§ 221 442.
1895	1. srpna. Civilní řád soudní, č. 113 ř. z., — 94.	§ 250 361.
	§ 7 456.	§ 251 361.
	§ 30 319.	§ 252 380.
	§ 31 320, 327.	§ 290
	§ 35 328.	až
	§ 40 419.	§ 293
	až	§ 310 456.
	§ 54 419.	§ 341 385.
	§ 154 397.	§ 346
	§ 168 412.	až
	§ 228 145, 412, 442, 453, 465.	§ 369
	§ 232 412.	§ 353
	§ 234 456, 471.	§ 354
	§ 235 455.	§ 355
	§ 266 473.	§ 359 484.
	§ 267 473.	§ 360
	§ 269 473.	§ 367
	§ 270 477.	§ 370 488.
	§ 271 188, 473, 474.	§ 378 442, 491.
	§ 292 456.	§ 379 491.
	§ 336 278.	§ 381 491.
	§ 351 474.	§ 382 491, 492.
	§ 368 474.	1896
	§ 371 474.	7. července. Zákon o propůjčování cest nezbytných, č. 140 ř. z., — 96.
	§ 390 450.	1896
	§ 396 452, 466.	25. října. Zákon o přímých daních osobních, č. 220 ř. z., § 269 83.
	§ 411 453, 456, 458.	1897
	§ 568 456.	11. ledna. Zákon patentní, č. 30 ř. z., — 135.
	§ 578 367.	1897
1895	26. prosince. Zákon o právu původcovském, č. 197 ř. z., — 135.	25. července. Cis. nařízení č. 175 ř. z., — 389.
	§ 12 245.	1899
	§ 13 245.	23. března. Dvorní dekret, č. 887 sb. z. s., — 276.
1896	27. dubna. Zákon o obchodech splátkových, č. 70 ř. z., § 4 402.	1903
1896	27. května. Exekuční řád, č. 79 ř. z.,	13. ledna. Slezský honební zákon, č. 42 z. z., — 487.
	§ 8 492.	1906
	§ 9 456.	6. března. Zákon o společnosti s ručením omezeným, č. 58 ř. z., — 295.
		§ 15
		§ 18
		až
		§ 29
		§ 34
		§ 42 456.

- 1906 3. dubna. Zákon šekový, č. 84 ř. z., — 412.
§ 15 412.
- 1907 22. února. Zákon o konverzi hypotekárních pohledávek, č. 48 ř. z., — 96.
- 1907 23. září. Nařízení ministra vnitra o opravě tiskových chyb a nesprávnosti v říšském zákoníku, č. 225 ř. z., — 113.
- 1908 7. srpna. Zákon, jímž se upravuje dělení dědictví při rolnických usedlostech střední velikosti, č. 68 z. z. čes.,
§ 6 251.
- 1908 9. srpna. Zákon o ručení za škody z provozování jízdních silostrojů (automobilů), č. 162 ř. z., — 96.
§ 2 249.
- 1910 16. ledna. Zákon o služební smlouvě obchodních pomocníků a jiných zaměstnanců v podobném postavení (zákon o obchodních pomocnících), č. 20 ř. z. — 96.
§ 17) 410.
§ 29) 410.
- 1911 Uherský soudní poriadok, zák. čl. I., — 255.
§ 188 455.
§ 263) až 473.
§ 268) 473.
§ 269) 475, 477.
§ 270) 474, 477.
§ 271) 255.
§ 272) 477.
§ 288) 474.
§ 326) 474.
§ 387) 450.
§ 410) 453.
§ 425) až 419.
§ 435) 452.
§ 439) 452.
§ 702) až 254.
§ 717) 273.
§ 718) 273.
§ 719) 268, 273.
§ 720) 273.
§ 721) 268, 273.
§ 722) až 273.
§ 731) 273.
- 1912 26. dubna. Zákon o právu stavby, č. 86 ř. z., — 97, 374.
- 1912 26. července. Moravský honební zákon, č. 4 z. z. r. 1914 — 487.
- 1912 Uherský zákon, zák. čl. LIV., — 180.
- 1913 9. ledna. Zákon, jímž mění se § 1 zákona ze 7. července 1896, č. 140 ř. z., č. 7 ř. z., — 96.
- 1913 Uherský zákon, zák. čl. XVIII., — 368.
- 1914 12. října. Císařské nařízení (První díleí novela k ob. zák. obč.), č. 276 ř. z., — 97.
§ 1 164.
§ 2 164.
§ 29 166.
- 1914 10. prosince. Cís. nařízení, č. 337 ř. z., — 97.
- a) Nový konkursní řád:
§ 1 287.
§ 3 279.
§ 9 410.
§ 10 492.
§ 12 456.
§ 16 442.
§ 43 456.
§ 44 492.
§ 58 180, 197.
§ 66 197.
§ 67 197.
- b) Vyrovnávací řád:
§ 9 410.
§ 21 492.
- c) Odpůrčí řád:
§ 20 456.
- 1915 22. července. Cís. nařízení (Druhá díleí novela k ob. zák. obč.), č. 208 ř. z. — 97.
- 1915 15. září. Cís. nařízení o poplatcích z bezplatných majetkových převodů, č. 278 ř. z.,
§ 25 208.
- 1916 19. března. Cís. nařízení (Třetí díleí novela k ob. zák. obč.), č. 69 ř. z., — 97.
§ 37) až 97.
§ 43) 97.
§ 60 170.
§ 62 170.
§ 66 170.
§ 150 168.
§ 152 168.
§ 199 171.
- 1916 28. června. Cís. nařízení (Řád o zbavení svéprávnosti), č. 207 ř. z., — 97, 255.
§ 1 258, 264.
§ 2 263, 266, 410.
§ 3 259, 261, 332.
§ 4 259, 263, 331, 332.
§ 6 259, 263, 410.

- § 7 264, 410.
§ 8 265.
§ 9 265.
§ 11 265.
§ 12 207, 266.
§ 13 180, 207, 266.
§ 14 180, 207.
§ 15 180.
§ 16 265, 489.
§ 25 266.
§ 26 266.
§ 29 266.
§ 31 266.
§ 32 266.
§ 34 266.
§ 35 266.
§ 37 266.
§ 40 266.
§ 49 266.
§ 50 266.
§ 61 266.
§ 63 266.
§ 65 267.
§ 67 267.
- 1917 23. prosince. Zákon o smlouvě pojišťovací, č. 501 ř. z., — 97, 135.
- 1918 21. března. Zákon o náhradě škody za neoprávněné odsouzení, č. 109 ř. z., — 470.
- 1918 31. března. Zákon, jímž se upravuje řízení o prohlášení za mrtva účastníků světové války, č. 129 ř. z., — 164, 225, 228, 229, 230.
§ 10a) } 225.
§ 10b) }
§ 10c) }
- 1918 28. října. Zákon o zřízení samostatného státu Československého, č. 11 Sb. z. a n., — 23, 29, 89, 104, 107, 130, 147, 149, 177, 417.
- 1918 2. listopadu. Zákon, jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení, č. 1 Sb. z. a n., — 113.
- 1918 2. listopadu. Zákon, jímž se pozměňuje vojenský trestní zákon a řád, č. 9 Sb. z. a n., — 275.
- 1918 13. listopadu. Zákon o prozatímní ústavě, č. 37 Sb. z. a n., — 29.
- 1919 13. března. Zákon, jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení, č. 139 Sb. z. a n., — 113.
§ 4 156.
- 1919 10. dubna. Zákon, jímž se upravuje oběh a správa platidel v Československém státě a doplňuje zmocnění min. financí, dané zákonem ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n., č. 187 Sb. z. a n. — 109.
- 1919 16. dubna. Zákon o zabránění velkého majetku pozemkového (Záborový zákon), č. 215 Sb. z. a n., — 109, 135.
- 1919 22. května. Zákon, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství (Manželská novela), č. 320 Sb. z. a n., — 109, 165, 276.
§ 13 252, 278.
- 1919 27. května. Zákon o prozatímních opatřeních na ochranu vlnálezů, č. 305 Sb. z. a n., — 135.
- 1919 22. července. Zákon o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace, č. 438 Sb. z. a n., — 109.
- 1919 23. července. Zákon, jímž upravují se služební poměry úředníků při obcích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, č. 443 Sb. z. a n.,
§ 40 83.
- 1919 23. července. Zákon, jímž mění se některá ustanovení zák. ze dne 3. října 1907 z. z. pro Čechy o služebních poměrech okres. úředníků v Čechách, č. 444 Sb. z. a n., — 83.
- 1919 23. července. Zákon, kterým se snižuje věk nezletilosti, č. 447 Sb. z. a n., — 29, 53, 112, 164, 247.
§ 2 247.
§ 3 249.
§ 5 247.
- 1919 17. prosince. Zákon, jímž se upravují služební poměry trvale ustanovených zřízenců při obcích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, č. 16 Sb. z. a n. z r. 1920,
§ 24 83.
- 1919 17. prosince. Zákon, jímž se upravují služební poměry trvale ustanovených zřízenců a cestářů okr. zastupitelstev v Čechách a okr. silničních výborů na Moravě a ve Slezsku, č. 17 Sb. z. a n. z roku 1920, — 83.
- 1920 30. ledna. Přídělový zákon, č. 81 Sb. z. a n.,
§ 40 251.
- 1920 30. ledna. Zákon o inkorporaci kraje Hlučínského, č. 76 Sb. z. a n., — 177.
- 1920 29. února. Zákon, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, č. 121 Sb. z. a n., — 107, 130, 251.
§ 1 150, 432.
§ 3 108.
§ 4 150.

- § 6 108.
 § 7 150.
 § 49 150.
 § 95 150.
 § 96 150.
 § 98 87, 150.
 § 102 150.
 § 105 83, 91, 150.
 § 106 151.
 § 107 151.
 § 109 151.
 § 113 151.
 § 114 151.
 § 117 }
 až } 151.
 § 126 }
 1920 11. března. Vládní nařízení k zák. č. 76/1920, č. 152 Sb. z. a n., — 177.
 1920 19. března. Branný zákon, č. 193 Sb. z. a n.,
 § 36 275.
 § 54 275.
 1920 9. dubna. Ústavní zákon, kterým se doplňuje a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé, č. 236 Sb. z. a n., — 280.
 1920 14. dubna. Zákon, kterým se upravují právní poměry spořitelců, č. 302 Sb. z. a n.,
 § 12 405, 406, 411.
 1920 30. prosince. Vládní nařízení, č. 1 Sb. z. a n. z r. 1921, — 288.
 1921 30. června. Zákon, jímž se upravují ustanovení o prohlášení za mrtva, č. 252 Sb. z. a n., — 164, 230.
 1921 30. června. Zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, č. 256 Sb. z. a n., — 109, 489.
 1921 12. srpna. Zákon o přechodné úpravě finančního hospodářství obcí a měst s právem municipiálním, č. 329 Sb. z. a n.,
 § 5 83.
 § 21 305.
 § 23 305, 437.
 § 26 83.
 1921 21. prosince. Zákon, jímž se mění a doplňují zákony č. 16 a 17 Sb. z. a n. z r. 1920, a ruší zákon č. 289/1921, č. 478 Sb. z. a n., — 83.
 1921 20. prosince. Zákon, kterým se mění částečně § 3 zák. 139/1919, č. 500 Sb. z. a n., — 113.
 1921 Smlouva v Saint-Germain-en-Laye ze dne 10. září 1919, č. 508 Sb. z. a n., — 175.

- 1922 15. února. Zákon, kterým se doplňují a mění dosavadní předpisy o pojišťovnách, č. 65 Sb. z. a n., — 135.
 1922 30. června. Zákon doplňující zák. č. 305/1919, č. 252 Sb. z. a n., — 135.
 1922 17. listopadu. Vládní nařízení, č. 8 Sb. z. a n., — 83.
 1923 11. května. Zákon o smlouvě nakladatelské, č. 106 Sb. z. a n., — 109.
 1924 3. července. Zákon o zrušení svěřenství, č. 179 Sb. z. a n., — 170.
 1924 9. října. Zákon, kterým se zřizuje zvláštní fond pro zmírnění ztrát povstalých z poválečných poměrů, č. 237 Sb. z. a n., — 109.
 1924 10. října. Živnostenský zákon pro území Slovenska a Podkarpatské Rusi, č. 259 Sb. z. a n.,
 § 62 245.
 1924 10. října. Zákon o povinnostech bankéřů při úschově cenných papírů, č. 241 Sb. z. a n., — 109.
 1925 3. dubna. Zákon o svátcích a památných dnech republiky Československé, č. 65 Sb. z. a n., — 399.
 1925 8. července. Zákon o letectví, č. 172 Sb. z. a n., — 109.
 § 1 374.
 § 4 374.
 1926 24. listopadu. Zákon o právu autorském, č. 218 Sb. z. a n., — 109, 135.
 1927 15. července. Zákon proti nekalé soutěži, č. 111 Sb. z. a n.,
 § 29 245.
 1927 13. prosince. Zákon směnečný, č. 1 z r. 1928 Sb. z. a n., — 109.
 § 83 412, 470.
 1928 28. března. Zákon o osvojení, č. 56 Sb. z. a n., — 109, 276, 444,
 § 1 250, 263.
 § 3 235.
 1928 9. července. Vyhláška ministra zahraničních věcí o ratifikaci Mezinárodní úmluvy o přepravě zboží po železnicích podepsané v Bernu, č. 139 Sb. z. a n., — 109.
 1928 Mezinárodní úmluva o přepravě zboží po železnicích, č. 140 Sb. z. a n., — 109.
 1928 17. července. Převážní řád železniční, č. 144 Sb. z. a n., — 109.
 1928 14. června. Zákon o zahlazení odsouzení, č. 111 Sb. z. a n., — 278,
 § 5 278.

- 1928 9. července. Vyhláška ministra zahr. věcí o ratifikaci Mezinárodní úmluvy o přepravě cestujících a zavazadel po železnicích, podepsané v Bernu 23. října 1924, č. 141—142 Sb. z. a n., — 109, čl. 170, § 3 410.
 1930 14. března. Vládní nařízení k provedení zák. č. 256/21, č. 29 Sb. z. a n., — 109, 489.

Cizí zákoníky.

Code civil z r. 1804,
 art. 3 182, 191.
 art. 6 191.
 art. 1178 440.

Německý obč. zák. z r. 1896/97,
 § 20 225,
 § 162 440.
 Švýcarský obč. zák. z r. 1907,
 čl. 156 440.

Obsah.

Část první.

Strana

Základní pojmy soukromého práva.

Hlava první. O normách právních	1
1. Věda. 2. Pojem. 3. Předmět poznání. 4. Povinnost. 5. Logický výraz obou předmětů poznání. 6. Norma. 7. Normologie. 8. Autonomie a heteronomie. 9. Subjekt povinnosti. 10. Subjekt normy. 11. Vědy normativní a normologie. 12. Formální a obsahové dělítko norem. 13. Právní norma. 14. Normový komplex. 15. Nejvyšší norma právní.	
Hlava druhá. Právní řád	14
16. Pojem právního řádu. 17. Formální jednota. 18. Rozsah právního řádu. 19. Dříčí právní řády. 20. Mezinárodní právo. 21. Stát. 22. Právní řád jako vůle států. 23. Československý právní řád.	
Hlava třetí. Norma a její obsah:	
§ 1. Hierarchie norem	20
24. Formální pojem obsahu normy. 25. Blanketní norma. 26. Odvozená norma. 27. Obecné a jedinečné normy. 28. Delegace norem. 29. Nástin hierarchie norem u nás. 30. Zákon. 31. T. zv. život právní.	
§ 2. Statika a dynamika	23
32. Základní postoj normologický. 33. Statika normologická. 34. Dynamika normologická. 35. Tvorba práva. Psané a nepsané právo. 36. Orgán normotvorný. 37. Zákonodárce a soudce.	
§ 3. Jak určíme obsah normy	25
38. Co rozumíme obsahem normy. 39. Jak určíme podmínky a následek povinnosti? 40. Právní skutečnosti. 41. Logická struktura skutkové podstaty. 42. Teleologie. 43. Odůvodnění teleologie. 44. Subjekt povinnosti. — Osoba. 45. Struktura právních skutečností. 46. Odvozená norma.	
§ 4. Základy interpretace	31
47. Úkol. 48. Základní postoj. 49. Poměr interpretované normy k normám nadřazeným. 50. Poměr interpretované normy k normám podřazeným. 51. Jednota právního řádu. 52. Rekonstrukce normy. 53. Právní prameny.	
§ 5. Aplikace	33
54. Pojem aplikace. 55. Vydávání druhotné normy. 56. Nezávislost normotvůrce. 57. Právní moc. 58. Postoj dynamický. 59. Aplikace jako právo a jako povinnost. 60. Regulativní principy normotvorné. 61. Relativní a absolutní principy. 62. Přirozené právo. 63. Idea spravedlnosti.	
§ 6. Exekuce	37
64. Výkon povinnosti. 65. Výkon povinnosti a norma. 66. Sankce. 67. Exekuce a soudce. 68. Exekuce a normotvorná činnost.	

Hlava čtvrtá. Právní věda.		Strana.
§ 1. Pojmy právní vědy		40
69. Formální a materiální věda. 70. Formální pojmy právní. 71. Materiální pojmy právní. 72. Čisté a obsahové pojmy právní. 73. Systematické uspořádání právních norem. 74. Trojí druh pojmů. 75. Právní věda theoretická a praktická.		
§ 2. Systematika právního řádu		45
76. Struktura systematických pojmů. 77. Systematika a zákonodárce. 78. Veřejné a soukromé právo. 79. Subjektivní právo. 80. Literatura k obecným výkladům.		

Část druhá.

Československé právo soukromé a jeho prameny.

Hlava první. Pojem soukromého práva		51
81. Positivní předpis o veřejném a soukromém právu. 82. Původ tohoto rozdělení. 83. Ukázka praxe Nejvyššího soudu. 84. Literatura.		
Hlava druhá. Prameny práva soukromého.		
§ 1. Obecné výklady		60
85. Prameny práva. 86. Dvojitý pojem pramene práva. 87. Zákon. 88. Neznalost zákona.		
§ 2. Občanský zákoník		62
89. Co je občanský zákoník? 90. Titul. 91. Význam občanského zákoníka. 92. Systematika občanského zákoníka. 93. Jazyk. 94. Redakční dějiny. 95. Kodifikační princip. 96. Rozvoj soukromého práva po kodifikaci. 97. Novely. 98. Charakter literatury občanského zákoníka.		
§ 3. Soukromé právo na Slovensku		74
99. Ráz práva platného na Slovensku. 100. Tripartitum. 101. Občanský zákoník. 102. Judexkuriální konference. 103. Občansko-právní zákoník. 104. Zvykové právo. 105. Decisie. 106. Literatura.		
§ 4. Vývoj v československé republice		80
107. Staň občanského práva. 108. Zákony československé. 109. Ráz zákonodárství. 110. Československý občanský zákoník.		

Hlava třetí. O výkladu právních předpisů.

§ 1. Problémy interpretace		84
111. Co je interpretace? 112. Hermeneutika. 113. Autentický text. 114. Autentický text občanského zákoníka. 115. Výklad normy. 116. Přejchod od hermeneutiky k vlastní interpretaci.		
§ 2. Isolovaná norma		87
117. Isolovaná norma. 118. Víle zákonodárce. 119. Filologický výklad. 120. Výklad právních skutečností. 121. Výklad delegující normy. 122. Poměr delegující a delegované normy. 123. Kogentní a dispositivní předpisy. 124. Ratio legis. 125. Cessante ratione cessat lex ipsa. 126. Clausula rebus sic stantibus. 127. Mezery v zákoně. 128. Definice legální.		

		Strana
§ 3. Norma jako součást právního řádu		90
129. Formální jednota právního řádu. 130. Materiální jednota právního řádu. 131. Rekonstruovaná jednota. 132. Principium legis, principium juris. 133. Duch zákona. 134. Příbuzné normy. 135. Systematika zákona. 136. Vědecká systematika. 137. Práva věcná a práva obligační. 138. Vlastnictví a práva na věc cizí. 139. Formální a materiální právo.		
§ 4. Interpretace občanského zákoníka		99
140. Předpisy interpretační. 141. Zákoný předpis o výkladu. 142. Občanský zákoník jako systém subjektivních práv. 143. Systematický výklad občanského zákoníka. 144. Nárok. 145. Právní poměr. 146. Právní institut.		
§ 5. Občanský zákoník a ústavní listina		104
147. Hierarchický poměr. 148. Omezující předpisy. 149. Předmluva k ústavě. 150. Další předpisy. 151. Občanské svobody. 152. Protiústavní zákon.		

Hlava čtvrtá. Časová a místní působnost československého občanského práva.

§ 1. Základní otázky		109
153. Povaha časové a místní působnosti. 154. Norma, čas a prostor.		
§ 2. Časová působnost		110
155. Časové omezení skutkových podstat. 156. Časová determinace podmiňující skutkové podstaty. 157. Časová determinace podmíněné skutkové podstaty. 158. Lex posterior derogat priori.		
§ 3. Časový střet zákonů		114
159. Intertemporální právo. 160. Předpisy v intertemporálním právu. 161. Speciální předpisy. 162. Změna zákona a konkrétní norma. 163. Význam odst. V. uvoz. patentu. 164. Příklady intertemporálního práva. I. Osoby. 165. Příklady II. Manželství. 166. Příklady III. Nesvéprávní. 167. Příklady IV. Věcná práva. 168. Příklady V. Smlouvy. 169. Příklady VI. Mimosmluvní závazky. 170. Příklady VII. Dědické právo. 171. Příklady VIII. Vydržení a promlčení. — 172. Složitě skutkové podstaty.		
§ 4. Místní působnost		119
173. Problém místní působnosti. 174. Místní působnost a území státní. 175. Území státní. 176. Lokální právo. 177. Určení místní působnosti obč. zák. 178. Území určení. 179. Osobní určení. 180. Kombinace územního a osobního určení. 181. Poměr cizího práva k tuzemskému. 182. Vývoj mezinárodního práva soukromého. 183. Předpisy obč. zák. 184. Jak určití právo cizincovo? 185. Způsobnost k právům a právním činům. 186. Prohlášení za mrtva. 187. Formy právních jednání. 188. Důkaz cizozemského práva. 189. Renvoi. 190. Vzájemnost a odpata (retorse). 191. Pokud nelze užítí cizího práva. 192. Promlčení. 193. Práva na nemovitostech. 194. Práva na movitostech. 195. Smlouvy. 196. Postup pohledávky. Rukojemství. 197. Konkurs. 198. Zánik obligací. 199. Závazky z nedovolených jednání. 200. Způsobnost uzavřítí sňatek a jeho forma. 201. Rozluka a rozvod manželství. 202. Osobní poměry manželů. 203. Manželské právo majetkové. 204. Manželské děti. 205. Nemanželské děti. 206. Adopce a legitimace. 207. Poručníci a opatrovníci. 208. Dědické právo. 209. Delace. 210. Odúmrť. 211. Zásady mezimístního práva soukromého. 212. Literatura.		

Část třetí.

O nejdůležitějších právních skutečnostech.

Hlava první. Osoby.

	Strana
§ 1. Obecné výklady	137
213. Vývoj pojmu ve filosofii. 214. Pojem osoby v právní vědě. 215. Osoba jako personifikovaná norma. 216. Osoba jako právní skutečnost. 217. Odpovědnost. 218. Způsobilost k právům a právním činům. 219. Druhy právních činů.	
§ 2. Osoby přirozené	143
220. Pojem osoby přirozené. 221. Proč máme zvláštní předpisy o osobách? 222. Systematika obč. zák. 223. Počátek přirozené osoby. 224. Lidé nezrození. 225. Smrt. 226. Prohlášení za mrtvého. 227. Neživost. 228. Řízení při prohlášení za mrtvého. 229. Účinky prohlášení za mrtva. 230. Zvláštní řízení pro účastníky světové války. 231. Účinky zrušeného prohlášení za mrtva.	
§ 3. Jméno	148
232. Právní význam jména. 233. Způsob jména. 234. Rodové jméno. 235. Změna jména. 236. Vlastní jméno. 237. Matriky. 238. Pseudonym. 239. Firma. 240. Ochrana jména. 241. Žalobní nároky. 242. Žaloba zdravotní. 243. Ochrana užívání jména. 244. Náhrada škody. 245. Speciální ochrana jména.	
§ 4. Způsobilost k právním činům fyzické osoby	152
246. Rozdíly způsobilosti. 247. Svěprávnost. 248. Nesvěprávnost. 249. Nesvěprávnost pro nedostatek věku. 250. Jiné stupně věkové. 251. Rozdíly pohlavní. 252. Nedostatky tělesné. 253. Nepřičetnost. 254. Prodloužení moci otcovské.	
§ 5. Zbavení svěprávnosti	157
255. Charakteristika zbavení svěprávnosti. 256. Kdo může být zbaven svěprávnosti? 257. Jak možno zbavit svěprávnosti? 258. Zbavení svěprávnosti pro duševní chorobu nebo slabost. 259. Účinky zbavení svěprávnosti. 260. Zbavení svěprávnosti pro marnotratnictví. 261. Zbavení svěprávnosti pro pijanství. 262. Zbavení svěprávnosti pro zneužívání nervových jedů. 263. Důsledky zbavení svěprávnosti uvedeně v č. 260 až 262. 264. Zbavení svěprávnosti osoby nezletilé. 265. Prozatímní péče. 266. Řízení o zbavení svěprávnosti. 267. Počátek a konec zbavení svěprávnosti. 268. Opatrovnictví pro duševní chorobu, duševní slabost a hluchoněmut. 269. Opatrovnictví pro marnotratnictví. 270. Omezená svěprávnost. 271. Opatrovnictví osoby nezletilé. 272. Prozatímní opatrovnictví. 273. Řízení.	
§ 6. Rozdíly stavovské	164
274. Zachování rozdílů stavovských. 275. Vojenské právo. 276. Řeholníci.	
§ 7. Jiné náležitosti osoby	165
277. Bydliště. 278. Trestní odsouzení. 279. Konkurs. 280. Státní občanství. 281. Literatura.	

Hlava druhá. Právnícké osoby a podobné útvary.

§ 1. Základní problémy	168
282. Právnícká osoba jako personifikace normy. 283. Právnícká osoba jako personifikace skutečnosti. 284. Právnícká osoba jako materiální působnost normy. 285. Právnícká osoba jako pojem systematický. 286. Důsledky toho pro pozitivní právo. 287. Ně-	

kteří názory na právníckou osobu v české literatuře právnícké. 288. Positivní předpis § 26. 289. Právnícká osoba a lidské jednání. 290. Výklady o právníckých osobách.	
§ 2. Společnosti	173
291. Společnost a společenská smlouva. 292. Názvosloví obč. zák. 293. Vymezení společnosti. 294. Společnosti podle občanského zákoníka. 295. Jméno společnosti. 296. Ručení členů společnosti. 297. Změna členů. 298. Stanovy. 299. Forma společenské smlouvy. 300. Název právnícká osoba.	
§ 3. Jiné právnícké osoby	178
301. Problém. 302. Obec jako právnícká osoba. 303. Způsobilost obcí k právním činům. 304. Způsobilost k právním jednáním. 305. Správa obecního jmění. 306. Jiné veřejné korporace. 307. Nadace. 308. Ústavy. 309. Praxe N. s. 309.a) Literatura.	
Hlava třetí. Zastoupení.	
§ 1. Obecné výklady	185
310. Základ problému je odpovědnost. 311. Normální odpovědnost. 312. Posunutá odpovědnost. 313. Podstata zastoupení. 314. Zástupce a orgán. 315. Zástupce a pomocník. 316. Rozdělení zastoupení.	
§ 2. Zastoupení na základě právního jednání	187
317. Plná moc. 318. Udělení plné moci. 318. Plná moc a příkaz. 319. Forma plné moci. 320. Zákonem stanovený rozsah plné moci. 321. Obchodní plná moc. 322. Smluvně stanovený rozsah plné moci. 323. Samokontrahování zmocněncovo. 324. Způsobilost zmocnitelova a zmocněncova. 325. Vady právního jednání. 326. Dobrá víra. 327. Substituce. 328. Zánik plné moci. 329. Ochrana třetích osob.	
§ 3. Zákonné zastoupení	194
330. Případy zákonného zastoupení. 331. Jak se ustanovuje zákonný zástupce. 332. Zastoupení nesvěprávných. 333. Osoby nepřítomné. 334. Osoby neexistující. 335. Způsobilost zastoupené osoby.	
§ 4. Orgány právníckých osob	195
336. Orgán základem právnícké osoby. 337. Positivní předpisy. 338. Právní posice orgánu. 339. Kolektivní orgán. 340. Orgány společností obchodních. 341. Orgány spolku. 342. Poměr orgánu a právnícké osoby. 343. Ručení orgánu. 344. Ručení právnícké osoby za škodu. 345. Zmocnění právnícké osoby. 346. Literatura.	

Hlava čtvrtá. O věcech.

§ 1. Pojem věci	201
347. Věc jako předmět práva. 348. Věc jako právní skutečnost. 349. Důležitost pojmu věci. 350. Zákonná definice. 351. Věc je majetková hodnota. 352. Co není věcí. 353. Hodnota majetková. 354. Věc a statek. 355. Vývoj pojmu věc. 356. Věc individuum. 357. Podstata věci.	
§ 2. Rozdělení věci	208
358. Věci hmotné a nehmotné. 359. Elektrizace. 360. Individualizace. 361. Věci vyloučené z právního obchodu (extra commercium). 362. Policejní předpisy, omezující individualizaci. 363. Veřejný statek. 364. Praxe Nejvyššího soudu o veřejném statku. 365. Věci movité a nemovité. 366. Věci spotřebitelné a nespotebné. 367. Věci zastupitelné a nezastupitelné. 368. Voda.	

	Strana
§ 3. Věci a jejich náležitosti	214
369. Součásti věci. 370. Podstatné součásti či neoddělitelné. 371. Nepodstatné součásti. 372. Individualisace movitostí. 373. Věci dělitelné a nedělitelné. 374. Individualisace pozemků. 375. Plody.	
§ 4. Příslušenství a hromadná věc	218
376. Názvosloví občanského zákoníka. 377. Příslušenství. 378. Jak se věc stává příslušenstvím. 379. Náležitosti poměru věci hlavní a vedlejší. 380. Právní význam příslušenství. 381. Hromadná věc. 382. Náležitosti věci hromadné. 383. Význam věci hromadné. 384. Jmění. 385. Podnik.	
§ 5. Hodnota a cena věci	222
386. Hodnocení. 387. Hodnota přímá a nepřímá. 388. Hodnota věci hromadné a jednotlivé. 389. Hodnota obecná. 390. Mimořádná cena. 391. Hodnocení při nepřímé hodnotě. 392. Cena. 393. Základ je obecná hodnota. 394. Literatura.	

Hlava pátá. O čase.

§ 1. Základní nauky	228
395. Čas jako právní skutečnost. 396. Počítání času. 397. Počátek a konec lhůty. 398. Vykládací pravidla. 399. Konec lhůty.	
§ 2. Promlčení	230
400. Podstata promlčení. 401. Námitka promlčení. 402. Lhůty promlčecí jsou lhůty zákonné. 403. Konstrukce občanského zákoníka. 404. Kdy se počíná promlčení. 405. Lhůta promlčecí. 406. Promlčení opakujících se plnění. 407. Promlčení pohledávek denního života. 408. Odpor. 409. Jiné případy promlčení. 410. Důvody stavení. 411. Přetržení promlčení. 412. Přerušení promlčení podáním žaloby. 413. Přetržení promlčení a důvěra v knihy pozemkové.	
§ 3. Prekluse	237
414. Povaha prekluse. 415. Literatura.	

Část čtvrtá.

Aplikace práva.

Hlava první. Obecné nauky o aplikaci.

§ 1. Vytváření norem	239
416. Aplikace a hodnocení. 417. Dvoji hodnocení. 418. Aplikace jako tvorba odvozené normy. 419. Předpisy formální a materiální. 420. Projev vůle. 421. Vůle jako t. zv. právní panství. 422. Různý způsob tvorby norem. 423. Závislost norem na sobě. 424. Oprávnění povinnost tvořit normy. 425. Duplicita pojmu normy. 426. Tvorba normy.	
§ 2. Poměr obsahu delegované a delegující normy	245
427. Starší názor absolutismu a liberalismu. 428. Volnost tvorby norem. 429. Skutková podstata delegující a delegované normy. 430. Hodnotící činnost povinného normotvůrce. 431. Analogie. 432. Volné rozhodování podle § 7 obč. zákoníka. 433. Literatura.	

Hlava druhá. Právní moc.

§ 1. Obecné výklady	250
434. Právní moc normy. 435. Posunutá právní moc.	

	Strana
§ 2. Výminka a doložení času	250
436. Podstata výminky a doložení času. 437. Výminka a normotvorný proces. 438. Minulé výminky. 439. Rozdělení výminek. 440. Splnění výminky. 441. Výjimka a blanketní norma. 442. Účinky výminky odkládací. 443. Účinky výminky rozvazovací. 444. Nemožné a nedovolené výminky. 445. Doložení času. 446. Účinky doložení času. 447. Doložení času u solučních jednání. 448. Modus. 449. Právní moc právního jednání.	
§ 3. Právní moc rozsudku	258
450. Pojem rozsudku. 451. Právní moc rozsudku. 452. Materiální právní moc. 453. Objektivní meze právní moci. 454. Cizozemské rozsudky. 455. Totožnost povinností. 456. Subjektivní meze právní moci. 458. Význam právní moci rozsudku. 459. Literatura.	

Hlava třetí. Nárok.

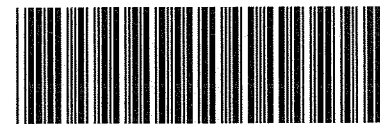
§ 1. Nárok jako legitimace k žalobě	264
460. Podstata formálního nároku. 461. Jak se určuje nárok. 462. Materiální nárok.	
§ 2. Žaloba	265
463. Definice žaloby. 464. Formální a materiální legitimace. 465. Druhy žalob. 466. Důvod žalobní. 467. Konkurence nároků. 468. Námitky. 469. Námitka podvodu. 470. Podání žaloby. 471. Doručení žaloby.	
§ 3. Důkaz	268
472. Co znamená důkaz? 473. Co se nedokazuje? 474. Důkazní prostředky. 475. Důkazní břemeno. 476. Odvod. 477. Domněnky. 478. Literatura.	

Hlava čtvrtá. Exekuce.

§ 1. Základní pojmy	273
479. Výkon povinnosti. 480. Hodnocení exekuční. 481. Aplikace a exekuce. 482. Exekuce v užším a širším smyslu. 483. Exekuce a soluce. 484. Exekuce jako donucení.	
§ 2. Exekuční prostředky civilně-právní	276
485. Reparační exekuce. 486. Svépomoc. 487. Dovolena svépomoc. 488. Exekuční prostředky podle exekučního řádu. 489. Jiné exekuční prostředky. 490. Zajištění. 491. Prozatímní opatření. 492. Retenční právo. 493. Literatura.	
Rejstřík právních předpisů	281

0EV/15

ÚK PrF MU Brno

3129S35618